MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL

VII. évfolyam Emlékszám **2008. november**

FELDERÍTŐ SZEMLE

BUDAPEST

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal folyóirata

Felelős kiadó

Madarász Károly mk. altábornagy
főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Tóth András mk. vezérőrnagy

Tagok: Gulyás József mk. ezredes
Hajgató Zsolt okl. mk. ezredes
Dr. Magyar István dandártábornok
Dr. Sallai Imre ezredes
Seres Antal mk. ezredes
Svigruha Gyula okl. mk. ezredes
Vass Jenő ezredes
Dr. Vida Csaba mk. őrnagy

Lektorálták: Dr. Sallai Imre ezredes
Tóth András mk. vezérőrnagy
Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok

A kötetet összeállította: Tóth András mk. vezérőrnagy

Olvasószerkesztő: Vass Jenő ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina főtörzsőrmester

Készült 300 példányban, az MK KFH nyomdájában

Felelős vezető: Juhász József mk. őrnagy

ISSN 1588-242X

Felelős szerkesztő: Vass Jenő ezredes

KILENCVEN ESZTENDEJE ÖNÁLLÓ A MAGYAR KATONAI FELDERÍTÉS ÉS HÍRSZERZÉS 1918 – 2008

EMLÉKSZÁM

BUDAPEST

TARTALOM

DR. SZEKERES IMRE HONVÉDELMI MINISZTER

A MAGYAR KATONAI FELDERÍTŐK KÉSZEK ÉS KÉPESEK MEGFELELNI A KOR SZAKMAI KIHÍVÁSAINAK 7

MADARÁSZ KÁROLY MK. ALTÁBORNAGY

AZ ELMÚLT KILENC ÉVTIZED TÖRTÉNETÉNEK MEGÖRÖKÍTÉSÉVEL A JELENT ÉS A JÖVŐT SZOLGÁLJUK ..11

DR. MARKÓ GYÖRGY EZREDES

A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS–FELDERÍTÉS SZEREPE, JELENTŐSÉGE A MAGYAR HADTÖRTÉNELEMBEN.....13

DR. SZAKÁLY SÁNDOR

AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS ÉS KÉMELHÁRÍTÁS LÉTREHOZÁSA ÉS MŰKÖDÉSE A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYARORSZÁGON 1918–1945.....19

DR. SZABÓ JÓZSEF JÁNOS ALEZREDES

A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS 1945–1956.....46

DR. OKVÁTH IMRE

ADALÉKOK A MAGYAR KATONAI FELDERÍTÉS TÖRTÉNETÉHEZ 1956–1989.....60

IMRE LAJOS EZREDES

A HADÁSZATI RÁDIÓFELDERÍTÉS A HIDEGHÁBORÚ ÉVEIBEN 1946–1990 94

DR. NAGY LÁSZLÓ MK. EZREDES

AZ MNVK 2. CSOPORTFŐNÖKSÉG EGYÜTTMŰKÖDÉSE A VSZ-TAGÁLLAMOK FELDERÍTŐ SZOLGÁLATAIVAL.....100

DR. HABIL HÉJJA ISTVÁN EZREDES

AZ MK KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL ÉS A ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM EGYÜTTMŰKÖDÉSE 1960–2008 103

DR. HORVÁTH CSABA ALEZREDES

A MAGYAR HARCÁSZATI–HADMŰVELETI FELDERÍTÉS TÖRTÉNETE 1918–1990 107

CSEPREGI LÁSZLÓ EZREDES – HALÁSZ ISTVÁN EZREDES

A MAGYAR HARCÁSZATI–HADMŰVELETI FELDERÍTÉS NAPJAINKBAN 1990–2008 150

DR. MAGYAR ISTVÁN DANDÁRTÁBORNOK – GULYÁS JÓZSEF MK. EZREDES

A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS JELENE 1990–2008 162

TÓTH ANDRÁS MK. VEZÉRŐRNAGY

PARADIGMAVÁLTÁS A MAGYAR HADÁSZATI FELDERÍTÉSBEN 170

DR. NAGY LÁSZLÓ MK. EZREDES

A PARADIGMAVÁLTÁS FOLYAMATÁT A HADTUDOMÁNY IS FIGYELEMMEL KÍSÉRI 179

PROF. DR. HARAI DÉNES EZREDES

A KATONAI FELDERÍTÉS ÉS HÍRSZERZÉS A MODERN TÁRSADALMAKBAN IS SZÜKSÉGES 181

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND DANDÁRTÁBORNOK

EGYÜTTMŰKÖDÉSÜNK SZILÁRD ALAPJA A SZÍNVONALAS TUDOMÁNYOS MUNKA 184

TÓTH ANDRÁS MK. VEZÉRŐRNAGY

SZAKMAI FELADATAINKAT MAGAS SZÍNVONALON TELJESÍTJÜK A JÖVŐBEN IS 186

A kézirat lezárva: 2008. november 20-án.

DR. SZEKERES IMRE HONVÉDELMI MINISZTER

A MAGYAR KATONAI FELDERÍTŐK KÉSZEK ÉS KÉPESEK MEGFELELNI A KOR SZAKMAI KIHÍVÁSAINAK

Tábornok és Tiszt Urak!
Hölgyeim és Uraim!

Tisztelettel és megbecsüléssel köszöntöm e kettős ünnepen Önöket, és mindazokat a katonákat és közalkalmazottakat, akik a katonai felderítésben szolgálnak.

Az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés megalakulásának 90. évfordulóját, valamint a Felderítők Napját is köszöntjük ma.*

Ez az esztendő a tradíció és professzió találkozásáról szólt. 160 éve jött létre a Magyar Honvédség, s alakult meg a folyami flottilla. Az Önök szervezetén kívül ugyancsak a megalakulásának 90. évfordulóját ünnepli a Hadtörténeti Intézet és Múzeum. S ha a repülőnapra gondolnak, akkor emlékeznek: idén 70 éves a magyar katonai repülés szervezete.

S ha már a tradícióknál tartunk, akkor még mindig nincs vége a felsorolásnak. Éppen ma kétszáz éve, 1808. november 5-én szentesített az Országgyűlés egy, a magyar történelemben addig példa nélkül álló törvényt, ami a magyar katonai felsőoktatásnak otthont adó intézmény, a későbbi Ludovika Akadémia létrehozásáról rendelkezett.

És ne feledkezzünk el arról sem, hogy négy évvel ezelőtt, 2004. november 3-án beteljesedett a honvédelmi rendszerváltás, amikor hosszú folyamat eredményeként, Magyarországon leszerelt az utolsó sorkatona. 136 év elteltével a történelemkönyvek lapjaira került a sorkatonaság intézménye. Az elmúlt négy év egyértelműen bizonyította, hogy az önkéntes haderő megteremtése szükséges és eredményes lépés volt.

Mindez fontos része volt a haderő-átalakítás csaknem két évtizedes folyamatának, amelyről egy éve mondhatjuk, hogy befejeződött. S ami alapján műhelyeinkben már formálódik a 21. századhoz méltó, annak megfelelő Nemzeti Katonai Stratégia korszakos dokumentuma.

A honvédség igen komoly tradíciókra építve fejlődik, modernizálódik.

* A köszöntő elhangzott 2008. november 5-én, a Budapesten megrendezett ünnepi állománygyűlésen.

A katonai felderítés – ha úgy tetszik, egy kiemelkedően fontos katonai professzió, bár kevésbé látványos, mégis – vitathatatlanul a legfontosabb fegyvernemek egyike békében és konfliktusok idején. Magas fokú megbízhatóságot, pontosságot és naprakészséget követel, amely elvárásoknak bárhol és bármikor megfelelünk, egyesítve a hagyományos katonai és az új kihívásoknak is megfelelő erényeket.

Önöknél senki sem tudja jobban, hogy jelenünk – folyamatosan átalakuló és változó – legnagyobb kihívása a megfelelő információ hiányából fakadó kiszámíthatatlanság és bizonytalanság, illetve a túl sok információ szelektálása, elemzése, értékelése, és az időben, megfelelő helyre történő eljuttatása.

Azt is látják és tudják, hogy a biztonság törékeny, erősítéséhez elengedhetetlenül szükséges a gyors alkalmazkodás és az új kihívásoknak történő megfelelés.

A Kormány, a honvédelmi vezetés számára rendkívül fontos az Önök munkája. Az összegyűjtött információk, elemzések, tájékoztatók nagy segítséget nyújtanak a megfelelő döntések meghozatalában, a stratégiai döntésekben. Az elmúlt években a Katonai Felderítő Hivatal is számtalan átalakításon, szervezeti korszerűsítésen ment keresztül. A szakmai munka minősége magas: jelentéseik, elemzéseik jó színvonalúak, fontos segítői a mindenkori politikai és katonai vezetés hatékony döntéshozatalának.

A honvédelmi vezetés számára kiemelt cél, hogy a Magyar Honvédség mindenkor és minden körülmények között megfeleljen a 21. század biztonsági kihívásainak. Legyen szó a terrorizmus elleni harcról, a béketámogató műveletekben való részvételről, vagy éppen a katasztrófahelyzetben való segítségnyújtásról.

Az elmúlt időszakban lezajlott szervezeti korszerűsítés hatott a Magyar Honvédség egészére. Átalakult a haderő struktúrája, vezetési, irányítási rendszere. A kiképzésben, felkészítésben bekövetkezett változásokkal együtt járt a haderő-modernizálás is. Megérkeztek a Gripen vadászrepülőgépek, befejezéséhez közeledik Pápán a NATO Stratégiai Légiszállító Képesség bázisának megteremtése, zajlik a gépjárműpark fejlesztése és a híradó-informatikai rendszer modernizálása.

Az önkéntes haderő követelményeinek megfelelően módosult a hadkiegészítés és a toborzás rendszere. Jelentősen javult az önkéntes Magyar Honvédség társadalmi támogatottsága, az emberek fontosnak tartják hazai és nemzetközi feladatainkat. Vállalásainkkal nagymértékben hozzájárulunk a szövetségi feladataink végrehajtásához. Csak ebben az évben számos új feladatot vállaltunk el: szeptembertől működtetünk Koszovóban egy KFOR-zászlóaljat, októbertől pedig Kabulban a nemzetközi repülőtér irányítását vettük át.

Haderőnk azonban csak akkor tudja eredményesen végrehajtani a rá szabott feladatokat, ha – más szakterületekkel együtt – Önök, a katonai felderítés és hírszerzés területén hivatásukat teljesítők tehetségük, tapasztalatuk, munkájuk legjavát nyújtva, továbbra is az „első vonalban” szolgálják hazájukat.

Az idén Afganisztánban történt tragikus események jól mutatják, hogy a kormányzati és katonai döntéshozóknak a jövőben még inkább szükségük lesz a katonai felderítés és hírszerzés által szolgáltatott naprakész, pontos információkra.

A Magyar Köztársaság ma sem, és a jövőben sem nélkülözheti a haza fegyveres védelmét vállaló, arra minden tekintetben képes és kész katonákat!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Az állami és katonai vezetés bízik munkájukban, igényli azt. A felderítés felértékelődésével pedig együtt jár az Önök vállára nehezedő felelősség, de a bizalom további növekedése is.

Ez a bizalom nem megelőlegezett, hiszen azt a magyar katonai felderítés és hírszerzés elmúlt 90 éve és a magyar katonai felderítők és hírszerzők napjainkban végzett eredményes munkája alapozta meg. Teljesítményük bizonyítja, hogy készek és képesek megfelelni a kor szakmai kihívásainak és nemzetbiztonsági érdekeinkből adódó feladataiknak.

A mi felelősségünk – és személyes felelősségem is –, hogy megőrizzük az eredményeinket. Megőrizzük a megszerzett szakmai tudást. Megőrizzük azokat a katonákat, felderítőket, katonadiplomatákat, akik közül sokan már több alkalommal szolgáltak külföldi beosztásokban, nemzetközi küldetésben. Mert, amit Önök tesznek, az a szó legigazibb értelmében küldetés.

Szent Márton napja, a katonai felderítők közelgő ünnepén megköszönöm mindnyájuknak az elhivatottságot, a sokszor emberfeletti erőfeszítést. A bátor és példamutató helytállást, a hazaszeretetet, amellyel hozzájárultak Magyarország biztonságának megőrzéséhez, és amellyel lehetővé tették a szövetséges feladatok eredményes végrehajtását.

Kívánok a katonai felderítés és hírszerzés területén szolgálatot teljesítő teljes személyi állománynak további eredményes munkát, szakmai sikereket, erőt és egészséget!

Az MK Katonai Felderítő Hivatal főigazgatója által
– az évforduló alkalmából a kiemelkedő tevékenység elismeréseként –
arany, ezüst, bronz és antikolt változatban adományozott
jubileumi emlékérem képe,
melynek másik oldalán a Hivatal emblémája látható

MADARÁSZ KÁROLY MK. ALTÁBORNAGY

AZ ELMÚLT KILENC ÉVTIZED TÖRTÉNETÉNEK MEGÖRÖKÍTÉSÉVEL A JELENT ÉS A JÖVŐT SZOLGÁLJUK

Tisztelt Szakállamtitkár Úr!
Kedves Meghívott Vendégeink!
Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal vezetése nevében őszinte köszönetemet fejezzem ki Önöknek azért, hogy az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés létrejöttének 90. évfordulója tiszteletére, a Hivatal Tudományos Tanácsa által rendezett tudományos emlékülésünket* személyes jelenlétükkel megtisztelték, s velünk a mindennapi szakmai tevékenységeken túl ünnepünkön is közösséget vállaltak.

Nevezetes jubileumunkat már az év elején gondosan megterveztük, ennek jegyében készítettük elő és rendeztük meg ünnepi rendezvénysorozatunkat:

- elsőként az elmúlt hónap közepén, a katonai felderítés–hírszerzés aktív és tartalékos állományára épülő Felderítők Társasága rendezett egész napos, igen magas szintű szakmai megemlékezést, amelynek lényege a sokrétű és gazdag szakmatörténeti tapasztalatok összegzése, a közreadáshoz megfelelő fórum megteremtése volt;
- ezt ünnepi állománygyűlésünk követte november 5-én;
- az ünnepi állománygyűlésre időszakos kiállítást készítettünk a Hivatal Szakmatörténeti Gyűjteményére alapozottan, mely átfogja történetünk 90 évét;
- a Felderítők Napja alkalmából immár hagyományos Felderítők Bálját is az évforduló jegyében rendeztük meg;
- kiemelt tudományos jelentőséggel bír mai emlékülésünk, amely neves tudományos kutatók közreműködésével átfogóan és tudományosan megalapozottan értékeli a magyar katonai felderítés–hírszerzés 90 éves történetét, társadalmi szerepét, jelentőségét, a jövőre való rövid kitekintéssel. Emlékülésünk anyagát megjelentetjük periodikánk, a Felderítő Szemle különszámában;
- végül sportrendezvényekkel is emlékezetessé tesszük neves évfordulónkat.

* A 2008. november 12-én Budapesten megrendezett tudományos emlékülés megnyitója.

Tisztelt Vendégeink!

Engedjék meg, hogy hangot adjak annak a meggyőződésemnek, hogy a 90 esztendeje önállósult, intézményesült magyar katonai felderítés és hírszerzés története folyamán alapvetően betöltötte társadalmi funkcióját a nemzet katonai biztonságának szolgálatában. Honvédelmi Miniszter Úr az ünnepi állománygyűlésen személyesen köszöntötte a katonai felderítőket, és a jelenünkre vonatkoztatva is elismerően szólt tevékenységünkről. Biztos vagyok benne, hogy a tudományos emlékülés történelmi tényekre alapozott munkájának végkicsengése is ezt a lényegében pozitív megítélést tükrözi majd a délután folyamán, a következtetések összefoglalásakor.

A Hivatal Tudományos Tanácsával egyetemben meg vagyunk győződve arról, hogy az elmúlt kilenc évtized történetének számbavételével és megörökítésével egyaránt szolgáljuk a jelent és a jövőt, ezért is nagyon fontos nekünk a mai tudományos emlékülés.

Tudós vendégeinknek külön is köszönetemet fejezem ki értékes közreműködésükért, az emlékülés munkájához sok sikert kívánok!

DR. MARKÓ GYÖRGY EZREDES

A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS–FELDERÍTÉS SZEREPE, JELENTŐSÉGE A MAGYAR HADTÖRTÉNELEMBEN

„Ekkor Ond, Ketel meg Tarcal, miután az erdőn áthaladtak, a Bodrog folyó mellett lovagoltak; majd mintha pályadíjért futottak volna, sebes vágtában nyargaltak fel egy jó magas hegynek a csúcsára. ... A három úr a hegy csúcsáról, ameddig csak a szem ellát, körös-körül megszemlélte a földet. ... Tarcal ... katonáival együtt visszatért Árpád vezérhez, hogy neki a föld alkalmas voltáról hírt adjon."[1] Az első magyar történetírók egyike, a névtelen jegyző szavait idéztem, aki regényes elbeszélésében több ízben is említést tesz a honfoglalók felderítőiről.

A katonai hírszerzés–felderítés története ugyanis egyidős magyarság történetével.[2] A nomád magyar törzsek idejében természetes volt Tétény eljárása, aki *„kiküldött egy igen furfangos embert ..., hogy loppal bejárva vizsgálja meg neki az erdőntúli föld minőségét és termékenységét, meg azt is, hogy miféle lakosai vannak. Ha lehet – gondolta –, háborúra kel majd azokkal."*[3] Anonymus – most helyhiány miatt részletesen nem ismertetett – szövegében tetten érhetők a (katonai) hírszerzés alapvető elemei:

- a titokban végzett adatgyűjtés;
- az adatok köre kiterjedt a földrajzi körülményekre csakúgy, mint a lakosság összetételére, felfegyverkezettségére, az ellenséges vezetők személyes tulajdonságaira;
- a megszerzett információk ismeretében felkészülés egy későbbi háborúra.

A Kárpát-medencében megváltozott körülmények közé került törzsi, nemzetiségi társadalom válságának egyik jeleként értékelhetők a zsákmányszerzési céllal indított kalandozások. A kora feudális nyugati társadalmakat, azok haderőit kezdetben meglepte a magyarok számukra szokatlan harcmodora, amelynek elengedhetetlen velejárója volt a felderítő, portyázó csapatok alkalmazása. Egy ilyen esemény, a 899. évi brentai csata részletes elemzését találhatjuk meg – éppen a Katonai Felderítő Hivatal munkatársa tollából – a Hadtörténeti Közlemények

---

1 *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai.* Sajtó alá rendezte Győrffy György. Harmadik kiadás. Budapest, 1986. 149. o.

2 Az 1980-ban a Magyar Néphadsereg Vezérkara Felderítő Csoportfőnökség által belső használatra kiadott segédlet ugyan a katonai hírszerzés történetének kezdetét az állam kialakításához köti, mégis hoz példákat a honfoglalás idejéből is. (*A katonai hírszerzés eredete és jellege, fejlődésének főbb szakaszai.* Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 1.15.5 00299/1980.)

3 *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. I.m. 155. o.
A témával kapcsolatban lásd még Torma Béla: *Felderítés és hírszerzés a honfoglalás időszakában*. Felderítő Szemle, 2003/2. szám. 126–133. o.

legújabb számában.[4] A szerző meggyőzően bizonyítja, hogy a csata sikeres megvívásához nagyban hozzájárult a kalandozó csoport jelentős fedező (menet- és felderítő) biztosítása.

A kezdeti sikereket azonban idővel súlyos vereségek követték: a német királyi hatalom megerősödése, a fejlettebb nyugati haditechnika alkalmazása gátat vetett a magyar hadjáratoknak. A magyarság válaszút elé került: vagy csatlakoznak a nyugati világhoz átvéve a szomszédok vallását, társadalmi felépítését, vagy pedig a hunok, avarok sorsára jutva csak sírleleteiket hagyományozzák az utókorra.

A magyar feudális királyság kialakítása Géza fejedelem, majd fia, István nevéhez köthető. I. (Szent) István királyunk törvényei, fegyveres kíséretének nyugati lovagjai, megye- és egyházszervezése egyrészt az új társadalmi rend meggyökeresztetését, másrészt az ország függetlenségének megvédését szolgálta. Az Árpád-házi királyok idejéből már adataink vannak arról, hogy a gyepűrendszer nem csak a határ helyi védelmét, de a szomszédos népek szándékainak felderítését is szolgálta. A határőrök között feltűntek az explorator néven említett kémlelők (lesők), ami rendszeres felderítő tevékenységre utal.[5] Egy ügyes kémet név szerint is ismerünk ebből az időből, ő volt Fancsika, aki 1068-ban Salamon királynak szállított híreket a kunok elleni hadjárat során.[6]

A felderítés (helyesebben magyar részről a felderítés elmaradásának) fontosságát jól mutatja a mongol–tatár csapatoktól elszenvedett muhi csatavesztés 1241-ből. Hiába hozott híreket Julianus barát az Európát fenyegető lovas nomád birodalom támadó terveiről, a megosztott magyar társadalom képtelen volt eredményesen védekezni. Ugyanakkor az a tény, hogy a mongolok egy időben több irányból támadtak az országra, a részükről történt alapos előzetes felderítést feltételezi.[7]

A magyar hadszervezetet akkortájt egyaránt jellemző könnyű- és nehézlovas harcmodoron belül a felderítés sikeres alkalmazására jó példa az 1278. évi morvamezei csata. A Habsburg Rudolf segítségére siető IV. László király nyugati, azaz lovagi módon harcoló udvari csapatai mellett kun lovas egységeket is alkalmazott az ütközetben. Amint az Osztrák rímeskrónika írja: *„… a kunok elhatározták, hogy felverik az ellenséget, s közben kikémlelik, milyen is a csehek hada. [...] nyilazva és kardjukat suhogtatva rárontottak a csehekre, akik inuk szakadtából menekültek [...] Így csalogatták ki a hadat a táborából."*[8]

Egyes vélemények szerint a lovagi harcmodor általánossá válása a felderítő–hírszerző tevékenységet szűk korlátok közé szorította, mivel az összecsapásokra általában előre megállapodott időben és helyszíneken került sor.

---

4 Torma Béla Gyula: *Csata a Brenta folyónál, 899.* Hadtörténelmi Közlemények, 2008/2. szám, 425–447. o.

5 Kristó Gyula: *Az Árpád-kor háborúi.* Budapest, 1986, Zrínyi Kiadó. 193. o. Új kiadása: Szeged, 2003.

6 *A hírszerzés és kémkedés története*. Szerk. Pilch Jenő. Első kötet. Budapest, 1937, Franklin. 130. o.

7 Torma Béla: *Hírszerzés és felderítés az 1241. évi tatárjárás idején*. Felderítő Szemle, 2007/1. szám, 152–163. o.

8 Idézi Veszprémy László: *A magyar hadtörténet fényes lapjai. Hadszervezet az Árpád-házi királyok alatt*. Rubikon, 1995. évi 5. szám, 5. o.

Ugyanakkor kizárt, hogy Nagy Lajos királyunk ne alkalmazott volna gyakori külföldi hadjáratai során felderítőket.[9]

Az utolsó Anjou-király alatt jelent meg egy új félelmetes ellenség az ország déli határánál: a törökök. Ettől az időtől mind több forrás utal arra, hogy a korszak uralkodói és hadvezérei egyre inkább fokozott fontosságot tulajdonítottak a hírszerzési kérdéseknek. Az álruhában személyesen az ellenség táborába osonó Mátyás királlyal kapcsolatos legendák valóságtartalma erősen kétséges, ugyanakkor már rengeteg levéltári forrás utal a kereskedők, külföldi követek szállította hírekre. A neves magyar hadtörténész, Perjés Géza igen hatékonynak tartotta a törökök ellen irányuló magyar felderítési tevékenységet, míg Kubinyi András tavaly megjelent könyvében egy egész fejezetet szentel a korabeli hírszerzési részletkérdéseknek.[10]

A mohácsi csatavesztés, de különösen Buda várának 1541-ben történt elfoglalása után beköszöntő török hódoltság időszaka egyben a hírszerzés virágkora lett a három részre szakadt Magyarországon. Az a jelenség, ami Takáts Sándor neves művelődéstörténésznél hadtörténelmi érdekességgé, Gárdonyi Géza Egri csillagok című regényében a hírhozó Sárközi cigány képében humorral teli figurává szelídült, az a 16-17. században véres valóság volt. A szemben álló felek hírszerzésre rendszeresen alkalmazták a kereskedőket, tőzséreket, markotányosokat, akikre lelepleződésük esetén kínhalál várt. Jellemző, hogy a Hadtörténelmi Levéltárban őrzött első magyar nyelvű irat is egy kémjelentés Lippa 1551. novemberi ostromáról.[11] A szakirodalom különösen az erdélyi fejedelmek hírszerzésének tevékenységét értékeli kiemelkedően hatékonynak. Konstantinápolyi követeik egy személyben voltak politikai és katonai megbízottak, azaz mai értelemben a katonai attasé feladatait is ellátó személyek.[12]

A magyar hadtudomány megalapítójaként számon tartott Zrínyi Miklós (1620–1664) politikus, költő, hadvezér és hadtudós, szakirodalmi tanulmányai és személyes tapasztalatai alapján egyaránt magasra értékelte a felderítés jelentőségét. „A Vitéz hadnagy” második részében külön szakaszt szentelt a kémeknek imígyen: *„jó kémeket tartsunk, és azon igyekezzünk, hogy az ellenség dolgát megtudhassuk. … Nincsen kőtség, nincsen adomány hasznosabb, mint a kémekre való, ez rúdja a vitézség szekerének… Jusson eszedben: valamennyi vitéz cselekedet volt ez világon, mind jobbára kémek által ment végben… ”*[13]

A hírszerzés abban az időben természetesen még nem specializálódott politikai, gazdasági, vagy katonai területre, de ez utóbbi növekvő jelentőségét jól mutatja, hogy II. Rákóczi Ferenc kuruc fejedelem több levelében is említést tett a hadi kémekről. 1704. április 25-én saját kézzel papírra vetett soraiban például részben titkosírással tájékoztatta bizalmasát, gróf Bercsényi Miklóst ezúton szerzett értesüléseiről. Egy évvel későbbi, 1705. május 1-jén keltezett várvédelmi utasításában

---

[9] *A hírszerzés és kémkedés története*. I.m. Első kötet, 135. o. Az Anjou királyok hadszervezetére lásd Kristó Gyula: *Az Anjou-kor háborúi*. Budapest, 1988, Zrínyi Kiadó.

[10] Perjés Géza: *A mohácsi csata*. Hadtörténelmi Közlemények, 1976/3. szám, 436. o. és Kubinyi András: *Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és a Jagelló-kor hadtörténete*. Budapest, 2007, Argumentum. 136–143. o.

[11] *Képeskönyv*. Szerk. Szijj Jolán. Budapest, 2003, Petit Real. 60-61. o.

[12] *A hírszerzés és kémkedés története*. I.m. Első kötet, 162–181. o.

[13] *Zrínyi Miklós prózai művei*. Szerk. Kovács Sándor Iván. Budapest, 1985, Zrínyi Kiadó. 129. o.

pedig – nyilvánvalóan kémelhárítási célzattal – arról intézkedett, hogy a fogadósok készítsenek listát idegen vendégeikről és azt esténként juttassák el a várkapitánynak.[14] A korábban említett Bercsényi Miklós alkalmi kéme volt az a tallósi vízimolnár, akiről a mai Koncz Márton-díj is elnevezését nyerte, és akinek személyéről ebben a körben nem szükséges bővebben szólni.

Az 1848/49. évi szabadságharc idején sem beszélhetünk még központilag megszervezett és működtetett hírszerző szolgálatokról. A szemben álló felek alkalmi kémeket foglalkoztattak, jelentéseiket jól kiegészítették a hazafias, vagy ellenkezőleg, császárhű érzelmű állampolgárok beszámolói. Új fejlemény a hírszerzés történetében, hogy a kémek idővel maguk is a nyilvánosság elé léptek és közreadták memoárjaikat. Ilyen volt Beck Vilma is, aki 1850-ben Londonban megjelent emlékirataiban idézte fel a szabadságharc alatti élményeit és kalandjait.[15] Egyéb írásos források hiányában azonban nemcsak ezek valóságtartalma, de még a szerző valódi személye is kérdéses.

Az mindenesetre tény, hogy az Osztrák Császárság hadereje 1850-ben hozta létre a vezérkaron belül azt az osztályt, amely kizárólag a katonai hírszerzéssel foglalkozott. Az úgynevezett Evidenzbüro, azaz Nyilvántartó Iroda beosztottai gyűjtötték és elemezték azokat a híreket, amelyeket a határok mentén megszervezett kisebb hírszerző központok, illetve a sorra kinevezett katonai attasék jelentettek. Titkos megbízottak működtek a nyugat európai fővárosokban, Szentpétervárott és a Balkánon egyaránt. 1872-ben az Iroda már nyomtatásban kiadott szabályzattal rendelkezett. Függetlenül attól, hogy szövetségesi vagy ellenséges viszony fűzte az Osztrák–Magyar Monarchiát az érintett országokhoz, ez a katonai hírszerző szolgálat gyűjtötte és tartotta nyilván a különböző hadseregekre vonatkozó adatokat. A nyílt források között mind jelentősebbé vált a napi sajtó és a szakirodalom nyomon követése. A szolgálat orosz, német, olasz, balkáni, angol, francia, illetve erődítési, tüzérségi és (ügy)kezelési csoportokból állt. A német társszervvel már az 1910-es évek elejétől rendszeresen kicserélte az orosz haderőt érintő értesüléseit. Az Iroda tiszti létszáma 1912-ben 28 fő volt, akik speciális kiképzésben is részesültek. Az állomány gyarapodása csak az első világháború kitörése után indulhatott meg.[16]

Az első világháború a korábbinál jóval összetettebb feladat elé állította az Osztrák–Magyar Monarchia katonai hírszerző szervét. Az osztrák–magyar haderő mozgósításának elrendelése után a tábori hírszerző szolgálat ellátása érdekében a Nyilvántartó Iroda mellett létrehozták a Hadsereg Főparancsnokság Hírszerző Osztályát, amely kezdetben tolmács, (ügy)kezelési, orosz, balkáni és hírszerző csoportokból állt. Szervezete a háború alatt egy-egy olasz, román, személyi, útlevél, utazási csoporttal, valamint propaganda, továbbá rádiólehallgató és a rejtjelfejtő szolgálattal bővült. A front mögött hírszerző állomásokat hoztak létre, a hadifoglyok tömeges kihallgatása miatt megnövekedett igényeket egy tolmácstiszti iskola elégítette ki.

---

[14] *Képeskönyv*. I.m. 82-83. és 86–93. o.
[15] Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. www.mek.oszk.hu.
[16] *A hírszerzés és kémkedés története*. I.m. Első kötet, 321–329. o.

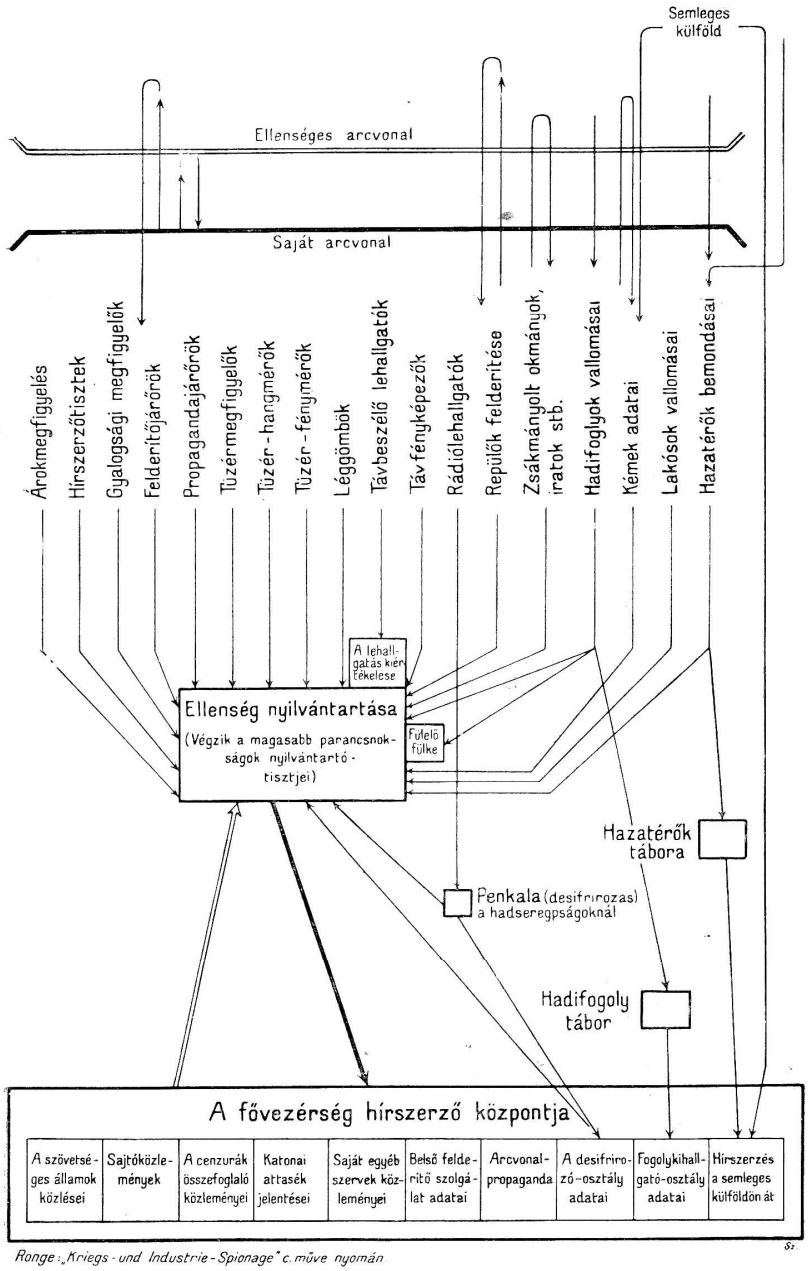

Ronge: „Kriegs- und Industrie-Spionage" c. műve nyomán

Ausztria–Magyarország világháborús hírszerző szolgálatának táblázatos összefoglalása

A Nyilvántartó Iroda feladata maradt az ellenséges és a semleges államok elleni távolfelderítés, továbbá politikai osztálya révén a belföldi politikai és az államellenes megmozdulások nyilvántartása. Az Evidenzbüro szervezete ezen az osztályon kívül egy-egy kémelhárító, siffre, cenzúra és attasé osztályokkal bővült. A külföldön működő attasék közül különösen a svájci végzett eredményes tevékenységet. A felállított hat osztrák–magyar hadsereg mindegyikének volt hírszerző szolgálata, továbbá hírszerző tisztek dolgozták fel az ellenségről érkezett információkat a hadtesteknél és a hadosztályoknál, de ezred- és zászlóalj szinten is hírszerzők koordinálták a tábori felderítést.[17]

Hosszadalmas leírás helyett azonban érdemes megfigyelni az előző oldalon látható táblázatot, amely rendkívül szemléletesen mutatja a semleges külföldön, a vezérkar hírszerző központjában, a magasabb parancsnokságokon (hadsereg-, hadtest- és hadosztály-parancsnokságokon), valamint az arcvonal mindkét oldalán végzett komplex hírszerző tevékenységet.[18]

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy mindenkor a magyar hadtörténelem szerves részét képezte a katonai hírszerzés, felderítés. Az előadásban csak mozaikszerűen lehetett felvillantani az egyes történelmi korszakok jellemző sajátosságait. Bár kezdettől fogva jelentkezett az a természetes igény, hogy a hadseregek vezetői naprakész információkkal rendelkezzenek a szemben álló fél létszámáról, felszereléséről, szándékairól; ugyanakkor csak a 19. század második felében jöttek létre azok a szervezeti keretek, amelyeken belül szakemberek hivatásszerűen foglalkoztak a katonai hírszerzés, felderítés elméleti és gyakorlati kérdéseivel. A vesztes háború után a vázolt alapokra épülve alakult meg az önálló magyar katonai hírszerzés, amelynek történetét hadtörténész kollégáim elemzik tanulmányaikban.

[17] Balla Tibor: *Az osztrák–magyar hírszerző és kémelhárító szolgálat szervezete és működése az első világháborúban*. Kézirat, 2008. 1–9. o. Külön köszönöm a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Bécsi Levéltári Kirendeltsége vezetőjének segítségét, hogy rendelkezésemre bocsátotta megjelenés előtt álló kéziratát. – Markó György.

[18] *A hírszerzés és kémkedés története*. I.m. Második kötet, 315. o.

DR. SZAKÁLY SÁNDOR

AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS ÉS KÉMELHÁRÍTÁS LÉTREHOZÁSA ÉS MŰKÖDÉSE A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYARORSZÁGON 1918–1945

Kísérlet egy szervezet és annak működése bemutatására

A két világháború közti Magyarország haderejének – 1922. január 4-ig Nemzeti Hadsereg, majd azt követően Magyar Királyi Honvédség – hírszerző és kémelhárító szolgálata történetéről viszonylag kisszámú publikáció jelent csak meg ezidáig.[1] Ennek alapvetően több oka is van, melyek közül talán a legjelentősebb a viszonylag kisszámú korabeli forrásanyag, illetve a meglévők „szórtsága", továbbá bizonyos anyagoknak az elmúlt évtizedekben kutatók előli „elzártsága".

A forrásanyag bővülése nem igazán várható a jövőben sem, azonban a meglévőkhöz való hozzáférés lehetőségei jelentősen javultak. A Hadtörténelmi Levéltárban és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található iratanyag kutatása ma már nem okoz problémát, de alapos és időigényes kutatást feltételez. Ezen levéltárakban az egykori VKF-2. osztály iratai mellett főleg az osztályon szolgált személyek anyaga, nem egy esetben a későbbi korok számára megírt emlékezései találhatók. Utóbbiak közül a leglényegesebb Ujszászy István kézirata[2], amely ma már könyv formájában is elérhető, illetve Kádár Gyula kézirata, melynek egy erősen szerkesztett változata – emlékirat formájában – három évtizede napvilágot látott.[3] Fontos feladat még az egykori katonai attasék, VKF-2. osztályvezetők, vezetőhelyettesek és beosztottak ellen lefolytatott népbírósági, illetve katonai bírósági perek iratanyagainak a tanulmányozása is, melyek Budapest Főváros Levéltárában, a Hadtörténelmi Levéltárban, illetve az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában lelhetők fel.

Fontos lenne hasznosítani a magyar katonai emigráció egykori tagjainak az emlékezéseit[4], illetve a vélhetően még különböző helyeken lappangó eredeti iratanyagokat is. Ismeretes, hogy a VKF-2. osztály eredeti iratanyagainak jelentős részét, főleg a második világháború évei alatt keletkezetteket, Magyarország német megszállásának idején – 1944. március 18-19. – az osztály beosztottai részben

[1] A témával foglalkozó feldolgozásokat lásd a tanulmány végén a Felhasznált irodalom alatt.

[2] A VKF-2. osztály, illetve az Államvédelmi Központ egykori vezetőjének emlékiratait Haraszti György rendezte sajtó alá *Vallomások a holtak házából* címmel. Pontos bibliográfiai adatait lásd a Felhasznált irodalomnál! (A továbbiakban: Ujszászy.)

[3] Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. Budapest, 1978, Magvető Könyvkiadó. A könyv alapjául szolgáló kézirat teljes terjedelmében az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található meg. Közreadása előkészületben.

[4] Néhány éve került haza a franciaországi Mulhouseból Andreánszky Jenő terjedelmes emlékirata. (Hadtörténelmi Levéltár Personália. Andreánszky Jenő hagyatéka.), aki a VKF-2. osztályon töltött szolgálatáról is részletesen ír, továbbá ír az 1945 utáni, nyugati hírszerző szervek általi „megkeresésekről" is.

megsemmisítették, míg a megmaradt iratok jelentős része az osztály kitelepülése során külföldre került, illetve „megsemmisíttetett”.[5]

A jövő kutatóinak, illetve a kutatásnak lesz a feladata, hogy az 1918 őszén létrejött önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetét, az azt összefogó osztály szervezettörténetét és tevékenységét feltárja, és egy monográfiában közreadja. A jelen tanulmány nem vállalkozhat ezen feladatra, hiszen a szerzője alapkutatásokat nem – csak érintőlegesen – folytatott, és ismereteit főleg személyekre vonatkozó kutatásai során szerezte. A jelen munka így inkább csak olyan vázlatnak tekinthető, amely segítheti a jövőben elvégzendő feladatok kijelölését és irányt mutathat a jövő kutatói számára.

Az önállóság első honvédelmi lépései

Az önálló, független Magyarország létrejötte az 1918. október 31-ei úgynevezett „őszirózsás forradalomnak” és az azt megelőző politikai, társadalmi, gazdasági változásoknak, illetve fejlődésnek köszönhető. Az 1867-ben Magyarország és Ausztria, pontosabban a Magyarország és az uralkodó között létrejött úgynevezett „kiegyezés” Magyarországot az addigi Habsburg Birodalom szinte teljes jogú tagországaként/társországaként az Osztrák–Magyar Monarchia nevet felvevő államalakulat államalkotó részévé tette, de nem biztosította ugyanakkor számára az önálló államisághoz szükséges valamennyi alkotóelemet, így többek között az önálló „külpolitizálás” lehetőségét, a teljesen önálló had- és pénzügyet.

Az uralkodó – I. Ferenc József császár és király – és az udvar meghatározó politikusai ragaszkodtak ugyanis ahhoz, hogy a birodalom hadereje ne az egyes tagországok fegyveres erejét jelentse, hanem közös ügyként „kezeltessék”. Ugyanez vonatkozott a külügyek kezelésére is, sem Ausztria, sem Magyarország nem rendelkezett önálló külpolitikával, illetve ahhoz szükséges szervezettel. E két jelentős terület – külügy és hadügy – anyagi igényeinek a biztosítására pedig közös pénzügyminisztériumot is felállítottak.

Az így létrejött közös államszervezet sajátossága ellenére a hadügyek és a pénzügyek tekintetében, azonban mind Magyarország, mind Ausztria rendelkezett „saját” lehetőségekkel (is). A „saját” haderő ügyében a Magyar Királyi Honvédség, illetve az osztrák k. k. Landwehr képezte azon erőket, amelyek a korban úgynevezett „másodvonalbeli erőknek” számítottak, nem lévén teljes struktúrájú fegyveres erők – számos fegyvernem, szakcsapat, vezetői szint stb. hiánya okán –, amelyek ennek megfelelően természetesen önálló hírszerző és kémelhárító szervezettel sem rendelkeztek.

A világháborús – akkor még nem használták az „első” jelzőt – vereség következtében felbomló Osztrák–Magyar Monarchia a különböző forradalmi és nemzetiségi mozgalmaknak „köszönhetően” elemeire esett szét. A birodalom szétesése egyben az önálló magyar állam létrejöttét is eredményezte, amelyet ugyanakkor a birodalomhoz hasonló felbomlás veszélye is fenyegetett, aminek oka elsősorban a Magyar Királyság területén élő nemzetiségek jelentős aránya – az

[5] A VKF-2. osztályon történt megsemmisítésről is ír többek között Kádár Gyula a hivatkozott emlékiratában. 666. o.

1910. évi népszámlálási adatok szerint mintegy ötven százalékban különböző nemzetiségek lakták a Magyar Királyságot[6] –, illetve azok többségének a Magyarországtól való elszakadási igénye volt. Ez a fenyegetettség 1918 végére gyakorlatilag olyan ténnyé vált, amely visszafordíthatatlan folyamatokat indított meg, azaz a „történelmi Magyarország" részeire esett szét. A különböző nemzetiségi tanácsok kimondták ugyanis a nemzetiségek által lakott területek kiválását Magyarországból és azoknak a környező régi, illetve újonnan létrejövő államokhoz való csatlakozását.

Az 1918. október 31-én megalakult – gróf Károlyi Mihály gróf vezette – magyar kormány, majd az azt követő – 1919. január 11-én Berinkey Dénes vezetésével megalakult – kormány az addigi honvédelmi vezetést is igyekezett átalakítani, illetve a volt Magyar Királyi Honvédség, valamint a „közös" haderő egykori alakulataiból új haderőt felállítani, utóbbi esetében az önkéntességet téve alapelemmé.

Az 1918. október 31-ig Honvédelmi Minisztérium néven működő katonai-közigazgatási szervezetet Hadügyminisztériummá nevezték át és egyidejűleg elkezdődött az új magyar haderő meg-, illetve újjászervezése. Ez elengedhetetlen feladat volt, hiszen a felbomló közös haderőben, illetve a Magyar Királyi Honvédségben szolgált magyar, illetve magyar állampolgárságú tisztek többsége továbbra is szolgálni kívánt, és ezt kívánta az ország érdeke is. Elengedhetetlennek látszott a volt Magyar Királyi Honvédségben, illetve az úgynevezett „közös haderőben" szolgáltakból egy új nemzeti haderő létrehozása, még akkor is, ha voltak olyan politikai erők, amelyek ezt szükségtelennek vélték.

A „volt" honvéd, illetve közös tisztek, altisztek állampolgárságuknak, nemzetiségüknek és szimpátiájuknak megfelelően igyekeztek maguk számára új Hazát és új haderőt választani.

A létszámuk, a „maradék Magyarországhoz" viszonyítva magas volt, hiszen a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány mindössze néhány tízezer fős haderővel számolt, s azt is alapvetően önkéntes jelentkezőkből kívánta felállítani. A korábbi időszakhoz viszonyítva jelentősen kisebb létszámra tervezett haderő következtében tisztek ezrei kerültek ki a haderőből, míg a kormány döntésének megfelelően a tábornokok, illetve az ezredesek szinte kivétel nélkül nyugállományba kerültek. Megszüntették ugyanakkor a vezérkari, a tüzértörzskari és a hadmérnöktörzskari testületeket is.[7]

Ezen csonkításokkal együtt, illetve azok ellenére is folyamatos volt ugyanakkor az igény az új Hadügyminisztérium, illetve egy hadsereg-parancsnokság szervezésére.

---

[6] Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint Magyarország lakosságának nemzetiségi megoszlása – Horvátország nélkül – a következő volt: magyar 54,5%, román 16,1%, szlovák 10,7%, német 10,4%, rutén 2,5%, szerb 2,5%, horvát 1,1%, egyéb 2,2%. Közli: Magyarország történeti kronológiája. Főszerkesztő: Benda Kálmán III. kötet. 1848–1944. Budapest, 1982, Akadémiai Kiadó. 819. o.

[7] A vonatkozó rendeletek felsorolását lásd Szakály Sándor: *A Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének tisztikara*. In: Szakály Sándor: *Hadsereg, politika, társadalom*. Budapest, 1991, Lánchíd Kiadó. 30. o.

A hírszerzés és kémelhárítás szervezeti változásai

A Hadügyminisztérium megszervezésekor a korábbi mintákat csak részben vették figyelembe, hiszen nem lévén a (magyar) Honvédségnek, majd későbbi nevén Néphadseregnek (1918. november 16. – 1919. március 21.) vezérkara olyan feladatokat és funkciókat is a Hadügyminisztériumnak kellett (volna) átvennie, amelyekre korábban nem volt példa.

Ilyennek tekinthető a hírszerzés és a kémelhárítás kérdése. Az Osztrák–Magyar Monarchia haderejében ezen feladatokat az úgynevezett *„Evidenzbüro”* – Nyilvántartó Iroda – látta el, amely a közös haderő vezérkarának egyik „illetékes” irodája volt.

Az újonnan megszervezett magyar Hadügyminisztériumban e feladatok elvégzésére a minisztérium 1. osztálya lett „kijelölve”. A Hadügyminisztérium 1. osztálya feladatává tették a *„hadműveletek, hírszerzés, nyilvántartás, elvi ügyek”* intézését.

Az osztály gyakorlatilag 1918. november 1-jétől állt fel, élén az addig a közös haderőben szolgáló Stojakovics Demeter[8] – 1935. november 4-étől Sztójay Döme – vezérkari őrnaggyal. Ő szolgált egykoron a „központban” – Evidenzbüro –, illetve a világháború éveiben a működő főparancsnokságon és a Balkáni erők hírszerző „részlegénél” is.

Stojakovics az osztályára olyan fiatal vezérkari tiszteket osztott be, akik rendelkeztek már bizonyos ismeretekkel, illetve nyelvi felkészültségük, ismeretük az átlagosnál jobb volt. Az új osztályvezető, aki bizonyos kérdésekben együtt működött a Hadügyminisztérium ugyancsak újonnan megszervezett Katonapolitikai osztályával – amely főleg a „külkapcsolatok” kérdéseivel foglalkozott – a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás megteremtőjének tekinthető. A Katonapolitikai osztály (1919. január 1-je után a Hadügyminisztérium 8. osztálya) élére Tánczos Gábor vezérőrnagy[9] került, aki katonadiplomáciai tapasztalatokkal is rendelkezett, lévén korábban az Osztrák–Magyar Monarchia katonai attaséja Belgrádban, Athénben, illetve Szófiában.

A kiépülő, Stojakovics Demeter vezette osztály 1919. január 1-jétől, a minisztérium szervezeti változásainak köszönhetően a Hadügyminisztérium 5. osztályává alakult át, de ugyanazon feladatok ellátására volt hivatott, mint amelyekkel korában rendelkezett, azaz *„hadműveletek, hírszerzés, nyilvántartás, elvi ügyek”*.

---

[8] Sztójay Döme (Versec, 1883. 01. 05. – Budapest, 1946. 08. 24.), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata szolgálaton kívüli vezérezredes. A katonai pályafutására vonatkozó adatokat lásd Szakály Sándor: *Az ellenforradalmi Magyarország (1919–1944) hadseregének felső vezetése*. Adattár II. Rész L-Z. Hadtörténelmi Közlemények, 1984/3. szám. 591. o. (A továbbiakban: Adattár II.)

[9] Tánczos Gábor (Budapest 1872. 01. 22. – Hajdúnánás, 1953. 08. 11.), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata címzetes vezérezredes. Katonai pályafutására vonatkozóan lásd: Adattár II. 591-592. o. A külügyminiszteri tisztet 1919. augusztus 7-e és 15-e között ideiglenes megbízással töltötte be.

Stojakovics osztálya főleg az ellenséges hatalmak – Cseh-Szlovákia, Románia, Szerbia – által megszállt magyarországi területekről igyekezett információkat beszerezni és az ellenséges hatalmak számára folytatandó kémtevékenységet megakadályozni, de a hadműveletek tervezése is a feladatai közé tartozott.

Nem változott érdemben az osztály feladatköre – de a személyi állomány összetétele sem! – 1919. március 21-e után, amikor is létrejött az úgynevezett „Magyar(országi) Tanácsköztársaság, melynek neve 1919 júniusának második felében Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságra módosult. A Hadügyminisztérium átalakult Hadügyi Népbiztossággá és annak az 5. osztálya „felelt" a továbbiakban a *„hadműveletekért, karhatalomi kérdésekért, hírszerzésért, hadrendi ügyekért"*.

Az osztály feladataiban alapvető változást nem, de alárendeltségében módosulást hozott az 1919. áprilisi cseh(szlovák), majd román támadás. 1919. május 5-étől a Hadügyi Népbiztosság 5. osztálya kivált a katonai–közigazgatási szervezetből és a létrehozott Vöröshadsereg Főparancsnokság II. csoportja elnevezéssel a főparancsnok közvetlen alárendeltségébe került. Ez a változás azt jelentette, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás, illetve részben a hadműveleti tervezés is egy működő parancsnoksághoz került, amelyen belül az érdemi irányítás a Főparancsnokság vezérkari főnökének – az adott időszakban Stromfeld Aurél[10] volt vezérkari ezredesnek – a kezében összpontosult.

A Vöröshadsereg Főparancsnoksága II. csoportja működésének eredményességéről nem rendelkezünk érdemi adatokkal, de a későbbi emlékezések kapcsán elmondható, hogy az alig néhány hete–hónapja működő szervezet jól szolgálta a Magyar(országi) Tanácsköztársaság politikai és katonai vezetésének elvárásait.

Midőn a Vöröshadsereg – melynek tisztikarát szinte kivétel nélkül a korábbi honvéd- és „közös" tisztek alkották – az ország területének jelentős részét megszállva tartó cseh(szlovák) és román erők ellen harcolt Szegeden létrejött a Károlyi Gyula gróf[11] vezette úgynevezett „ellenforradalmi kormány", amelynek hadügyminisztere nagybányai Horthy Miklós ellentengernagy[12] – az Osztrák–Magyar Haditengerészet flottájának utolsó parancsnoka – lett, aki 1919. június 6-án rendeletet bocsátott ki a Nemzeti Hadsereg szervezéséről.[13]

---

[10] Stromfeld Aurél (Budapest 1878. 09. 19. – Budapest 1927. 10. 10.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1919. április 20-a és június 29-e között a Keleti Hadsereg, majd a Vöröshadsereg vezérkari főnöke. Életére lásd Hetés Tibor: *Stromfeld Aurél*. Budapest, 1978, Kossuth Könyvkiadó.

[11] Károlyi Gyula, gróf (Nyírbakta, 1871. 05. 07. – Budapest, 1947. 04. 23.), nagybirtokos, politikus. Az első szegedi ellenkormány elnöke 1919. 05. 30. – 1919. 07. 12. Egyéb miniszteri, illetve miniszterelnöki tisztére vonatkozóan lásd Bölöny József – Hubai László: *Magyarország kormányai 1848–2004*. Budapest, 2004, Akadémiai Kiadó. Ötödik, bővített és javított kiadás, 360-361. o.

[12] Horthy Miklós, nagybányai (Kenderes, 1868. 06. 18. – Estoril (Portugália), 1957. 02. 09.), hivatásos haditengerésztiszt, ellentengernagy. 1919. 06. 06. és 1919. 07. 12. között a szegedi ellenkormány hadügyminisztere, majd 1920. 03. 01-ig a Nemzeti Hadsereg Fővezére. 1920. 03. 01. és 1944. 10. 15. között Magyarország államfője (kormányzó).

[13] A Nemzeti Hadsereg felállítására vonatkozó rendeletet közli: *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919–1938*. Budapest, 1968, Zrínyi Katonai Kiadó. 57–61. o. (A továbbiakban: Csak szolgálati…)

Természetesen az ezen rendelet alapján szerveződő úgynevezett Nemzeti Hadsereg is létrehozta a saját hírszerző és kémelhárító szolgálatát. 1919. június 25-én Horthy Miklós ellentengernagy, mint hadügyminiszter jóváhagyólag tudomásul vette, a Nemzeti Hadsereg hadműveletei csoportjának (I. csoport) a felterjesztését, amely a hírszerző osztály megszervezésére és beosztására vonatkozott.

Ezen létrehozandó osztály feladatát a következőképp fogalmazták meg az előterjesztés készítői: *„1. A védelmi hírszerző szolgálat Szeged város területén, s a hadműveleti területen belül; 2. A támadó hírszerző szolgálat úgy a közeli, mint a messzi viszonylatokban; 3. Az ország különböző részeiben uralkodó hangulat és esetleges ellenforradalmi mozgalmak pontos nyilvántartása.”*[14]

Az utasítás megszabta az osztály számára, hogy a fontos külpolitikai vonatkozású eseményekről a Hadügyminisztériumot azonnal értesíteni kell. A Nemzeti Hadsereg hadműveleti csoportja ezen osztálya élére Ottrubay Károly vezérkari őrnagyot[15] nevezték ki, aki a békebeosztása idején az uralkodó katonai irodáján is teljesített szolgálatot, az első világháború idején pedig hadosztály vezérkari főnöki beosztásban szolgált.

Megemlítendő, hogy a szegedi ellenforradalmi kormány – amely létét a francia megszálló hatóságok jóindulatának tudhatta be – az osztály katonai jellegének rejtése okán a francia hatóságok felé Siket András miniszteri osztálytanácsost szerepeltette vezetőként.

A Magyar(országi) Tanácsköztársaság bukását követően sajátos kettősség alakult ki a hírszerzés és kémelhárítás területén (is). A hadügyminiszteri tisztétől 1919. július 12-én megvált Horthy Miklós a Nemzeti Hadsereg „Fővezérletét” vette át „Fővezér” címmel és így gyakorlatilag az ellenforradalmi fegyveres erő teljhatalmú, egyszemélyi vezetőjévé vált.

Az 1919. augusztus 1-je utáni állapot szerinti, a Hadügyi Népbiztosságból ismét Hadügyminisztériummá átalakult – Budapesten székelő – szervezet 5.a, illetve 5.b. osztályához tartoztak a *„hírszerzés, a kémvédelem és a sajtóügyek”*. Az 5.b. osztály vezetője továbbra is Stojakovics Demeter maradt, míg a Nemzeti Hadsereg Fővezérségén a II. csoport (nyilvántartó csoportnak is nevezték) foglalkozott a fent nevezett kérdésekkel. Annak a vezetője továbbra is korábban kinevezett Ottrubay Károly vezérkari őrnagy volt. (Ő ezen beosztását az 1919. november közepén bekövetkezett átszervezésig töltötte be.)

Az így kialakult kettősség mielőbbi megszüntetése a katonai és a politikai vezetés – bár utóbbi lehetőségei az adott időben erősen korlátozottak voltak – elemi érdeke volt. Úgy vélték az arra illetékesek, hogy a megkettőzött szerep, a párhuzamosságok a hatékonyság rovására mehetnek, és adott esetben bizonyos rivalizálás sem zárható ki a két „intézmény” között. Ezért a párhuzamosságokat felszámolandó, a Hadügyminisztérium hírszerző (5.b.) osztályát és a Fővezérség II. (nyilvántartó) csoportját összevonták, s e két szervből létrejött a Fővezérség II. csoport

---

[14] Idézi Árokay Lajos: *Az önálló magyar katonai attasé szolgálat létrehozásának előzményei 1918-1919*. In: Hadtörténelmi Közlemények, 1983/?. szám. 87. o. (A továbbiakban: Árokay I.)

[15] Ottrubay Károly (Arad, 1883. 02. 19. – ?), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérkari alezredes.

(amely később a Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke, majd a Magyar Királyi Vezérkar főnöke Nyilvántartó Irodája elnevezést is viselte), s amelynek vezetését Stojakovics Demeter vette át 1919. november 17-én, ezzel folytatva több mint egy esztendővel korábban megkezdett, megszakítás nélküli szervezői és vezetői munkáját. Ottrubay Károly beosztása megszűnt, ő maga pedig az 1920-as évek elején kivált a tényleges szolgálatból.

Stojakovics a Fővezérség II. csoport állományába a hírszerzéssel és kémelhárítással korábban foglalkozó osztályok, illetve csoportok állományába tartozó tiszteket vette át, akikkel megkezdte a szervezet fel-, illetve kiépítését. A korábbi osztrák–magyar – de mondhatjuk így „nemzetközi" – gyakorlatnak megfelelően építették ki a szervezet hármas tagozódását: hírszerzés, nyilvántartás, kémelhárítás.

A Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke Berzeviczy Béla vezérőrnagy[16] 1919. december 7-ei parancsában a hírszerző szolgálat új szervezéséről így fogalmazott: *„A Fővezérség egyes osztályainak átcsoportosítása és ügyköreinek új beosztása következtében a Fővezérség II. csoportja ezentúl csak az offenzív hírszolgálatot (ezen elnevezés alatt ezentúl csak az ellenséges és idegen államok ellen irányuló katonai és politikai felderítés értendő) és ezzel szorosan összefüggő kémvédelmi szolgálatot (Spionageabwehr), valamint az ellenséges és idegen államok katonai és politikai helyzetének nyilvántartását látja el. A Fővezérség II. csoportjához tartozott minden más ügykör (vörös védelmi, nemzetvédelmi propaganda és sajtó) a Fővezérség VI. csoportjához lett áttéve."*[17]

Utóbbi döntéssel az 1919. augusztus 21-én kelt, a Nemzeti Hadsereg Fővezérlete által kiadott 24/II. számú rendeletet helyezte gyakorlatilag hatályon kívül, mely rendelet a Fővezérlet II.b. osztály számára olyan feladatokat jelölt, amelyek főleg a volt „vörös rendszer" lebontásában való aktív közreműködést határozták meg.[18]

A szervezet életében fontos, ha nem is jelentős változást hozott 1920. április 1-je, amikor is a Fővezérség megszűntét követően a létrejött a Magyar Királyi Vezérkar Főnöke szolgálati állás, és a Vezérkar Főnöke alárendeltségében úgynevezett „vezérkari irodák (későbbi nevükön osztályok)" szerveződtek. Ezen Irodák egyike lett a *„Nyilvántartó Iroda"*, amelynek fontos szerepe jutott azon feladatok ellátásához szükséges információk összegyűjtéséhez és elemzéséhez, melyek egy 1920. május 22-én megfogalmazott előterjesztésben így fogalmazódtak meg: *„A vezérkar főnöke a külpolitikát élénk figyelemmel kíséri, s az erre vonatkozó kérdéseket feldolgozza. A külpolitikára a katonai szempontokból esetleg szükséges irányító befolyást a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg gyakorolja. A vezérkar*

---

[16] Berzeviczy Béla, berzeviczei és kakaslomniczi (Nagylomnic, 1870. 11. 06. – Budapest, 1922. 02. 17.), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata altábornagy. 1919. 12. 01-től haláláig a Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke, majd a Magyar Királyi Vezérkar főnöke, illetve a HM VI. csoport (vezérkar) főnöke. Katonai életútját lásd Szakály Sándor: *A magyar királyi Honvéd Vezérkar főnökei 1919. augusztus 12. – 1945. május 9.* In: Szakály Sándor: *Honvédség és tisztikar 1919–1947*. Válogatott írások 1984–2002. Budapest, 2002, Ister Kiadó. 187-188. o.

[17] Idézi Árokay Lajos: *A rejtett katonai attasé szolgálat első állomáshelyeinek felállítása 1920–1923*. In: Hadtörténelmi Közlemények, 1983/3. szám. 356-357. o. (A továbbiakban: Árokay II.)

[18] A hivatkozott rendeletet lásd *Csak szolgálati…* 188-189. o.

főnöke e tárgyban, valamint a kölcsönös tájékoztatás szempontjából a külügyminiszterrel közvetlenül érintkezik a honvédelmi miniszter egyidejű értesítése mellett."[19]

A későbbiek során a mindenkori Honvéd Vezérkar főnöke – az elnevezés 1919 és 1945 között számos esetben módosult: Magyar Királyi Vezérkar főnöke, HM VI. csoportfőnök, HM Katonai Főcsoportfőnök, majd ismét HM VI. csoportfőnök, a feladat és a hatáskör érdemi változása nélkül –, ezen lehetőségeivel élt is. Ennek volt köszönhető például az, hogy a katonai hírszerzés és kémelhárítás mindenkori vezetői, természetesen a Honvéd Vezérkar főnökének tudtával és utasításai alapján úgy az államfőt, mint a miniszterelnököt, illetve a külügyminisztert heti–havi rendszerességgel személyesen tájékoztat(hat)ták.

A működési feltételek alakulásáról

A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetének 1918 novemberében megkezdődő kiépítéséhez a megfelelő szakemberek kiválasztása mellett fontos volt a szervezet „működéséhez/működtetéséhez" szükséges szabályzatok, utasítások elkészítése is. Ezen utóbbiakat a volt közös haderő által egykoron elkészített és használt anyagokra építve igyekeztek elkészíteni, illetve az egykoron használtakat a szerkesztési munkálatok során hasznosítani.

A volt közös haderőben érvényben és használatban volt szabályzatok, utasítások beszerzése nem okozott igazán nagy gondot a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás felállításán dolgozók számára, hiszen az újonnan létesülő szervezet már 1918 őszén igyekezett a szomszédos országokba katonai megbízottakat, attasékat kiküldeni, akiknek többek között feladatai közé tartozott ezen utasítások, szabályzatok hazajuttatása is. (Ezek a kísérletek – mármint a katonai attasé szolgálat létrehozása – az adott körülmények között akkor azonban csak részben, illetve rövid időre valósulhattak meg, de a bécsi katonai megbízott a kért anyagokat haza tudta küldeni s így azon szabályzatok, utasítások átvételével és átdolgozásával elkészültek a vonatkozó magyar szabályozók.)

A katonai hírszerzés és felderítés egyik meghatározó feladatát képezte – és képezi nyilván ma is – az idegen államok politikai és katonai vonatkozású bizalmas anyagainak a megszerzése. Ezen anyagok egy részének a titkosítása rejtjelezett formában igyekszik megakadályozni az idegen hatalmak általi „elérhetőséget". Ezen rejtjelezett anyagoknak a megfejtése tehát minden hírszerző és felderítő szolgálat számára alapvető érdek. Nem volt ez másként a szerveződő magyar katonai hírszerzés és elhárítás esetében sem. Az akkor alig néhány hónapja működő magyar szolgálat ebben a kérdésben komoly sikernek könyvelhette el, hogy sikerült megnyernie magának – az új magyar haderő tényleges tisztjének – az Osztrák–Magyar Monarchia haderejének egyik legfelkészültebb, legnagyobb tapasztalatokkal rendelkező törzstisztjét, Pokorny Hermann alezredest.[20]

---

[19] Idézi Árokay II. 357. o.

[20] Pokorny Hermann (Kremsier [Csehország], 1882. 04. 07. – Budapest, 1960. 02. 18.), hivatásos katonatiszt. Legmagasabb rendfokozat: altábornagy. 1945. 11. 01-jével vezérezredes, már nyugállományban. Életére, működésére lásd emlékiratát: Pokorny Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző*. Budapest, 2000, Petit Real. (A továbbiakban: Pokorny.)

A pályafutását a k. k. Landwehrben – osztrák „honvédség” – kezdő tiszt a világháború alatt a lehallgatott orosz számjeltáviratokat szinte kivétel nélkül megfejtette. 1919-től már a mindenkori magyar haderő szolgálatában állt és hatalmas nyelvtudása – német, francia, orosz, lengyel, szerb, cseh, szlovák, bolgár stb. – okán is számos bizalmas megbízatást hajtott végre, míg feladatául kapta a hírszerző és kémelhárító osztály X. (rejtjelfejtő) alosztályának a megszervezését.

Ezt a feladatot már 1920-ban sikeresen megoldotta és 1925. április 30-ig állt az X. alosztály élén. Más beosztásba történt áthelyezését követően utóda, addigi helyettese Kabina Vilmos[21] ezredes lett, aki 1927. március 1-jével nyugállományba került, de továbbra is ő vezette az alosztályt, egészen 1935. január 31-ig. Nyugállományban tábornokká nevezte ki az államfő és 1935. május 1-jével vonult véglegesen nyugállományba. Őt a Honvédelmi Minisztérium VI–2. osztály (VKF-2. osztály korabeli elnevezése) X. alosztálya élén Petrikovits István[22] ezredes követte, aki 1935. február l-jétől 1945. május 2-ig irányította a rejtjelfejtő munkát, az 1942. november 1-jei nyugállományba helyezését követően is. Petrikovits 1943. május 20-án *„kivételesen és kegyelemből”* címzetes vezérőrnagyi rendfokozatot kapott.

Az X. alosztály beosztottai tevékenysége nyomán szinte nem volt olyan európai ország, amelynek diplomáciai és katonai rejtjelezett táviratait ne fejtették volna meg az 1920 és 1945 közötti időszakban.

Pokorny – amint emlékezésében írta – az alosztály felállítását követően azonnal igyekezett a megfelelő utánpótlásról gondoskodni, új, felkészült munkatársakat kinevelni. Utóbbiak részére a kiképzés, illetve továbbképzés céljából az osztályon több hetes tanfolyamokat szervezett.[23]

Saját működésével és az általa irányított területtel kapcsolatban elmondta azt is, hogy a magyar hírszerzés és kémelhárítás fontosnak tartotta a kapcsolatok kiépítését más, barátinak tekinthető országokkal[24], amelyek a világháborús vereség és a trianoni békediktátum okán elsősorban a volt legyőzöttek között – Németország, Törökország és részben Bulgária, Lengyelország – voltak keresendők. Ennek köszönhetően már az 1920-as évek elején szoros kapcsolat épült ki a magyar és a német katonai hírszerző szervezetek között, amely kapcsolat a későbbiek során még inkább erősödött. Az alapvető okot, az egymásra utaltságot a „közös” világháborús vereség és a fennálló békerendszer megváltoztatásának közös igénye jelentette.

A kapcsolatok kiépítése és megerősítése okán nem csak német tisztek látogattak Magyarországra, de többek között Pokorny is járt Berlinben már az 1920-as évek elején.[25]

---

[21] Kabina Vilmos (Léva, 1876. 05. 04. – ?), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata tábornok (1930. 03. 01.).

[22] Petrikovics István (Galgóc, 1888. 09. 24. – Budapest, 1947. 04. 16.), hivatásos katonatiszt. Legmagasabb rendfokozata: címzetes vezérőrnagy. 1945. 05. 02. és 1946. 07. 28. között USA-hadifogságban volt. Hazatérését követően röviddel meghalt.

[23] Pokorny 113. o.

[24] Pokorny 112-113. o.

[25] Pokorny 112. o.

A kapcsolatok kiépülése és fejlődése Ruszkay (1928. október 31-éig Ranzenberger) Jenő[26] vezérkari szolgálatot teljesítő ezredes VKF-2. osztályvezetői (akkori elnevezéssel HM VI–2. osztály) működése idején vált szinte teljes körűvé.

Ruszkay Jenő a Reichswehr illetékes vezetőivel személyes kapcsolatot tartva olyan megállapodásokra jutott, amelyek mind a két fél számára kölcsönös előnyökkel jártak. Ruszkay 1932. április 27-e és május 2-a közötti berlini látogatása kapcsán született meg az a megállapodás, amely a jövőre nézve számos új lehetőséget biztosított a magyar hírszerző és kémelhárító szervek számára. Fontos eleme volt a megállapodásnak, hogy az alkalmi találkozókat az egyes előadók (az adott osztályok, mai szóval élve illetékes referensei) évente rendszeressé váló találkozói válthatták fel, továbbá a hírcsere ügyében is minőségi előrelépés történt.[27]

A magyar illetékesek hasonló együttműködésre törekedtek az olaszokkal is, és a későbbiek során bizonyos lengyel és bolgár együttműködés is kialakult. Az együttműködés minden esetben a közös és kölcsönös érdeken alapult. Ugyanakkor voltak olyan helyzetek is, amikor az érdekek ellentétesek (is) lehettek. Például a magyar VKF-2. osztály nehéz helyzetben volt a lengyelek esetében, akikre vonatkozóan a németek örömmel vették az információkat, miközben a magyar–lengyel viszony és együttműködés ezt „nehezen viselte el”. Nem véletlen tehát, hogy Ruszkay Jenő 1932. május 12-ei jelentésében többek között azt írta, hogy *„…katonai attachénknak lengyel vonatkozásban meg van tiltva az offenzív földerítés és ezért csak általános értékű megítélésre számíthatnak.”*[28] (Mármint a németek. – Sz. S.)

A katonai attasé szolgálat kiépítése

A katonai hírszerzés és kémelhárítás egyik legfontosabb eleme az idegen államokban legálisan jelenlévő kiküldött személye, azaz az általuk működtetett katonai attaséi szolgálat. Ennek a kiépítésére vonatkozó igények már az önálló magyar államiság létrejötte kapcsán megfogalmazódtak, illetve az első lépések meg is történtek a szervezet létrehozására, de kiderült, hogy a vesztes háború következményeinek az okán – a trianoni békediktátum tiltásai következtében – ez igazán nem épülhet ki.

A különböző feladatokkal megbízott katonai személyek, majd a katonai megbízottak hálózata végül is csak 1920 után – akkor is rejtve – jött létre.[29] A rejtett beosztásban lévők a kezdeti időszak után az 1920-as évek első harmadában már a „katonai szakelőadói” elnevezést kapták és a magyar királyi követségek állományában teljesítették szolgálatukat.

---

[26] Ruszkay (Ranzenberger) Jenő, vitéz (Budapest, 1887. 01. 01. – Budapest, 1946. 06. 22.), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata címzetes vezérezredes. Katonai életútját lásd Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945.* Lexikon és Adattár. Budapest, 2003, Ister Kiadó. Második, javított, kiegészített kiadás 294. o. (A továbbiakban Szakály)

[27] A berlini tárgyalásokról készített feljegyzés szövegét közli *Csak szolgálati…* 309–313. o.

[28] Uo. 310. o.

[29] A rejtett katonai attaséi szolgálat létrehozására vonatkozóan lásd: Árokay I. és II. valamint uő. *A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923–1928 között.* In: Hadtörténelmi Közlemények, 1983/4. szám. 574–591. o.

Az érdemi változás 1927 után következett be, amikor is megszűnt Magyarország külföldi katonai ellenőrzése, és a Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság befejezte működését az országban. Ezt követően pedig a magyar állam legálisan is katonai attasékat küldhetett a fogadó országokba, általában a kölcsönösségi elv alapján.

A katonai attaséi szolgálatnak a kiépítése több esztendőt vett igénybe és az állomáshelyek felállítása a magyar katonai érdekeknek, információigényeknek megfelelően alakult ki. A katonai attasék a legfelkészültebb vezérkari tisztek közül kerültek ki, akik jelentős mozgásteret kaptak a Honvéd Vezérkar főnökétől, és az állomáshelyükön a magyar követség vezetőjével szinte az egyenrangúságon alapuló viszonyt építettek ki. Jelentéseiket a magyar követ „megkerülésével", közvetlenül a Honvéd Vezérkar főnökének küldték meg, ezzel is jelentősen befolyásolva a politikai, katonapolitikai döntések meghozatalát.

A második világháború éveire már összesen tizenöt–tizennyolc katonai attaséi állomáshely volt, melyek közül néhány esetében más állomáshelyre történő akkreditálás is ismeretes volt. Természetesen ezen beosztási helyek jelentősége a második világháború évei alatt változott, módosult. A Magyarországgal hadban álló országokban a megszűnt diplomáciai kapcsolatok okán a katonai attaséi beosztások is megszűntek, míg a legyőzött, németek által elfoglalt és a szuverenitás minimumával sem rendelkező országokban a korábbi kapcsolatok *„lezárattak"*.

A második világháború menetében bekövetkezett változások – a szövetséges hatalmak sikerei és a tengelyhatalmak előrevetülő veresége – erősen felértékelték a semleges, illetve részben semlegesnek tekinthető országokban – Svájc, Spanyolország, Bulgária, Törökország, Finnország – lévő katonai attaséi helyeket, amelyek informális kapcsolattartásra adtak lehetőséget az egymással ellenséges viszonyban lévő országok képviselői számára. A magyar katonai és politikai vezetés élt is ezen lehetőségekkel.

A katonai hírszerző és kémelhárító osztály felépítése az idők folyamán csak kismértékben módosult, s mindenkor a Honvéd Vezérkar főnöke alárendeltségébe tartozott. Utóbbi számára az 1937-ben „Szervi határozványok a M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke számára" címen megjelentetett „kiadvány" a következőket írta elő: *„Figyelemmel kíséri* – mármint a Honvéd Vezérkar főnöke (Sz. S.) – *magasabb katonai szempontok szerint a bel- és külpolitikát. Külföldi államok katonai helyzetét és a háborúra felkészültségét nyilvántartja és a kémelhárító szolgálatot vezeti. A külföldre küldendő katonai attachékat, vagy azokat helyettesítő közegeket kijelöli és szolgálatukat szabályozza. Ezen ügykör betöltésénél a külügyminiszterrel közvetlenül is érintkezhet, fontosabb katonai politikai kérdésben azonban csak a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg, ki az alkotmányos felelősséget viseli."*[30]

A fegyverkezési egyenjogúság visszanyerése után

Az 1938. augusztus 20-29-e között a jugoszláviai Bledben lezajlott magyar-kisantant tárgyalások eredményeként a fegyverkezési egyenjogúságát visszanyert Magyarország korábbi HM VI–2. osztálya – amely ezt követően már nyíltan is a

[30] *Szervi határozványok a m. kir. honvéd vezérkar főnöke számára.* (A-81.) Budapest, 1937. Honvédelmi Minisztérium – Házinyomda. 2-3. o.

Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztálya (korabeli rövidítése VKF-2. osztály) nevet használta – feladatkörét 1938-ban röviden így határozták meg: „Katonai nyilvántartó és statisztikai szolgálat, kémvédelem”.

Alig egy esztendővel később a feladatokat bővülése is kiolvasható abból a megfogalmazásból, amely így szólt: *„A katonai nyilvántartó, statisztikai és kémelhárító szolgálat. A külfölddel kapcsolatban felmerül katonai ügyek. Katonai attachékkal kapcsolatos ügyek. A nemzetvédelmi szolgálattal kapcsolatos ügyek.”*

Egy-egy átszervezést követően a VKF-2. osztály magába olvasztotta a Honvédelmi Minisztériumi egy-egy részlegét, illetve a Honvéd Vezérkar főnöke osztályai egyikének-másikának egy részét is. A legjelentősebb változások azok voltak, amikor a Honvédelmi Minisztérium Elnökség B. csoportja 1940. május 1-jével beolvadt a VKF-2. osztályba, és azt követően a VKF-2. osztály tartotta a kapcsolatot a Magyarországra akkreditált katonai attasékkal. Ugyancsak az osztály feladatai közé tartozott a sajtó- és propagandaügyek intézése is, de ezen részleg a későbbiek során kivált az osztály állományából és a későbbiekben – 1941. május 1-jétől – mint VKF-6. osztály működött.

Volt idő – 1938 őszét követően –, amikor a VKF-5. osztályhoz tartozó feladatokból – szabotázs feladatok szervezése, határokon kívüli propaganda stb. – is került át néhány a VKF-2. osztályhoz.

A második világháború évei alatt a VKF-2. osztály feladat- és hatásköre jelentősen bővült. Erre vonatkozóan a legalaposabb áttekintést az 1942-ben, a Honvéd Vezérkar főnöke által megjelentetett „Szolgálati Utasítás a m. kir. honvéd vezérkar főnökének helyettese, a vkf. csoportfőnökei, osztályai és egyéb szervei számára”[31] című kiadványból tájékozódhatunk, melynek teljtartalmú közlése elengedhetetlen.

*„**A m. kir. honvéd vezérkar főnöke 2. osztály.*** (VKF-2. oszt.)

I. Alárendelés és szolgálati viszony.

Kettős alárendeltségű osztály. Általában minden tekintetben a hdm. csf. és a vkf. h. útján a vkf-ének van alárendelve, kivéve a volt HM Elnökség B. oszt. ügykörét, melyben a HM helyetteséhez tartozik.

II. Ügykör és feladatok.

Itt a HM hatáskörébe tartozó ügyek elhagyásával csak a vkf-ének hatáskörébe tartozó ügykör vétetett fel, melyet valamennyi vkf., HM és tekintetbejövő polgári szervvel együttműködésben végez.

Általában

Idegen államok haderejének, katonapolitikai viszonyinak és háborús teljesítőképességének nyilvántartása azzal a céllal, hogy a vezetés tervezéseihez és elhatározásaihoz alapot szolgáltasson.

---

[31] *Szolgálati Utasítás a m. kir. honvéd vezérkar főnökének helyettese, a vkf. csoportfőnökei, osztályai és egyéb szervei számára*. Budapest, 1942. K. n. 8–10. o.

A hírszerző szolgálat vezetése. Különös harceljárással kapcsolatos munkálatok vezetése.

Kémelhárítás és szabotázselhárítás.

Rejtjelszolgálat.

Katonai attachék szolgálatának irányítsa.

Részleteiben

1. Idegen államok haderejének, katonapolitikai viszonyainak és háborús teljesítőképességének nyilvántartása azzal a céllal, hogy a vezetés tervezéseihez és elhatározásaihoz alapot szolgáltasson.

Az idegen államok külpolitikai és katonapolitikai viszonyainak nyilvántartása, katonapolitikai kiértékelése.

Idegen hds-ek katonai technikai figyelemmel kísérése.

2. Érintkezés a külállamok hasonló szerveivel.

3. Határsértési ügyek politikai része a legmagasabb államközi vonatkozásban.

4. Az idegen államok mindenkori katonai viszonyainak, mindennemű háborús előkészületeinek és háborús teljesítőképességének felderítése.

5. Hírszerző szervek kiképzése.

6. A hírszerző szolgálat technikai és egyéb eszközeiről való gondoskodás.

7. Kémelhárító és szabotázselhárító szolgálat központi megszervezése, irányítása és végrehajtása.

8. Kémkedési esetekben szakvélemény adása.

9. Központi kémnyilvántartás és a kémelhárítás szakszolgálatával kapcsolatos nyilvántartások vezetése és statisztika készítése.

10. Határforgalommal kapcsolatban útlevélrendészeti ügyekhez kémelhárítás szempontjából való véleményadás.

11. Határhelyet nyilvántartása.

12. Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok sorozási ügyei.

13. Politikai fogolycserék kezdeményezése a HM Elnöki osztállyal egyetértésben.

14. Az ország területén átfutó (tranzit) szállítmányozási ügyeknek katonapolitikai szempontból való elbírálása.

15. Hontalanok utazási és személyazonossági igazolványainak véleményezése.

16. Határsávban az ingatlanforgalmi jogügyletek, valamint italmérési engedélyt kérő személyek államvédelmi szempontból való elbírálása.

17. Küzdelem a rémhírterjesztés ellen.

18. Különleges harceljárások előkészítése és végrehajtása. A különleges harceljáráshoz szükséges emberek kiképzése, anyag és eszközök előteremtése.

19. Idegen államok rejtjelszolgálatának figyelemmel kísérése és kiértékelése.

20. Az állandó rádió lehallgató szolgálat megszervezése és vezetése.

21. A ráf. századok feladatainak megszabása.

22. A rejtjelező szolgálattal kapcsolatban:

a) e szolgálat irányítása és ellátása mind belföldi, mind külföldi vonatkozásban;

b) számjelsegédletek megszerkesztése;

c) rejtjelzési kiképzés.

23. Az osztály beosztottjainak személyi költségvetési és külföldi fizetési eszközök beszerzési ügyei.

24. Katonai attachék ügyei.

25. Külföldre hivatalból utazó honvédegyének, illetve a HM-hez tartozó személyek valutájának beszerzése.

26. Külföldi kitüntetési ügyek.

27. Külképviseletekkel, külföldi attachékkl való érintkezés.

28. Katonai protokolláris ügyek.

29. Vkf. kabinet ügyek.

30. Katonai missiók, külföldi katonai vendégek fogadásának és foglalkoztatásának megszervezése.

31. Külföldi államfők és államférfiak fogadtatásának katonai része.

32. Fordítások eszközlése. (Zsidótörvénnyel kapcsolatos fordítások és hitelesítések is.)

33. Nyelvtanfolyamok.

34. Külügyminisztériumi futárjáratok kihasználása a honvédség részére."

Az 1942-ben így meghatározott feladatok a VKF-2. osztály működésének teljességét felölelték, mely szervezet az így elvárt faladatokat a következő szervezeti felépítéssel oldotta meg:[32]

[32] A VKF-2. osztály felépítésére vonatkozóan lásd: Ujszászy 175–181. o.

Az osztály vezetőjének – aki rangban idősebb vezérkari ezredes, illetve kivételes esetekben vezérőrnagy volt – a következő alosztályok voltak alárendelve:

- a „Törzs”, amelyhez tartozott az osztályvezető helyettese, a segédtiszt, a küldöncök és a gépkocsi-részleg;
- a „Hírszerző alosztály” (korabeli, közismert elnevezéssel KOFFA = központi offenzív alosztály);
- a „Kémelhárító alosztály” (DEF=defenzív alosztály);
- a „Nyilvántartó alosztály (NYÍL=elemző alosztály);
- a Saját rejtjelező („R”);
- az Idegen rejtjel megfejtő alosztály („X”);
- a Laboratórium („F”);
- az Iroda és Irattár („P”);
- az Elvi és mozgósítási alosztály („M”);
- hírszerző, személyi, pénzügyek, anyagbeszerzés („K”);
- sajtó, propaganda, szabotázs.
- Katonai attasékkal összekötő alosztály.

Az osztály vezetői állományát – osztályvezető-helyettes, a hírszerző, a kémelhárító és a nyilvántartó alosztály vezetője – vezérkari alezredesek, őrnagyok, illetve századosok alkották, míg a többi beosztott csapattiszti állományban lévő törzstiszt, illetve tiszt volt, akik többsége a helyi alkalmazású volt és évtizedekig szolgált a VKF-2. állományában.

A vezérkari tisztek többsége néhány esztendei szolgálat után más beosztásba került, majd egy hányaduk később ismét a VKF-2. osztályon teljesít(het)ett szolgálatot.

Epizódok a hírszerző–kémelhárító szolgálat életéből

A két világháború közötti Magyarországon, az ország anyagi nehézségei miatt a katonai hírszerzésre és kémelhárításra fordítható összegek sem voltak korlátlanok. A külföldi hírszerzés ezért nem egy esetben „hazafias érzelmekre” (is) épített. Ennek letéteményesei elsősorban az egykori hivatásos tisztek, illetve családtagjaik voltak, akik közül számosan a különböző – többnyire szomszédos – országokban töltötték nyugdíjas éveiket. Az ő tevékenységüket általában jó színvonalúnak értékelték a „központban”, de érdekeiket nem minden esetben sikerült megvédeni. Jól példázhatja ezt az 1931-1932-ben készített feljegyzés, amelynek alapjául az 5.880/M.E.1931. számú kormányrendelet, illetve annak mindenkire egyformán vonatkozó előírása szolgált.

E rendelet – többek között – a nyugellátmányukat külföldön igénybe vevő magyar állampolgárok esetében a nyugdíjak csökkentett mértékű folyósítását rendelte el a külföldi tartózkodás időtartamára. A nyugdíj és a ténylegesen kifizetett összeg közötti különbség a hazatérés után sem volt pótolható.

A jelzett rendelet azt a HM VI-2. osztály „alkalmazásában álló" tizenöt személyt is érintette, akik az osztály részére külföldön hírszerző tevékenységet folytattak. Érdekükben az illetékesek a honvédelmi miniszter számára és nevében olyan, a pénzügyminiszternek továbbítandó átiratot fogalmaztak meg, melyben a következők érveket hozták fel:

„A hírszerző és egyéb katonai szolgálat szempontjából egyes külföldi államokban élő magyar nyugdíjasok és özvegyek egy kis töredékének künnmaradása különös fontossággal bír. Ezek igen jó eredményekkel használhatók fel a megfigyelésben, felkutatásban és hírközvetítésben és munkájukat eddig úgyszólván minden ellenszolgáltatás nélkül végezték.

Az idézett kormányrendelet hatása alatt egyesek már bejelentették visszaköltözési szándékukat az addigi ellátási díjak 1932. évi január 1-jétől kezdődő csökkentése miatt.

Az addigi szükséglet szerint 16 nyugdíjasnak – a tizenhatodik nyugdíjas az Országos Vitézi Szék alkalmazásában állt (Sz. S.) – *az elvesztése az amúgy is nehéz viszonyok között dolgozó hírszerző és egyéb katonai szolgálatot újabb nehézség elé állítaná, mert az eddigi 100%-ig megbízható katonai tudással rendelkező nyugdíjuk által garanciát nyújtó egyének helyett, más ismeretlen személyeket kellene beállítani, akiket – hogy megbízhatóan megtarthassuk – elég tekintélyes díjazásban kellene részesíteni. Ezáltal sokkal nagyobb költségek merülnének fel, mint amennyit a csökkentett ellátási díjaknál az elérhető megtakarítás kitenne.*

Amíg azon elv, hogy nyugdíját mindenki idehaza költse el, azokra a külföldön tartózkodó nyugdíjasokra, akik a magyar állam érdekeit külföldön nem szolgálják, teljes egészében alkalmazható, – addig az nem állhat fenn azon ellátásban állóknál, akik a magyar állam érdekeit külföldön is a legjobb tudásuk szerint szolgálják. Sokkal nagyobb anyagi és erkölcsi haszon származik abból, ha egy igen elenyésző számú, tényleg jó szolgálatot végző ellátásban álló egyén csökkentés nélküli ellátási díjjal kint marad, mintha az elvhez illetve kormányrendelethez szigorúan ragaszkodva a külföldön élő legtöbbet érő nyugdíjasaink hazajönnének."[33]

A honvédelmi miniszter – a később egyben miniszterelnök vitéz jákfai Gömbös Gyula[34] – nem értett egyet a javaslattal és a tervezett levél nem került továbbításra, melyben olvasható az is, hogy a teljes nyugdíj folyósítása – a nevezett tizenhat személy esetében – havi 835 pengővel terhelte volna meg az állami költségvetést.

---

[33] Hadtörténelmi Levéltár. Honvédelmi Minisztérium, 1936. 4. osztály. Általános 102.752.

[34] Gömbös Gyula, vitéz jákfai (Murga, 1886. 12. 26. – München, 1936. 10. 06.), hivatásos katonatiszt, politikus. Legmagasabb rendfokozata szolgálaton kívüli gyalogsági tábornok (1936. 09. 30.). Honvédelmi miniszter: 1929. 10. 10. – 1936. 09. 02., miniszterelnök: 1932. 10. 01. – 1936. 10. 06., külügyminiszter: 1933. 01. 07. – 1933. 02. 04. Életére és működésére vonatkozóan lásd Gergely Jenő: *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*. Budapest, 2001, Vince Kiadó.

A Honvédelmi Minisztérium illetékesei azt javasolták, hogy a különbözetet – mármint a nyugdíj és a ténylegesen kifizetésre kerülő összeg közötti különbséget – a HM VI-2.osztály a saját hiteléből fedezze. Erre a javaslatra az osztály vezetője, Ruszkay Jenő vezérkari szolgálatot teljesítő ezredes a következő véleményt vezette rá: *„A VI-2. oszt. általányának óriási redukciója következtében, a VI-2. oszt. nem vállalhat olyan kiadást, mely a nyugdíj illeték kiegészítésére szolgál, attól eltekintve, hogy a VI-2. oszt. híráltalánya – a fennálló rendelkezések értelmében – más célokat szolgál.*

A 29.927/1931. számú (:119.930/eln.4. oszt.:) ügydarabot kiemeltem. 1932. I. 18-án."[35]

A VKF-2. osztály ügy-, illetve feladatköréhez tartozott a kémelhárítás, melyet az osztály defenzív alosztálya – közismert nevén a DEF. – irányított és végzett. Ezen alosztály több alcsoportra oszlott és állományában jelentős számban voltak oda vezényelt csendőrtisztek, akik a nyomozásokat irányították az alájuk rendelt tiszthelyettesi állománnyal – korábbi elnevezéssel altisztek –, mint végrehajtó közegekkel. Az ő szerepük alapvetően a kommunista szervezkedések felderítésére irányult. S hogy miért foglalkozott ezzel (is) a VKF-2. osztály? A magyarázatot részben abban kell keresni, hogy az illegális magyar kommunista mozgalom tevékenysége a korabeli közfelfogás szerint – és a valóság okán is – külföldi hatalom, nevezetesen a Szovjetunió számára végzett felderítőmunkának (is) minősült. A nemzeti kommunista pártok ugyanis nem önállóan tevékenykedtek, hanem mint Kommunista Internacionálé szekciói, azok pedig a Szovjetunió számára tényleges hírszerző tevékenységet is folytattak. Ezért szinte valamennyi kommunistagyanús ügyben a VKF-2. osztály deffenzív alosztálya is folytatott nyomozásokat.

A kémelhárítás mellett az alosztály fontos feladatai közé tartozott az ipari – elsősorban hadiüzemek – védelme, a haderőn belüli elhárítási feladatok irányítása, szervezése és így tovább.

Katonai attasék sorsának alakulása

A katonai attaséi szolgálat – amely fentebb már utaltam – mindenkor a VKF-2. osztály egyik legjobban működő területét jelentette. A katonai attaséi beosztást betöltők köre a legjobban felkészült vezérkari tisztek közül került ki, akik már kellő tapasztalattal bírtak, de életkorban és rangban még fiatalnak számítottak (századosok–alezredesek, 35–40 évesek). Közülük számosan – a katonai attaséi beosztásba történt kinevezésüket megelőzően már – teljesítettek szolgálatot a VKF-2. osztály állományában, míg mások csak az attaséi szolgálat idejére kerültek oda. (Természetesen ezen személyek is eltöltöttek néhány hónapot a „központban", mielőtt elfoglalták állomáshelyüket.)

Az 1919 és 1945 közötti időszakban összesen hatvan fő teljesített katonai attasé szolgálatot, akik közül az 1944-1945-ben még szolgálatot teljesítők – amennyiben nem kerültek szovjet hadifogságba, illetve nyugállományban lévén nem kívánták elhagyni az országot –, szinte kivétel nélkül az emigrációt választották.

[35] Hadtörténelmi Levéltár. Honvédelmi Minisztérium, 1936. 4. osztály. Általános 102.752.

Közöttük azok is, akik a nyilas-hungarista hatalomátvételt követően beosztásuktól megváltak, nem kívánván szolgálni az „új hatalmat”, amely őket kivétel nélkül „hűtlenség” vádjával a rendfokozatuktól megfosztotta.[36]

A volt katonai attasék, illetve a VKF-2. osztály emigrációt választó vezetői, továbbá az osztály beosztottainak többsége együttműködést vállalt az amerikai, brit, francia, illetve a befogadó országok hírszerző és kémelhárító szervezeteivel, s főleg a hidegháború éveiben aktív tevékenységet is folytatott, elég, ha Hennyey Gusztáv[37], Vasváry József[38], Kollényi György[39], Aday János[40], Szántay Jenő[41] nevét említjük.

A különböző dél-amerikai országokba került, az egykori VKF-2. osztályon szolgált személyek közül – Szabó László[42], dr. Rakolczai László[43], Kóbor Frigyes[44], Sipos Béla[45], Bartalis Kálmán[46], …– nem ismeretes, hogy vajon mennyiben és miként hasznosították ismereteiket Argentína, illetve Brazília illetékes hírszerző-kémelhárító szervei. (A szórványosan rendelkezésre álló, többnyire családtagoktól, ismerősöktől származó információk szerint szinte alig.)

A szovjet (hadi)fogságba került, egykoron a VKF-2. osztályban szolgált személyek közül voltak olyanok – így például Kádár Gyula vezérkari ezredes[47], Szőke Endre vezérkari alezredes[48], Álgya-Pap Zoltán altábornagy[49], Lányi Géza ezredes[50] és mások –, akik az 1950-es évek közepén hazakerültek Magyarországra, de volt olyan is – Bakay Szilárd altábornagy[51] –, akit a szovjet katonai hatóságok elítéltek és kivégeztek. Közülük Álgya-Pap Zoltán 1956-ban távozott el Magyarországról, míg mások Magyarországon maradtak.

A Magyarországon maradtak ismereteire mind a Honvédelmi Minisztérium egykori Katonapolitikai Osztálya, mind az ÁVO/ÁVH illetékes részlegei igényt tartottak, de ugyanez volt elmondható a Magyar Néphadsereg katonai hírszerzésért felelős szervezetéről – MNVK 2. Csoportfőnökség és elődd szervezetei – is.

---

[36] A két világháború közötti katonai attaséi beosztást betöltött személyekre vonatkozóan ez idáig egy rövid, főleg statisztikai jellegű tanulmány jelent meg. Szakály Sándor: *A magyar katonai attaséi szolgálat személyi összetétele 1919–1945.* In: *Katonák, csendőrök, ellenállók.* Kaposvár, 2007. Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése. 39–60. o.

[37] Szakály 133-134. o.

[38] Szakály 363. o.

[39] Szakály 182. o.

[40] Szakály 20. o.

[41] Szakály 323. o.

[42] Szakály 321-322. o.

[43] Szakály 284. o.

[44] Szakály 180-181. o.

[45] Szakály 311-312. o.

[46] Szakály 42. o.

[47] Szakály 160-161. o.

[48] Szakály 333. o.

[49] Szakály 23-24. o.

[50] Lányi Géza, nemes (Ószandapuszta, 1892. 11. 15. – ?), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1928. 12. 21. és 1932. 11. 30. között katonai attasé: Helsinki, Riga, Kaunas, Tallin. 1939. 12. 01-jével nyugállományba vonult. 1945-ben a szovjet katonai hatóságok letartóztatták, 1951. 03. 07-én a Szovjetunióban elítélték, 1956-ban térhetett haza.

[51] Szakály 33-34. o.

Voltak olyanok, akik különböző okok folytán működtek együtt a magyar belügyi és honvédségi felderítő és elhárító szervezetekkel, míg mások „célszemélyekké” váltak.

Természetesen a Magyarországon maradt, illetve a magyar hatóságoknak kiadott személyek közül számosan kerültek népbíróság, illetve katonai bíróságok elé. Sztójay (Stojakovics) Döme szolgálaton kívüli vezérezredes és Ruszkay (Ranzenberger) Jenő címzetes vezérezredes a Budapesti Népbírósági tárgyalásán halálos ítéletet kapott, melyet a Népbíróságok Országos Tanácsa megerősített és őket kivégezték. Kuthy László vezérkari ezredes[52] 1945 után néhány évig szolgált az új honvédségben – ott elérte a vezérezredesi rendfokozatot –, majd előbb halálra, később életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. Szabadulását követően nem sokkal öngyilkos lett.

Voltak olyanok, akiket internáltak, illetve Recskre kerültek – például Kéri Kálmán vezérkari ezredes[53] –, míg mások szabadságvesztés büntetést kaptak – mint például Keresztes-Karleusa Lajos vezérkari alezredes[54] –, és szinte nem tudni olyan, az egykori VKF-2. osztály állományában szolgált személyekről, akiket valamilyen retorzió ne ért volna 1945 után. Igaz ez az állítás azok esetében is, akik 1945 után hosszabb-rövidebb ideig a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztálya vagy az ÁVO/ÁVH szolgálatában álltak. Utóbbiak mint a jelzett szervezetek tényleges állományában szolgálók voltak egykori bajtársaik előtt ismertek – például Szentpéteri György egykori vezérkari százados[55], Gát Zoltán alezredes[56], dr. Garzuly József alezredes[57] –, míg mások kényszer hatása alatt nem egy esetben együttműködtek a jelzett szervekkel és ügynöki munkát is végeztek. Ami szinte valamennyiük esetében jellemző volt: a magyar belügyi hatóságok gyakorlatilag halálukig nyilvántartották, illetve megfigyelték őket.

---

[52] Szakály 195. o.

[53] Szakály 171-172. o.

[54] Szakály 171. o.

[55] Szentpétery György (Hatvan, 1901. 12. 31. – Budapest, 1978. 01. 23.), hivatásos katonatiszt, vezérkari százados. 1939. 11. 01. és 1941. 11. 01. között a VKF-2. osztály defenzív alosztályának vezetője. Az úgynevezett „zsidótörvények” miatt – felesége zsidó származású volt – kivált a tényleges szolgálatból. 1945 után ismét szolgált és ezredesi rendfokozatot kapott.

[56] Gát Zoltán (Kisszeben, 1900. 09. 23. – Budapest, 1986. 06. 20.), hivatásos katonatiszt, alezredes. A VKF-2. osztályon szolgált. 1945-ben átállt a szovjet csapatokhoz és a HM Katonapolitikai Osztályán szolgált ezredesi rendfokozatban. 1945–1948 között a hírszerző alosztály, 1948–1949. 02. között a hírszerző osztály vezetője, 1949. 02. és 1949. 12. 28. között a HM Katonapolitikai Főcsoportfőnök helyettese. Letartóztatták, majd elítélték. Szabadulása után mint „ügynököt” foglalkoztatta a belső elhárítás.

[57] Garzuly József, dr. (Tata, 1899. 02. 10. – Oberalm [Ausztria], 1984. 12. 25.), hivatásos katonatiszt, alezredes. 1929. 06. 15. és 1935. 08. 01. között a HM VI-2. osztályon (VKF-2. osztály) a defenzív alosztályon szolgált. Azt követően 1939. 08. 15-ig a II. csendőr lovas alosztálynál, illetve a II. önálló huszárszázadnál szolgált. 1939. 08. 15-től ismét a VKF-2. osztály defenzív alosztályán beosztott, majd az Államvédelmi Központ felállítását követően 1943. 11. 01-ig ott összekötőtiszt. 1943. 11. 01-től a budapesti m. kir. I. honvéd hadtestparancsnokság kémelhárító kirendeltségén szolgált. 1945 után a HM Katonapolitikai Osztályán teljesített szolgálatot.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Forrásközlések, nyomtatott források

- *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919–1938.* A kötetet szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: Hetés Tibor – Morva Tamásné. Budapest, 1968, Zrínyi Katonai Kiadó.
- *Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséből 1920–1944.* Szerkesztette: Beránné Nemes Éva – Hollós Ervin. Budapest, 1977, Akadémiai Kiadó.
- *Szervi határozványok a m. kir. honvéd vezérkar főnöke számára.* Budapest, 1937, Honvédelmi Minisztérium – Házinyomda.
- *Szolgálati Utasítás a m. kir. honvéd vezérkar főnökének helyettese, a vkf. csoportfőnökei, osztályai és egyéb szervei számára.* (Budapest, 1942. K. n.)

Feldolgozások

- Árokay Lajos: *Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat létrehozásának előzményei 1918-1919*. Hadtörténelmi Közlemények, 1983/1. szám. 73–94. o.
- Árokay Lajos: *A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat első állomáshelyeinek felállítása 1920–1923*. Hadtörténelmi Közlemények, 1983/3. szám. 356–381. o.
- Árokay Lajos: *A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923–1928 között.* Hadtörténelmi Közlemények, 1983/4. szám. 574–591. o.
- Böll Gábor: *A VKF-2. szervezettörténete az újabb kutatások tükrében*. In: *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-198. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában.* Szerkesztette: Okváth Imre. Budapest, 2001, Történeti Hivatal. 71–102. o.
- Dombrády Lóránd: *Mi volt a Vkf/2?* História, 1979. évi 2. szám. 21-22. o.
- Hollós Ervin: *Rendőrség, csendőrség, VKF-2*. Budapest, 1971, Kossuth Könyvkiadó.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Lexikon és Adattár. Budapest, 2003, Ister Kiadó. (Második, javított, kiegészített kiadás).
- Szakály Sándor: *A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919–1945.* In: Szakály Sándor: *Katonák, csendőrök, ellenállók*. Kaposvár, 2007, Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése. 11–38. o.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai attaséi szolgálat személyi összetétele 1919–1945*. In: Szakály Sándor: *Katonák, csendőrök, ellenállók.* Kaposvár, 2007, Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése. 39–60. o.

Emlékiratok, naplók

- *A madridi követségtől Mauthausenig.* Andorka Rudolf naplója. Összeállította, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Lőrincz Zsuzsa. Budapest, 1978, Kossuth Könyvkiadó.
- Pokorny Hermann: *Emlékeim. A láthatatlan hírszerző.* Budapest, 2000, Petit Real.
- Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig.* Budapest, 1978, Magvető Könyvkiadó.
- *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a VKF-2. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.* A szöveget közreadja, a kötetet szerkesztette, a névmutatót készítette: Haraszti György. Budapest, 2007. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó Kft.

Rövidítések jegyzéke

- csf. – csoportfőnök
- eln. – elnöki
- h. – helyettes
- hdm. – hadműveleti
- hds. – hadsereg
- HM – Honvédelmi Minisztérium, honvédelmi miniszter
- k. k. – kaiserlich königlich (német) – császári királyi
- oszt. – osztály
- ráf. – rádió felderítő
- VKF/vkf. – a Honvéd Vezérkar főnöke

Dokumentum

A HM HIM Hadtörténelmi Levéltár és Irattár dokumentum-gyűjteményéből származó eredeti irat másolatát a Szerző bocsátotta rendelkezésünkre. Köszönet érte!

Az 1931-ben keletkezett irat a külföldön élő nyugállományú tábornokok és főtisztek ellátási díjainak csökkentése miatt, a honvédelmi miniszterhez felterjesztett közbenjárás folyamatát mutatja be. Valódi kuriózum, amelyet a következő oldalakon olvashatunk.

Kiselejtithető ~~19~~ Nem ~~. év végével.~~

Magyar királyi honvédelmi miniszter.

1931

119.930 sz. beérk. XII/4 Együttal elintézett szám:

4. osztály. 458/4

Határidő:

A beadvány: beküldője: H.M. VI-2. ovt.
száma: 29.924/ho.-1931
kelte: 1931. XI. 28

Előirat száma: –

Utóirat száma: 102.752/4-932.

Kapcsolatos számok:

Tárgy.

Külföldi nyugdíjasok ellátási díjai-nak csökkentése tárgyában.

Kiadóba érkezett:

Tisztázta:

Egyeztette:

Kiadta:

Kivezette: 932 II. 24. Sk.

Lajstromozta: II. 24. p. Rosh.

Lássa jóváhagyás előtt:

HADTÖRTÉNELMI TULAJDONA LEVÉLTÁR

Utasitás a kiadónak:

Lássa jóváhagyás után:

Utasitás az irattárnak:
a beadványt és mellékletét a kb. VI-2. osztály kiemelte (C. bent).

Lássa elküldés előtt: 1., Számv. 3. mt
Tudomásul vettem.
Budapest 1932. február 17.
Szabó

Lássa elhelyezés előtt: 2. H. ovt. (Nyacs)
II. 28. v. Horváth

1932		
Kötő	Tétel	Alapszám
	7	102752

6646 Turcsány Antal, Budapest, Üllői-út 2.

P r o d o m o

A H. M. VI-2. osztály és az Országos Vitézi Szék kéri a hirszerző és egyéb katonai szolgálatban álló külföldön - hivatalból - tartozkodó ezidőszerint 16 nyug= állományu tiszt és özvegy ellátási dijainak az 1931 évi 5880/M.E. számu kormány-rendelet szerinti csökkentés alól való mentesitését.

Minthogy az emlitett kormányrendelet erre módot nem nyujt, ezen külföldön igen eredményesen müködő egyének nyugdijuk csökkentése esetén valószinüleg haza jönnének. Ennélfogva ismeretlen és kinem próbált szempontoknak beállitása válna szükségessé, miáltal sokkal nagyobb költségek merülnének fel, mint amennyit a csökkentett ellátási dijaknál az elérhető megtakaritás kitenne.

Ezen kivételes elbirálásra a miniszter-tanács döntése, előzőleg azonban a Püm. hozzájárulása volna kikérendő.

T e r v e z t e t i k

Tárgy: Hivatalból külföldön tartózkodó nyugdijasok ellátási dijainak a csökkentés alól való mentesítése.

Pénzügy tartott egy- [illegible]

Lef

HADTÖRTÉNELMI TULAJDONA LEVÉLTÁR

K i a d v á n y

M. kir. Pénzügyminiszter Urnak

B u d a p e s t .

A m.kir. miniszterium 1931.évi 5880/M.E. sz. rendelete a külföldön tartózkodó ellátásban állók ellátási dijainak ismert csökkentését rendeli el.

A hirszerző és egyéb katonai szolgálat szempontjából egyes külföldi államokban elő magyar nyugdijasok és özvegyek egy kis töredéke különös fontossággal bir. Ezek igen jó eredménnyel

Pénzügy kimaradása

Betét-ív a 119.930/Eln-41931 számhoz.

használhatók fel a megfigyelésben, felkutatásban és hírközvetítésben és munkájukat eddig ugyszólván minden ellenszolgáltatás nélkül végezték.

A fent idézett kormányrendelet hatása alatt egyesek már bejelentették viszszaköltözési szándékukat az eddigi ellátási díjak 1932.évi január 1-jétől kezdődő csökkentése miatt.

Ezeknek az eddigi szükséglet szerint 16 nyugdíjasnak az elvesztése az amúgy is nehéz viszonyok között dolgozó hírszerző és egyéb katonai szolgálatot újabb nehézség elé állítaná, mert az eddigi 100%-ig megbízható katonai tudással rendelkező nyugdíjuk által garanciát nyújtó egyének helyett, más ismeretlen személyeket kellene beállítani, akiket - hogy megbízhatóan megtarthassuk - elég tekintélyes díjazásban kellene részesíteni. Ezáltal sokkal nagyobb költségek merülnének fel, mint amennyit a csökkentett ellátási díjaknál az elérhető megtakarítás kitenne.

Amíg azon elv, hogy nyugdíját mindenki idehaza költse el, azokra a külföldön tartózkodó nyugdíjasokra, akik a magyar állam érdekeit külföldön nem szolgálják, teljes egészében alkalmazható, - addig az nem áldhat fenn azon ellátásban állóknál, akik a magyar állam érdekeit külföldön is legjobb tudásuk szerint szolgálják. Sokkal nagyobb anyagi és erkölcsi

HADTÖRTÉNELMI TULAJDONA LEVÉLTÁR

haszon származik abból, ha egy igen elenyésző számu tényleg jó szolgálatot végző ellátásban álló egyén csökkentés nélküli ellátási dijjal kint marad, mintha az elvhez illetve kormányrendelethez szigoruan ragaszkodva a külföldön élő legtöbbet érő nyugdijasaink hazajönnének.

Az előadottak után minden kétségen felül áll annak szükségessége, hogy a hivatalból külföldön tartózkodók ellátási dijai ne vonassanak az 5880/M.E. sz. kormányrendelet szerinti csökkentés alá.

Az ellátmányok teljes összegben való további kiutalása kizárólag csak a szolgálati viszony tartamára korlátoztatnék és feltünés nélküli folyósitása volna kivánatos, miért is, az ellátási dijaknak oly módon való folyósitását szándékozom elrendelni, hogy az érdekeltek posta útján csupán a csökkentett ellátási dijakat kapnák kézhez, mig a különbözetek, a nyugdijügyi osztály intézkedése alapján azon illetékes osztálynak lesznek kifizetendők, amely osztályok érdekében szolgálatilag müködnek azzal, hogy annak bizalmas kézbesitéséről gondoskodjanak. Azáltal, hogy a különbözet az illetékes osztályok utján kerül kifizetésre, egyidejüleg ellenőrzés lesz gyakorolható a szóbanforgó külföldi nyugdijasok alkalmazásának netáni beszüntetésére is.

Felkérem Nagyméltóságodat, hogy a fentiekhez hozzájárulni méltóztassék,

HADTÖRTÉNELMI TULAJDONA LEVÉLTÁR

hogy e tárgyban a további szükséges intézkedéseket megtehessem.

1931. XII.10.

vitéz Gerlczy altábornagy

XII/10. Fy

l. XII/10. Gh

Láttam! A VI-2.eszt.óhajának lényege csupán az,hogy a külföldön élő 16 nyugáll. tiszt ezentul se kapjon kevesebbet,mint eddig.- Ezt azonban - véleményem szerint - sokkal egyszerübb és egyenesebb uton is el lehet érni;mint az egyébként is túllépett nyugdij-hitelhányad ujabb megterhelésével. Mihelyt e kivánt külömbözetet nem a nyugdijhitelből fedeznénk /amihez PÜM.és Min.tanácsi hozzájárulást is meg kellene szerezni/, hanem a megfelelő VI-2. eszt.-hitelből, a kérdés leegyszerüsitettett - nem is jelentékeny pénzkérdéssé (havonta mindössze 853 P.!)

Ennek megfontolását javasolom.

XII/11. ezf. szab. Vezner

l. rgyetértek a II csfőnök vélemányével.

XII/11 Ng

Láttamozás szerint jelenténi!

ezfszab XII/11.

Vezner

A II.csepertfőnök-helyettese részéről:

Mivel a 4.eszt.vezető az eredeti kiadvány fenntartását kérte, a Kkfőcspf.ur rendeletére a miniszter Ur döntését kértem XII/22-én.

A miniszter Ur Őnagyméltósága semmi esetre sem járul hozzá ahhez, hogy a nyugdijteherből pótoltassék bármely más kiadás. Nézete szerint a 4.eszt.megoldása olyan präcedenst alkotna,melynek alapján sok más külföldön élő nyugdijas is előállhatna nyugilletményeinek teljes összegü folyósitása iránti kérelemmel.- Döntése szerint a külömbözetet hiteléből a VI/2.esztály fizetheti.-

1931.dec.22. ezf.szab. Vezner

MAGYARTÖRTÉNELMI TULAJDONA LEVÉLTÁR

VI.-2.oszt.részéről :

A VI-2.oszt.által javaslatba hozott 15 ny.állományu tiszt,nyugdijának csorbitatlan meghagyása tárgyában:

A VI-2.oszt.átalányának óriási redukciója következtében, a VI-2.oszt.nem vállalhat olyan kiadást,mely a nyugdij illeték kiegészitésére szolgál,attól eltekintve,hogy a VI-2.oszt.hirátalánya - a fennálló rendelkezések értelmében - más célokat szolgál.

A 29.927/1931.számu /:119,930/eln. 4.oszt.:/ ügydarabot kiemeltem.

1932.I.18.-án.

Folytatás.

A H.M. úr Önagyméltósága benti döntése alapján jelen ügy további intézkedést nem igényel

HADTÖRTÉNELMI TULAJDONA LEVÉLTÁR

Ft-be

1932. II/10 vitéz Farkas alezr.

1932 febr. 11.

II/11.

DR. SZABÓ JÓZSEF JÁNOS ALEZREDES

A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS 1945–1956

Bevezető

A második világháború befejező időszakában hazánk nyugati területén még folytak a harcok, amikor a Debrecenben működő Ideiglenes Nemzeti Kormány döntése alapján – az ország demokratikus átalakulásának részeként – 1945 első hónapjaiban újjászervezték a Honvédelmi Minisztériumot, a Belügyminisztériumot, az államrendőrséget és azon belül az állambiztonsági szerveket is.[1]

A fegyverszüneti szerződés szerinti demokratikus hadsereg szervezésének beindításával párhuzamosan szükségessé vált és haladéktalanul meg is kezdődött a honvédség állambiztonsági védelmét ellátó katonai elhárítás megszervezése.

1945. február végén megalakult a **HM 40. Osztály** mint katonai nyomozó szerv. Feladata a katonai bűncselekményeket elkövetett személyek felderítése, letartóztatása, a Magyar Királyi Honvédség tisztjeinek igazolása, a hadiüzemek állapotának felmérése, az elhurcolt hadfelszerelések utáni nyomozás, valamint a honvédelmi miniszter személyi biztosítása.

A katonai elhárítás megszervezésekor a volt VKF-2. kritika alá vett tapasztalatait is hasznosították, néhány szervezeti elemét átvették és számos, megbízhatónak ítélt munkatársának szolgálatait is igénybe vették.

A honvédelmi miniszter 1945. március 12-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) elnökéhez fordult: *„Kérem szíves jóváhagyását, hogy a Honvédelmi Minisztérium keretében a katonapolitikai deffenzív és offenzív osztályt felállíthassam. ... Célja a honvédség keretein belül a fasiszta, reakciós tevékenység elleni küzdelem, az ellenséges hírszerzés aktív megakadályozása és a hírszerzés offenzív végrehajtása az ellenség által megszállt területeken.”*

A második világháború utáni katonai hírszerzés történetét ettől a momentumtól számíthatjuk. Dolgozatomban szükségesnek láttam bemutatni a katonai hírszerzés társadalmi és szakmai környezetét is, mert tevékenységét ebben az időben a katonai elhárítással és a polgári hírszerzéssel gyakran közösen végezte.

---

[1] 1945-ben a Budapesti Rendőr-főkapitányság keretében jött létre a Politikai Rendészeti Osztály, Péter Gábor vezetésével. Ez volt az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) legkorábbi intézménye, az első egységes állambiztonsági szervezet. Célja a háborús bűnösök felkutatása, előállítása volt. Ezt a szervezetet az 1946 októberében kiadott 533.900/1946. sz. belügyminiszteri rendelet Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) néven a belügyminiszter közvetlen felügyelete alá helyezte. Az ÁVO-n 13 alosztály látta el a hírszerzéssel, elhárítással, a politikai pártok, egyházak, társadalmi egyesületek, a magyar emigráció figyelésével kapcsolatos feladatokat. Habár az ÁVO rendeletileg előírt feladatköre elsősorban a demokratikus államrend védelméről szóló 1946. évi VII. tc-be ütköző, valamint a háborús és népellenes bűncselekmények felderítése, az államrendészeti vonatkozású bel- és külföldi adatok gyűjtése és nyilvántartása volt, a szerv működésének kezdete óta adatokat gyűjtött a koalíciós pártok vezető politikusairól, lehallgatta a kommunisták politikai ellenfeleinek telefonját és így tovább.

A KATPOL: a katonai hírszerzés és az elhárítás egységes szervezetben

1945. március 3-án megalakították a **HM Katonapolitikai Osztályt** (KATPOL) (Budapest, Nádor utca), amelynek keretében – többek között – az alábbi alosztályok kerültek felállításra:

- **központi apparátus**: benne elhárító alosztály, hírszerző alosztály, nyilvántartó alosztály (NYIL), benne a rádiócsoport; X (rejtjelző) alosztály, igazoló csoport, őrcsoport, gazdasági és jóléti szolgálat, kádercsoport;
- **területi szervek**: a hadosztályok, a honvéd kerület parancsnokságok, a honvéd határőrség elhárító szolgálatai, a szűrőtábor és internálótábor kirendeltségek.

A Katonapolitikai Osztály a Nyilvántartó alosztályba tartozó **Rádiócsoporttal** – kezdetben 20, később mintegy 50 fős minimális rádiófelderítő (ráf.) adatszerző, adatfeldolgozó erőforrással és képességgel, a háborúból visszamaradt, összegyűjtött kezdetleges ráf. technika birtokában – **folytatta azt a hadászati információkat szolgáltató rádiófelderítő tevékenységet, amelyet szakmai elődszervezete a háború alatt már végzett**. Kezdetben az adatszerzést a beosztottak lakásán végezték. 1945 májusától a Nádor utcában öt munkahelyet üzemeltettek, kétműszakos váltásban. Ez a szerény ráf. tevékenység jelentette egyébként a háború után újjászervezett magyar rádiófelderítés kezdetét is.

A szovjet csapatok által elfoglalt területeken már az ország teljes felszabadítása előtt megkezdte működését Debrecenben a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztálya.[2] Az osztály feladata volt a fasiszta ideológiával szimpatizálók, a nyilas párttagok felderítése a Honvédség keretein belül, a reakciósnak minősített tevékenység elleni küzdelem, az ellenséges hírszerzés megakadályozása, illetve új hírek szerzése. A Katonapolitikai Osztály a tevékenységét a szovjet szervekkel szoros együttműködésben, a Magyar Kommunista Párt Központi Bizottsága közvetlen irányítása alatt végezte és aktívan részt vállalt a háborús bűnösök felkutatásában, a felelősök népbíróság elé történt állításában, a honvédség tábornokai, a tisztek és tiszthelyettesek igazoló eljárásaihoz szükséges adatok felderítésében.

A katonai hírszerzés és az elhárítás egységes szervezetben működött. A katonai elhárítás állománya 1945 októberében 245 fő, 1946 áprilisában 315 fő volt. Feladatai voltak a háborút követő években:

- megakadályozni a demokratikus hadseregbe az ellenséges elemek, háborús bűnösök bekerülését;
- harc az ellenséges hírszerző szervekkel szemben;

---

[2] A HM Katonapolitikai Osztály vezetője Pálffy (Oesterreicher) György (1909–1949) lett. Ezzel a személyi döntéssel az elhárítás a Magyar Kommunista Párt közvetlen ellenőrzése alá került. Pálffyt 1949. július 5-én az Államvédelmi Hatóság letartóztatta, akkor altábornagy, miniszterhelyettes volt. Koncepciós perét a Rajk-ügytől elkülönítették. 1949. október 24-én kivégezték. 1963 szeptemberében teljeskörűen rehabilitálták.

- a háborús és népellenes bűnösök felderítése, tevékenységük bizonyítása;
- a hadifogságból hazatértek ellenőrzése.

A polgári hírszerzés

A polgári életben 1945–1947 között az állambiztonsági ügyekkel a kommunista belügyminiszter által felügyelt Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) foglalkozott. Kádár János belügyminiszterré történt kinevezését követően, 1948. szeptember 10-i hatállyal az ÁVO a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága néven, kiszélesített hatáskörrel a BM közvetlen alárendeltségébe került. Az ÁVH hatáskörébe kerültek egyidejűleg az Államrendőrség határrendészeti, folyamrendészeti és légi közlekedési rendészeti hatóságai, a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH), az útlevelek kiállításának joga is.

1948-ban a polgári hírszerzés betagozódott az akkor létrehozott BM Államvédelmi Hatóság „B" ügyosztályába, s (gyaníthatóan) az addig sem túlságosan jelentős szervezeti egység még inkább háttérbe szorult. Ezzel párhuzamosan, sőt, valószínűleg sokkal professzionálisabb szinten folyt a határon túli hírszerzés a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályán egy régi szakember, Gát Zoltán ezredes vezetésével.[3]

Évente végrehajtott átszervezések

1945 eleje és 1949 vége között tehát külön szervezetben működött a katonai biztonsági szolgálat Magyarországon. A HM Katonapolitikai Osztályát 1947 januárjában Csoportfőnökséggé szervezték át 4 osztállyal, melyekből 1948 márciusára már 7 osztály lett:

- Törzsosztály;
- Elhárító Osztály;
- Katonai Osztály;
- Rádiófelderítő Osztály;
- Hírszerző Osztály;
- Nyilvántartó Osztály;
- Káderosztály.

A katonai elhárítás és hírszerzés a szinte évente végrehajtott átszervezések során 1949 elején Főcsoportfőnökséggé terebélyesedett, feladatköre szélesedett, létszáma 609 főre növekedett. Korábban, a **Katonapolitikai Csoportfőnökség** keretében, 1947. február 14-én megalakult a Honvédség, majd a Magyar Néphadsereg első rádiófelderítő szerve, a Rádiófelderítő Osztály is. Feladata az imperialista államok Magyar Köztársaság, majd 1949. augusztus 20-tól Magyar Népköztársaság ellen

[3] Gát Zoltán ezredest a Rajk-per kapcsán letartóztatták, azt követően a teljes hírszerzés az ÁVH I. (hálózati) főosztályához került, olyan jelentőségű területekkel együtt, mint a belső reakció elhárítása, a kém- és szabotázselhárítás.

irányuló belső propaganda- és külpolitikai tevékenységével kapcsolatos adatok megszerzése és jelentése volt. 1947-ben az osztály alárendeltségében megalakult a Honvédség, majd a Néphadsereg első rádiófelderítő alakulata, az **1. Honvéd Rádiófelderítő Század**. A század a rádiófelderítő szakkiképzés megindításával megkezdte az új, fiatal, politikailag megbízható személyi állomány létrehozását. 1948 októberében a század zászlóaljjá alakult.

1949. február 1-jén megalakult a Honvédelmi Minisztériumban **a Katonai Elhárító Csoportfőnökség**. **Ettől kezdve a katonai hírszerzés a III. Rádiófelderítő Csoportfőnökség és a IV. (Hírszerző) Csoportfőnökség keretein belül terebélyesedett ki**. Célja és lényege az egyes nyugati fegyveres erők állományának, fegyverzetének és csoportosításának, szándékainak felderítése, és erre alapozva az ország és a katonai vezetés tájékoztatása.

A III. (Rádiófelderítő) Csoportfőnökség 1949. február 1-jével a Rádiófelderítő Osztályból alakult meg, alosztályaiból pedig osztályok lettek. Az Anyagi–műszaki Osztály mellett létrejött a Technikai–fejlesztési Osztály. A Lehallgató és Rádiós csoport állományából kivált a rádiófelderítő rész. **1949. október 1-én megalakult a 102. Honvéd Rádiófelderítő Zászlóalj**. Kezdetét vette csapat szinten a hadászati-hadműveleti rádiófelderítés. Lehallgatást három század folytatott négy objektumban, mintegy 60 munkahelyen.

1950. február 1-jével a Főcsoportfőnökség Elhárító Csoportfőnöksége kivált a szervezetből, s beolvadt a BM Államvédelmi Hatóságába. **A felderítő szolgálat új neve HM IV. Főcsoportfőnökség** lett. Az átszervezéssel a szolgálat profilja letisztult, **fő feladata a katonai hadászati–hadműveleti hírszerzés lett**.

A Főcsoportfőnökség keretében megalakult a 2. Önálló (tájékoztató) Osztály. Feladata a NATO -rszágok, ezen belül az USA, a brit, az olasz és a francia haderő, valamint a nyugat-németországi és ausztriai megszálló erők állományának, létszámának, csoportosításának, szervezésének, valamint harcászati, hadműveleti és hadászati elveinek nyilvántartása és jelentése volt.

A felderítő feladatok sikeres végrehajtása érdekében az alkalmas személyek kiválasztásában és felkészítésében eleinte szovjet tanácsadók is részt vettek. Megkezdődött a katonai hírszerzés minden ágában jártas, megfelelő katonai, szak- és idegen nyelvismerettel rendelkező állomány gyakorlati munkára való felkészítése, az operatív, a tájékoztató és rádiófelderítő munka szakmai továbbfejlesztése. A hírszerzési feladatok intenzív végzésének kezdeti időszakában – 1950 és 1953 között – egymást követően négy hírszerző szaktanfolyam működött, konspirációs körülmények között.

Az intenzív szakkiképzés után **megkezdődött a katonai attaséhivatalok és a külföldi rezidentúrák felállítása**. Ezen időszakot megelőzően csak a moszkvai magyar nagykövetségen működött katonai attasé, 1951-ben Párizsban és Washingtonban, 1952-ben pedig Londonban létesült katonai attaséhivatal.

Az MNVK 2. Csoportfőnökség

A hatalom kizárólagos birtokában működő Magyar Dolgozók Pártja (MDP) vezető szerveinek döntése alapján 1949 decemberében sor került az állambiztonsági szervek összevonására, az egységes és gyakorlatilag korlátlan hatáskörrel felruházott Államvédelmi Hatóság (ÁVH) megszervezésére.[4]

A honvédség állambiztonsági védelmét addig ellátó HM Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség megszűnt és jogutód szervezetnek tekinthető ÁVH II. (Katonai Elhárító) Főosztály néven folytatta tevékenységét. **A katonai hírszerzés kivált a katonai elhárító szolgálatból és a honvéd vezérkari főnök közvetlen irányítása alá került. Ezzel megszűnt a katonai elhárítás és hírszerzés szervezeti és funkcionális önállósága.**

1953. december 1-jén a katonai felderítő szolgálatot átszervezték. A honvédelmi miniszter alárendeltségéből újjászervezve, a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének közvetlen alárendeltségébe került, 2. Csoportfőnökség néven. A Szervi Határozvány szerint az **MNVK 2. Csoportfőnökség** feladata[5]:

„a) A béke és háborús hírszerzést és nyilvántartást megszervezi, előkészíti és végrehajtja.

b) Vezeti a hírszerző személyzet, továbbá a honvédség általános hírszerző kiképzését.

c) Mind felállító béke alakulat előkészíti a hadrakelt sereg hírszerző személyzetének mozgósítását.

d) Irányítja a saját katonai attachék hírszerzési ügyeit.

e) Szakvonalon a csapat és határőrség hírszerző személyzetének elöljáró szerve."

Az MNVK 2. Csoportfőnökség szervezeti felépítése 1956 végéig nem változott:

- Operatív Szolgálat Részleg (hírszerző);
- Tájékoztató Szolgálat Részleg (elemző és értékelő);
- Rádiófelderítő Szolgálat Részleg;
- Kiképzési és ellátó Szolgálat Részleg.

A felderítés fő irányait képezte akkor Jugoszlávia (1955-ig), valamint az Egyesült Államok szárazföldi és légi erői. Fontos célországai Ausztria, Németország (NSZK), Olaszország, Franciaország, Görögország és Törökország voltak.

---

[4] A Belügyminisztériumtól is szervezetileg függetlenített, közvetlenül a Minisztertanácsnak alárendelt Államvédelmi Hatóságot az 1949. december 28-án megjelent 4.353/1949. MT. sz. rendelet hozta létre. Az új szervezetbe olvadt bele az 1945-től előbb HM Katonapolitikai Osztály, majd HM Katonapolitikai Főcsoportfőnökség néven működő, szervezetileg önálló katonai elhárítás és a Honvéd Határőrség. A totális ellenőrzést biztosítani kívánó szervezet szigorúan hierarchikus rendben szervezett, alárendelt egységei és kiterjedt ügynökhálózata az ország egész területét lefedte.

[5] *Szervi Határozvány* 1949-ből *a 2. Csoportfőnökség számára*. Az MK Katonai Felderítő Hivatal múzeuma.

Az MNVK 2. Csoportfőnökség keretében létrehozott Tájékoztató Részleg feladatai a megelőző időszakhoz képest fokozatosan bővültek. A NATO-tagállamok mellett a célországok közé került a megalakuló NSZK, a semleges Ausztria, illetve fegyveres erőikkel kapcsolatos tevékenység. Új feladatot jelentett a hadszíntér-előkészítéssel, valamint a haditechnikával kapcsolatos tájékoztatás.

A nemzetközi helyzet alakulása szükségessé tette a Tájékoztató Szolgálat feladatának további bővítését. Az eddigi feladatok térben is növekedtek, különösen az 1956. évi közel-keleti válság alakulása, és az ott folyó események értékelése és jelentése megkövetelte a katonapolitikai tájékoztatás folyamatosságát, operativitásának növelését, valamint a naprakészség iránti igény kielégítését.

A tájékoztatás az addigiak mellett a katonapolitikával, a célországok kiegészítési, mozgósítási, harckészültségi, kiképzési rendszerére és nagyobb hadgyakorlataira vonatkozó munkával bővült.

1953. október 1-jén a három rádiófelderítő zászlóalj állományából a Budakeszi úti laktanyában **létrejött a 102. Rádiófelderítő Ezred**, azzal a feladattal, hogy fedje fel a NATO, az USA, Olaszország, Ausztria, az NSZK és Franciaország fegyveres erejének vezetésére szolgáló rádióforgalmi rendszereket, szervezett figyeléssel és rádióiránymméréssel olyan tartalmi technikai és iránymérési adatokat szerezzen, amelyek biztosítják a felderítési feladatok végrehajtását. A Technikai Osztály keretében megalakult a Rádiófelderítő Operatív Technikai Fejlesztési Alosztály. Ezzel szervezett formában és céltudatosan **kezdetét vette a szaktechnikai eszközök hazai fejlesztése és gyártása**.

1954-ben az operatív híradás gyors fejlődésnek indult. A rádiós alosztály osztállyá alakult, szervezettebbé és hatékonyabbá vált a rádió-összeköttetések létesítése. Az osztály nagy sikereket ért el a rádióamatőrök versenyein is.

1955-ben megtörténtek az első lépések a Varsói Szerződéshez tartozó tagállamok haderői rádiófelderítő szolgálatai közötti többoldalú együttműködés megteremtésére. A román és a magyar, majd a csehszlovák és a magyar rádiófelderítő szolgálatok között együttműködési megállapodások születtek.

A katonai rádiófelderítés előtérbe kerülésével szükségessé vált a rádió-iránymérés hatékonyságának növelése. Hazánk földrajzi helyzete nem tette lehetővé a rádiófelderítési feladatnak megfelelő rádióiránymérő rendszer létrehozását, ezért Románia és Csehszlovákia területén is települtek magyar rádió-iránymérő állomások.

A polgári hírszerzés az ÁVH VIII. (határon túli hírszerző) főosztályán

A polgári hírszerzés kezdettől fogva a szovjet állambiztonsági szervek közvetlen felügyelete alatt állt (mint ahogyan a teljes magyar állambiztonsági szervezet). 1950-ben az ÁVH határon túli hírszerző (VIII.) főosztályának megszervezésére vonatkozó kezdeményezés Moszkvából eredt. Ezt megelőzően az ÁVH határon túli hírszerző tevékenysége teljesen jelentéktelen volt. Az 1951-ben önállósult főosztály öt szervezeti egységből állt: angol–amerikai, nyugat-európai, jugoszláv, emigrációs hírszerző osztályokból, valamint a magyar külképviseletekkel foglalkozó elhárító osztályból.

A főosztály megszervezése, a munkatársak kiválasztása, a tevékenység beindítása kezdettől fogva a szovjet főtanácsadó – Filatov ezredes[6] – közvetlen irányítása alatt folyt, elsődleges feladatát is a szovjet állambiztonság munkájához nyújtott segítségként határozták meg.

Az 1950-es évek elején – a kiélezett nemzetközi helyzethez igazodva – az ÁVH Katonai Elhárító Főosztálya fő feladatait a fegyveres erők és a rendőrség állományában működő kémek, diverzánsok, terroristák felderítése, tevékenységük megakadályozása mellett az ellenséges agitáció és propaganda, a hazaárulók és katonaszökevények elleni határozott fellépés képezte.

1953-ban a Hírszerző Főosztály állományába 189 fő tartozott (amiben természetesen nincsenek benne az ügynökök). 1955 tavaszán az MDP Politikai Bizottsága elé került az államvédelmi munkáról szóló belügyminisztériumi jelentés. Dékán István államvédelemért felelős miniszterhelyettes szóbeli kiegészítése szerint: *„Változatlanul fennáll az az alapvető hiányosság, hogy a vezető kapitalista országok legfontosabb állami, politikai, gazdasági szerveibe nem épültek be elég mélyen, és ezért a vezető imperialista országok politikáját, gazdaságát, hírszerző szerveit irányító szervekről, a Szovjetunió és a népi demokráciák ellen irányuló ellenséges tervekről, a hírszerző szervek aknamunkájáról nem tudtak átfogó, megfelelő értékkel bíró értesüléseket adni.”* Ha ez nem sikerült, akkor mivel foglalkozott a majd' kétszáz állományba vett (és a többi „fedett”) munkatárs? Nyilvánvalóan – Filatov utasításainak megfelelően – a magyar politikai, katonai emigrációval.

Közösen az „imperialisták láncos kutyája” ellen[7]

Magyarországon a „béketábor” és Jugoszlávia szembenállásának időszakában az ÁVO, majd ÁVH, illetve a katonai hírszerzés, vagyis a HM IV. Főcsoportfőnökség és az abból kialakított HM VKF-2. döntő szerepet kaptak a jugoszláv politikai és katonai vezetés szándékainak felfedésére. Az ÁVO (ÁVH) a megkülönböztetett helyzeténél fogva fő tevékenységét azonban az MDP hatalmának megszilárdítása érdekében fejtette ki.

Az országvédelem és határvédelem kapcsolatrendszerében az 1950-es évek elején a magyar fegyveres erők és a biztonsági szolgálatok tevékenységüket szorosan összehangolták. A magyar állam háborúra történő felkészítése, továbbá a Magyar Néphadsereg háborús alkalmazásának előkészítése nem nélkülözhette a hadászati, illetve politikai hírszerzés, a katonai elhárítás és a határőrizet megerősítésének és hatékony működésének a biztosítását. Ugyanakkor mint láttuk, ezen biztonsági szervek helye és szerepe a magyar állam vezetési rendszerében meglehetősen változatos képet mutatott a tárgyalt korban.

---

[6] Farkas Vladimir visszaemlékezéseiben szerepel így. Többet nem sikerült kiderítenem róla. (Sz. J. J.)

[7] Bővebben: Új Honvédségi Szemle, 2007/6. szám. Jakus János: *A magyar hírszerző szervek tevékenysége a „béketábor” és Jugoszlávia szembenállásának időszakában.*

A háborús hisztéria közepette a magyar politikai vezetés a honvédség, illetve a fegyveres erők sikeres alkalmazásának érdekében a biztonsági szolgálatokat – az operatív munka minden elemét és módszerét bevetve – aktivizálták a déli hadászati irányban.

A magyar hadászati felderítés katonai eleme – a HM VKF-2. –, illetve az ÁVH hírszerző és elhárító főosztályai és osztályai, hasonlóan a jugoszláv hírszerző és elhárító szervekhez, élénk érdeklődést tanúsítottak a szomszédos ország külkapcsolatainak és katonai felkészültségének alakulása, nem utolsósorban a politikai és közigazgatási rendszer, a gazdaság teljesítőképessége, valamint a biztonsági szolgálatok tevékenységének rendje iránt.

A hírszerző szervek munkájának fontos katonai elemét képezte annak megállapítása, hogy milyen ütemben halad Jugoszlávia területén a hadszíntér-előkészítéssel összefüggő infrastruktúra fejlesztése, illetve a hadiipari beruházások milyen mértékben segítették elő a haderő saját bázisokról történő felszerelését. Ugyancsak fontos volt annak feltérképezése, hogy a Jugoszláv Néphadsereg erői milyen feladattal, milyen vezetési struktúrát működtetve, hol állomásoznak. Fontos volt annak a kérdésnek a megválaszolása is, hogy a jugoszláv határőrizet, valamint az állambiztonsági szervek[8] működési rendszere hogyan épül fel. Választ kerestek a magyar titkosszolgálatok arra is, hogy a déli államhatár mentén egy esetleges jugoszláv támadás esetén hol, milyen erőkoncentrációval, milyen célok elérése érdekében következhet be az ellenség főcsapása, hol és milyen erőkkel kerülhet sor másik, vagy kisegítő csapás kiváltására.

A HM VKF-2.[9] hírszerző tevékenysége a katonadiplomácia csatornáinak, illetve az annak keretében működtetett ügynöki hálózatok működtetésére, valamint rádiófelderítő állomások által szerzett információszerzés területeire terjedt ki. A Csoportfőnökség futószalagon gyártotta jelentéseit, és azokban „szolgáltatott" – a politikai vezetés elvárásainak megfelelően – néha eltúlzott adatokat Jugoszlávia Magyarország irányába megnyilvánuló agresszív katonai szándékairól és politikai konstellációiról.

1953 júliusában az ÁVH megszűnésével az állambiztonsági feladatokat ellátó szervek átkerültek a Belügyminisztériumba.[10] A katonai elhárítás a Belügyminisztérium III. főosztálya keretében folytatta a tevékenységét. Bár szervezetében jelentősebb változás nem következett be, a haderő létszám-csökkentésével párhuzamosan érzékelhető volt a főosztály létszámának folyamatos csökkentése. Míg 1953-ban még 1052 fős volt a létszám, addig 1956-ban már csak 534 fő dolgozott a főosztályon.

---

[8] Uprava Darzavne Bezbednost = UDB, vagyis az Állambiztonsági Igazgatóság; a Kontra Obervestajne Sluzba = KOS, vagyis a Kémelhárító Szolgálat; a Korpus Narodne Odbrane Jugoslavie = KNOJ, vagyis a Nemzetvédelmi Hadtest.

[9] A csoportfőnök Révész Géza altábornagy volt.

[10] Az 1953. júniusi moszkvai konzultáció idején a törvénysértések felszámolásának igényével indokolta Berija a Belügyminisztérium és az ÁVH egyesítésének szükségességét. Az egységes Belügyminisztérium létrehozása s az önkényeskedések felszámolása tehát éppúgy szovjet ösztönzésre és részben szovjet minta alapján történt, mint a törvénysértések korábbi gyakorlata.

1956 őszén a forradalmi események „szétzilálták” a magyar polgári hírszerzést, a külföldre telepített rezidentúrák mindegyike „dekonspirálódott” a Külügyminisztériumban, és a Belügyminisztérium nyilvántartásának egy része is „megsérült”. Az állambiztonsági szerveket a BM Rendőrség keretében, II. Politikai Nyomozó Főosztály néven szervezték újjá, s annak 3. Osztálya foglalkozott a hírszerzéssel.

1956-ban az Államvédelmi Hatóság megszüntetéséről nem rendelkezett nyilvános jogszabály. A forradalom egyik fő követelésének eleget téve, az események sodrában Nagy Imre miniszterelnök 1956. október 28-i rádióbeszédében jelentette be, hogy a kormány – a rend helyreállítása után – feloszlatja az Államvédelmi Hatóságot.[11]

Az 1956. december 30-án életbe lépett **1956. évi 35. sz. tvr.** a Belügyminisztérium államvédelmi szerveinek megszűnése következtében az állam belső és külső biztonsága elleni bűncselekmények nyomozását a rendőrség hatáskörébe utalta, ahol 1962-ig a következő felállásban működtek a központi politikai nyomozó szervek:

II/ 1. Osztály	–	katonai elhárítás
II/ 2. Osztály	–	kémelhárítás
II/ 3. Osztály	–	hírszerzés
II/ 4. Osztály	–	közlekedési elhárítás
II/ 5. Osztály	–	belső reakció elhárítása
II/ 6. Osztály	–	szabotázselhárítás
II/ 7. Osztály	–	mezőgazdasági elhárítás
II/ 8. Osztály	–	vizsgálati feladatok
II/ 9. Osztály	–	környezettanulmány-készítés, figyelés
II/10. Osztály	–	operatív technika alkalmazása
II/11. Osztály	–	operatív nyilvántartás
II/12. Osztály	–	rejtjelközpont
II/13. Osztály	–	levélellenőrzés
II/16. Osztály	–	rádiófelderítés

KEOKH és Útlevél Osztály

[11] A Minisztertanács 1953. július 17-i ülésén hatálytalanította a 4.353/1949. sz. rendeletét és 500/6/1953. sz. határozatával előírta az ÁVH mint önálló szerv megszüntetését és a BM-mel történő összevonását. A határozat nem került nyilvánosságra, a döntés titokban tartása így különféle félreértéseket okozott, még az államapparátuson belül is. A zavarhoz feltehetően az is hozzájárult, hogy bár az ÁVH szervezeti önállóságát formálisan valóban felszámolták, az államvédelmi rendfokozatok mindvégig használatban maradtak, s az államvédelmi osztályok különállása az egységes Belügyminisztériumon belül is szembetűnő volt. Ez magyarázhatta azt a tényt, hogy Nagy Imre 1956. október 28-án rádióbeszédében annak az Államvédelmi Hatóságnak a feloszlatására tett ígéretet, amely három évvel korábban – de jure – éppen az ő miniszterelnöksége idején szűnt meg működni.

A katonai elhárítás megmaradt állománya, a Belügyminisztérium III. főosztályának egy része **átkerült a Honvédelmi Minisztériumba és Katonai Elhárító Törzs elnevezéssel folytatta munkáját**. A forradalom leverése után az újjászervezett és viszonylag gyorsan konszolidált magyar fegyveres erők biztonsága érdekében a katonai elhárítás feladatai között szerepelt a magyar és a szovjet hadsereg ellen irányuló ellenséges törekvések feltárása, felszámolása, a néphadseregbe történő beszivárgásuk megakadályozása. A katonai elhárítás központi szerve a Honvédelmi Minisztérium II. osztálya lett, amely háromszáz fős létszámmal működött Selmeczi György ezredes vezetésével.

1957-ben a katonai elhárítás újból visszakerült a Belügyminisztériumba és a BM II. Főosztály I. osztályaként folytatta munkáját. **Ezzel az intézkedéssel valósult meg újra a katonai elhárító és a polgári állambiztonsági szervek egységes, belügyminiszter általi irányítása. Kivételt jelentett ez alól a katonai hírszerzés, amely továbbra is a vezérkari főnök alárendeltségében működött**.

1956

1956 őszének eseménydús napjaiban a hírszerző munka átmenetileg megtorpant. Októberben, a forradalom idején az alapvető feladat az önvédelem, az emberi, az anyagi és a szakmai értékek megóvása volt, ezért azokat a napokat az állomány döntő többsége laktanyavédelmi készültségben töltötte el. A szakmai munka csökkentett létszámmal csak a legszükségesebb tennivalókra korlátozódott. A vezetés kerülte a forradalmárokkal történő nyílt összecsapást, részükre lehetővé tette, hogy személyesen meggyőződjenek a pincékben lévő zárkák ürességéről, amelyekben a Katonapolitikai Osztály időszakában politikai foglyokat őriztek.

A Rádiófelderítő Szolgálat személyi állománya sem vett részt aktívan a forradalomban. A szolgálat vezetése és a végrehajtó ezred személyi állománya laktanyai elhelyezésben, *„belső készenléti összetartás állapotban”* volt 1957 márciusáig. Időközben az ezred állományából egy-egy század a Józsefvárosi Nemzetközi és a Belvárosi Főposta karhatalmi őrzés-védelmét látta el.

Az MNVK 2. Csoportfőnökség és alárendeltjeinek tevékenysége a forradalom kronológiájának tükrében (több forrás alapján)

Október 23. (kedd)

A kora délutáni órákban hírek érkeztek arról, hogy az egyetemi ifjúság felvonulást és tüntetést szervez.

20.30 – a vezérkari főnök a HM főügyelet útján riadóztatta a csoportfőnökséget.

23.00 – az állomány 90%-a a laktanyavédelmi készültségben, 2 fő felderítésre a városba megy. Fegyverkészlet: 3 géppuska, 4 golyószóró, 40 géppisztoly, 30 puska, lőszer kézigránát.

Október 24. (szerda)

01.00 50–60 fős csoport fegyvert és lőszert követel, küldöttségük hosszasan tárgyal a parancsnoksággal, majd elvonulnak.

A reggeli órákban a vezérkari főnök parancsot ad a Móricz Zsigmond körtér felderítésére, végrehajtva.

Napközben csoportok vonulnak el a (Zalka Máté) laktanya előtt, többen fegyvert és lőszert követelnek, felszólítják az állományt, hogy tartsanak velük.

Október 25. (csütörtök)

A reggeli órákban folytatódik a védelem tökéletesítése, a környék felderítése.

12.00 a laktanya előtt több ezer főnyi tömeg. Követelések: a laktanya elfoglalása, fegyverek megszerzése, egyetemista és diák foglyok kiszabadítása.

14.00 Sárközi alez. és Csörgei szds. a kapu előtt próbálja a tömeget lecsillapítani, eredménytelenül. Teherautó akarja a bejárati kaput bedönteni. Tűzoltó fecskendő és riasztó lövések után a helyzet tovább romlott.

Késő délután és este egymás után három küldöttség tárgyal a laktanyában. Meggyőződtek arról, hogy foglyok nincsenek, az állomány csupán önvédelemre és az értékek védelmére rendezkedett be.

Sötétedés után a tömeg szétoszlott.

Október 26. (péntek)

A laktanya előtt állandósult a tömeg, kiabálások, fenyegetések hangzanak, de különösebb esemény nem történt, csak az őrséget kellett biztonságosabb helyre áttelepíteni.

Október 27. (szombat)

Két gépkocsizó és 3 gyalogos járőr megy felderítésre.

Jelentkezett egy harckocsi, mely elszakadt az ezredétől. Néhány napig a laktanyában tartózkodott.

Az állomány élelmezése egyre nehezebb, a hadtápszerveknek sikerült 30 mázsa élelmet Csepelről beszerezni és a laktanyába szállítani.

A parancsnokság kapcsolatba lépett a Vásárhelyi Pál Diákotthonnal.

Október 28. (vasárnap)

A laktanyát nem fenyegette veszély, a járőrözés folytatódott.

Az állomány 6 napja tartózkodik a laktanyában, a parancsnokság a rászorulók részére 200–400 Ft fizetéselőleg kifizetését engedélyezte, aki megtehette, meglátogatta családját.

Október 29. (hétfő)

Járőrözés a Móricz Zsigmond körtéren és telefonbejelentésre Albertfalván.

A laktanya körül semmi különös esemény nem történt.

Megválasztották az Ideiglenes Forradalmi Katonai Tanácsot.

Egyetemista küldöttség érkezett azzal a szándékkal, hogy szeretnének bekapcsolódni a rend helyreállításába. Kérésükre a Petőfi laktanyába, a Hadsereg-parancsnokságra lettek szállítva.

A Vásárhelyi Pál Diákotthon egyetemistái fegyvereket kértek, ezt a parancsnokság nem teljesítette.

Október 30. (kedd)

Folytatódott a járőrözés, egy csapat a szovjetektől átvette a Déli vasúti híd, egy másik a Petőfi híd védelmét.

17.00 körül 4 tagú fegyveres küldöttség érkezett, elmondásuk szerint a felkelő parancsnokságról. Nyilatkozatot kértek a parancsnoktól.

Maléter ezredes telefonon közölte: tudomása van egy készülő támadásról a laktanya ellen, tanácsolja, hogy a személyi állomány kisebb csoportokban hagyja el az objektumot. Ezt Janza altábornagy honvédelmi miniszter megerősítette.

Szűcs ezredes és Lados alezredes a laktanya védelmére segítséget kértek a Vásárhelyi Diákotthontól. A hosszas tárgyalás nem vezetett eredményre.

Maléter ezredes megerősítette a támadás hírét.

Az állomány felszerelt, a pénzügy kifizette az illetményeket.

Demtsa ezredes 46 fő önkéntessel a laktanyában maradt, a többiek a honvédelmi minisztériumba és a Petőfi laktanyába mentek.

A maradók megalakították a Forradalmi Katonai Tanácsot.

Újra elkezdődtek a tárgyalások a diákotthon képviselőivel. A bizalmatlanság nehezen oldódott, de megállapodás született. 12 fő érkezett a külső őrség megerősítésére.

Október 31. (szerda)

A laktanya védelme diákokkal lett megerősítve.

A déli órákban Demtsa ezredes részt vett a Forradalmi Katonai Bizottmány ülésén a HM-ben.

A Petőfi laktanyában lévő állomány semminemű tevékenységet nem fejtett ki, a délutáni órákban Szűcs ezredes elrendelte a visszatérésüket a parancsnokságra.

November 1. (csütörtök)

A reggeli órákban az állomány visszaérkezett.

A déli órákban tiszti gyűlés a kialakult helyzetről, a Forradalmi Katonai Tanács kiegészítéséről.

Király Béla vőrgy. (Budapest katonai parancsnoka) parancsot adott a helyőrség felderítési és elhárítási munkák megszervezésére.

A Forradalmi Katonai Tanács egy tagjának jelenlétében megkezdődött az okmányok (személyi) megsemmisítése.

Az esztergomi gépesített hadosztály egy harckocsi ezrede a laktanyába települt, helyszűke miatt néhány óra múlva távoztak.

Egy harckocsi század jelentkezett bejövetelre. A személyi állomány számára engedélyezve lett, a harckocsik (10 darab) hatástalanítva a műszaki egyetem udvarán maradtak.

Az előző napi parancs szerint megkezdődött a felderítés. Felderítő csoport indult Szegedre, Szolnokra, Debrecenbe és Nyíregyházára.

November 3. (szombat)

A négy felderítő csoportból három célba ért és rendszeresen jelentést küldött.

November 4-5-6. (vasárnap-hétfő-kedd)

Említésre méltó esemény nem történt, az állomány többsége a laktanyában tartózkodott.

November 7. (szerda)

A délelőtti órákban szovjet alakulat érkezett a laktanyába, parancsnokuk és a csoportfőnök közötti tárgyalás után a fegyvereket összegyűjtötték és elszállították.
A laktanya őrzését szovjet katonák vették át.

November 9. (péntek)

A fegyvereket visszahozták, az objektum őrzését ismét a személyi állomány vette át.
A csoportfőnökség élete lassan visszatért a rendes kerékvágásba.

1956 novemberétől, a forradalom után, az ellenállási gócok felszámolását követően – országban végbement belső konszolidáció és a nemzetközi helyzet kedvező változásai ellenére – növekedtek a katonai felderítéssel szembeni követelmények. A szervezet ennek megfelelően átalakította az adatszerzést és a megszerzett információk rendszerezését, értékelését. Rendszeressé vált a nemzetközi politikai helyzet figyelemmel kísérése, a várható fejlemények előrelátásához szükséges információk megszerzése, értékelése és a meghatározott politikai és katonai vezetői kör tájékoztatása.

A forradalom és szabadságharc leverését követő időszakban a politikai, gazdasági és szociális konszolidáció egyik fontos momentuma volt, hogy a társadalmi stabilitás érdekében, valamint a hatalmi–politikai stílusváltás részeként sor került az állambiztonsági tevékenység egészének újragondolására, feladat- és szervezeti rendszerének az új körülményekhez történő igazítására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Államvédelmi Hatóság – Wikipédia
- Dr. Várhegyi István ezredes:
  A magyar rádiófelderítés működése a hidegháború éveiben.
  Felderítő Szemle, VI. évfolyam. Emlékszám, 2007. július. 53. o.
- História 2004/01. – Az ÁVH (B. M.)
- http://www.kbh.gov.hu/index.php?id=hirszerzestortenete
- http://www.kfh.hu/hsztortenet.html

- Jakus János: *A magyar hírszerző szervek tevékenysége a „béketábor” és Jugoszlávia szembenállásának időszakában.*
  Új Honvédségi Szemle, 2007. évi 6. szám.
- Keszmann Oszkár: *A magyar katonai hírszerzés kialakulásának körülményei 1944 decemberétől 1953-ig.* Szakmai Szemle. A Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsának Kiadványa. 2005/2. szám 163. o.
- Kövesdi Márton alezredes:
  A magyar rövidhullámú rádió-iránymérés története 1947–1990.
  Felderítő Szemle, VI. évfolyam Emlékszám, 2007. július. 171. o.
- Pászka Tibor mk. dandártábornok:
  Haza, Tudás, Becsület – A Jubileum Kötelez!
  Felderítő Szemle, VI. évfolyam Emlékszám, 2007. július. 7. o.
- Pető Iván: *A párt ökle.*
  A Mozgó Világ Internetes változata. 27. évfolyam, 2. szám.
- Rainer M. János: *Magyar hírszerzés 1957–1967.*
  MúltKor Internetes történelmi portál. 2002. augusztus 13.

DR. OKVÁTH IMRE

ADALÉKOK A MAGYAR KATONAI FELDERÍTÉS TÖRTÉNETÉHEZ 1956–1989

A magyar katonai hírszerzés, felderítés története a második világháborút követő időszakot tekintve – történettudományi szempontból – teljesen feltáratlannak tekinthető. Az 1945 tavaszán létrehozott, a katonai hírszerzés és elhárítás feladatait ellátó Katonapolitikai Osztály, majd Csoportfőnökség, azt követően Főcsoportfőnökség, az úgynevezett „KATPOL" Hírszerző alosztálya, osztálya, csoportfőnöksége tényleges tevékenységéről alig rendelkezünk információkkal. A katonai elhárításnak az Államvédelmi Hatósággal (ÁVH) történt, 1950. januári integrációja után a katonai hírszerzés a Honvédelmi Minisztérium IV. Főcsoportfőnökségeként működött tovább. Feladatát, szervezetét és az ÁVH-val való együttműködését személyesen Farkas Mihály honvédelmi miniszter dolgozta ki az akkori szovjet tanácsadóval, és terjesztette jóváhagyásra a pártvezetést egyre jobban kisajátító „trojka"[1] elé.

Az elfogadott elvek alapján a Főcsoportfőnökség ügyköre a katonai, katonapolitikai és katona-gazdasági természetű híranyagokra terjedt csak ki, és minden általa megszerzett politikai és elhárító jellegű híranyagot haladéktalanul át kellett adnia a korábbi vetélytárs politikai hírszerzést folytató részlegének. A politikai és katonai vezetés által meghatározott alapvető feladatok végrehajtására kialakított szervezet főbb pilléreit – kisebb-nagyobb módosulásokkal egészen a rendszerváltozásig –, a stratégiai és hadműveleti felderítést végző operatív és rádiófelderítő, az adatok rendszerezését, feldolgozását és a felső katonai, politikai vezetést információkkal ellátó tájékoztatási részlegek alkották.

Az alárendeltség tekintetében jelentősebb változás 1953 decemberében következett be, amikor a katonai felderítés alacsonyabb szervezeti felépítéssel, csoportfőnökségként a vezérkar főnökének közvetlen irányítása és felügyelete alá került.[2] A funkcionális feladatok továbbra sem változtak, amelyeket a Szervi Határozvány az alábbiak szerint határozott meg: a 2. Csoportfőnökség a Vezérkar szerve a hadászati–hadműveleti felderítés vezetésére és végrehajtására, a katona-

[1] Ez Rákosi Mátyást, az MDP főtitkárát, Gerő Ernő főtitkárhelyettest és Farkas Mihály honvédelmi minisztert „foglalta magában".

[2] Révész Géza altábornagyot Fehér Gyula ezredes váltotta a felderítés élén.
Révész Géza (1902–1977): a háborút követően az MKP Karhatalmi osztályának vezetője, majd varsói nagykövet. 1948 októberétől a Katonapolitikai Főcsoportfőnökség vezetőjeként szervezte és vezette a katonai hírszerzést és elhárítást, altábornagyi rendfokozatban. 1953. augusztus – 1957. február között az MN Fegyverzeti és Technikai Főcsoportfőnökség irányítója, majd az Országos Tervhivatal elnökének katonai helyettese volt. 1957–1960 között vezérezredesként honvédelmi miniszter, azt követően 1960–1963 között moszkvai nagykövet volt.
Fehér Gyula (1915–?): 1950 októberétől Révész altábornagy első helyettese, majd 1953 júliusától utódja. Az MNVK 2. csoportfőnökség első vezetője, 1956. április 21-ig. 1956 decemberétől a Budapesti Beloiannisz Híradástechnikai Gyár katonai parancsnoka volt. 1960–1964 között bukaresti katonai és légügyi katonai attasé, majd az azt követő közel egy évtizedet (1964–1972) Varsóban töltötte, ugyanolyan beosztásban.

diplomáciai szolgálat vezetésére[3], a rádiófelderítő erők felkészítésére és a szakképzés irányítására, a tiszti és tiszthelyettesi szakfelügyelet ellátásra, ezen eszközök fejlesztésére és rendszerbe állítására, a politikai és a katonai vezetés, valamint a csapatok idegen hadseregekről szóló tájékoztatására.[4]

Jelen tanulmány azt tűzte ki céljául, hogy a teljesség igénye nélkül, adalékokkal szolgáljon a katonai felderítés 1956. évi forradalmat követő történetéhez, és különösen két korszakra vonatkozóan próbálja meg a rendelkezésre álló források alapján bemutatni a csoportfőnökség tevékenységének legfőbb jellemzőit. A honvédelmi miniszterek neve által fémjelzett korszakok, az úgynevezett „Révész- (1957–1960) és Czinege[5]- (1960–1984) periódusok". E közel három évtizedes időszakban a Magyar Néphadsereg – a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői közzé tartozva, a harmadik világháború győztes megvívására készülve – alakította ki hadászati–hadműveleti elképzeléseit, terveit, az annak megfelelő hadrendjét, fegyverzetét és haditechnikai felszereltségét. Mindezek jelentős mértékben kihatással voltak a magyar katonai felderítés feladataira, működésére és tevékenységére is. A kérdéskör összetettsége és sokrétűsége következtében a tanulmány alapvetően a Csoportfőnökség operatív szolgálatának – a megjelölt időszakra vonatkozó – tevékenységére és módszereinek változásaira, legfontosabb vezetőinek és legjelentősebb akcióinak bemutatására koncentrál, és nem tér ki a Rádiófelderítő és a Tájékoztató szolgálatok működésének ismertetésére. A rendszerváltozást megelőző időszak történéseit illetően a tanulmány az alapvető levéltári dokumentumok hiánya miatt csupán jelzésekre vállalkozhatott.

Az 1956. évi forradalom ideje alatt a Csoportfőnökség vezetősége[6] és állománya (256 hivatásos tiszt és tiszthelyettes)[7] mindenekelőtt az objektumvédelemre koncentrált és igyekeztek „észrevétlennek" mutatkozni a forradalom eseményeiben. Egyes visszaemlékezések szerint, a beosztottak túlnyomó többsége már a forradalmat megelőző hónapokban – az egymás közötti beszélgetések során – élesen

---

[3] A katonai attasé szolgálat megszervezésére és az első attaséhivatal felállítására 1948 őszén került sor, Németh Dezső vezérkari ezredes moszkvai kinevezésével. Az 1949. évi Rajk–Pálffy perben elítélték és kivégezték. Őt Virág Ede ezredes követte Moszkvában. A hidegháború legkiélezettebb éveiben (1950–1953) magyar katonai attasék működtek Washingtonban (Szűcs Ferenc alezredes), Párizsban (Sárközi Sándor alezredes) és Londonban (Nagy Béla alezredes). 1955-ben új attaséhivatalokat nyitottak meg a „baráti szocialista országok" fővárosaiban, így Prágában, Varsóban (Kenéz István ezredes), Szófiában (Fábry József ezredes) és Belgrádban.

[4] Németh István: *A MNVK 2. Csoportfőnökség és elődszerveinek története, 1945–1977*. Budapest, 1977. Hadtörténelmi Levéltár (HL) Tanulmánygyűjtemény II/B-4.

[5] Czinege Lajos (1924–1998): 1944 őszétől vett részt a vasas szakszervezet, majd a MKP tevékenységében. 1947-ben a kommunista párt karcagi titkára, 1948-tól az MDP Szolnok Megyei Végrehajtó Bizottság osztályvezetője. 1952-ben a Néphadsereg tisztje lett, először a Politikai Főcsoportfőnökség Felügyelő osztályán, majd a Tüzércsapatok Politikai Osztály vezetője, alezredesi rangban. 1954–1956 között az MDP Központi Vezetőség Adminisztratív Osztály osztályvezető-helyettese, osztályvezetője. 1957 júliusától az MSZMP Szolnok Megyei Bizottság első titkára. 1960. májustól 1984. decemberig honvédelmi miniszter, 1984–1987 között miniszterelnök helyettes. 1989-ben lemondott hadseregtábornoki rendfokozatáról.

[6] A csoportfőnökség élén 1956 áprilisától Szűcs Ferenc ezredes állt. A szolgálatokat vezették: Operatív részleg Sárközi Sándor alezredes, Tájékoztató részleg dr. Oszetzky Tamás alezredes, Rádiófelderítő szolgálat Pászka Géza alezredes. Jelentősebb beosztásokat betöltő személyek voltak még: Demtsa Pál ezredes, az Operatív részleg 1. (illegális, ügynöki felderítést végző) osztály vezetője, Nagy Béla alezredes, a 3. (legális) osztály vezetője, Lados Andor alezredes, a parancsnok politikai helyettese.

[7] Hadtörténelmi Levéltár (HL) 102/05/262. doboz 119. o.

bírálta az MDP Központi Vezetőségét, annak a válság kezelésére alkalmatlan, tehetetlen politikáját, és mind Rákosi Mátyást, mind pedig Nagy Imrét kritikával illették tevékenységüket illetően. A Vezérkar függetlenített párttitkára, Török Gábor őrnagy, aki beosztása szerint egyben a Csoportfőnökség politikai instruktora is volt, 1956 folyamán többször is beszámolt ezen megnyilatkozásokról a Vezérkar főnökének, Tóth Lajos vezérőrnagynak. Igaz, azt is hozzátette, hogy a személyi állomány döntő többsége ideológiailag szilárd és elkötelezett a szocialista rendszer építése iránt. Az 1956. október 3-án megtartott párttaggyűlés hangulatáról és az ott elhangzottakról a következőket jelentette: az alapszervezetek szervezési – és oktatatási munkájáról számot adó taggyűlésen a témaköröket érintő vita során sok hozzászóló áttért az általános politikai helyzet jelenségeire és ezzel kapcsolatban rendkívüli szenvedélyességgel bírálták a párt központi vezető szerveit. *„Néhányan szidni kezdték a testvérüket, az ÁVH-t, mint a bokrot. A törvénytelenség és embertelenség szervezett kiszolgálóinak titulálták őket. Követelték a Politikai Bizottság leváltását, a központi vezetőségi tagok egy részének a kicserélését, az apparátus megtisztítását a Rákosi-hívektől. Ugyanakkor követelték a Petőfi-kör betiltását és egy új politikai irányvonal kidolgozását. Már azt hittem, az utcára is kimennek tüntetni.”*[8] Az idézet visszaemlékezés történeti megbízhatóságát azonban csökkenti az a tény, hogy a Csoportfőnökségen jelzett „éles Rákosi-ellenességet” a visszaemlékező a csoportfőnök, Révész Géza altábornagy személyének és befolyásának tulajdonította.

A forradalom gyorsan változó eseményei, történései következtében a mind jobban elbizonytalanodó, megzavarodó katonai vezetés döntései, intézkedései, vagy éppen ezek hiánya természetszerűen kihatott a Csoportfőnökség vezetésére is. Október utolsó és november első napjaiban Szűcs Ferenc ezredes több olyan esemény résztvevője és cselekmény „elkövetője” volt, amiket 1957-ben, az ellene lefolytatott vizsgálat során „revizionista” magatartásának tulajdonítottak és azokat egyes politikusok megbocsáthatatlan bűnként értékeltek hosszú ideig. Október 31-én résztvevője volt a Forradalmi Honvédelmi Bizottmány megalakítására, a Honvédelmi Minisztériumban összehívott gyűlésnek, ahol Márton András ezredessel beszélgetve elmondta, hogy teljesen bizonytalan az eseményekkel kapcsolatban, de sejtése szerint a magyarországi események összefüggghetnek a Szuezi-válság történéseivel.[9] November 2-án Király Béla vezérőrnagy, a Nemzetőrség Főparancsnokának nevében Zólomy László ezredes parancsot adott a szovjet alakulatok mozgásáról szóló adatok összegyűjtésére és rendszerezésére, amit Szűcs ezredes – a rádiófelderítés adatai alapján – rövidesen át is adott Zólomy egyik beosztottjának. Azokban a napokban – egyes szemtanúk szerint – a Csoportfőnökség Bartók Béla úti laktanyájának és a környező utcák falain a következő plakátok jelentek meg Szűcs ezredes aláírásával: *„Nem kell már félni többé a Zalka Máté laktanyától”*.[10]

---

[8] Török Gábor: *Esemény és jegyzet. Napló 1955-1956.* 122–124. o. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁSZTL) Dokumentumgyűjtemény.

[9] Ezen a gyűlésen a Bizottmány tagjává választották osztályvezetőjét, Demtsa ezredest, akinek ezért – pedig Ludovika Akadémiát végzett tisztként került 1949 januárjában, őrnagyi rendfokozattal a Katonapolitikai Főcsoportfőnökség állományába – soha semmilyen „elszámolnivalója” nem akadt. ÁSZTL V-150. 388/5. A Magyar Néphadsereg 1956-ban. 10. o.

[10] Antal Ferenc tanúkihallgatási jegyzőkönyve Szűcs Ferenc ezredes ügyében, 1957. március 1. ÁSZTL V-150. 005/5. 233-234. o.

A szovjet megszállást követően, 1956. november 4-től – talán kompenzálni akarva a korábbi politikai elbizonytalanodásból eredő cselekedeteket – a Csoportfőnökség személyi állománya – engedelmeskedve az illegitim új, Kádár János vezette kormány felszólításának –, karhatalmi alegységek létrehozásával járőrözést és laktanyai készültséget látott el. Ennek során több alkalommal is fegyveres tűzharcba keveredtek, szovjet egységeket támogatva, az utóvédharcot folytató fegyveres fiatal felkelőkkel.[11] Ezek azonban nem feledtették az új vezetés számos tagjában a parancsnok és néhány munkatársa forradalom alatti „megingását". Mindez közrejátszhatott annak az 1956. december 21-ei parancsnak a kiadásában, amely az MNVK 2. Csoportfőnökséget kivonta a vezérkari főnök alárendeltségéből és közvetlenül Münnich Ferenc altábornagy, az új kormány fegyveres erők miniszterének felügyelete alá helyezte. Új szervezetére és állománytáblájára, a Honvédelmi Minisztérium keretében, külön parancsban rendelkezett. [12] A katonai felderítéssel szembeni bizalmatlanság további jeleként értelmezhető a fegyveres erők miniszterének 1957. január 22-ei (012. számú) parancsa is, amelyben a HM keretén belül további titkosszolgálati csoportfőnökségek felállítását rendelte el, amelyek felölelték a politikai hírszerzés (3. Csoportfőnökség), a kém- és katonai elhárítás (4. Csoportfőnökség) valamint az operatív technika (5. csoportfőnökség) tevékenységét.[13] A csoportfőnökségek működését szabályozó irányelveket és szervezési táblázatokat a paranccsal egyidejűleg adták ki.[14]

Az intézkedés – a fentieken túlmenően – illeszkedett az egész államvédelmi–állambiztonsági tevékenység megváltoztatására irányuló politikai és belügyi vezetés által preferált elgondolásokba. A belügyminiszter első helyettese posztot betöltő Tömpe István által kidolgozott elképzelés szerint meg kellett oldani az államvédelmi munka megfelelő irányítását, ellenőrzését és koordinálását. E hármas feladat ellátásra javasolta az Állambiztonsági Tanács létrehozását, amelynek tagjai Kádár János miniszterelnök, Münnich Ferenc miniszterelnök-helyettes, Uszta Gyula vezérőrnagy[15] és a saját személye, mint a Tanács titkára. A titkár a miniszterelnök-helyettes közvetlen alárendeltségébe tartozott volna, és feladata a tanács elé kerülő jelentések előkészítése, a HM állambiztonsági csoportfőnökségeinek és a BM Politikai Nyomozó Főosztályának[16] irányítása és tevékenységük koordinálása volt a Tanács elvi és gyakorlati határozatai alapján.[17]

---

[11] Németh István: I.m. 22. o.

[12] HL Honvédelmi Minisztérium (HM) 1957. Titkárság. 88. doboz 7. o.

[13] Uo. 9. o.

[14] Ezek a kutatások során még nem kerültek elő.

[15] Uszta Gyula (1914–1995): 1949-ben került a néphadsereg kötelékébe, egy zászlóalj–ezredparancsnoki tanfolyam elvégzése után, ezredesi rendfokozattal, kinevezték egy harckocsizó ezred, majd hadosztály parancsnokának. 1950-ben már vezérőrnagyként vett részt egy magasabb parancsnoki tanfolyamon, azután az MN Páncélos Csapatainak parancsnoka volt 1950-től 1954-ig. 1954–1956 között a moszkvai vezérkari akadémián tanult. 1956. decembertől 1962. augusztusig a honvédelmi miniszter első helyettese, majd 1962-től 1969-ig a Magyar Honvédelmi Sportszövetség országos elnöke, illetve főtitkára. 1969–1974 között a Partizánszövetség főtitkára, 1958-tól altábornagy, 1949–1980 között országgyűlési képviselő volt.

[16] A koncepció szerint a Politikai Nyomozó Főosztály szervezetében működtek volna a belső reakció- és a szabotázselhárítás különböző osztályai.

[17] Az ügyben a következő határozat született: *„A javaslatot jóváhagyom és megbízom Tömpe István elvtársat annak végrehajtásával."* Kádár János, a Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány elnöke. HL HM 1958. Titkárság 26. d. 23–25. o. A javaslat további sorsát illetően – jelenleg – nem rendelkezünk információkkal.

A „Révész-időszak”

Révész Géza 1957. március 1-jén honvédelmi miniszterré történt kinevezése után a Csoportfőnökség vezetésével és személyi állományával szembeni negatív megítélések csökkeni kezdtek. Az új miniszter a csoportfőnök ellen meginduló felülvizsgálat során teljes garanciát vállalt Szűcs ezredes személyére és azt Münnich Ferenc is támogatta. A felülvizsgálattal egyidejűleg felmerült Szűcs Ferencnek a Külügyminisztérium állományába való átvétele és kairói követté való kinevezése. Arról azonban éles vita bontakozott ki a Politikai Bizottság 1957. augusztus 13-i ülésén, a kinevezést elutasító Marosán György, Biszku Béla és a tervet pártoló Münnich Ferenc és Révész Géza között. A döntést Kádár János hozta meg, aki Szűcs ezredes beosztásában való meghagyását javasolta.[18]

Az 1957 tavaszán kibontakozó és egyre tömegesebbé váló politikai megtorlást a kádári pártvezetés a zömében volt ÁVH-sokból szerveződött Politikai Főosztály apparátusára bízta, ezért számukra a hadsereg problematikája és újjászervezése hosszú ideig nem volt központi politikai kérdés. Az ország védelmét a Szovjetuniótól és a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erők-től (EFE) várták, s a honvédség alakulatait továbbra is csak belső karhatalmi feladatok ellátására vélték alkalmazhatónak. A hadsereg funkciójának szűkítése, s ezzel a katonai költségvetés alacsony szinten tartásának legfőbb politikai motivációja a gazdasági élet regenerációjának előmozdítása volt, hiszen az az életszínvonal-politika, amely a Kádár-rendszer stabilizációjának legfőbb elemét képezte, enélkül nem lehetett sikeres. A szovjet katonai vezetéssel történt többszöri megbeszélés és egyeztetés után a Magyar Néphadsereg csökkentett szervezetű hadrendje 1957. május 1-jén lépett érvénybe: a hadrend alapját 3 gépkocsizó lövész-, 1 vadászrepülő hadosztály mellett egy-egy harckocsizó, tüzér- és rádiófelderítő ezred alkotta. A legfőbb törekvés arra irányult, hogy az alakulatok, egységek szervezete, diszlokációja, a szolgálatban meghagyott tiszti állomány a „legkedvezőbb alapot” biztosítsa egy esetleges jövőbeli fejlesztésnek. A megindított békekiképzés arra koncentrált, hogy a parancsnokok és a törzsek a gépkocsizó lövészezred, illetve -hadosztály harcászati tevékenységével kapcsolatos legfőbb szervezési és vezetési ismereteket elsajátítsák, figyelembe véve a tömegpusztító fegyverek alkalmazásának lehetőségeit. Az átszervezések során sor került az addigi hadászati–hadműveleti koncepciók felülvizsgálatára, melynek során a MN véglegesen szakított a korábban fő ellenségnek tekintett Jugoszlávia elleni háborús tervekkel.

A Magyarországon tartózkodó, s az ország védelmét ellátó szovjet csapatok helyzetének rendezésére az 1957. május 28-i szerződéssel került sor. Az egyezmény a nyugati államok elleni vádaskodással, fenyegető háborús törekvéseivel igyekezett indokolni a szerződés létrejöttét és az esetleges agresszió elleni közös védekezés miatt tartotta szükségesnek a szovjet haderő magyarországi állomásoztatását.

[18] A felülvizsgáló bizottság döntése megrovás és a külügyi munkától való végleges eltiltás volt, amelyet a Politikai Bizottság 1958. február 4-én hagyott jóvá. *Az MSZMP Politikai Bizottságának jegyzőkönyvei*. Szerkesztette: Baráth Magdolna – Feitl István. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2006. 326-327. o.

Ehhez az adatokat és információkat számos esetben éppen a 2. Csoportfőnökség jelentései szolgáltatták.[19] A hadseregfejlesztés hosszabb távú, 1965-ig terjedő perspektivikus tervezetét a Vezérkar 1957 decemberében dolgozta ki, amelyben legfőbb célként a határok védelmét és a Varsói Szerződésből fakadó kötelezettségek teljesítésére alkalmas magyar haderő felállítását határozták meg. Jelentősebb szervezeti és doktrínális változásokra Révész Géza honvédelmi minisztersége alatt már nem került sor, csupán a katonai létszám emelésével növelték a szárazföldi csapatok feltöltöttségét, és kisebb módosításokkal növelték a hadosztályok közvetlen erőit. Az 1957–1960 közötti időszak általános katonapolitikája természetesen meghatározta a katonai felderítés sajátos feladatait és módszereit is, amelyet 1957 tavaszától újból a vezérkar főnöke irányított és felügyelt, közvetlenül. Ezt a beosztást Ugrai Ferenc vezérőrnagy[20] töltötte be (1957–1963), akinek – miniszteréhez hasonlóan – „KATPOL-os" múltja volt.[21]

A vezérkari főnök alá tartozó katonai hírszerzés feladata – a korábbi évek gyakorlatának megfelelően – az ellenségnek tekintett NATO-államok és Ausztria elleni stratégiai és hadműveleti felderítés újjászervezése és működtetése lett. Ennek során tevékenysége kiterjedt a várható ellenség(ek) katonapolitikájának, hadászati, hadműveleti elgondolásainak, haderejének (állomány, szervezés, elhelyezés, fegyverzet, felszerelés), haditechnikájának, hadszíntere berendezéseinek és előkészítésének, haditechnikai tudományos kutatásainak, a hadsereg erkölcsi-politikai állapotának és kiképzésének békében és háborúban való felderítésére. Emellett a csoportfőnökség további fontos feladatát jelentette a megszerzett adatok, információk rendszerezése, nyilvántartása és fontosságuknak megfelelően – a honvédelmi miniszter vagy a vezérkar főnökének utasítására – jelenteni a Párt és Kormány meghatározott vezetőinek. A tájékoztatás – megfelelő mértékben – kiterjedt a társszervek és alárendelt szervek irányában is.

Az operatív csoport Révész Géza minisztersége alatt a legális hírszerzési lehetőségek kihasználására fektette a hangsúlyt, mindenek előtt a nyugati országok fővárosaiban működtetetett katonai attaséhivatalok (attasé, attasé-helyettes, titkár) vezette rezidentúrák[22] kiépítésével, valamint a diplomáciai követségek, kereskedelmi- és hivatali kirendeltségekhez (MALÉV, MAHART, IBUSZ) beosztott, úgynevezett „megnyert személyek" felderítő munkájának az újraindításával.

---

[19] Összefoglaló jelentés a NATO szárazföldi erőinek Olaszországban és Nyugat-Németországban való elhelyezkedéséről, 1957. HL Magyar Néphadsereg Vezérkari Főnökség (MNVK) Titkárság 1957. 31/52. őrzési egység (öe).

[20] 1959. június–1961. július között Tóth Lajos vezérőrnagy megbízott vezérkari főnökként helyettesítette, amíg Moszkvában, a Vezérkari Akadémián tanult.

[21] Ugrai Ferenc (1922–2006): 1945 áprilisában őrmesterként került a HM őrszázadától a KATPOL őrcsoportjához, amelynek 1946 márciusától, alhadnagyi rangban, a vezetője lett. 1947-től a csoportfőnökség fegyverzeti tisztje, főhadnagyi rangban. 1948/1949-ben, rövid előkészítő tanfolyam elvégzése után a Szovjetunióba került tüzérségi iskolára. Ennek elvégzése után 1950–1955 között különböző tüzérparancsnoki beosztásokban szolgál, majd a MN tüzér főnöke lett.

[22] A rezidentúra a hírszerző hálózat alapvető eleme, amely hírszerzőkből, ügynökökből és informátorokból állt, vezetője pedig az attasé vagy helyettese volt.

A legális hírszerzés megszervezésénél mindig figyelembe vették az azt befolyásoló állandó (a nemzetközi helyzet állapota, a Magyarország és a célpont ország (ok) között fennálló viszony) és ideiglenes (a hírszerző tisztek képességei, létszámuk, a munkához való viszonyuk, a fogadó ország elhárításának tevékenysége) tényezők hatásait. A hírszerzést végző katonaállomány elsősorban a felderítésre, a katonai vonatkozású könyvészeti és sajtókiadványok beszerzésére, a szervezésre és a felmerülő operatív feladatok végrehajtására koncentrált. Annak során kiemelt figyelmet fordítottak a NATO-haderők létszámának, szervezetének, fegyverzetének és a katonai felső vezetés stratégiai elképzeléseinek megismerésére, a háborús hadszínterek feltérképezésére: a honi légvédelmi tűzrendszerek és a radarhálózatok, a repülőterek, az üzemanyag- és lőszerraktárak diszlokációjának pontos bemérésére.

A hírszerzés differenciálatlanul, egyenlő intenzitással folyt a NATO kis és nagy államai, valamint a Magyarországgal határos Ausztria ellen. Óriási mennyiségű információ érkezett a Központba ezen országok katonapolitikájáról, fegyveres erőiről, hadigazdaságáról, haditechnikai kutatásairól, a leendő hadszínterek jellemzőiről, a hírszerző és elhárító szervekről. Az értékelő munka során azonban kiderült, hogy értesülések túlnyomó többsége a sajtó által közzétettek egyszerű fordításai, vagy a kommunista pártok és egyéb baloldali szervezetek képviselői által szolgáltatott egyoldalú híranyagok. Ennek oka egyrészt a magyar külképviseletek – forradalom utáni – általános elszigetelődése, másrészt – ami a titkosszolgálatoknál talán meglehetősen ritkán előforduló jelenség –, hogy a katonai felső vezetés *„az ügynöki munkát fékezte, részben megtiltotta”* ezen időszakban. A döntésben a képzett hírszerző tisztek hiánya mellett nagy hangsúllyal szerepelt a lebukástól való félelem, és az esetleges behatolás lehetősége a magyar katonai hírszerzés szervezeteibe.[23]

A legális felderítés ezen időszakról szóló összegzését Sárközi Sándor ezredes, a csoportfőnök I. (operatív) helyettese az 1961. augusztus 23-i attasé értekezleten ismertette.[24] Az összefoglaló, a legfontosabb rezidentúrák tevékenységét elemezve mutatta be az elért eredményeket és a jelentkező hiányosságokat.

A felderítés vonalán sikerként értékelte a NATO vezető államai (Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország) rakétabázisainak, atomraktárainak, radarhálózatának felderítésére vonatkozó munka elindítását, valamint a hadtáphálózatok (olajvezetékek, raktárak, fontosabb közút és vasútvonalak) feltérképezésének megkezdését. Jelentős sikerként említette Ausztria vonatkozásában a sikeres hadszíntérfelderítést, ami az útvonalak és a megkezdett magyar–osztrák határ menti erődépítések és erődrendszerekre terjedt ki. A felderítő munka általános hiányosságai között a tervszerűség hiányát, a hivatkozott források megnevezésének elmaradását, valamint a felderített objektumok térképeken, fotókon való konspirált rögzítéseinek elmaradását említette az operatív részleg vezetője.

---

[23] Szűcs Ferenc vezérőrnagy 1963. április 27-ei jelentése a vezérkar főnök helyettesévé történt kinevezése után illetékességébe utalt területek helyzetéről. ÁSZTL Katonai Felderítő Hivatal (KFH) 7. doboz (d.) I-A-797 5. o.

[24] Beszámoló az 1961. évi katonai attaché értekezletre. ÁSZTL KFH 5. d. I-A-463

Az egyes rezidentúrák értékelésénél, elsőként a legfontosabb hadászati irányokban tevékenykedőkről, a következőket állapította meg:

- *Róma:*[25] a felderítés megszervezése nem volt rendszeres, azt a kapkodás jellemezte, amelynek során mindig új és új objektumok felderítésre törekedtek. Ezeket azonban később nem ellenőrizték, aminek az lett az eredménye, hogy a Központ *„igen sok – de kellően nem ellenőrzött – adatot kap. Például sok helyen rakétakilövőhelyek, raktárak építését jelentik, azzal a megjegyzéssel, hogy »feltehetően rakétakilövőhely«, de ezután már alig törekszenek arra, hogy később feltevésük helyességét újabb felderítéssel ellenőrizzék”.*[26] További hiányosságként került említésre, hogy a személyes értesülésekből származó adatok zöme kizárólag csak a kül- és belpolitikai eseményekre redukálódott, és alig tartalmaztak katonapolitikai, hadszíntéri és hadiipari jellegű információkat. Pozitívumként az került említésre, hogy a rezidentúra tagjai által végrehajtott személyes felderítések eredményeképpen jelentős ismeretek halmozódtak fel az állami műutakról és az ezekről készített jelentések „pontosak, részletesek és a jelentések elkészítési formája tetszetős és kultúrált, az adatok jól felhasználhatók”.[27]

- *Bécs:* a tevékenységet az alaposság és a rendszeresség jellemezte, de a Központ utasításaihoz való merev ragaszkodás a kezdeményezőképesség csökkenését eredményezte. A rezidentúra fő feladatát a hadszíntér felderítés, ezen belül az úthálózat feltérképezése jelentette. *„Ezt a központ utasításainak megfelelően időben, szakszerűen és igen lelkiismeretesen végezték és jelentéseik tartalma és kulturáltsága teljes mértékben megfelelt. Figyelembe vették az összes adott szempontot és ezen a téren munkájuk rendkívül eredményes és értékes volt”.*[28] A dicséret mellett említésre került az is, hogy az attasé hivatal munkatársai Ausztriára elsődlegesen mint hadszíntéri objektumra tekintettek és nem koncentráltak eléggé az osztrák haderő kérdéseire, amelyre a következő években mindenképpen nagyobb hangsúly kellett fektetniük.

- *Washington:* a kiküldött munkatársak lehetőségei az amerikai kormányzat mozgáskorlátozó intézkedései következtében minimálisak voltak, ezért tevékenységük döntően csak a beszerzésre és az anyaggyűjtésre korlátozódott. A csekély számú katonapolitikai jelentések foglalkoztak ugyan az adott időszak legfontosabb eseményeivel, azonban azok rendszerint valamilyen sajtóanyag – gyakran szó szerinti – fordításai voltak, amelyeket a Központ is ismert.

- *London:* a jelentésekben szereplő adatokat elsősorban a személyes felderítésekből és beszélgetésekből szerezték, amelyek értékesek és a Központ munkájában jól felhasználhatóak voltak, mivel azok olyan adatokat tartalmaztak, amelyekről más forrásból nem rendelkeztek információkkal. Követendő példaként említette Sárközi ezredes a havonta összeállított Katonapolitikai tájékoztatót is, amelyben az adott hónap legfontosabb angol katonapolitikai kérdéseit összegezték,

---

[25] A katonai és légügyi attasé 1957–1961 között Sarkadi István (1912–?) alezredes volt, a titkári posztot, pedig Bódi Ferenc százados (1930–?) töltötte be.
[26] Beszámoló az 1961. évi katonai attaché értekezletre. 8. o.
[27] Uo. 10. o.
[28] Uo. 12. o.

igen alaposan és sokoldalúan. További pozitívumként szólt a rezidentúra tevékenységében a hadszíntérfelderítés megszervezéséről és végrehajtásáról, külön kiemelve azt a törekvést, hogy *„nyitott kérdéseket munkája során ne hagyjon. Ha egyes kérdésekről egyszerre nem tudott összefoglaló jelentést küldeni, úgy – több esetben utasítás nélkül is – nevezett kérdésre, vagy kérdéscsoportra visszatért és ezekről kiegészítő adatokat jelentett, illetve miután a kérdés teljesen tisztázódott összefoglaló jelentést küldött erről. A jelentésekből kivehetően nyilvántartásuk jó és alapos. Saját értesüléseik bemetszésére, ellenőrzésére törekedtek, ami szintén helyes munkamódszerre mutat”*.[29] Egyetlen hiányosságként a felderítés területi korlátozottságát hozta fel, mivel az csak Anglia keleti és délkeleti részeit ölelte fel.

- *Párizs:* a rezidentúra felderítő munkájában a katonapolitikai helyzet, a francia haderő, a hadigazdaság, valamint a politikai élet különböző eseményeiről készített jelentések domináltak. Ennek során értékes adatokat szolgáltattak az olajipar, a tudományos és technikai kutatás, a hadiipar és az időszerű politikai kérdésekről. Különösen értékeseknek minősítette a NATO ellátó-rendszeréről beérkező anyagokat, bár ezek némelyike – a csoportvezető véleménye szerint – sok lényegtelen információt is tartalmazott, mint például a használaton kívüli objektumok tételes felsorolása.

A felderítő tevékenység értékelése után Sárközi ezredes kitért a rezidentúrák további feladatait képező területek, a katonai sajtó- és egyéb termékek beszerzésének, a kutató–tanulmányozó munka, a szervezésnek kérdéseire, valamint a kapott operatív feladatok végrehajtása során keletkezett tapasztalatok összegzésére is az 1957–1960 közötti periódust illetően.

A beszerzésekről elmondott véleményéből (utólag is) megállapítható, hogy a katonai attasé hivatalok munkatársai számos esetben sikerrel játszották ki a fogadó államok elhárító szolgálatai által foganatosított korlátozó intézkedéseket, és szerezték meg a Központ által megszerzésre kijelölt sajtó-és folyóiratanyagokat. Ennek hatékony módszere a semleges és a fejlődő országok diplomatáival és katonai beosztottjaival kiépített személyes kapcsolatok mellett az eladásokban közreműködök anyagi megvesztegetései voltak. A tevékenységgel kapcsolatban különösen a londoni és a párizsi rezidentúrák munkatársait dicsérte, akik a beszerzési feladatokat *„körültekintően és kezdeményezően végezték el. Ennek eredményeképpen igen sok legális, fél-legális és több esetben illegálisan beszerzett anyagokat terjesztettek fel. Ezek nagy része jól felhasználható volt a központ munkájában, különösen fegyverzeti vonatkozásban”*.[30] A többiekkel szemben megfogalmazott kritikák elsősorban a következetességet és az aktivitás csökkenését érintették.

A szervezőmunka – a csoportfőnökség akkori véleménye szerint – nem képezte a legális rezidentúrák fő tevékenységét, aminek hátterében az a vélemény állhatott, hogy a legálisok által felkutatott, tanulmányozott és esetleg beszervezett embereket soha sem lehetett tökéletesen konspiráltaknak tekinteni, mivel azok lehettek az ellenséges szolgálatok által „tálalt”, vagy az érintkezés során a „figyelem központjába” került személyek. Ezzel együtt, a magyar katonai felderítés közel

[29] Beszámoló az 1961. évi katonai attaché értekezletre. 16. o.
[30] Uo. 23. o.

tízéves tapasztalata alapján, a legális területen is lehetett értékes szervezőmunkát folytatni, ezért ilyen irányú feladatokkal is megbízták a rezidentúrák állományát. A Révész-időszakot illetően a legnagyobb problémát az jelentette, hogy a magyar külképviseleteket, benne a katonai attaséhivatalokat is, a legnagyobb politikai elszigetelésben tartotta a nyugati világ. Ennek az volt következménye – amint azt Sárközi ezredes kifejtette –, hogy a hivatalokat *„egy úgynevezett »fal« veszi körül, amit az elhárító szervek létesítenek körénk. Kapcsolataink zöme hivatalos érintkezésből jött létre, s ezek zömében természetesen »tálalt« emberek voltak, akik már eleve az elhárításnak számolnak be, vagy később dolgoznak az elhárításnak”*. A helyzet felmérését követően a csoportfőnökség vezetői a kapcsolatépítésekben a *»fal«* megkerülésére adtak parancsot, ami azt jelentette, hogy az ismeretségi kör szélesítését nem a hivatalos úton, hanem az egyéni kapcsolatok kibővítésével kellett megvalósítaniuk. Ezt azonban a jelzett időszakban sehol sem sikerült végrehajtaniuk. A beosztottak ennek okaként egyrészt azt emelték ki jelentéseikben, hogy munkájukból kifolyólag nincs módjuk kapcsolatokat építeni, másrészt nyelvi nehézségeik vannak. A kudarc egyik lehetséges előidézőjeként beszámolójában a csoportfőnök-helyettes egy szubjektív körülményt is említett, nevezetesen a munkatársak húzódozását a társasági élettől: *„sokaknak a háta borsódzik, ha társasági életet kell élnie. Akad egynéhány elvtárs, aki fizikai fájdalmat érez, ha emberek között kell mozognia, ha emberekkel kell tárgyalnia, mivel alaptermészete a zárkózottság”*.[31]

Az operatív feladatok végrehajtásával kapcsolatban a legálisok ezirányú tevékenysége az összeköttetési feladatok lebonyolítását (rejtekhelytöltés, ürítés, értesítések feladása) és az operatív helyzet ismeretéhez szükséges anyagok (okmányok használata, közlekedés, szokások, különböző rendeletek) összegyűjtését foglalta magába. A legális lehetőségek szűkülése, valamint a szovjet tanácsok hatására 1959-től irányt vettek a háborús időkben hatékonyabbnak tartott illegális hálózatok kiépítésére, amelynek következtében módosulás következett be a legálisok tevékenységében is: az operatív tevékenységük azontúl arra irányult, hogy elősegítsék a Központ illegális ügynökihálózat-építő munkáját. Ennek során a legfontosabb feladatuk az illegális telepítéseket elősegítő és megkönnyítő okmányok beszerzésére, illetve olyan személyek felkutatására irányult, akik abban segíteni tudtak.

Az Operatív Részleg fentebb ismertetett fő tevékenysége mellett természetesen a részleg osztályai, valamint a Csoportfőnökség többi részlege is kivette részét az ellenségnek tekintett NATO, és a felvonulási területnek tekintett Ausztria elleni hadászati–hadműveleti hírszerzés, rádiófelderítés folytatásában, illetve az adatok feldolgozásában, a felső politikai és katonai vezetés tájékoztatásában.

A korszakban preferált legális felderítési tevékenységek bár háttérbe szorították **az illegális ügynöki hálózatok** szervező munkáját, de ez a munka sem szünetelt. Kisebb intenzitással ugyan, de folytatódott ez a tevékenység is. Ennek

[31] Beszámoló az 1961. évi katonai attaché értekezletre. 31. o.

keretében utazott Berlinbe 1958 szeptemberében Kardos György ezredes[32], az Operatív Részleg 1. (Illegális) osztály osztályvezető-helyettese, abból a célból, hogy egy nyugat-berlini, magyar származású újságíróval személyes találkozót bonyolítson le, aki 1956 tavaszától állt kapcsolatban a követség sajtóattaséjával. Ennek során általános politikai jellegű információkat szolgáltatott (összefoglalók készítése a különböző pártkongresszusokról, tartományi gyűlésekről), majd kifejezetten katonai természetű feladatokat teljesített (a nyugat-berlini nyugati erők felderítése, szervezet, létszám, fegyverzet). A találkozó létrejöttét – későbbi jelentésében – Kardos ezredes a következőkkel indokolta: *„A személyes találkozót két fő szempont tette szükségessé: először hajlandóságának és megbízhatóságának mértékét kitisztázni, másrészt az összeköttetést új alapokra helyezni. Ez utóbbinál döntő szempont volt leválasztani őt a követségi legális kapcsolatról és összeköttetésünket vele teljesen illegális, tehát diplomata kompromittálása veszélye nélkülivé kell alakítani”.* Kardos gyanúja szerint a „Gorgon” fedőnevű kapcsolat az ellenséges Gehlen-szervezet megbízásából tartotta a magyar katonai hírszerzéssel a kapcsolatot. Véleményének alátámasztására a következőket írta: *„feltevésünket alátámasztja az a tény, hogy politikailag ellenséges beállítottságát lényegében nem is titkolja előttünk, tehát hozzánk fűződő kapcsolatánál szó sem lehet világnézeti párhuzamosságról. Önmagát olyannak állítja be, aki velünk való kapcsolatában elsősorban anyagi érdekeltségét tartja szem előtt, helyenként magyar érzelmeire is hivatkozva. Megjegyzendő, hogy anyagi érdekeivel kapcsolatunk nem indokolható, mert több mint két év alatt mindössze 1500 D. Márkát vett fel tőlünk, amely összegből kb. a fele utazási költségeinek térítését célozták, a fennmaradó összeg, pedig az anyagi érdekeltséget nem támasztja alá”.*[33] A kiküldetés operatív terve szerint a kapcsolattal olyan együttműködést kellett kialakítani, amelyben kizárólag az anyagi érdekek domináltak. Az ezredes feladata volt az együttműködési hajlandóság felmérése, a jövőbeli kívánságok ismertetése (szabályzatok, titkos és szigorúan titkos anyagok megszerzése), amelyekért magas dotációt helyezett kilátásba.

---

[32] Kardos György (1918–1985): 1945-ben került polgári alkalmazottként a KATPOL állományába, ahol hamarosan Pálffy György egyik bizalmi embere lett. 1949-ben már a Katonai Elhárító Csoportfőnökség vezetője, alezredesi rangban. Az ÁVH-val való egyesülés után is megtartotta ezen beosztását, egészen 1950. április végéig. Akkor leszerelték és a Friss Újság munkatársa lett. 1950. október 3-án volt beosztottai vették őrizetbe, majd erőszakkal kikényszerített vallomása alapján hét és fél évi börtönre ítélték, a feljelentési kötelezettség elmulasztása és a szolgálati titoksértés vádpontok alapján. 1954 áprilisában amnesztiával szabadult. Erkölcsi és anyagi kárpótlásával kapcsolatban kevés információval rendelkezünk. 1956-57-ben a BM-ben teljesített szolgálatot. 1957. márciusban került át a 2. Csoportfőnökség állományába. Egy róla készített parancsnoki jellemzés szerint: „A szakmai munka a szenvedélye, az operatív képzelőereje dús, elképzelései azonban nem mindig reálisak, mert nem veszi figyelembe a rendelkezésekre álló eszközöket. Szereti a bonyolult ügyeket, a szervezet helyzetével és lehetőségeivel, a munkatársak képességeivel elégedetlen. Szakmai érzéke jó. Igen széles ismeretségi köre van, melyet szakmai vonatkozásban igyekezett felhasználni. Általános műveltsége magas fokú, kiváló társalgó, megnyerő modorú. Túlzottan udvarias, amely belső viszonylatban a katonás fellépés rovására megy. Katonai képzettsége és ismeretei minimálisak és nem is törekedett arra, hogy azokat fejlessze, magát tovább képezze. Szervezet katonai foglalkozásokon és oktatásokon nem vett részt”. Talán a „beiskolázás” veszélye miatt is kérte 1960. október 31-én a szolgálattól való elbocsátását és tartalékállományba való helyezését. Ezzel egyidejűleg a Művelődési Minisztérium Kiadói Főigazgatósága a Medicina Könyvkiadó Vállalat igazgatójának kívánta kinevezni. Az 1960-as években a Magvető Kiadó igazgatójaként az Aczél György MSZMP KB titkár által fémjelzett kultúrpolitika egyik korifeusaként – a titkosszolgálati múltját elhallgatva – vált közismertté.

[33] ÁSZTL KFH 5. d. I-A-139 1–3. o.

Ez, még beszervezettsége esetén is, az együttműködésre való hajlandóságát erősíti majd – vélték a tervet jóváhagyó vezetők. A kapcsolat további felhasználhatóságának és megbízhatóságának bemetszésére Kardos ezredes újabb megbízatást kívánt adni „Gorgon" számára: az NSZK területén, 1958. szeptember végén zajló NATO-hadgyakorlatokkal kapcsolatban kívánt információkat. Az összeköttetés fenntartására háromirányú kapcsolattartási formát dolgoztak ki: a szabályzatok és a nagyobb terjedelmű anyagok közvetítésére a sajtóattasé által beszervezett kelet-berlini fedőcímet jelöltek ki, az üzenetek közvetítésére pedig ugyancsak kelet-berlini rejtekhelyet iktattak be. A személyes érintkezés és a tanulmányozás céljából – néhány hónapos távlatban – 6-7 hetente a Központ által kiküldött személyekkel konspirált találkozókat szerveztek meg. A tervek megvalósulásáról, illetve Kardos ezredes ezzel kapcsolatos további tevékenységéről – források hiányában – további részletekkel nem rendelkezünk, csupán egy, a 3. (Legális) Osztály által 1962. augusztus 2-án készített jelentésben bukkant elő újból „Gorgon" neve, mint akivel a BM bécsi követségen dolgozó megnyert embere, felvette a kapcsolatot.[34]

A 2. (Operatív–technikai) Osztály biztosította a felderítést végző osztályok számára a felderítésekhez szükséges felszereléseket, eszközöket, okmányokat, azok sikeres végrehajtása céljából. Elkezdték például az utasítások és jelentések (arckép, tájkép stb.) fotófelvételek alá rejtésével történő kapcsolattartás kísérleteit, az új titkosírásos módszerek kidolgozását és a rádió-összekötetés átalakítását.

Az 5. (Belföldi kutatást és tanulmányozást végző) Osztály általános feladatai közé tartozott a hírszerzői munkára alkalmas személyek felkutatása, azok előzetes tanulmányozása és alkalmasságuknak megállapítása, majd azt követően a megfelelő osztályoknak (illegális, legális, hadműveleti) további feldolgozásra való átadása. Ezen túlmenően kapcsolatot tartottak a BM különböző szerveivel az elhelyezések, az okmányok, az igazolások megszerzése céljából, amelyek a katonai felderítés operatív feladatainak sikeres végrehajtásához voltak szükségesek.

Az együttműködés, a megszerzett adatok és információk kölcsönös cseréje az MNVK 2. Csoportfőnökség különböző részlegei és a BM II. Politikai Nyomozó Főosztály osztályai között 1957 nyarától mind intenzívebbé váltak. Ennek során a katonai felderítés szoros kapcsolatokat alakított ki, mindenekelőtt a II/1. (Katonai kémelhárítás), a II/2. (Kémelhárítás) és a II/3. (Politikai hírszerzés) osztályokkal. A 2. Csoportfőnökség tájékoztató anyagokkal látta el a kémelhárítást például a „Fort Jackson" támaszponton folyó diverziós kiképzés viszonyairól és a résztvevő magyar származású személyekről.[35] Cserébe viszont megkapták az ellenséges ügynökök kihallgatásaiból összeállított jelentéseket a müncheni amerikai katonai hírszerző iskola kiképzési módszereiről[36], az osztrák hírszerzés érdeklődési területeit a magyar fegyveres erőket illetően[37], a bécsi amerikai nagykövetség szervezetéről szóló

[34] Uo. 24. o.
[35] ÁSZTL KFH 5. d. I-A-162
[36] ÁSZTL KFH 46. d. I-A-6241
[37] A jelentés szerint az osztrák katonai hírszerzés megerősítő adatok beszerzésére utasította magyarországi ügynökeit a – feltételezéseik szerint – a Bakonyban telepített szovjet közepes hatótávolságú rakéta-támaszpontokat illetően. ÁSZTL KFH 45. d. I-A-5665

összeállítást.[38] A polgári hírszerzés is számos katonai jellegű információt adott át a Csoportfőnökségnek, többek között különböző NATO-szabályzatokat, vagy például az NSZK titkosszolgálatairól készített összefoglalót.[39] A kölcsönösség alapján Szűcs Ferenc ezredes egy megbízható emberük feljegyzéseit továbbította a Nyugat-európai Atomenergia Programról, Ausztria, NSZK, Olaszország energia és vas-acél gazdaságáról.[40] A felderítő információcserék azonban a 2. Csoportfőnökség számára többnyire alacsony értékűek voltak, mivel a BM hírszerző tisztjei és ügynökei általában nem rendelkeztek katonai szakképzetséggel, így jelentéseik többsége – katonai szempontból – sok új információt nem tartalmazott ezen időszakban. Az együttműködés a titkosszolgálatok között nemcsak az információcserékre terjedtek ki, hanem gyakran – a beszervező szerv által pillanatnyilag fel nem használhatónak minősített – ügynökökre is. Mindezekről természetesen informálva voltak mind a BM-ben telepített, mind pedig a csoportfőnökségre delegált szovjet tanácsadók is.[41]

A BM II/1. Osztállyal való munkakapcsolat feltehetően nem tartozott a vezetés örömteli tevékenységei közé, hiszen a katonai elhárítók felbukkanása mindig valamilyen „ügy" létezését jelezte a személyi állomány körében. Ilyennek tekinthető Ötvös Alajos alezredes és Kuti István százados a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom kezdeményezésének és tevékeny részvételének" büntetőügye 1957/58-ban. Ötvös Alajos alezredes 1949 februárjában a „KATPOL" Hírszerző Csoportfőnökség osztályvezetőjeként kezdte karrierjét, majd fontos operatív feladatok ellátására Bécsbe vezényelték. Követségi diplomatafedésben az 1950-es évek közepétől irányította a rezidentúra tevékenységét. 1956. október végén hivatalos úton Berlinben tartózkodott, majd Bécsbe ment, ahol – a vádpontok szerint – kapcsolatba lépett az emigráció tagjaival és más jobboldali elemekkel. Ezek tanácsára megpróbálta átvenni a követség vezetését és számos ellenforradalmi személynek állítatott ki vízumot Magyarországra. A követségen maga köré csoportosította a beosztottak egyes demokráciaellenes részét, köztük Kuti István századost, aki a legaktívabb munkatársa lett. 1957. október 1-jén mindkettőjüket előzetes letartóztatásba helyezték és megkezdték ellenük a vizsgálatokat. Ennek során tanúként kihallgatták a csoportfőnököt, az operatív helyettest, valamint a rezidentúra volt beosztott tisztjeit, Kotta József századost és Magyar László főhadnagyot. Az ügyben ítélet 1958. május 6-án született: Ötvöst 12, Kutit pedig 3 évi börtönbüntetésre ítélték.[42]

---

[38] ÁSZTL KFH 46. d. I-A-6240

[39] ÁSZTL KFH 5. d. I-A-177, 3. d. I-A-190

[40] ÁSZTL KFH 5. d. I-A-171

[41] A Csoportfőnökségen 1956 szeptemberében 3 szovjet tanácsadó dolgozott, a csoportfőnök, az operatív és a tájékoztató helyettesek mellé beosztva. Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter 1956. szeptember 22-i levelében, a néphadseregben „szolgáló" szovjet tanácsadók létszámának csökkentését kérte a szovjet védelmi minisztertől, Georgij K. Zsukov marsalltól. HL HM Titkárság 1956. 2. d. A kérdés megoldására a magyar katonai vezetők 1957. januári moszkvai tárgyalásain került sor, aminek következtében a Felderítő Csoportfőnökségre 1 szovjet tanácsadó érkezett, a csoportfőnök mellé. HL MNVK Titkárság 1957. 75. d. 3. sz. melléklet 111. o. A jelentések címzettjeiként 1957–1959 között Czapenko ezredes és Marovi vezérőrnagy nevei szerepeltek. ÁSZTL KFH 5. d. I-A-198

[42] ÁSZTL V-143. 265 A már börtönbüntetését töltő Kuti Istvánt 1959. április 11-jén hűtlenség gyanújával vádolták meg a BM nyomozói, szerintük 1956 novembere és 1957 októbere között többször felajánlkozott a budapesti osztrák nagykövetség egyik diplomatájának, hogy anyagi ellenszolgáltatás fejében részletes tájékoztatást ad a bécsi rezidentúra működéséről, ügynöki hálózatáról.

1960 tavaszán Selmeci György ezredes, a katonai elhárítás vezetője – több forrásból származó és részben ellenőrzött adatok alapján – arról tájékoztatta Szűcs Ferenc ezredest, hogy a belgrádi katonai attasé, Piszker Tibor ezredes[43] magatartásával kapcsolatban – a következő – néhány figyelemre méltó körülmény merült fel: továbbra is szoros kapcsolatot tartott fent az elbocsátott UDB-ügynök-gyanús gépkocsivezetőjével, jelek mutattak arra, hogy családi élete rendezetlen és végül gyanús üzleteket bonyolított le házvezetőnőjével. A jelentés azzal zárult, hogy a *„követségen Piszker elvtársat úgy ismerik, mint aki nagyon szeret fecsegni és az alapvető éberségi kérdésekben is teljesen tapasztalatlan”*.[44]

A katonai felderítés szervezete, tevékenysége az úgynevezett Révész-időszakban az általános katonapolitika részeként működött. Ezen átmeneti időszakban változatlanul teljesítette a számára meghatározott hadászati–hadműveleti felderítési, tájékoztatási feladatokat, az ahhoz szükséges társszervekkel való együttműködést. Munkájában – az akkor uralkodó szemléletnek megfelelően – elsősorban a legális felderítés módszerei domináltak és számos kérdés kidolgozatlan maradt. Így nem tisztázódtak kormányzati határozatokban, minisztériumi szerződésekben, megállapodásokban többek között a társszervekkel való béke- és háborús együttműködés szabályai, és el sem kezdődtek a VSZ-en belüli tapasztalat-cserék, megbeszélések. Az 1960-as évek elejétől a megváltozott nemzetközi politikai helyzet és a módosult katonapolitika kihatással volt mind a magyar hadsereg, mind pedig a katonai felderítés helyzetére. Az új követelményeknek megfelelő haderő megszervezése és a katonai hírszerzés azzal kapcsolatos feladatainak meghatározása már az új honvédelmi miniszter feladatát képezte.

A „Czinege-korszak”

1960 tavaszától a szovjet katonai vezetés javaslatára megkezdődtek a Varsói Szerződés haderőiben az atom- és rakétafegyverek tömeges alkalmazásával kirobbanó váratlan háborúra való felkészülés szervezeti és harckiképzési előkészületei. A VSZ Egyesített Fegyveres Erők kötelékébe kijelölt magyar lövészhadosztályokat, tüzéregységeket, valamint a honi légvédelem alakulatait úgy kellett átalakítani, hogy azok mozgósítás nélkül, azonnal harcba vethetőek legyenek. Ez megkövetelte az állandó harckészültség szintjének jelentős emelését, annak a képességnek a kialakítását, hogy a Magyar Néphadsereg a VSZ más hadseregeivel együttműködve gyors szétbontakozással döntő csapást tudjon mérni a „nyugati agresszorokra”. Mindezen célok elérése érdekében fejleszteni kellett mind a parancsnoki és a törzsállomány, mind pedig a csapatok kiképzését, hogy képessé váljanak a háború kezdeti időszakában támadó hadműveletek és harcok folytatására, nagy gyorsaságú menetek végrehajtására, hegyi és vízi akadályok leküzdésére.

A felmerülő elméleti és gyakorlati szervezési és kiképzési kérdések megbeszélésére magyar katonai küldöttség utazott Moszkvába, 1960. november végén. A tárgyalásokon a VSZ főparancsnoka (A. A. Grecsko, a Szovjetunió marsallja) és törzsfőnöke (Antonov hadseregtábornok) konkrét szervezési kívánalmakat közölt a

[43] Piszker Tibor (1916–?): 1957–1961 belgrádi, 1964–1968 pekingi, 1968–1972 bukaresti katonai és légügyi attasé, ezredesi rendfokozatban.
[44] ÁSZTL KFH 45. d. I-A-5551

magyar vezérkar főnökével, elsősorban a gépkocsizó lövészhadosztályok korszerűsítésével kapcsolatban: javasolták a 8500–9000 fős, azonos létszámú béke- és mozgósított szervezetű hadosztályok felállítását, 115 harckocsival. A személyi veszteségek pótlására egy újabb lövészhadosztály megszervezésére, a harckocsizó ezred hadosztállyá való átszervezésére, továbbá a műszaki egységek további fejlesztésére tettek javaslatokat. A konzultációk alapján kidolgozott új szervezési és fejlesztési terveket a hadsereg vezetése a második ötéves népgazdasági terv (1961–1965) időszakában, fokozatos fejlesztéssel vélte megvalósíthatónak. Grecsko marsall 1961. februári budapesti tárgyalásai során azonban hamar világossá vált a magyar politikai és katonai vezetés számára, hogy a hadseregfejlesztés korábban tervezett ötéves periódusát fel kell gyorsítani, s azt két-három év alatt teljesítenie kell. A marsall az átszervezés és a korszerűsítés rövidebb periódusát az imperialista hatalmak katonai terveiről megszerzett adatok elemzéséből levont következtetésekkel magyarázta: a NATO tagállamai – ismertette a szovjet vezérkar elemzését – *„nagy erőfeszítéseket tesznek haderőik gyors ütemű korszerűsítésére, fejlesztésére, hogy túlszárnyalják a szocialista tábor erejét”*, s ezt 1965-ig tervezik megvalósítani. Ebből következően a VSZ országaira is *„kényszerítően hat védelmi képességeinek fokozása”,* amely szükségessé teszi a korábbi terveik felülvizsgálatát, a korszerűsítés meggyorsítását, valamint a hadiipari és technikai kooperáció, specializálódás elmélyítését.

A megbeszéléseket követően a HM elkészítette a hadseregfejlesztésről szóló új tervezetét, amelyben Czinege Lajos altábornagy, honvédelmi miniszter – a Grecskó marsallal folytatott tárgyalásokra hivatkozva – jelezte a pártvezetésnek, hogy a VSZ-ben részt vevő országoknak az *„eddigieknél komolyabb erőfeszítéseket kell tenniük honvédelmük erősítésére”*. Ebből kiindulva szükségesnek tartotta az MN gyors átszervezését, megerősítését olyan hadsereggé, amely nagy tűzerejű és mozgékonyságú, korszerűen felszerelt és képes bonyolult körülmények között, minden akadályt leküzdve, az atom- és más tömegpusztító fegyvereket alkalmazó ellenség megsemmisítésére. Ennek elérése érdekében – háromütemű – megvalósítási tervet terjesztett elő: 1963-ig megvalósítják a szárazföldi haderő és a honi légvédelem egységeinek átszervezését és fegyverzeti korszerűsítését, majd a fejlesztés második szakaszában – 1965-ig – került volna sor a szárazföldi haderő hadászati–hadműveleti tartalék hadianyagainak biztosítására. A befejező ütemben – 1967 – a honi légvédelemmel és a rakétaelhárítással kapcsolatos további fejlesztések szerepeltek.[45]

A Politikai Bizottság 1961. március 21-i ülésén tárgyalta és hagyta jóvá az MN gyorsított fejlesztési terveit. A jóváhagyást követően, rövid időn belül életbe lépett a Néphadsereg új hadrendje, amely az állandó harckészültségű lövész-hadosztályokat (4) és a harckocsizó hadosztályt, valamint a honvédség tüzér-, műszaki és egyéb harcbiztosító egységeit az újonnan felállításra került 5. (összfegyvernemi) Hadsereg Parancsnokság alá rendelte. A parancsnokság tartalékaként megkezdték egy új kiképző lövészhadosztály szervezését is. A honi légvédelem struktúrájának módosításával létrehozták az 1. Honi légvédelmi hadosztályt, míg az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) alárendeltségében egy-egy légvédelmi tüzér, vadászrepülő és rádiótechnikai ezred maradt. Az átszervezésekkel

[45] HL HM Titkárság 1961/T. 4, d. 8. öe. 598-599. o.

egyidejűleg mind az 5. Hadsereget, mind pedig az 1. Honi légvédelmi hadosztályt az EFE állományába rendelték, hogy azok a magyar kormány és a VSZ főparancsnoka által kiadott parancsok alapján *„készek legyenek minden időben sikeres ellentámadást végrehajtani az agresszív imperialista erők megsemmisítésére, együttműködve a testvéri szocialista országok hadseregeivel”*.[46]

A váratlan atomháború megvívására való fejlesztések, szervezeti átalakítások természetesen kihatással voltak a katonai felderítés jövőbeni feladataira, elveire és módszerei is. Azok újragondolása és az átdolgozások végrehajtása az 1960-as években, az Ugrai Ferenc altábornagyot felváltó Csémi Károly[47] vezérőrnagy, vezérkari főnök alárendeltségében, Sárközi Sándor ezredes vezetésével történt meg.[48] Az új katonapolitikai követelményeknek megfelelő hírszerzői irányelvek megfogalmazására 1960 őszén került sor. Ez, támaszkodva a katonai felderítés operatív munkájának addigi tapasztalataira, a szovjet társszervvel való 1959. évi konzultációra, valamint az ügynöki helyzetre, az operatív munka területén a következő négy változtatás bevezetését javasolta: 1) erő- és eszközkoncentráció megteremtése a fő ellenségnek tekintett országok ellen; 2) a legális és illegális munka szigorú kettéválasztása; 3) a hadműveleti felderítés különböző területeinek kiépítése; 4) az összeköttetési rendszer új alapokra helyezése.

A szovjet hadászati elképzelések alapján egy harmadik világháborúban a Magyar Néphadsereg erői az úgynevezett Délnyugati Front alárendeltségében, elsősorban Olaszország északi és Nyugat-Németország déli területeinek elfoglalásában működtek volna közre a szovjet, csehszlovák és román haderőkkel együtt. Ebből következően e két NATO-ország ellen a felderítés mindhárom nemét (legális, illegális, rádiófelderítés) alkalmazandónak határozták meg, míg a mellékiránynak minősített Franciaország, az Egyesült Államok és Anglia németországi erőinek a felderítésére csak a legális, illetve a rádiófelderítés lehetőségeit vették számításba, és az illegális hálózatok kiépítését nem tekintették elsőrendű követelménynek. A többi országgal kapcsolatban csak azzal számoltak, hogy azok *„milyen mértékben szolgálhatnak eszközül a fenti országok elleni felderítéshez, illetve az összeköttetés fenntartásához”*.[49] A legális és illegális munka kettéválasztásának követelménye mellett az addig elsődlegesen preferált legális felderítési tevékenységek további, maximális kihasználását irányozták elő. Új feladatként fogalmazódott meg az illegális hálózatok kiépítésének fokozottabb segítése (okmányok beszerzése, operatív ismeret bővítése, nyelv elsajátítása, helyzetismeret szerzése) és olyan tereptárgyak felkutatása, számbavétele, amelyek – háború esetén – az előrevetett, vagy diverziós feladatokkal bevetett felderítő-

---

[46] HL MNVK Titkárság 1961/T 8. d. 15. öe. 1780. o.

[47] Csémi Károly (1922–1992): 1961-től vezérőrnagy, 1966-tól altábornagy, 1978-tól vezérezredes. 1956 novemberétől az egyik karhatalmi ezred parancsnoka, 1957–1961 között a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka volt. 1961-től 1963-ig az 5. hadsereg parancsnoka, 1963-tól vezérkari főnök, 1966-tól a honvédelmi miniszter első helyettese. 1973–1984 között a HM államtitkára és a VSZ EFEF magyar nemzeti helyettese volt.

[48] Szűcs Ferenc ezredest 1962. augusztus 1-jével felmentették az MNVK 2. Csoportfőnökség vezetése alól és kinevezték a vezérkar főnöke helyettesévé. E beosztásában felügyelte a 2. Csoportfőnökséget, a külügyi osztályt és a cenzor részleget.

[49] Feljegyzés a katonai felderítés operatív munkájának új irányelveiről, 1960. ÁSZTL KFH 5.d. I-A 239.

csoportoknak jelenthettek segítséget (légideszant-ledobóhelyek, különböző alkalmas búvóhelyek). A feladatok végrehajtásához szükségesnek tartották a rendelkezésre álló keretek (a katonai attaséhivatalok, a követségek, a kereskedelmi és hivatali kirendeltségek, a képviseletek – MALÉV, IBUSZ, MAHART) képzett hírszerző tisztekkel és megnyert hírszerzőkkel való feltöltését, továbbá a legális rezidentúrák ismeretségi körének kiszélesítését. Felismerve az idegenforgalom nyújtotta lehetőségeket, a kiutazó delegációk és küldöttségek, a turisták és a rokoni látogatók nagy számát, kategorizálásuk[50] elvégzése után azokból kívánták a legális terület hírszerzőit kiválogatni. A beutazó külföldi állampolgárok esetében – tisztában lévén azzal, hogy ezt a területet az ellenséges hírszerzés is felhasználja –, a módszert használhatónak, de nem létfontosságúnak ítélték meg. A hálózatépítés fejlesztését szem előtt tartva, természetesen erről a lehetőségről sem kívántak teljesen lemondani, mivel már korábban is sikerült néhány személyt felhasználniuk technikai anyagok beszerzésére, illetve néhány értékes dokumentum (energia, telefonhálózatok) megszerzésére. *„Ezeket a személyeket főleg anyagi, vagy más érdekeltségük alapján használhatjuk fel a legtöbbször oly módon, hogy velük az összeköttetés Budapesten történik”*[51] – olvasható a feljegyzésben.

Az illegális munka területén a legfontosabb követelményként az fogalmazódott meg, hogy olyan illegális hálózatot kell a jövőben kiépíteni, amely háború esetén minden körülmények között képes a szükséges híranyagok megszerzésére és továbbítására a Központ számára. Az illegális hálózat alapját olyan magyar állampolgárok alkothatják, akik politikai szempontból megbízhatóak, szakmailag rátermettek és bátrak, a hírszerzést önként és hivatásként vállalják. Telepítésük feltétlenül illegális körülmények között, a konspiráció maximális betartásával történhet. Az ily módon telepített és legalizált személyekből a Központ rezidentúrákat szervez, amelyek – feladataiktól függően – többfélék lehettek:

Hírszerző: (H.R.) illegális ügynöki hálózat létrehozásával felderítési feladatok végrehajtása (katonai objektumok vizuális felderítése, katonai vonatkozású okmányok, dokumentumok szerzése). Az ügynökség tagjait, az ügynököket a rezidentúra tagjai a vezető segítségével kutatják fel, tanulmányozzák és szervezik be a Központ engedélyével, majd képezik és működtetik a felderítendő azon ország lakosai közül, akik eredményes hírszerző munkát elősegítő beosztásokban, vagy munkahelyeken dolgoznak. Betartandó követelményként fogalmazódott meg, hogy a beszervezett ügynökök „forrás” minőségben szerepeljenek, azaz olyan helyeken dolgozzanak, ahonnan a feladatnak megfelelő adatokat közvetlenül be tudják szerezni.

Összekötő: (Ök.R.) egy, vagy több ország területén működő illegális rezidentúrák és önálló ügynökök, valamint a Központ közötti összeköttetés biztosítása, valamint a rezidentúráktól az anyagok összegyűjtése a feladata. Ilyen jellegű rezidentúra megszervezése esetén a Központ mentesül attól, hogy minden ügynökéhez Magyarországról küldjön ki összeköttetőt, ezáltal az összeköttetés fenntartása gyorsabbá és veszélytelenebbé válhat. Az ilyen jelegű rezidentúrák

[50] A kiutazó magyar állampolgárok esetében három kategóriát állapítottak meg: a teljesen megbízhatók, operatív feladatok elvégzésére rátermettekét, a megbízhatók, de képességüknél, vagy lehetőségeiknél fogva csak bizonyos feladatok ellátására használhatók, és végül a csak egy alkalommal egy konkrét megbízatás végrehajtására alkalmas személyeket.

[51] Uo. 6. o.

létrehozásánál alapelv, hogy elsősorban a hírszerző rezidentúrát kell védeni, ezért működését úgy kell megszervezni, hogy a hírszerző rezidentúra számára teljesen ismeretlen legyen.

Anyagi: (A.R.) feladatai között szerepel az önálló ügynökök és a különböző rendeltetésű rezidentúrák létrehozásához, működtetéséhez szükséges pénzügyi és tárgyi támogatások biztosítása. A rezidentúrák élén általában olyan megnyert, vagy beszervezett személyek álltak, akik vagy önállóan, vagy valamilyen szervezet élén állva rendelkeztek – a Központ által létrehozott pénzügyi forrásokkal – és azokat az utasításoknak megfelelően használták fel.

Okmány: (O.R.) az ügynökök feladata volt minden olyan helyre beépülni, ahonnan a telepítések végrehajtásához, a hírszerzők működéséhez, az összeköttetés fenntartásához szükséges okmányokat meg lehetett szerezni, vagy a hamisításokhoz szükséges okmánymintákat lehetett eltulajdonítani.

A hadműveleti hírszerzés új alapelveinek meghatározásakor elsődleges feladatként a hadászati főirányokban előretörő 5. Hadsereg várható hadműveleti területeinek (0–600 kilométer mélységig való) felderítését rögzítették, amely elsősorban Ausztriát érintette. Ezzel kapcsolatosan meghatározták az illegális hadműveleti rezidentúrák létrehozását, a hadműveleti tervekben rögzített csomópontokban, amelyek telepítési elve megegyezett az illegális rezidentúrák szervezési elvével. Ezenfelül a Parancsnokság alárendeltségében különböző felderítő csoportok megszervezését tervezték, amelyeket a hadsereg előtt, a felderítés és kisebb diverziós feladatok végrehajtására szántak. Az ilyen csoportok tagjainak felkutatása, beszervezése, kiképzése és feladataikra való felkészítése békeidőben a Csoportfőnökség feladata lett. A frontvonalak hullámzását feltételezve, az operatív részleg vezetői javaslatot fogalmaztak meg honi hadműveleti rezidentúrák és diverziós csoportok felállítására is, amelyek az esetleg ellenséges megszállás alá került Magyarország területén fejtették volna ki bomlasztó és diverziós harctevékenységeiket a megszállókkal szemben.

Az összeköttetés új módjait illetően az eredeti és a hamis úti okmányok – helyzettől függő – használatát fogalmazták meg, alapelvként rögzítve, hogy az illegálisokkal való összeköttetés csak illegális eszközökkel történhet. A jövőben nagyobb szerepet szántak a kétoldalú rádióösszeköttetéseknek és ezzel kapcsolatban a gyorsító berendezéssel ellátott ügynöki rádiók minél gyorsabb rendszeresítését javasolták.

Az operatív munka új elveinek végrehajtásához a Csoportfőnökség vezetői elsősorban a megfelelő káderállomány biztosításához kérték a politikai és a katonai felső vezetés támogatását az olyan személyek felkutatására – az MSZMP, a KISZ, a Néphadsereg és a Munkásőrség területein –, akik az illegális úton való telepítésre alkalmasak és hosszú ideig vállalják a szolgálatot.

A Csoportfőnökség – új működési elvek alapján történő – egyéves tevékenységének számbavételére 1961 végén került sor, az 1962. évi Felderítési Terv összeállításakor. Abból kiderült, hogy mind a legális, mind pedig az illegális rezidentúrák kiépítése terén értek el eredményeket: a már meglévő bécsi, frankfurti, római, washingtoni, londoni, párizsi, athéni, stockholmi rezidentúrák mellett további

öt új legális rezidentúra felállítására került sor: Milánóban, Hamburgban, Bernben, Koppenhágában és Belgrádban.

1962 tavaszán tehát 13 legális rezidentúra működött, összesen 38 fővel, a következő létszámfeltöltöttséggel:

Athén	–	2 fő	London	–	3 fő
Bécs	–	5 fő	Milánó	–	4 fő
Belgrád	–	2 fő	Párizs	–	3 fő
Bern	–	2 fő	Róma	–	4 fő
Frankfurt	–	3 fő	Stockholm	–	2 fő
Hamburg	–	2 fő	Washington	–	4 fő
Koppenhága	–	2 fő			

Amint a létszámadatokból is látható, a hadászati főirányokban 18 személy végezte a katonai hadszíntéri felderítés, a katonai beszerzés és a kapcsolatépítés szerteágazó és bonyolult munkáját.

Az illegális hálózat kiépítése során Olaszországban öt (Udine, Bolzano, Vicenza, Verona, Milánó) Ausztriában kettő (Linz, Graz) Nyugat-Németországban, pedig egy (München) rezidentúrát sikerült létrehozni, összesen 24 fővel. A legnagyobb létszámú, 14 fős olaszországi illegális hálózat a haderő- és hadszíntér-felderítésre koncentrálta erejét. Annak során értékes adatokat szereztek a három haderőnem létszámviszonyairól, a 6. hadtest alárendeltségébe tartozó magasabbegységekről, valamint a „Jupiter” és „Nike” rakétákkal felszerelt tüzérdandárokról. A hadszíntér-felderítés során teljes egészében feltérképezték a Livorno–Róma–Nápoly útvonalat, a Licolo-i radarállomást és a római „Fiumicino” repülőteret. A NATO különböző parancsnokságaiba történő beépülési kísérletek nem vezettek eredményre. Az 5 fős müncheni hálózat tagjai is elsősorban a haderő- és hadszíntér-felderítésben értek el jelentősebb eredményeket: pontosítottak 28 német és amerikai „Nike” ütegtámaszpontot és 6 lokátorállomást. Az illegális hálózatok közül elsőnek sikerült megszervezniük a folyamatos figyelést és adatszolgáltatást az 5. páncélos hadosztály, a 25. ejtőernyős dandár és a 9. légi szállítású tüzérezred körül. Ausztria vonatkozásában, amely a magyar hadműveleti tervekben felvonulási területként szerepelt, az 5 fős hálózat legfőbb tevékenysége a hadszíntér felderítésére, ezen belül is az út-, erőd- és raktárhálózat feltérképezésére irányult.

A fentieken túlmenően hadműveleti felderítő csoportokat sikerült megszervezniük Ausztriában (Bruck, Lienz és Radstadt) illetve Olaszországban (Tarvisio, Pordenone, Merano, Pere di Cadore és Trieszt).[52]

[52] A Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csoportfőnökség 1962. évi Felderítési Terve. ÁSZTL KFH 6. d. I-A-515

A hadászati–hadműveleti felderítés elsőszámú fő feladata 1960–1962 között a meglepetésszerű támadás elhárítása érdekében az ellenség mindennemű rejtett tevékenységének állandó figyelemmel kisérése, valamint a hadászati csapásmérő erők tervezett felhasználási módjának és idejének pontos megállapítása volt. A katonai vezetés háborút megnyerő elgondolásai között egyre fontos szerepet kapott a felderítés, mint *„a fegyveres erők hadászati és hadműveleti tevékenységének, mindenoldalú biztosításának egyik legfontosabb tényezője, amely a háború folyamán a győzelem elérésének szükséges és elengedhetetlen feltétele”*. A vele szemben támasztott követelmények az alábbiak szerint fogalmazódtak meg: *„A rakéta nukleáris eszközök tömeges alkalmazása következtében a hadszíntereken a hadászati helyzet igen rövid idő alatt élesen megváltozhat. Ezért a hadászati vezetéssel szemben követelmény, hogy előre lássa a haditevékenység menetét. Az előrelátás a rakéta-nukleáris háborúban folytatott fegyveres küzdelem természetének és jellegének megértésén, az ellenség gyenge és erős katonai, gazdasági, valamint erkölcsi–politikai tényezőinek konkrét ismeretén és helyes számbavételén alapul. Ez, pedig csak akkor lehetséges, ha a felderítés már békében mindent, amit csak lehet, megállapít az ellenségről”*.[53]

A magyar katonai hírszerzés – abban az időszakban – legnagyobb sikereit a rakétakilövők felderítésében érte el, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia területén. A szovjet katonai felderítés ugyanis az amerikai és angol nagykövetségeik és szervezeteik szoros figyelése és tagjainak mozgáskorlátozása miatt a kisebb VSZ-tagállamok szolgálatait bízta meg az interkontinentális rakétatámaszpontok hadászati felderítésével. A washingtoni magyar rezidentúra e megbízás alapján 56 „Atlas”, 13 „Titán” és több száz „Minutemann” rakétatámaszpontot, továbbá 33 „Minutemann” irányítóközpontot regisztrált. A londoni hálózat 20 IRBM és 10 „Bloodhund” rakétabázist, 12 amerikai atomraktárt, illetve repülőteret jelentett a Központnak. A vállalt feladatok minél tökéletesebb teljesítése érdekében a hírszerzés vezetése – a szervezet történetében először – rádióval ellátott egy-egy illegális ügynököt telepített az említett két országba, 1962 végén.[54]

Az ismertetett eredmények mellett azonban a Csoportfőnökség tevékenységében továbbra is számos megoldatlan probléma létezett, amely nagymértékben hátráltatta a számára meghatározott feladatok teljesítését. Az első, a valós állapotot rögzítő értékelésre 1962 szeptemberében került sor, az az év tavaszán végrehajtott „DUNA” fedőnevű parancsnoki, törzsvezetési és harcászati gyakorlat[55] felderítéssel kapcsolatos tapasztalatainak jelentésekor. A törzsvezetési gyakorlat frontméretű, a magyar 5., a román 3., a Déli Hadseregcsoport és a Kárpáti Katonai Körzet hadserege közvetlen hadtest törzsének részvételével megtartott együttműködési összevonás volt,

---

[53] Demtsa Pál ezredes beszámoló jelentése az 1963. augusztus 1-jén megtartott attasé értekezleten. ÁSZTL KFH 7. d. I-A713 2. o.

[54] Uo. 14. o.

[55] Az 1962. április 9–16. között lezajlott gyakorlat részét képezte annak az együttműködési gyakorlat-rendszernek, amelyet az EFE Parancsnoksága 1960. őszén indított el a tagállamok hadseregei és vezérkarai számára. A gyakorlaton részt vettek a magyar politikai vezetés legfőbb képviselői Kádár Jánossal az élen, valamint az EFEF (Grecsko, Antonov) és a Szovjetunió Védelmi Minisztériumának képviselői (Malinovszkij, Csujkov és Bagramjan marsallok). A román hadsereget Salajan hadseregtábornok és Tutoveanu vezérezredes képviselte.

amelyben az Ausztria semlegességének feladása és a NATO-hoz való csatlakozása után előállt háborús helyzetre való válaszadási lehetőségeket vették számba. Ennek során módosították a Délnyugati Front addigi fő támadási irányának tartott déli, Észak-Olaszország elleni hadászati koncepciót, s immár a NATO központi erőihez tartozó nyugatnémet haderőt tekintették elsőként megsemmisítendő célkitűzésnek. A gyakorlat keretében került végrehajtásra – 2 magyar és 2 szovjet hadosztály részvételével – egy harcászati csapatgyakorlat is, amelyben 30 ezer fő, 600 harckocsi és páncélozott jármű, több ezer gépkocsi, 150 repülő és helikopter vett részt. A kitűzött feladat alapján ezen erőknek meg kellett akadályozniuk Bécs elfoglalását a NATO erők által, és a bécsi körzet biztosítása után folytatni az előrenyomulást Nyugat-Németország déli irányába. Az első lépcsőben harcoló magyar–szovjet erők mellett a román előrevetett alakulatoknak St. Pölten és Linz körzetének birtokba vétele volt a feladata.[56]

Szűcs Ferenc vezérőrnagy[57], az MNVKF helyettese a Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter számára felterjesztett jelentésében kifejtette, hogy *„a gyakorlat sok eddig is látott problémát éles és új megvilágításba helyezett, melyek kötelezővé teszik számunkra, hogy a felderítés valamennyi ágában korszerűsítéseket tegyünk és áldozatokat hozzunk azok megjavítására”*.[58] A nemzetközi katonapolitika várható alakulásából – a felderítésre vonatkozóan – azt az alapvető következtetést vonta le, hogy az európai általános atomháború első pillanataiban, a nukleáris csapások következtében megsemmisülnek, illetve elszakadnak a békében kiépített legális és illegális hálózatok. Ezek pótlására a hadműveleti felderítés tartalékait és eszközeit (ejtőernyős diverziós felderítő csoportok, a légi és rádiófelderítés fokozása) kell alkalmazni, amelyeket már a békeidőben fel kell állítani. Az atomháború jellegéből következően ugyanis nem lehet arra számítani, hogy ezeket az alakulatokat majd mozgósításokkal, a tartalékállományból lehet megszervezni. A békeidőben létrehozott, korszerű szervezetű és technikai felszereltségű felderítés nélkül Szűcs vezérőrnagy véleménye szerint: *„az MN nem tudja ellátni az ország védelmét, illetve megfelelő felderítés nélkül az MN atomeszközei, rakétái soha nem rendelkeznek megfelelő célponttal. A leendő rakétatűzerő számára folyamatosan biztosítani kell olyan célokat, melyekkel megsemmisítő csapást mérhet az ellenségre”*.[59] A továbbiakban arra is felhívta a figyelmet, hogy a Belügyminisztérium és a Külügyminisztérium felderítő szerveinek ügynöki lehetőségei a háború kezdeti időszakában szintén leszűkülnek, vagy megsemmisülnek, így ezekben a napokban a Párt és a Kormány napi tájékoztatása a meglévőnél jóval nagyobb mértékben ugyancsak a katonai hírszerzés szervezetire hárul majd. A felvázolt követelményeknek a katonai felderítés nem tud megfelelni – állította Szűcs vezérőrnagy –, ezért több javaslatot is megfogalmazott egy 1967-ig terjedő időszakot illetően. Mindenekelőtt az 1950-es évek közepén megszüntetett csapat- és légifelderítés központi, vezető szerveinek és alegységeinek helyreállítását, valamint annak a régi, második világháborús szemléletnek a feladását javasolta, miszerint a felderítő alegységek, egységek létrehozását „M”-kor

---

[56] HL MNVK Titk. 1962/T 4. d. 6. őe 478. o.

[57] Az 1962. július 28-án kelt 0418. számú honvédelmi miniszteri paranccsal, beosztásba helyezésével egyidejűleg nevezték ki vezérőrnaggyá.

[58] Jelentés a felderítés helyzetéről a „DUNA” alapján a Magyar Néphadseregben, 1962. szeptember 13. ÁSZTL KFH 6. d. I-A-554 1. o.

[59] Uo. 7. o.

kezdik el szervezni és „M”+X-kor érik el hadrafoghatóságukat. A hiányosságok megszüntetésére egy önálló csapatfelderítő osztály felállítását kérte a vezérkaron belül a honvédelmi minisztertől, illetve a lövészezredeknél egy felderítő század, a hadosztályoknál egy felderítő zászlóalj, a hadsereg közvetlenjeként pedig egy felderítő ezred megszervezését. A Csoportfőnökség alárendeltségében a légi felderítés és a deszant alakulatok szállítására egy repülő felderítő ezred (2 középfelderítő és 1-1 távolfelderítő és szállító század) létrehozását javasolta, azzal a kikötéssel, hogy 1 közelfelderítő század „M” esetén a hadsereghez kerülne. A már létező felderítő század négyszázados zászlóaljjá való bővítését szintén kívánatosnak tartotta, a mélységi diverziós feladatok végrehajtása és az összeköttetés biztosítása céljából. A legális és illegális felderítések vonalán az elsőnél az égető káderproblémák és létszámhiányok rendezéséhez kérte a katonai felső vezetés intézkedéseit, ami nélkül *„a rezidentúrák esedékes felváltásai elakadnak, megszakadnak, s csak évek kiesése árán pótolhatók”*.[60] Az illegális munka kiszélesítése érdekében a növekvő számú hírszerző tiszti és hírszerzői kiképzés biztosítására fontosnak tartotta a Csoportfőnökség keretén belül egy állandó tanfolyam megszervezését, valamint feltétlenül kihasználandónak ítélte a felajánlott szovjet kiképzési segítséget, amelynek során 8–10 hírszerző tiszt kiképzése vált lehetővé, féléves periódusokban. Ezenfelül az operatív technikai bázis és a szükséges valutaigények megteremtésének fontosságára is felhívta a miniszter figyelmét. Mindezeken túlmenően egy olyan Szervi Határozvány kidolgozását is javasolta, amelyben világosan meghatározták volna – az illegális hírszerzőket érintő törvényes rendelkezések mellett – azok állampolgári, párttagsági, anyagi jogaikat. Végül fontosnak tartotta a Magyar Népköztársaság felderítő szervei egymáshoz való béke és háborús kapcsolatainak törvényi szabályozását, a vezetést, az együttműködést és a feladatok elosztását tekintve, mivel ennek hiányában nem tudnak majd megfelelő munkát végezni. Összefoglaló jelentésének végén Szűcs vezérőrnagy javasolta, hogy – a megfogalmazott elképzelésekhez való, a katonai felső vezetés részéről történő elvi hozzájárulása esetén –, a végleges kidolgozás előtt *„a szovjet elvtársakkal való alapos konzultáció folytatását, hogy a részletes tervekben a szovjet elvtársak tapasztalatait érvényesíthessük”*.[61]

A szovjet vezérkar 2. (Felderítő) Főcsoportfőnökség (GRU) [62] vezetőivel való konzultációra 1962. november 15–23. között került sor, Moszkvában.

---

[60] Jelentés a felderítés helyzetéről a „DUNA” alapján a Magyar Néphadseregben, 1962. szeptember 13. ÁSZTL KFH 6. d. I-A-554 13. o.

[61] Uo. 19. o.

[62] Glavnoje Razvedivatyelnoje Upravlenyije – GRU. Élén 1958 decemberétől Ivan Szerov (1905–1990) hadseregtábornok állt. Az 1930-as évek végétől az ukrán államvédelmi apparátus irányítója és a Politikai Bizottság tagjaként Hruscsov környezetéhez tartozott. 1941-től már L. P. Berija államvédelmi népbiztos egyik helyettese, augusztusban ő irányította a Volga-menti német autonóm terület lakosságának a kitelepítését. Ezirányú tapasztalatait felhasználva 1944-ben Berija mellett részt vett a csecsenek és más kaukázusi népek deportálásában. 1945–1947 között a németországi szovjet megszálló csapatok állambiztonsági szervének a vezetője. Sztálin halála után elárulta régi pártfogóját, Beriját, s Hruscsovhoz csatlakozott a kettejük között kibontakozó hatalmi küzdelemben. 1954 márciusától a KGB elnöke, ezen minőségében fő irányítója a magyarországi megtorlásoknak 1956 novemberében. A GRU éléről Oleg Penykovszkij ezredes kémkedési ügyének kipattanásakor, 1963-ban leváltották, s hadseregtábornokból vezérőrnaggyá vetették vissza. Azután kisebb beosztásokban a turkesztáni, majd a Volga-menti katonai körzetekben szolgált. Hruscsov 1964-ben történt megbuktatását követően nyugállományba helyezték, kizárták a SZKP-ból és megfosztották minden háborús kitüntetésétől.

A magyar tárgyalóküldöttséget Szűcs Ferenc vezérőrnagy vezette, tagjai pedig Sárközi Sándor ezredes, csoportfőnök és Pászka Géza alezredes, a rádiófelderítés vezetője voltak. A felderítés alapvető feladatai és irányai kérdésében Szerov hadseregtábornok, a szintén jelen lévő VSZ-főparancsnok Grecsko marsallal egyetértésben, a DUNA hadgyakorlat elgondolásait és főirányait tartotta meghatározónak a magyar felderítés számára, és fő irányként az NSZK, Olaszország, Ausztria és Franciaország felderítését javasolták. Szűcs vezérőrnagy a tárgyalásokról szóló jelentésében a következőkről számolt be: *„Felhívták a figyelmünket, hogy a legális felderítés lehetőségeinek kihasználását az egész tábor érdekében feltétlenül tartsuk szem előtt, és ahol arra csak anyagilag lehetőségünk van és káderekkel is győzzük, ezt feltétlenül folytassuk. Ausztriát csak a mi ismételt felvetésünkre vették be a felsorolásba és az általánostól eltérő figyelmet nem javasoltak rá fordítani. Ausztria felderítését elsősorban Magyarország szempontjából tartják szükségesnek, valamint ugródeszkaként felhasználni az ügynöki munkában. Az elvtársak ezenkívül nagyobb bátorságot javasoltak az ügynöki munka végzésében. Arra kértek bennünket, értessük meg vezetőinkkel, hogy bármilyen kellemetlen néha egy-egy lebukás, ezt nem lehet mindig elkerülni. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a hírszerzők erre törekszenek.”*[63]

Ezen általános tanácsok után a tárgyaló felek áttekintették a hadászati–hadműveleti felderítés és a csapatfelderítés főbb kérdéseit, amelynek során a következő tanácsokat adták:

■ Az ügynöki munkával kapcsolatban nem zárták ki az ország területéről való illegális telepítéseket a célpont-országokba, de az 1959-ben adott tanácsaikat már elavultnak tartották. Sokkal célravezetőbbnek ítélték az adott célpont-államban folytatott szervezőmunkát, amelyet sokoldalúan (legális, kiküldött illegális szervezők kombinációjával) kellett megszervezni. Ugyancsak elavultnak minősítették a háború idejére szóló tartalék ügynöki hálózat kiépítését, mert ezt úgysem lehet felhasználni Az ügynöki hálózat építésével kapcsolatban felhívták a figyelmet arra, hogy a beépüléseknél az elsődleges információkat adó, fontos helyekre kell koncentrálni, valamint sokkal nagyobb vállalkozó szellemet ajánlottak, mind a legális, mind az illegális tevékenységek során. *„A korszerű háború jellegét és összes következményeit figyelembe véve alapelvként szögezték le, hogy a felderítésnek úgy kell dolgoznia a háború kezdeti időszakának sikeres biztosítása érdekében, hogy a háború kitörése pillanatáig – tehát békében – minden adatot megszerezzen.”*[64] Nem tekintették viszont ilyen alapelvnek azt, hogy az illegális ügynököket minden esetben rezidentúrákba vonják össze, álláspontjuk szerint a konkrét helyzet függvényében kell a dolgokat alakítani, vagy rezidentúrákban, vagy önállóan dolgozzanak az ügynökök. Az „M”-tervek kidolgozását a legális rezidentúra és az ügynöki hálózat számára szintén szükségtelennek vélték, mivel az rendkívüli mértékben nehézkessé és bonyolulttá tenné a munkát és megkötné az ügynökök és a rezidensek kezét. Helyette az összeköttetés biztos megszervezését tartották fontosnak, amellyel lehetővé válik a folyamatos vezetés és a feladatadás.

---

[63] Jelentés Ugrai Ferenc altábornagynak a moszkvai konzultációról, 1962. december 14. ÁSZTL KFH 7. d. I-A-897 2. o.

[64] Uo. 3. o.

Az összeköttetés jövőbeli kiépítése terén fontosnak tartották a kétoldalú rádiókapcsolat megteremtését, azzal a megjegyzéssel, hogy békeidőben ezt csak egy-egy alakalommal lehet üzemeltetni, az összeköttetési kézség megállapítására céljából. A nyugati kommunista pártok tagjainak beszervezését *„általában nem tartották célszerűnek”*, kivételt ez alól a saját pártvezetés engedélye adhatott. Felhasználhatónak tartották őket, viszont az országukban folytatott kutatómunkában oly módon, hogy az adott információkat ne lehessen visszavezetni az illető párttagra.

■ A csapatfelderítés kérdéseiben helyes elgondolásnak tartották a diverziós felderítő zászlóalj négyszázados megszervezését és elosztását, és ehhez felajánlották tapasztalataik átadását. Nem tartották célszerűnek ugyanakkor a Csoportfőnökség alárendeltségében a felderítő repülőezred felállítását. Helyette az OLP technikai és kiképzési alárendeltségébe, de a 2. Csoportfőnökség kizárólagos rendelkezésére javasolták egy repülő-szállító század megszervezését, amellyel biztosítani lehetett a diverziós felderítő csoportok nagy mélységbe való eljuttatását. A szárazföldi csapatokat illetően a gépkocsizó lövész- és harckocsiezredeknél egy-egy felderítő század, hadosztályoknál pedig egy-egy zászlóalj felállítását javasolták, valamint támogatták a fegyvernemi (vegyi, műszaki, tüzér) felderítő egységek létrehozását.

A magyar katonai felderítés fejlesztését szolgáló legfontosabb szervezeti és módszertani kérdésekben való javaslatokat, döntéseket követően az együttműködés addigi tapasztalatait is összegezték a tárgyalások résztvevői. A GRU vezetői megköszönték a magyar fél által átadott agyagokat, amelyeket jól fel tudtak használni munkájukban, különösen hasznosnak ítélték az Egyesült Államok rakétatámaszpontjairól átadott adatokat és katonai térképeiket, valamint Ausztria úthálózatának feldolgozását. Megállapodás született arról, hogy a szovjet fél megadja az általa legfontosabbnak tartott felderítendő objektumok listáját az egyes NATO-államokat illetően, hogy azokat a 2. Csoportfőnökség be tudja illeszteni jövőbeli tervezeteibe, illetve az átadott magyar tájékoztató anyagokra azontúl gyorsabban és alaposabb értékelésekkel fognak reagálni. A két szolgálat közötti összeköttetés javítása céljából Szűcs vezérőrnagy és Sárközi ezredes megkapták Szerov hadseregtábornok közvetlen telefonszámát, a váratlan helyzetekben való gyors kapcsolattartás felvétele céljából.

Szűcs vezérőrnagy összegzése szerint *„a szovjet elvtársak a konzultáció során hangsúlyozták, hogy az a törekvésünk, hogy a felderítő szervek, akár más alegységek rovására is már békében fel legyenek állítva és feleljenek meg a háborús szükségleteknek, hogy szükség esetén minden „M” nélkül hadrafoghatók legyenek, feltétlenül helyes. Szerov elvtárs kifejezetten azt a kifejezést használta, hogy enélkül olyanok leszünk, mint a vak óriás, aki a koromsötét szobában tántorog és tapogat, de mindig megégeti magát, mert a tüzes kályhának ütközik”*.[65]

A megbeszéléseken jóváhagyott fejlesztési tervek megvalósításának gyors végrehajtását a kubai rakétaválság hatásaitól sokkolódott politikai és katonai felső vezetés is kiemelt feladatként kezelte. Az október végi, drámai következményekkel fenyegető zűrzavaros napok eseményei felkészületlenül érte mind a katonai, mind

[65] Jelentés Ugrai Ferenc altábornagynak a moszkvai konzultációról, 1962. december 14. ÁSZTL KFH 7. d. I-A-897 15. o.

pedig a BM felderítő szerveit, így azok nem tudták a megfelelő tájékoztató információkkal ellátni a párt és a hadsereg vezetőit. A katonai hírszerzés kudarcában – a szervezeti hiányosságok mellett – szerepet játszott a konkrét feladatszabás elmaradása és az összeköttetés nehézkessége. A rezidentúrához kimenő utasítások kapkodóak és gyakran egymásnak is ellentmondóak voltak, mindezek következtében a rezidentúra beosztottjai nem tudták, hogy egy válság időszakában mi képezi elsődleges tennivalójukat. A tapasztalatok számbavétele után az operatív csoport legfontosabb feladata a megbízható információk megszerzése lett a válságos, kiéleződött nemzetközi helyzeteket illetően. Az úgynevezett „veszélyeztetettségi időszak" alatt végzett jövőbeni feladatok körét Demtsa Pál ezredes – 1963 tavaszán – az alábbiakban határozta meg:

- információszerzés, ügynökök és irányított informátorok felhasználásával;
- személyes felderítés az adott ország legjellemzőbb katonai objektumait illetően;
- összeköttetés biztosítása, rejtjelezéssel;
- a rezidentúra biztosítása (a kompromittáló anyagok megsemmisítésére való előkészületek és szükség esetén azok gyors végrehajtása).

„Ezekkel kapcsolatban a teendőket maguk a követelmények szabják meg. Az információszerzés csak úgy lehet aktív, sokoldalú és megbízható, ha megfelelő hírforrásokkal rendelkezik a rezidentúra, amelyek a veszélyeztetettségi időszak alatt sem szűnnek meg működni. A személyes felderítés csak úgy lehet eredményes, ha az adott ország jellemző objektumait ragadjuk ki, amelyeknek elsődleges igénybevétele szükségszerűen bekövetkezik egy-egy válságos időszakban és az ott észlelt tevékenységekből határozott és messzemenő következtetések, levonására van lehetőségünk. Minden katonai objektumot szemmel tartani lehetetlen, ezért csupán néhány hadászati fontosságú objektum figyelésére kell korlátozni a rezidentúrák amúgy is eléggé leterhelt tevékenységét. Számításunk szerint a személyes felderítést egy-két felderítőpárral meg lehet oldani. Az információszerzést és a többi belső munkát tehát úgy kell csoportosítani, hogy a fennmaradó létszám a legmaximálisabb teljesítményt tudja nyújtani (tehát az elvtársakat képességüknek és adottságuknak legjobban megfelelő területen kell bevetni) és ezzel a főfeladatot, vagyis a Központ állandó és folyamatos tájékoztatását végre tudják hajtani." – osztotta meg a vezetés elképzeléseit Demtsa ezredes az operatív csoport állományával.[66]

1963 tavaszától a hadászati–hadműveleti felderítés tevékenységében módosulás következett be, az addigi fő feladat, az Egyesült Államok interkontinentális és közép-hatótávolságú rakétabázisainak, honi és európai bázisainak, valamint az MN hadászati irányainak felderítése mellett egyenértékű feladattá vált az illegális és legális hálózatok bővítését szolgáló szervezőmunka. A legfontosabb feladat immár az ellenség katonai, gazdasági, technikai, erkölcsi-politikai helyzetének békeidőben való minél teljesebb megismerése lett, ezen belül is a meglepetésszerű támadás elhárítása érdekében, az ellenség mindennemű rejtett tevékenységének állandó figyelemmel kisérése, valamint a hadászati csapásmérő erők tervezett felhasználási módjának és idejének megállapítása került előtérbe.

[66] Beszámoló jelentés a tervezett attasé értekezletre, 1963. április 19. ÁSZTL KFH 7.d. I-A-713 20-21. o.

A módosult feladatoknak való megfelelés szükségessé tette a felderítés formáinak, módszereinek bizonyos változtatását, a rezidentúrák létszámának emelését. 1961-hez viszonyítva a legális hálózat 1963 végére (például) 35%-kal növekedett. A mennyiségi gyarapodás azonban nem minden esetben jelentette a munka minőségének javulását, mivel a hivatásos hírszerző tiszti hiány miatt nem a hírszerző tiszti, hanem a megnyert állomány növekedett számottevően. Ezek tevékenységét illetően azonban – objektív és szubjektív okok együttes fennállása miatt – még hosszú ideig számos probléma merült fel. A nehézségekről Szűcs vezérőrnagy, a már említett felügyelete alá tartozó szervekről készített jelentésben a következőképpen számolt be: *„A megnyertek munkája csak úgy mellékesen, kérem szépen alapon végzett kisegítő munka. Miután a mi megnyertjeinek semmi előnyük nincs abból, hogy nekünk dolgozzanak, olyan a munkájuk is. Kevés van köztük, aki igazán öntudatosan és odaadással végzi a feladatát. A Belügy a »titkos hivatásos állománnyal« óriási előnyben van, mert hivatásos tisztként tudja – anyagilag, nyugdíj, előléptetés – kezelni megnyertjeit.”*[67] Természetesen a különböző külügyi és külkereskedelmi fedésekben dolgozó megnyertek kiképzési színvonala sem érte el a hírszerző tisztekét, így a felderítésben végzett munkájuk sok kívánnivalót hagyott maga után. A fő hírszerző szerv változatlanul a legális és illegális munkát szervező és végző operatív csoport volt, amelynek hivatásos állománya az adott időszakban 72 tiszt és 23 fő polgári alkalmazott volt. Abból külföldön, a legális rezidentúrákon szolgált 23 tiszt és 42 megnyert, míg az illegális ügynöki állományt 23 különböző értékű és jellegű ügynök alkotta. A hadműveleti feladatokra összesen 191 főt készítettek fel: illegális átdobásra, vagy okmányokkal való utazásra 27, legális utaztatásra 12, különböző ügynöki segédfeladatokra 147 belföldi megnyert személyt, külföldön beszervezve pedig 5 főt. A legfőbb problémát a képzett káderek hiánya okozta, ami visszavezethető volt a hírszerző tiszti iskola 1959-ben történt megszüntetésére. A hiányt a felajánlott GRU-tanfolyam 1963. őszi igénybevételével, illetve a Csoportfőnökség keretén belül felállított, állandó jellegű hírszerző iskola létrehozásával kívánták megszüntetni, Witz József alezredes parancsnokságával. A kiképzési terv, tárgykörönkénti megosztása a következőképpen alakult: politikai és szakmai kiképzés, ellenség- és országismeret, nyelvfejlesztés, rádiós kiképzés, operatív technika és fotózás, sport.[68]

A legális rezidentúrák jövőbeli munkájának legfontosabb részét a szervezőmunka képezte. Annak célja egyrészt a napi és speciális feladatok minél eredményesebb megoldásához szükséges aktív segédhálózat megteremtése és céltudatos bővítése volt, amely ügynökökből, beszerzőkből, irányított informátorokból, valamint a munkához felhasználható kapcsolatokból állt; másrészt fontos feladatát képezte az illegális hálózat szervező munkájában való közreműködés, azaz az illegális ügynökök kutatása, tanulmányozása és ezek beszervezésének elékészítésében való konspirált közreműködés. Mindezek érdekében szélesíteniük kellett a kapcsolati és ismeretségi köreiket, hiszen enélkül nem lehetett eredményes szervező munkát folytatni. Fontos szempontként jelentkezett az is, hogy mindez az elhárítás figyelmét és erejét jobban megosztotta és lekötötte, ezáltal az illegális szervezés is kedvezőbb körülmények között folytatódhatott.

---

[67] ÁSZTL KFH 7. d. I-A-797 6. o.
[68] ÁSZTL KFH 8. d. I-A-1042 1. o.

1963/64 folyamán rendszeressé váltak a 2. Csoportfőnökség szervezésében a Vezérkar és az 5. Hadsereg parancsnoki karának – turistafedésben való – terepszemrevételezési 15 napos utazásai a NY-DNY-i hadműveleti irányokban fekvő országokban, amelyek előnyösen befolyásolták a részt vevő vezetők helyismeretét és megkönnyítették a hadműveletek tervezését. A kiutazó háromfős csoportokat mindig egy hírszerző tiszt kísérte.[69] 1964 nyarán – hosszú előkészítő munka után – a két érintett miniszter aláírta a 2. Csoportfőnökség és a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség szerveinek együttműködéséről szóló 002. számú (Szigorúan titkos!) parancsot, amely a tájékoztató és az operatív munkában, a külföldön folytatott tevékenység feltételeinek biztosításban és a szervek közötti együttműködés megvalósításának módját szabályozta.[70]

Az 1960-as évek közepétől a magyar katonai hírszerzés legfőbb feladata az ellenség rakéta-atomcsapásmérő erőinek, terveinek, az első csapás mérésére utaló előkészületeknek felderítésére, a Magyar Néphadsereg és a Varsói Szerződés felső vezetőinek „riasztása" lett. Ennek érdekében minden olyan információt gyűjteni kellett, amely a várható atomtámadás idejére, módjaira, a hadászati támadó erők állományára, szervezetére, díszlokációjára vonatkozott. A riasztás elsődlegessége mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapott a NATO vezetési és mozgósítási rendszerének, a háborús tevékenységre való átállásának feltárása is. Az évtized végére a Csoportfőnökség a kiszélesített feladatkörébe tartozó nem európai országok felderítése mellett a rendelkezésére álló felderítő erőkkel és eszközökkel a hadászati-hadműveleti felderítés során elsősorban az NSZK, Olaszország és az Egyesült Államok európai erőinek feltérképezésére koncentrált. Új célországokként jelentek meg ugyanakkor a Benelux- és a skandináv államok[71], valamint a NATO déli szárnyát alkotó Görögország és Törökország. E körben szerepelt még Svájc és Izrael is. Helyzetismeret céljából két arab országban – Szíriában és Egyiptomban – pedig tájékozódó munkát kellett folytatniuk. Az általános felderítési feladatok között kiemelt helyen szerepeltek a veszélyeztetettségi időszakban várható katonapolitikai intézkedések; a védelmi minisztériumok, vezérkarok, magasabb parancsnokságok megnövekedett mozgására, a munkaidő meghosszabbítására, az objektumok őrzésének megszigorítására, vagy a kitelepítésekre utaló momentumok azonnali jelzései. Emellett országonkénti lebontásban jelenteni kellett az általános katonapolitika, a haderő (szervezés, diszlokáció, fegyverzet, felszerelés, hadműveleti–harcászati elvei, kiképzés), a hadszíntér (erődök, úthálózat, lőszer- és üzemanyag-raktárak, repülőterek, lokátor-állomások, vízakadályok, híradórendszer) és a gazdaságra vonatkozó adatokat (költségvetés, hadiipar). A személyes felderítés

---

[69] 1964 folyamán két utazást terveztek, egyet júliusban, majd novemberben, a következő útvonalakon: Budapest –Wien – Hartberg – Graz – Leibniz – Klagenfurt – Villach – Tarvisio – Carria – Tolmezzo – Piave – Belluno -Feltre – Primolano – Bassano –Vicenza – Verona – Mantova – Parma – La Spezia – Genova – Milano – Como – Lecco-Tirano –Meran – Bozen – Brixen – Toblach – Lienz – Heiligenblut – Bischhofshofen Salzburg – Linz -Wien –Budapest. A téli útvonal az alábbi városokat érintette: Budapest – Wien – Linz – Salzburg – Innsbruck – Brenner hágó – Bozen – Trento – Brescia – Milano – Torino – Piacenza – Mantova – Verona – Padova – Udine – Villach – Knittelfeld – Leoben – Neuenkirchen – Wien – Budapest. Sárközi Sándor ezredes előterjesztése Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter részére az 1964. évre tervezett szemrevételezések ügyében, 1964. március 17. ÁSZTL KFH 7. d I-A-854.

[70] ÁSZTL Állambiztonsági-miniszter helyettes Titkárság 1. d.

[71] Belgium, Hollandia illetve Norvégia, Svédország, Dánia.

jelentős sikereket ért el ezen meghatározott feladatok végrehajtásában, hiszen az Egyesült Államok rakétairányító központjainak 50%-át sikerült „bemetszeniük”, s jelentős mennyiségű katonai szabályzatokat szereztek be a NATO-hadseregek szervezésével, harcászatával, haditechnikájával kapcsolatban. Ügynöki hálózat kiépítésével biztosítani tudták az Aviano-i repülőtéren települt amerikai atomcsapásmérő repülőszázad, valamint az 1. nyugatnémet „Pershing” közepes hadműveleti rakétaezred körzetének folyamatos megfigyelését is.[72] A magyar katonai felderítés ezen időszakban nemcsak az ellenségnek tekintett országok ellen folytatott sikeres munkát, hanem a tájékoztatási kötelezettségének megfelelően értékes jelentéseket szolgáltatott a politikai és a katonai felső vezetés számára a csehszlovákiai eseményekkel, valamint a kiéleződő vietnami háborúval kapcsolatosan is.

A Csoportfőnökség életében a legnagyobb feladatot az 1970-es évek elején éppen a háború lezárására és a harcoló felek közötti béke helyreállítására aláírt Párizsi Egyezmény (1973) végrehajtásának ellenőrzésére felállított Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság-ban (NEFB) történt szerepvállalása jelentette. A bizottság Magyarország, Kanada, Indonézia és Lengyelország képviselőiből állt. A NEFB képviselőjeként 1973–1975 között – három váltással – 524 magyar diplomata és katonatiszt teljesített szolgálatot Dél-Vietnamban. Ebből a Magyar Néphadsereg hivatásos és tartalékállományú tisztje és tiszthelyettese volt 456 fő, a Belügyminisztérium munkatársi közül pedig 68 személy vett részt a munkában. A katonai felderítés személyi állományából (Csoportfőnökség, Rádiófelderítő Ezred, Felderítő Zászlóalj) összesen 64 fő teljesített szolgálatot, váltásokként 28, 22 és 14 fő. A katonai csoport fontosabb beosztású vezetői a következő személyek voltak:

- *1. váltás* (1973. január 26. – december 24.): NEFB vezető Esztergályos Ferenc nagykövet, katonai helyettese és a katonai csoport parancsnoka Szűcs Ferenc vezérőrnagy. Helyettesei: Fazekas László ezredes, első helyettes; Kőszegvári Tibor ezredes, a nemzetközi kapcsolattartó helyettes; Sándor György ezredes, a politikai helyettes. A részlegvezető beosztásokat az alábbi tisztek töltötték be: Vári Sándor alezredes, hadműveleti; Ács Imre alezredes, híradó; Balázs Béla alezredes, hadtáp; Ötvös Dániel ezredes, szervezeti és ellenőrzési; Esztergomi Ferenc alezredes, NEFB; Rózsa László alezredes, politikai.

- *2. váltás* (1974. január 9. – 1974. december 24.): Lőrinc Nagy János nagykövet, katonai helyettese Csapó Viktor vezérőrnagy. Helyettesei: Molnár József ezredes, Gombos Károly ezredes, Pordán János ezredes. Részlegvezetők: Várhegyi István alezredes, Szűcs József alezredes, Széll József alezredes, Vida László ezredes, Novák Zoltán alezredes, Bálint Antal alezredes.

- *3. váltás* (1975. január 6. – 1975. május 9.): Németh József nagykövet, katonai helyettese Tölgyes Ernő vezérőrnagy. Helyettesei: Németh József ezredes, Tóth G. János ezredes, Miljánovics György ezredes. Részlegvezetők: Szőcs Elek alezredes, Szetei Ferenc százados, Nán Gyula alezredes, Mátai Ottó ezredes, Práczki István alezredes, Béleczky Ferenc alezredes.[73]

---

[72] ÁSZTL KFH 4. d. I-A 119 18-19. o.
[73] Németh István: I.m. 38–40. o.

A Csoportfőnökségen belül a NEFB-bel kapcsolatos speciális feladatok hazai koordinálására, a váltások szervezésére, lebonyolítására valamint a családtagokkal való kapcsolattartások vezetésére külön Katonai Titkárságot hoztak létre Pászka Géza ezredes, általános helyettes; majd (hazatérte után) Szűcs Ferenc vezérőrnagy vezetésével, amelynek parancsnokai Fodor Gyula ezredes, majd Kozma József alezredes voltak.[74]

A vietnámi szerepvállalással behatóan foglalkozó Szőke Zoltán megítélése szerint a NEFB működését *„sorozatos botrányok, katonai és diplomáciai incidensek, és végül a teljes kudarc jellemezték”*, amelynek okát abban látta, hogy Magyarország az első nemzetközi békefenntartó akcióban való részvételével egy olyan hidegháborús konfliktus tevékeny részesévé vált, amelyben a világ vezető katonai hatalmai közelről voltak érintettek, a bizottság tagjai pedig – Indonézia kivételével – a szemben álló katonai szövetségi rendszerhez tartoztak. A magyar kormány tudatában volt annak, hogy a nemzeti delegációk között komoly összetűzésekre kerülhet sor, sőt arra is felkészült, hogy a NEFB-ben belül Hanoi és a szocialista tábor érdekeinek legfőbb védelmezőjeként tevékenykedjen, a lengyelekkel együtt. A magyar küldöttség elfogult, szélsőségesen „antiimperialista” viselkedése, illetve Hanoi és dél-vietnami „fiókszervezete” érdekében végzett munkája következtében, a háború fokozatos újraéledésével párhuzamosan a Bizottság munkájának megbénulásához és a békeküldetés kudarcához vezetett. A magyar delegáció tagjai diplomáciai mentességüket kihasználva, folyamatosan operatív és propaganda célú információkat gyűjtöttek és jutattak el Hanoi-nak s számos olyan hírszerző tisztet és ügynököt küldtek Saigon-ba, akik az észak-vietnami kormány szándékait illetően sikeresen vezeték félre a CIA helyi képviselőit.[75]

A katonai felderítés vietnámi lekötöttsége természetesen nem szüneteltette a Csoportfőnökség alapvető hírszerzési feladatköreit, a MN és VSZ igényeinek figyelembevételével az 1970-es évek első évtizedében. Ezek továbbra is a hadászati, hadműveleti, illetve – a csapatfelderítés integrálása után – a harcászati felderítés tervezésére, szervezésére és végrehajtására; a katonapolitikai elgondolások, a hadászati tervek, a meglepetésszerű támadás előkészületeinek megszerzésére és jelzésére; a katonadiplomáciai szolgálat vezetésére; a speciális technikai kutatások, fejlesztések folytatására terjedtek ki. Jelentősen javult a legális pozícióból dolgozó rezidentúrák hírszerző tevékenysége, megoldási módszereik pedig fokozatosan bővültek. A változatlan alapvető hírszerzési feladatok – a katonapolitikai, a haderő- és hadszíntér-felderítés, a beszerzés, az operatív munkákban (összeköttetésben) való közreműködés, az illegális tippkutatás, az ügynöki helyzet folyamatos tanulmányozása teljesítéséhez szolgáló módszerek megválasztásánál maximálisan ki kellett használni a hivatali fedés adta lehetőségeket. Az értékes és megbízható információk beszerzésének leghatékonyabb formájának változatlanul a kiépített informátor- és beszerzőhálózatot tartották, de ettől az évtizedtől kezdve a tömegkommunikációs források (sajtó rádió, TV, hírügynökségek) folyamatos figyelését és feldolgozását is elkezdték. Ugyancsak nagyobb figyelmet fordítottak a nyomtatott kiadványok

---

[74] Németh István: I.m. 37. o.

[75] Szőke Zoltán: *Magyar békefenntartók Vietnamban*. Külpolitika, 1999/3-4. szám. 149–175. o., illetve *A vietnámi „kaland”*. http//www. natarch.hu/archivnet/ letöltve. 2008.07.29.

(közlönyök, enciklopédiák, évkönyvek, fotóalbumok) nyújtotta adatszerzési lehetőségeire, az utazási (turista) irodák tájékoztató anyagaira, prospektusaira, valamint gyakrabban éltek a fogadó állam díszszemléinek és egyéb katonai bemutatóinak látogatásával.

A szovjet igények alapján, az 1960-as évek második felétől felfuttatott magyar katonai felderítés működésében – egy évtized elteltével – elsősorban a felderítési kör túl nagy kiterjedése miatt, bizonyos problémák léptek fel. Ezért a Csoportfőnökség vezetése azzal a javaslattal élt a VSZ felderítő szerveinek vezetői felé, hogy a felderítés szűkítésével, mindenki a maga lehetőségeinek és erőinek függvényében, csak bizonyos térségekre és régiókra koncentrálva végezze tevékenységét, így Magyarország továbbra is az NSZK, Olaszország és Ausztria felé fejtene ki felderítő tevékenységet, a skandináv, vagy a Benelux-államok elleni tevékenységét szűkítené, illetve feladná. A magyar felvetés azonban elutasításra talált. Ennek következtében a Csoportfőnökség adatszerző és szolgáltató tevékenysége hamarosan meghaladta a feldolgozási képességét és kapacitását, aminek több következménye is lett: sok értékes információ feldolgozatlan maradt, a MN alakulatait nem tudták folyamatosan ellátni a feltételezett ellenségről szóló tájékoztató anyagokkal, ugyanakkor a felső politikai és katonai vezetés számára sok, a legapróbb részletességű tájékoztatókat is felterjesztettek. A beérkező anyagok szelekciójára és feldolgozására a csoportfőnökség a Tájékoztató Csoport szervezeti és létszám bővítését javasolta, amiből a négyosztályos szervezet hamarosan meg is valósult, de a kívánt káderutánpótlást, képzett elemző és értékelő káderek hiányában, ekkor még nem tudták megvalósítani.[76]

Az 1970-es évek végére felhalmozódó problémák megoldása és az elkövetkezendő évtized szakmai feladatainak kimunkálása a Csoportfőnökség élére 1977. február 1-jével kinevezett régi-új parancsnokra, Szűcs Ferenc vezérőrnagyra és vezetőtársaira várt.[77] A Csoportfőnökség számára megfogalmazott munkatervekben fő célkitűzésként az alábbi, hosszú évekig érvényben lévő alapelveket rögzítették:

- a BM társszerveivel, valamint a VSZ tagállamai felderítő szolgálataival összehangoltan biztosítani kellett a felderítés folyamatosságát, az erők és eszközök fő irányokba történő összpontosítását és a felderítés hatékonyságának növelését; az éves munkatervekben előirányzott feladatok teljesítésével, a felderítés új szabályozóinak érvényesítésével és a feladat-végrehajtás magas színvonalon való megszervezésével és irányításával;

- a saját felderítő erők lehetőségeire, valamint a hazai és nemzetközi információcsere forrásaira alapozva meg kellett valósítani a párt- és állami vezetés tájékozódásához, állásfoglalásainak és döntéseinek meghozatalához szükséges információk megszerzését és előterjesztését, továbbá a katonai vezető szervek, törzsek, csapatok és tanintézetek színvonalas és differenciált tájékoztatását, valamint a hadműveleti tervező munkát és az elkészítést szolgáló anyagok megszerzését, célszerű feldolgozását és időbeni kiadását.

---

[76] Az 1972. március 13-i parancsnoki értekezlet jegyzőkönyve. HL MN 1978/T 25. d. 68–75. o.

[77] Sárközi Sándor vezérőrnagyot egy korrupciós ügyben való közreműködéséért váltották le. Az új vezetői állomány legfontosabb személyiségei Nagy Lajos vezérőrnagy, a csoportfőnök első helyettese; Tóth G. János ezredes, az operatív; Gombos Károly ezredes, a tájékoztató; Dr. Schneider Pál ezredes, a rádiófelderítés és Polgár Ervin ezredes, a csapatfelderítés vezetői voltak.

A felderítés vonatkozásában rögzítésre kerültek az alapfeladatok mellett (katonapolitika, haderő-, hadszíntér-, haditechnika-, hadigazdaság-felderítés) a végrehajtandó szakmai feladatok is. Ennek keretében a legális hírszerzési lehetőségek felhasználásával folytatni kellett a felderítést mindazokban a kapitalista országokban, ahol Magyarországnak külképviseletei, katonai attasé hivatalai, kereskedelmi kirendeltségei, kulturális, tudományos és technikai szervei működtek és e feladatokba bevonhatók voltak. Megkülönböztetett figyelmet kellett fordítani az Egyesült Államok, az NSZK, Olaszország és Ausztria területén folytatott tevékenységekre. Ezen államok mellett fokozni kellett a katonapolitikai és a katonai információk beszerzését a Közel-Kelet országaiban (Egyiptom, Szíria, Irak, Libanon, Algír), valamint Kínában. Az illegális hírszerzés területén elsősorban az informátor hálózat bővítését szorgalmazták a fő célpont-országok mellett Belgiumban, mindenekelőtt a katonaállományú állampolgáraik között. A hadműveleti hírszerző tartalék minőségi szintjének növelése érdekében kitűzött feladat volt a működési körzetek tökéletes ismeretének elsajátítása, a tevékenységhez nélkülözhetetlen okmányok, bázisok és hírközlő eszközök biztosítása. A legális és illegális hírszerző tevékenységek külföldi bázisaiként egyre nagyobb számban kellett létrehozni fedővállatokat, mind a semleges, mind pedig a NATO-államokban.[78]

Az újonnan kinevezett parancsnok nemcsak a felderítés alapelveit és feladatköreit módosította, de kiemelt célkitűzésének tekintette a BM-mel való kapcsolatok, együttműködés javítását is. A korábban megkötött egyezményeket és az ezzel kapcsolatosan kiadott rendeleteket mindkét fél csak formálisan tartotta be, ezért ezen a gyakorlaton mindenképpen változtatni kívánt. A jövőben nem általánosságokban, hanem konkrét feladatokat tartalmazó ütemtervek alapján tervezte egymás munkájának segítését. A kitűzött feladatok illetően számos területen előrelépés történt az 1980-as évek első felében, de voltak olyanok is, ahol nem sikerült elérni a megtervezett célokat. Ilyennek tekinthető mindenekelőtt a NATO vezető szerveibe és a tagállamok hadseregeinek parancsnoki és egyéb vezető szerveibe való beépülés sikertelensége.

Az 1980-as évek közepétől az új honvédelmi miniszterek: Oláh István hadseregtábornok[79] (1984–1985), Kárpáti Ferenc vezérezredes[80] (1985–1989) és

---

[78] Az MNVK 2. Csoportfőnökség szakmai munkaterve az 1977. évre. HL MN 1978./T 24. d. 2–7. o.

[79] Oláh István (1926–1985): tanítóképzői tanulmányait megszakítva, 1945 tavaszán önként jelentkezett az új, demokratikus hadseregbe. A Honvéd Kossuth Akadémiát 1947-ben, az Akadémiát 1952-ben végezte el, majd különböző csapatbeosztásokban teljesített szolgálatot. 1954–1957 között a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskola parancsnoka, amelynek növendék zászlóaljai a forradalom alatt a szovjet csapatok elleni harcra szervezkedtek. A represszió idején ezért az iskolát megszüntették, őt pedig alacsonyabb beosztásba helyezve, hosszú ideig kizárták az előléptetésből. Ezen időszakban neve felmerült a 2. Csoportfőnökség ügynök-tippjeként, de a tanulmányozását Szűcs ezredes megszüntette. 1966–1973 között az MN kiképzési főcsoportfőnöke, 1973–1984 között az MN vezérkari főnöke. 1973 – vezérőrnagy, 1978 – altábornagy, 1980 – vezérezredes, 1984 – hadseregtábornok.

[80] Kárpáti Ferenc (1926–): 1948-ban lépett be a Honvédség kötelékébe, majd különböző politikai tiszti beosztásokat töltött be. A Sztálin Katonai Politikai Akadémián folytatott tanulmányait 1954-ben fejezte be, majd a moszkvai Lenin Katonai–politikai Akadémia aspiránsa lett, ahonnan 1956. október végén hazajött. A zuglói karhatalmi egység politikai tisztjeként szolgált, majd a Politikai Főcsoportfőnökségre került. 1958–1970 között az MSZMP Néphadseregi Bizottságának első titkára, ezredesi rendfokozatban. 1970 decemberétől 1985 decemberéig az MN politikai főcsoportfőnöke, egyben honvédelmi miniszterhelyettes. Ezen idő alatt nevezték ki vezérőrnaggyá (1971), majd léptették elő altábornaggyá (1979), honvédelmi miniszteri kinevezésével egyidejűleg pedig vezérezredessé. 1989 decemberében katonai tartalékállományba került és polgári miniszterként vezette tovább a honvédelmi tárcát, 1990. május 24-ig.

– éppen az Oláh Istvánt követő – Pacsek József vezérezredes, vezérkari főnök (1984–1989) alárendeltségében folytatódott a magyar katonai felderítés tevékenysége, változatlanul a nyugati ellenségkép jegyében, de a változó nemzetközi és magyarországi politikai viszonyok változásai hatására felerősödtek a katonadiplomáciai kapcsolatok javítását célzó törekvések is. Ezen időszakban folyamatosan változtak, fejlődtek a hírszerzés szervezeti és technikai feltételei, amelyek közül talán a legjelentősebb a számítástechnika bevezetése és általánossá tétele volt, mind az adatszerző (hírszerző), mind pedig az elemző és értékelő tevékenységekben.[81]

A magyar katonai felderítés 1956 és 1989 közötti sokrétű és összetett történetének teljes feltárása még hosszú kutatásokat igénylő feladat. A téma bonyolultsága, időbeli kiterjedése és a levéltári források hozzáférhetősége következtében jelen tanulmányommal csupán e szerteágazó tevékenység egyes területeinek, mozzanatainak a bemutatására vállalkozhattam, abban a reményben, hogy a témakör további kutatásai révén mind teljesebb képet nyerhetünk és adhatunk majd a magyar katonai felderítő–hírszerző szolgálat hidegháború alatti tevékenységéről.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának jegyzőkönyvei, 1957. július 2. – december 28*. Szerkesztette, a jegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta Baráth Magdolna és Feitl István.
  Budapest, 2006, Magyar Országos Levéltár.
- Hajma Lajos: *A katonai felderítés és hírszerzés története*. Egyetemi jegyzet.
  Budapest, 2001, ZMKA.
- Németh István: *A MNVK 2. Csoportfőnökség és elődszervezeteinek története, 1945–1977*. Budapest, 1977, Hadtörténelmi Levéltár Tanulmánygyűjtemény II/B-4
- Szőke Zoltán: *A vietnámi „kaland”*. Közel-Múlt. Húsz történet a 20. századból.
  Szerkesztette: Majtényi György – Ring Orsolya.
  Budapest, 2002. 105., 117. o.
- Szőke Zoltán: *Magyar békefenntartók Vietnamban*.
  Külpolitika, 1999/3-4. szám. 149–175. o.

[81] Hajma Lajos: *A katonai felderítés és hírszerzés története*. Budapest, 2001. 167. o.

Dokumentumok

Az itt látható képek „eredetijeit” a Szerző a kutatott anyagokhoz csatoltan találta. Az ilyen jellegű „bizonyítékok” bravúros tevékenységet tükröznek, értelemszerűen „szupertitkosnak” minősültek. Miután az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárába kerültek, kutathatóvá váltak.

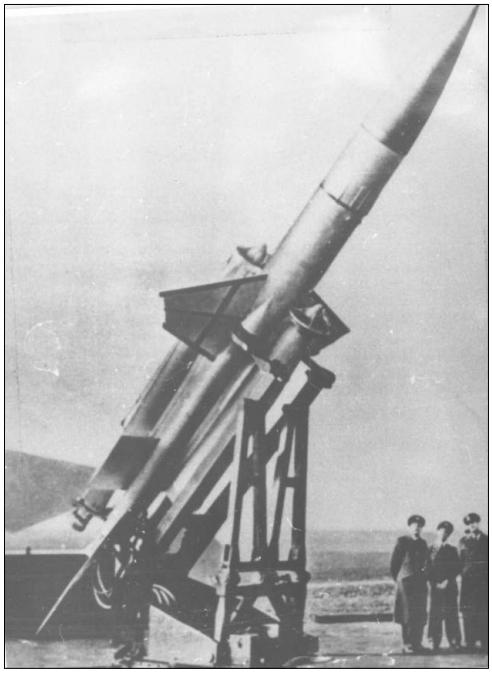

„Bristol Bloodhound” légvédelmi rakéta (1958–1964, GB)

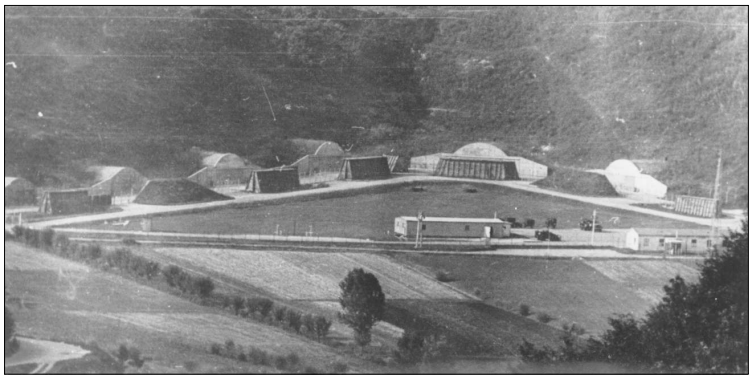

Légvédelmi rakétabázis – logisztikai kiszolgáló raktárak (1961)

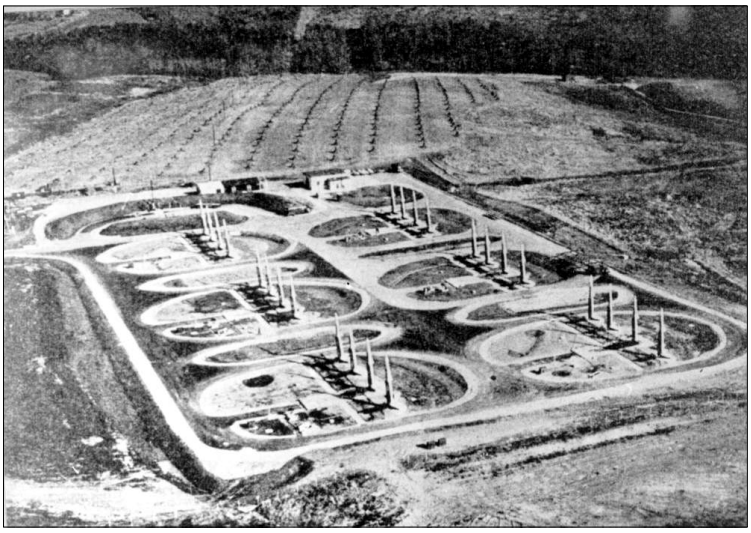

Légvédelmi rakétabázis – indítóállások (1961, valahol Nyugaton)

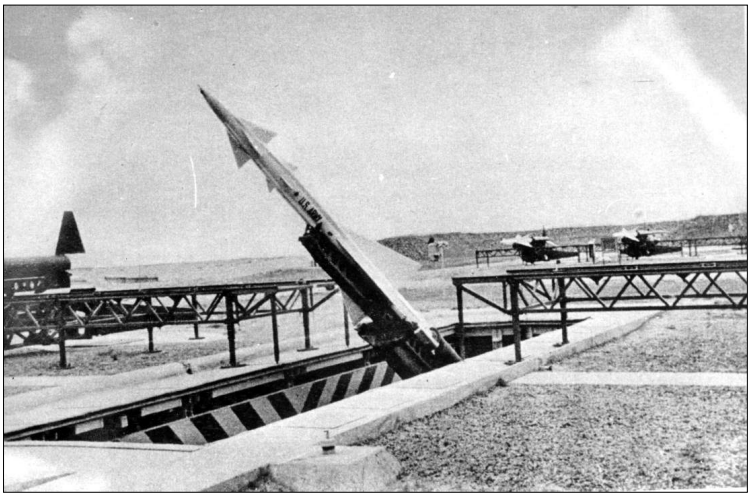

„Nike Ajax" légvédelmi rakéta (1953, USA)

IMRE LAJOS EZREDES

A HADÁSZATI RÁDIÓFELDERÍTÉS A HIDEGHÁBORÚ ÉVEIBEN 1946–1990

Az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés történetéből értelemszerűen nem hiányozhat a hadműveleti–hadászati rádióelektronikai felderítés sem. Ami a technikai eszközök fejlettségének egy korábbi szintjén kezdődött, majd a lokátorok alkalmazásával magasabb szinten rádiótechnikai felderítésként folytatódott, mígnem elérte a napjainkban rádióelektronikai felderítésként (SIGINT) ismert fejlettségi szintet, s akkor a fejlődés további irányairól és lehetőségeiről még egy szót sem ejtettünk…

A Felderítő Szemle 2007. évi Emlékszámát teljes egészében a magyar katonai rádióelektronikai felderítésnek szenteltük, amelyre az 1. Honvéd Rádiófelderítő Század létrehozásának 60. évfordulója adott alkalmat, mert annak idején – 1976-ban – az MNVK 2. Csoportfőnökség vezetése azt az időpontot hagyta jóvá, mint az első jogelőd szervezet megalakításának dátumát. Mást akkor még nem is tehettek, hiszen csak 1997-re teremtődtek meg azok a feltételek, amelyek következtében lehetővé vált a Magyar Honvédség immáron 160 éves történetét jogfolytonosságban vizsgálni és kutatni.

Történelmi tény, hogy katonai rádiófelderítő alegységek már a két világháború közötti időben is működtek a Magyar Királyi Honvédség híradó alakulatai keretében. 1942. október 1-jétől kezdve azonban már önállóan, 1943-tól két rádiófelderítő zászlóaljba rendezve hajtották végre feladataikat, a Fővezérség – az akkori Vezérkar – közvetlen alárendeltségében. Ily módon az önálló magyar katonai rádiófelderítés már 60 esztendős múltra tekinthet vissza!

A történelmi tények makacsul tartják magukat, s a mai utódoknak megtisztelő kötelességük, hogy ily módon tiszteleghetünk a rádiófelderítő elődök előtt – akik bár nem tudták magukról – de örökre beírták nevüket a rádiófelderítők képzeletbeli történelemkönyvébe.

A Felderítők Társasága a közelmúlt napokban emlékülésen tekintette át az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés kilenc évtizedes történetét. A Szerkesztőbizottság úgy gondolta, hogy a szerző ott elhangzott előadását szerkesztett formában a Felderítő Szemle hasábjain is közreadjuk, teljesebbé téve a 90 év történetének áttekintését.

Tisztelt Emlékülés!

Mielőtt egy rövid lélegzetű előadás keretében áttekinteném a magyar katonai rádiófelderítés hidegháború időszakában végzett tevékenységét, engedjenek meg néhány szót katonai pályafutásomról: híradó tisztként avattak, rádiófelderítőként szolgáltam, s jó pár évvel ezelőtt katonadiplomataként vonulhattam nyugállományba. A katonai akadémiát csapatfelderítő tagozaton végeztem, egy éven keresztül pedig részese lehettem a vietnámi béketeremtésnek. De minden „kiruccanás” után visszatértem a rádiófelderítőkhöz.

Bár az előadás címében időkeretként a hidegháború időszaka szerepel, a teljesség kedvéért szükségesnek tartom néhány mondat erejéig foglalkozni a rádiófelderítés mint technikai felderítési mód kialakulásával. Többek között fontosnak tartom ezt azért is, hogy világosabban lehessen látni azt az óriási fejlődést, amelyen a rádiófelderítés keresztülment a hidegháború időszakában.

A hagyományos felderítési módok szinte a fegyveres harc – mint a vitás kérdések fegyverekkel történő megoldása – megjelenésével együtt, azokkal egy időben bontakoztak ki és kerültek alkalmazásra, mint ahogy Torma Béla ezredes kollégánk előadásában hallhattunk honfoglaló őseink ilyen jellegű tevékenységéről. Hosszú időn keresztül az információszerzés úgynevezett humán elemei: a kémek, hírszerzők, háborúkban a felderítő járőrök, megfigyelők stb. domináltak és vizuális úton szerezték meg a vezetés számára fontos adatokat.

A rádió feltalálása, a vezeték nélküli kommunikációs eszközök katonai feladatokra történő felhasználása kialakította a felderítés új, technikai eszközökkel történő végrehajtásának lehetőségét – a rádiófelderítést –, ami attól ettől kezdve komoly szerepet kapott a katonai és az állami vezetés számára szükséges információk megszerzésében.

A szakirodalom meghatározása szerint a rádiófelderítés a vezeték nélküli, kommunikációs célokra használt rádiórendszerek **felderítésével**, hírváltásának **lehallgatásával**, közleményei **lefordításával,** rejtjelzett közleményeinek **megfejtésével**, az így megszerzett információk **elemzésével és értékelésével**, valamint a rádióállomások **földrajzi helyének meghatározásával** foglalkozik. Ennek a tevékenységnek legfontosabb jellemzője és előnye az, hogy tevékenységét a szemben álló fél nem érzékeli, legfeljebb valószínűsíti vagy feltételezi, mivel a rendszer **passzív érzékelő eszközökkel** dolgozik. A változásokról **valós időben** tájékozódik, sokszor előbb, mint az üzenet címzettjei. Ez azt jelenti, hogy a rádiófelderítés lényeges helyzeti, idő és rejtettségi előnyben, gyakran fölényben van más információszerző és felderítő rendszerekkel szemben, amelyek kénytelenek aktív, egyúttal a működésüket felfedő, úgymond „eláruló” módszereket, eszközöket és rendszerelemeket alkalmazni.

Bár maga a katonai rádiófelderítő tevékenység már korábban megkezdődött Magyarországon, az ilyen feladatot végrehajtó erők 1942-ig a híradó csapatok állományába tartoztak. Majd 1942. október 1-jén megalakult a 101., majd 1943-ban a 102. magyar királyi honvéd rádiófelderítő zászlóalj. Ezek a tények azt mutatják, hogy már az akkori katonai és állami vezetés is felismerte a rádiófelderítésben rejlő információszerzési lehetőségeket, és komoly erőfeszítéseket tett a rádiófelderítés szervezeti kereteinek bővítésére.

Sajnos, azokat a szervezeteket elsodorta a háború vihara, tevékenységükről pedig nagyon kevés információ áll rendelkezésünkre. A jelenlévők számára ismert, hogy a rádiófelderítés – mint önálló felderítési mód – létrejöttét, megszületését nem erre az időszakra, hanem 1947-re tesszük. Hozzáteszem: az újabb lehetőségek tükrében „helyre kellene tennünk” a történelmi hagyatékot, vagyis 1942. október 1-jétől kellene „számolni” a következő, a 70. évfordulóról történő megemlékezést.

A háború befejezését követően a rádiófelderítés területén is szinte mindent a nulláról kellett kezdeni. Több kezdeményezés után 1947. február 14-én, a Katonapolitikai Csoportfőnökség keretén belül létrejött egy 50 fős rádiófelderítő osztály. Azonban a vonatkozó dokumentum alapján nem ezt a napot tekintjük a rádiófelderítés születésnapjának, hanem az 1. Honvéd Rádiófelderítő Század létrehozásának napját, amelynek 60. évfordulójáról tavaly emlékeztünk meg.

A rádiófelderítés második világháború utáni újjászervezése, megerősödése és fejlődése a továbbiakban olyan világtörténelmi periódusban történt, amelyben a két világrendszer egymás közötti intenzív versengése, küzdelme folyt, melyet közkeletűen **hidegháborúnak** kereszteltünk el. Azt az időszakot kezdetben a két világhatalom, az Amerikai Egyesült Államok a Szovjetunió, majd a két katonai szövetség – a NATO és a Varsói Szerződés – fegyverkezési versenye, egymás kölcsönös fenyegetése jellemezte. Ez a versengés kiterjedt az információszerzés területére is. A szemben álló felek mind több és több információt akartak megszerezni egymásról, katonai potenciáljukról, fegyverzeteik fejlesztéséről, harceljárásaik módosulásairól, mozgósítási rendszereikről, egyszóval mindarról, ami befolyásolhatja egy megvívásra kerülő fegyveres összetűzés, egy „eljövendő" harmadik világháború kimenetelét.

Az egyre növekvő információigénynek, a növekvő követelményeknek megfelelően abban az időszakban folyamatosan növekedett a rádiófelderítés **szervezeti kerete,** szélesedett **információszerzési repertoárja**, hatalmas fejlődésen ment keresztül az adatszerzést biztosító **szaktechnikai park**, fokozatosan javult a **személyi állomány** összetétele, szakmai tudásának színvonala és nőtt értékelő–elemző tapasztalata.

Annak ellenére, vagy azzal együtt, hogy a rádiófelderítési feladatokat a VSZ, azon belül is alapvetően a Szovjetunió érdekeinek megfelelően, a Szovjetunió politikai befolyása alatt kellett végrehajtani, ennek az „együttműködésnek" voltak számunkra pozitív összetevői is, elsősorban a rádiófelderítő technika vonatkozásában. A kiszabott feladatok végrehajtása érdekében számos, szovjetek által megszerzett vagy kifejlesztett rádiófelderítő technikai eszközhöz jutottunk, amelyek megalapozták a jelentős sikereket elértő rádiófelderítő adatszerző és iránymérő eszközöket gyártó magyar ipari háttér kibontakozását. Ennek az iparnak a termékeit az 1970-es, 1980-as években szövetségeseinken kívül a világ számos országába exportáltuk.

A továbbiakban a rádiófelderítés fejlődésének néhány összetevőjét, így szervezeti kereteinek növekedését, adatszerzési lehetőségeinek bővülését és személyi állománya kiképzési struktúrájának változásait szándékozom röviden áttekinteni.

A hidegháború már említett egyre növekvő információigényével és követelményeivel összhangban folyamatosan bővültek a rádiófelderítés szervezeti keretei. Az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején egymás után alakultak meg a rádiófelderítő zászlóaljak, majd 1953 októberében az önálló zászlóaljakat ezred szervezetbe vonták össze. 1983-ban tovább növekedett a rádiófelderítés szervezeti kerete, amikor létrejött a rádiófelderítő dandár, mint a rádiófelderítés első magasabbegysége és végezte a hadászati rádiófelderítést a hidegháborús időszak végéig, gyakorlatilag 1990-ig.

A hadászati rádiófelderítés szervezeti bővítése mellett 1962-ben sor került egy hadműveleti rádiófelderítő zászlóalj megalakítására, majd 1964-től kezdve a hadosztályok felderítő zászlóaljainak keretében kialakításra kerültek a harcászati rádiófelderítő századok.

A szervezeti keretek bővülésével egy időben változtak, szélesedtek az információ szerzés technikai lehetőségei is. Míg kezdetben a morse üzemmódban továbbított közlemények lehallgatása biztosította az információszerzést és képezte a fő feladatot, a híradástechnika fejlődésének megfelelően folyamatosan bevezetésre került a géptávíró, majd a távbeszélő, a többcsatornás, a rádiórelé és a műholdas híradás lehallgatása is.

Ezeket az információszerzési módszereket egészítette ki a rövidhullámú iránymérő rendszer, mely három magyarországi állomása mellett egy csehszlovák és egy román területen telepített állomással is rendelkezett. A nyugati határszélre telepített URH iránymérő rendszer elsősorban az osztrák határ közelében, URH üzemmódban üzemelő rádióállomások helyének meghatározására volt hivatott.

Új színt jelentett a rádiólokátorokra alapozott rádiótechnikai felderítés megjelenése az 1960-as években, melynek szervezeti keretét az 1967-ben Keszthelyen létrehozott rádiótechnikai felderítő zászlóalj jelentette.

Mint érdekesség megemlíthető továbbá, hogy az 1980-as években megjelent a „magyar AWACS”, kis országhoz méltóan nem egy óriásrepülőgép, hanem egy „ANCSA” fedélzetén, azzal a feladattal, hogy Ausztria belső területeiről szerezzen információkat.

Az adatszerzés mellett szükséges néhány szót szólni a rádiófelderítő tevékenység másik fontos összetevőjéről – az adatfeldolgozásról – is, ami lényegében a megszerzett nyers információk értékelését és jelentéssé történő feldolgozását végzi. Azon belül külön ki kell emelni a rejtjelmegfejtő tevékenységet, melyre a rejtjelzett közlemények arányának nagy mérvű növekedése folytán mind nagyobb és nagyobb feladatok hárultak, amit az érintett állomány kiemelkedő eredményességgel hajtott végre.

Az adatszerzés felsorolt módszerekkel történő végzéséhez természetesen korszerű ráf.-technikai eszközökre volt szükség, amelyeket a technikai követelményeknek megfelelően folyamatosan újabb, modernebb készülékekre kellett cserélni. Ezeket az eszközöket részben a szövetségi együttműködés, részben a saját fejlesztés biztosította számunkra. Az előadás témáját képező időszakban a rádiófelderítő technikát illetően lényegében három nagy „átfegyverzésre”, technikai korszerűsítésre került sor. Mint már említettem, a második világháborút követően a rádiófelderítés a háborúban használt és összegyűjtött eszközökkel kezdődött meg.

Az **első ilyen technikai átfegyverzést** „öreg”, de technikai vonatkozásban jól használható, idegen berendezések beszerzése mellett saját fejlesztésű eszközök rendszerbe állítása jelentette.

Azt követően – a vezeték nélküli híradás óriás léptékű fejlődésével összefüggésben –, új szovjet gyártmányú felderítő és lehallgató eszközök használatára tértünk át, mely a rádiófelderítés **második technikai átfegyverzését képezte**. A következő, **harmadik technikai átfegyverzést** az előzőkben említett szovjet technika felváltása jelentette új, magyar fejlesztésű eszközökkel, amelyek jelentősen meghaladták az előző technika képességeit.

A rádiófelderítés megfelelő szervezeti kereteinek kialakítása, az adott feladathoz illeszkedő, az adott időszak híradástechnikai szintjének megfelelő ráf.-technikai eszközök biztosítása mellett **a rádiófelderítés sikereinek alapját, döntő tényezőjét az emberi erőforrások képezték**. Erre a területre a Rádiófelderítő Szolgálat vezetése mindig is kiemelt figyelmet fordított A Szolgálat személyi állománya minőségét tekintve mindenkor erősen válogatott, többszörösen megszűrt, szakmai szintjét folyamatosan fejlesztő és ellenőrzött állomány volt. A válogatásnak és megszűrésnek különösen a hidegháború kezdeti időszakában alapvetően politikai jellege volt. A legfontosabb szempontot a politikai megbízhatóság jelentette, de fokozatosan erősödött a magasabb szintű iskolázottság iránti igény a személyi állomány kiválogatása során. A szolgálat vezetése a megfelelő állomány biztosítása érdekében a válogatás és a szűrés mellett nagy figyelmet fordított a szakképzés megszervezésére és végrehajtására.

Kezdetben a szakfeladatot végrehajtó sorállomány képzése volt a feladat, majd megkezdődött a tiszthelyettesi állomány tanfolyamrendszerű kiképzése.

Az egyre növekvő szaktiszti igények kielégítése érdekében – a már korábban is folyó szakosító, átképző tanfolyamok mellett –, 1953-tól megkezdődött a rádiófelderítő tisztképzés a Zalka Máté Híradó Tiszti Iskolán.

A tiszti továbbképzés lehetőségét az Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (ZMKA) 1966-ban beindított rádiófelderítő képzés mellett egyetemi oktatásban való részvétel, valamint a Szovjetunióbeli ráf. szaktanfolyamok képezték.

Ez a tisztképzési rendszer, amellett, hogy megfelelő vezető állományt biztosított a rádiófelderítési feladatok végrehajtásához, káderutánpótlási lehetőséget teremtett elsősorban az MNVK 2. Csoportfőnökség, illetve a Vezérkar más szervei és a Honvédelmi Minisztérium számára is. A kiképzett állományból tábornokok, főtisztek, csoportfőnökök, csoportfőnök-helyettesek, vezető katonadiplomaták, tudósok kerültek ki.

Azt, hogy ilyen szintű állományt sikerült kialakítani, jelentősen segítette a már említett válogatási lehetőség. Ahhoz, hogy szívesen jöjjenek a fiatalok erre a szakterületre, nyilván hozzájárult a feladat különlegessége, érdekessége és az itt végzett tevékenység távlati lehetőségei. Természetesen nem volt elhanyagolható tényező az sem, hogy a rádiófelderítésben dolgozó állomány a katonai vezetés részéről fokozott gondoskodásban részesült. Mintegy az állandó harckészültségben lévő személyi állomány fokozottabb leterheltségét kompenzálandó, előnyt élveztek a szolgálati lakáshoz jutás vagy az üdülési lehetőségek terén, és az úgynevezett illetménykategóriák is magasabbak voltak a rádiófelderítésben dolgozók számára, amit a bevezetett nyelvpótlék és távírászpótlék egészített ki.

Természetesen szükség volt a személyi állomány ilyen megbecsülésére, mert a délelőtti–délutáni–éjszakai váltásban, hétvégén és ünnepnapokon végzett megterhelő munka mellett folyamatosan képezniük is kellett magukat. Nagy kihívást jelentett számukra a felderítési üzemmódok változása, az azoknak megfelelő új technikai eszközök kezelésének elsajátítása, hatékony használatának megismerése is.

Fokozta leterheltségüket a különböző hadgyakorlatok felderítése és lehallgatása is, mely a rádiófelderítésnek mindig is kiemelkedő fontosságú feladata volt. Ilyenkor jelentős munkahelyszám-növelésre, a személyi állomány egy részének tábori körülmények közötti tevékenységére került sor. A gyakorlatok híradásának felderítése és lehallgatása során sikerült információkat szerezni a hadgyakorlatot végrehajtó államok háborús harckészültségbe helyezési rendszeréről, az atomtámadásra kijelölt erőik manővereiről, a hadszínterek közötti átcsoportosítások hogyanjáról. Ezeket a tevékenységeket a magyar rádiófelderítés igen sikeresen hajtotta végre, és a gyakorlatokról készített összefoglaló jelentéseink szinte minden alkalommal kiváltották a szövetségesek elismerését.

A gyakorlatok alkalmával különösen, de a „hétköznapi" rádiófelderítő tevékenység során is az összetartozás, az áldozatkészség és hivatástudat jellemezte a személyi állományt, amely a nemzeti felderítés meghatározó részévé tette a katonai rádiófelderítést.

Összegezve az elmondottakat, mi – egykor és ma is rádiófelderítők – büszkén vállaljuk azokat a szakmai eredményeket, amelyeket a nemzetközi rádiófelderítés történelmi versenyében a hidegháború időszakában elértünk.

Abban, hogy a hidegháborúból nem lett harmadik világháború, úgy érzem a magyar katonai rádiófelderítésnek is jelentős szerepe volt. Tevékenységével, megszerzett információival hozzájárult ahhoz, hogy hazánk legfelső politikai és katonai vezetése megértette, hogy a két fél rendelkezésére álló eszközökkel megvívandó háborúnak nem lehetett volna nyertese.

Úgy gondolom, az elmondottakból világosan kitűnik, hogy a tárgyalt időszak nem volt egyszerű, s nem volt könnyű a rádiófelderítés számára. De úgy érzem, hogy rádiófelderítésünknek az adott időszakban, a nagyléptékű változások körülményei között is sikerült jelentős eredményeket produkálni, amiért mindenképpen köszönet illeti az adott időszakban e területen dolgozó teljes személyi állományt.

A napjainkban már régóta rádióelektronikai felderítésnek nevezett tevékenység terén a tárgyalt időszakban olyan képességek alakultak ki, amelyekre támaszkodva a Magyar Köztársaság jelenleg is megalapozott, értékes adatokat tud biztosítani új szövetségi rendszerünk, a NATO adatbankja számára, és a szolgálat jövője távlatokban is biztosítottnak látszik. A helytálláshoz kívánok sok sikert a Szolgálat jelenlegi állományának!

DR. NAGY LÁSZLÓ MK. EZREDES

AZ MNVK 2. CSOPORTFŐNÖKSÉG EGYÜTTMŰKÖDÉSE A VSZ-TAGÁLLAMOK FELDERÍTŐ SZOLGÁLATAIVAL

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (továbbiakban MK KFH) és jogelődjeinek történetét tekinti át – minden bizonnyal színvonalas előadások keretében – ez a tudományos emlékülés, az MK KFH Tudományos Tanácsa rendezésében. Személyes emlékek alapján szeretném színesíteni az emlékülést egy kevéssé ismert, már-már feledésbe merült tevékenységi terület vázlatos áttekintésével, amely terület méltán a történet része, és amelyért egyáltalán nem kell szégyenkeznünk.*

A Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnöksége – az MK KFH legmagasabb szintű jogelődje – 1953-tól létezett ezen a néven, és a társ-szolgálatokkal való kapcsolattartás és együttműködés 1955-től, a Varsói Szerződés megalakulásától fontos feladatként jelentkezett. A csoportfőnök közvetlen alárendeltségébe tartozó Együttműködési Alosztály koordinálta és szervezte a tevékenységnek ezt a szegmensét. Az együttműködés tartalma az idők során természetesen változott, így például 1968-ban, a Csehszlovákiába történt bevonulás időszakában speciális feladatok is jelentkeztek. Mindazonáltal a kapcsolattartás lényege nem változott, a hét tagország nagyfokú önállósággal rendelkező katonai felderítő szolgálatai – a titoktartás és az információkezelés szabályait és előírásait betartva – összehangolták és egyeztették tevékenységük bizonyos elemeit.

1977 tavaszán kerültem az MNVK 2. Csoportfőnökség állományába, az együttműködési alosztályvezető posztjára, alig valamivel Szűcs Ferenc vezérőrnagy csoportfőnökké történt kinevezése után. Hét évig szolgáltam ebben a beosztásban. Az alosztály biztosította a két- és többoldalú kapcsolattartást, a levelezést, kivéve a szigorúan operatív ügyeket. Maga az alosztály igen szerény létszámmal „dicsekedhetett", hiszen az alosztályvezetőn kívül általában egy beosztott tiszttel és egy titkárnővel működött. A közvetítő nyelv – beleértve a levelezést is – természetesen az orosz volt.

A kapcsolatok kialakult, rendszeressé vált alapvető formája a felderítő főnökök éves gyakorisággal megrendezett értekezlete volt, amelyeket felváltva rendeztek/rendeztünk a tagországok fővárosaiban, a cirill ábécének megfelelő sorrendben. Az 1970-es években (úgy tudom, hogy 1968-tól, és később is) ebből a sorból Románia kimaradt, ugyanakkor a román felderítő szolgálat vezetője és képviselői is megjelentek minden értekezleten. A küldöttségeknek hivatalból tagja volt a csoportfőnök, a tájékoztató szolgálat főnöke és az együttműködésért felelős személy (az NDK-s, román és magyar szolgálatok esetében tolmács minőségben is).

* A szerző előzetes felkérés nélkül készítette el személyes emlékein alapuló írását a Szerkesztőbizottságnak. Köszönet érte!

Bizonyos fokig képmutató módon, miközben a plenáris üléseken minden delegáció részt vett, mindig módot találtunk arra, hogy „a szorosan egyeztető baráti szolgálatok” – a román delegációt megkerülve és kizárva – külön is tanácskozzanak. Ezzel természetesen tisztában voltak a románok is, akik – miként a Varsói Szerződés más rendezvényein is – „jelenlétükkel palástolták a távolmaradásukat”. Beszámolójuk a nemzetközi katonapolitikai helyzetről – ma biztonságpolitikai helyzetnek neveznénk –, tele volt általánosságokkal és Ceausescu-idézetekkel. Ennek megfelelően a többi katonapolitikai beszámoló és a tanácskozásról összeállított jegyzőkönyv is adós maradt a konkrétumokkal, az általánosságok szintjén mozgott. Viszont a háttértanácskozások során, két- vagy többoldalú alapon mód nyílott érzékenyebb témák, a megfelelő szakemberek bevonásával műszaki fejlesztési kérdések, vagy ritkán operatív problémák megbeszélésére is.

A felderítő főnökök értekezlete általában minden év októberében került megrendezésre. 1981-ben éppen a lengyelek lettek volna a házigazdák, de a rendkívüli állapot miatt csak a következő év tavaszán tudtak összehívni egy szűk körű értekezletet, a csoportfőnökök és az együttműködésért felelős személyek részvételével. A „normális” októberi értekezletek rendje csak évek múlva állt helyre.

Meg kell mondanom, hogy – természetes módon – ezen a téren is érvényesült a szovjet szolgálat dominanciája, nem is lehetett másképp. A szovjet katonai felderítés – a híres, de a nyugati közvélemény szemében inkább hírhedt GRU – eleve főcsoportfőnökség volt, élén Ivasutyin hadseregtábornokkal. A szovjet küldöttségnek mindig tagja volt a műszaki fejlesztésekért felelős tábornok – kivéve a Varsóban tartott rendkívüli tanácskozást –, aki tájékoztatást adott az aktuális fejlesztéseknek a többi szolgálatokra is tartozó részéről, nyilvánvalóan szelektív módon. Ivasutyin hadseregtábornok gondosan ügyelt a protokollra, egyenrangú partnernek fogadta el a többi szolgálat főnökét, de ugyanakkor véleménye döntő volt az esetlegesen felmerülő vitás kérdésekben. Rendkívüli tájékozottsága viszont méltán váltott ki tiszteletet kollégái körében, és idősebb is volt minden partnerénél.

A szovjet szolgálat kivételes helyzete más formában is megnyilvánult. Ezek közül az általam ismert két vonatkozást említem meg.

Olykor magyar küldöttség utazott Moszkvába speciális – többnyire operatív eszközökkel megszerzett – anyagok vagy információk átadása céljából. Ha a delegációt a csoportfőnök vezette, akkor az együttműködési alosztályvezető is vele utazott. Ilyenkor konspiratív lakásban laktunk, ahol nyilván megbízható személyzet látott el bennünket. Minden alkalommal fogadott Ivasutyin hadseregtábornok (vagy a témában érintett szakemberek társaságában vagy egyedül). Természetesen a szolgálat objektumába is „fedett” gépkocsi szállított bennünket, de hogy a látogatás mennyire maradt titokban a nyugati szolgálatok előtt, azt nehéz lenne megmondani.

Úgy emlékszem, 1980-tól egy szovjet összekötőtiszt érkezett a Csoportfőnökségre, Krasznyikov ezredes személyében. Az ezredes diplomáciai fedésben volt Magyarországon, korábbi szolgálatai alkalmával nagyon jól megtanult magyarul. A két szolgálat vezetőjének megállapodása alapján szinte korlátlan jogosítványokkal rendelkezett, tehát minden ügyben képviselhette a szovjet szolgálat érdekeit.

Természetesen csak azokat az anyagokat, információkat kapta meg, amelyeket Szűcs tábornok jónak látott megmutatni vagy átadni. Krasznyikov ezredes az Együttműködési Alosztály körletében kapott egy irodát, és az alosztály feladata volt a kijelölt anyagok összegyűjtése és átadása, többnyire betekintésre. Az ezredes saját belátása szerint jegyzeteket készített, és jelentéseit a nagykövetség útján Moszkvába küldte. Kétségtelenül a kapcsolattartás igen eredményes, közvetlen módja volt egy összekötőtiszt magyarországi jelenléte. Tudomásom szerint a 2. Csoportfőnökségen egyetlen más szolgálattal sem alakult ki ez az együttműködési forma.

Úgy vélem, hogy az együttműködés a társ-szolgálatokkal eredményesebbé tette a 2. Csoportfőnökség munkáját. Kétségtelen, hogy elsősorban a szovjeteknek többet adtunk, mint amennyit tőlük kaptunk, de például bizonyos műszaki információk révén megismerhettünk és megtakaríthattunk másutt már végrehajtott fejlesztéseket, kiküszöbölhettünk párhuzamosságokat. A lényegi katonapolitikai tájékoztatások kölcsönösen bővítették ismereteinket, hozzájárultak tisztánlátásunkhoz. És volt egy különleges szolgáltatás, amelyet a szovjetek nyújtottak a Varsói Szerződés összes többi felderítő szolgálatának: rendszeresen képeztek ki – méghozzá magas színvonalon – hírszerző szakembereket. Én például első alkalommal egy nyári, négy- vagy öthetes tanfolyamon (ilyeneket kétévenként szerveztek) hallottam először az informatikai hírszerzés és elhárítás (vagyis a számítógépes információ-védelem) összefüggéseiről.

Természetesen az együttműködésnek megvoltak a korlátai, különösen a bizalmatlanság hidegháborús szintje mellett. Ilyen korlátok ma is állnak a szövetségi együttműködés útjában, kár lenne tagadni, ezzel együtt senki nem vonja kétségbe a kapcsolatok hasznosságát. Így volt ez a korabeli szövetségben, a Varsói Szerződésben is. Ilyen a történelem.

DR. HABIL HÉJJA ISTVÁN EZREDES

AZ MK KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL ÉS A ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM EGYÜTTMŰKÖDÉSE 1960–2008

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem jogelődjeinek: a Magyar Néphadsereg Vezérkara (MNVK) 2. Csoportfőnökségének, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiának (ZMKA) és a katonai főiskoláknak és 1960-ban kezdődött és mai napig tartó együttműködése eredményesnek értékelhető.

Az 1960-as évekkel új korszak kezdődött a katonai felsőoktatásban, mert elkezdődött a kétdiplomás képzés. A felavatott tisztek a tiszti oklevéllel együtt polgári tanári, vagy szaktechnikusi oklevelet is kaptak. A polgári végzettség irányítottan, de jól szolgálta a szélesebb körű szakmai felkészülést. Olyan új generációk készültek fel a feladataik ellátására, amely a mai napig tartó szervezeti kultúrát hozott létre és járult hozzá az országunk biztonságához, amely nemzetközi rangot vívott ki.

Az MNVK 2. Csfség és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia az 1974/1975-ös tanévtől példásan együttműködött az állami oktatás terén. Az úgynevezett „D” tagozaton a felderítő tisztek egy évig az Akadémián, két évig szakmát és nyelvet saját bázison tanultak.

A teljesen kihelyezett hároméves képzést az 1988/1989-es tanévtől kezdtük el. Az akadémiai diploma megszerzéséhez szükséges katonai ismereteket, a szakmai ismereteket és gyakorlatokat, valamint egy nyelv felsőfokon történő elsajátítását egységes tematikai programba ágyazva, az Akadémiával szorosan együttműködve, saját Szakiskolán hajtották végre. Ugyanilyen formában oldottuk meg az 1991-től bevezetett egyéves törzstiszti és kétéves akadémiai alapképzést is.

A felsőoktatási törvény 1993-ban történt megszületése után kezdődött el a ZMKA egyetemmé történt átalakítása. Az MK KFH jogelődjeivel 23 tanévet dolgoztunk együtt, komoly sikereket értünk el a felderítő tisztek szakmai és nyelvi képzésében, a tudományos együttműködés területén. Azonban érdekeink és akaratunk ellenére 1997-ben megszűnt az egyetemi képzés keretében az általános felderítő szak, és azzal együtt az állami oktatásban ez a fajta együttműködésünk.

Az egyetemmé történő átalakulás időszakában teljes odaadással együttműködtünk, hogy a Hadtudományi Karon belül egy úgynevezett Nemzetbiztonsági Szak létrejöjjön, amely a két katonai biztonsági szolgálat igényei szerint két szakirányra tagolódott volna. Az egyetemi tanszékek és a Hivatal közösen kidolgozta a jelzett szak tantárgyi struktúráját és tematikai programját. Sajnos, mintegy kétéves tervezői munka után sem tudtuk érvényesíteni elképzeléseinket, nem tudtunk kellő összhangot találni az egyetemi szak és a szakmai, nyelvi képzési igények között.

Az egyetemmé válás után a Hivatal munkatársai elsősorban a Biztonság- és Védelempolitikai Szakon kaptak lehetőséget egyetemi diplomájuk megszerzésére.

A kétéves nappali és két hároméves levező osztályunk kiegészítő egyetemi képzésének tapasztalatai a következők voltak:

- a beiskolázásra kerültek a katonai főiskolát korábban fegyvernemi szakokon végzett tisztek, akiknél hiányzott a Biztonság és Védelempolitikai Szakhoz – már a tanítás megkezdése után – előírt katonai, általános műveltségi előképzettség;
- a kétéves nappali tagozatos hallgatóknak a fenti ok miatt szemeszterenként tíznél több vizsgakötelezettsége volt;
- az egyetem több nyelv esetében nem tudta megoldani a képzést, a Hivatalnak kellett biztosítani a kibocsátáshoz előírt vizsgára való felkészítést;
- végezetül az egyetem nem vezette be a szakirányokat, nevezetesen a nemzetközi katonai kapcsolatok és a nemzetbiztonsági szakirányt.

Ezek után dolgoztuk ki a Hadtudományi Kar Katonai Vezetői Szakán a Katonai Nemzetbiztonsági Szakirány keretében az egyetemi szintű felderítő tisztképzést, amely egy újabb lehetőséget jelentett a felderítő tisztek kiegészítő egyetemi képzésre történő beiskolázásához.

Mit várt el az MK KFH a 21. századi magyar felderítő tisztképzéstől:

- az új képzésnek feltétlenül több katonai ismeretet kellett közvetíteni;
- vizsgálni kellett továbbá a felderítő tisztek főiskolai képzésénél a kötelező ejtőernyős kiképzés bevezetését, valamint speciális katonai sportok, mint a vívás, a lovaglás, a sportlövészet és a tájfutás újraélesztését;
- a képzés során erősíteni kellett a hazafias érzést, a nemzeti identitástudatot, hogy a tisztek megfelelhessenek a felderítéssel járó magasabb szellemi, fizikai és pszichikai követelményeknek, vállalják a hivatással, felderítői tevékenységgel együtt járó nehézségeket;
- a felderítő tisztek képzésénél kiemelt jelentőségű volt a kommunikációs készség és képesség fejlesztése, amely egyrészt legalább egy, elsősorban angol nyelvből — teljesítményképes nyelvtudás biztosított, és az ECDL-követelményeknek megfelelő informatikai felkészítést jelentette;
- növelni kellett a képzés hatékonyságát, ha a működő szakmai területeken a kiképzési programok egyeztetett kidolgozásának az igénye merült fel.

A hivatásos és szerződéses katonák központi át- és továbbképzésének megszervezéséről szóló 1/2000. HM-rendelet szellemében nélkülözhetetlenek voltak a közösen kimunkált képzési programok, tematikák, mert ezen keresztül lehetett érvényesíteni a felhasználói igényeinket az állami képzésben, illetve az egyetem és főiskola képzési programjait ráépítő jelleggel figyelembe lehetett venni a belső szakmai továbbképzési rendszerben.

A felderítő tisztek képzésében különösen fontos volt, hogy a korábbi kontraszelektív képzési rendszert egy versenyeztető, esélyegyenlőséget biztosító rendszer váltsa fel, amely szorosan összefüggött a tisztek előmeneteli rendjével, pályaképének alakíthatóságával. Csak ezáltal tudtuk biztosítani, hogy a Hivatalban olyan értelmiségi szakemberek dolgozzanak, akik megfelelő teljesítményképes nyelvtudás, széles körű általános műveltség és katonai ismeretek birtokában professzionális felderítő tevékenység végzésére legyenek képesek.

A konspirációs követelmények miatt, továbbra is igényelte a Hivatal a kihelyezett oktatási és a zárt beiskolázási lehetőséget. Mint ismert, a képzés végül is a MK Katonai Biztonsági Hivatallal közösen valósult meg, a képzést kiszolgáló objektumokkal és infrastrukturális háttérrel együtt. 2002 és 2008 között öt osztályban végeztek a felderítő tisztek.

Az ezredforduló időszakának aktuális felsőoktatási kérdése a Bolognai Határozat magyarországi végrehajtása. Tekintettel a nemzetbiztonsági szféra igényeire és ZMNE lehetőségeire, az eddigi eredményekre alapozva a Kossuth Lajos Hadtudományi Karon jött létre a Nemzetbiztonsági BSc, MSc és PhD képzés. Az alapítással és indítással együtt itt dolgoztuk ki az okmányokat és teremtettük meg a feltételeket.

A nemzetbiztonsági mesterszak alapítását a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság támogatta, a *„Képzési és kimeneti követelmények”* az OM 15/2006. (IV.3.) rendeletében megjelentek. A mesterszak indítását a MFAB 2008. február 29-i határozatában támogatta, a képzés 2009. őszi indítását a következő időszakban előkészítjük.

A PhD-képzéssel kapcsolatban ismételten magas színtű együttműködésről lehet beszélni. A honvédelmi miniszter a 74/2002. számú határozatában az MK Katonai Felderítő Hivatalt 2002. november 1-jei hatállyal kutatóhellyé nyilvánította. Évente átlagosan 18–22 kutatási témát határoztak meg a doktori a szakdolgozat és a diplomamunkák témáiként.

A témák közé tartoznak, a teljesség igénye nélkül:

- *„Az iraki és az afganisztáni misszió felderítő biztosításának megszervezése, tapasztalatok”;*
- *„A katonai felderítés, hírszerzés és információszerzés jövője, jövőbeni lehetséges céljai, tevékenysége és módszerei”;*
- *„A válságkezelő és béketámogató műveletek felderítő biztosításának megszervezése, tapasztalatok”;*
- *„A nemzeti PRT-k felderítő támogatása”;*
- *„Változások Irán és a közel-keleti országok proliferációhoz való viszonyában és tevékenységeiben”;*
- *„A szaktechnikai alkalmazott kutatás és fejlesztés helyzete”.*

A polgári és katonai felsőoktatási intézményektől érkező konzultációs igényeket kielégíti a Hivatal közel 24 ezer kötetes könyvtára, amely egyben segíti a belső és külső kutatók tudományos tevékenységét is. Évente átlagosan 25–35 kutató fordul meg rendszeresen a könyvtárban, ugyancsak évente, rendszeresen szakmai gyakorlati lehetőséget biztosítanak a ZMNE hallgatói számára, de emellett számos egyéni konzultációs igény, illetve szakdolgozat készítésének támogatásához, konzulensi, vagy bírálói munka elvégzésének megszervezéséhez nyújtanak segítséget. A Tudományos Tanács jelenteti meg az MK KFH tudományos folyóiratát, a Felderítő Szemlét. A Hivatal mint megrendelő részt vett a katonai felsőoktatás korszerűsítésében és a doktori képzés támogatásában. Jelenleg 19 fő doktorandusz tanul, többségük a ZMNE valamelyik doktori iskolájában. A Felderítő Szemle naptári negyedévenként négy számmal, egy minősített (titkos) számmal, illetve konferenciákról különszámmal jelenik meg. A folyóirat segíti a doktoranduszok publikálási kötelezettségeinek teljesítését, de az együttműködést is más kutatóhelyekkel, mert külső kutatóknak is biztosít – megfelelő témaválasztás esetén – publikálási lehetőséget. A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága a Felderítő Szemlét továbbra is szerepelteti az *„MTA doktori eljárás során felhasználandó, mértékadó folyóiratok”* jegyzékén.

A Tudományos Tanács által szervezett rendezvények között kiemelkedő helyet foglaltak el a konferenciák és előadások, amelyeken rendszeresen részt veszünk és előadóink is előadásokat tartanak.

A magyar katonai felderítés 90 évéből 48 év közös és eredményes munkája van mögöttünk. A ZMNE vezetése és tanári kara nevében szeretném megköszönni azt a közös munkát, amelyben részesei lehettünk annak, hogy mindenkor a kor követelményeinek megfelelő nemzetbiztonsági szolgálat képviselje hazánkat.

DR. HORVÁTH CSABA ALEZREDES

A MAGYAR HARCÁSZATI–HADMŰVELETI FELDERÍTÉS TÖRTÉNETE 1918–1990

Bevezetés

A háborúk több évezredes története bebizonyította, hogy győztes háborút nem lehet az ellenség előzetes ismerete nélkül megvívni. Már régen rájöttek arra, hogy az a hadvezér, parancsnok van lépéselőnyben, aki hamarabb szerez minél pontosabb információkat a vele szemben álló ellenségről. Ezeket az információkat a kiküldött felderítők, ügynökök, kémek stb. szolgáltatták. A felderítést a modern hadvezetés sem nélkülözhette, ezért arra törekedtek, hogy az ilyen különlegesen nehéz feladatokra alkalmazott csapatokat minél jobban felkészítsék, hiszen csak a jól felkészült felderítők tudtak hasznos információkkal szolgálni.

Az első és a második világháborúban már meghatározó szerepet játszottak a felderítési adatok, hiszen azokra alapozva dolgozták ki a terveket, elgondolásokat.

Az évek és a harchelyzet változásaival a felderítés eszközei, módszerei tovább korszerűsödtek, a feladataik már több részből tevődtek össze és így a felderítők is „szakosodtak”. Kialakultak a különböző felderítési módok és az azokat végrehajtó erők. Az első világháborúban például elsődlegesen a figyelést tekintették a legfontosabb információszerzési módnak („állásháború” időszaka). A második világháborúban azonban, bár a figyelés megőrizte fontosságát, előtérbe került például a repülő- és harcfelderítés is, de módszerként a vállalkozások végrehajtása is reneszánszát élte.

Bebizonyosodott, hogy a földi és a légi felderítés együttes alkalmazása nélkül nem lehet pontos és ellenőrzött felderítési adatokhoz jutni, így a vezérkarok és törzsek ennek szellemében alakították ki felderítő rendszereiket.

Az első világháború felderítési tapasztalatai

Az első világháborút („Nagy Háborút”) bevezető hadműveletek is egyértelműen megmutatták, hogy használható felderítési adatok nélkül a parancsnokok nem képesek megfelelő elhatározás meghozatalára. Ezért igyekeztek minden mozgósítható, szervezetszerű és újonnan létrehozott felderítő szervet felhasználni, hogy a szemben álló ellenségről minél pontosabb adatokat szerezzenek.

Az első világháborúban az Osztrák–Magyar Monarchia haderejének felderítése alapvetően a földi és a légjáró csapatok működésén nyugodott. Ezenkívül még az úgynevezett „egyéb források” álltak rendelkezésre az információgyűjtésben. Mivel az osztrák–magyar doktrinális elvek teljesen a német mintát követték, a szervezeti elgondolások és a harceljárások sem tudtak elszakadni a német elvektől. Igaz, a technikai és kiképzettségi hátrányok döntően hátráltatták az „európai” szint elérését.

Az első, úgynevezett „mozgó” időszakban a felvonulás biztosítása volt a fő feladatuk, majd az ellenség mélységében önálló tevékenységet folytattak. Felderítő-osztagok alkalmazásával igyekeztek adatokat szerezni a szemben lévő erőkről, több esetben pedig harccal hátráltatták az ellenség felvonulását. Hadseregszinten általában két-három lovashadosztályt működtettek távolfelderítési feladatok végrehajtására. A hadosztályok osztagokat, az osztagok járőröket alkalmaztak.

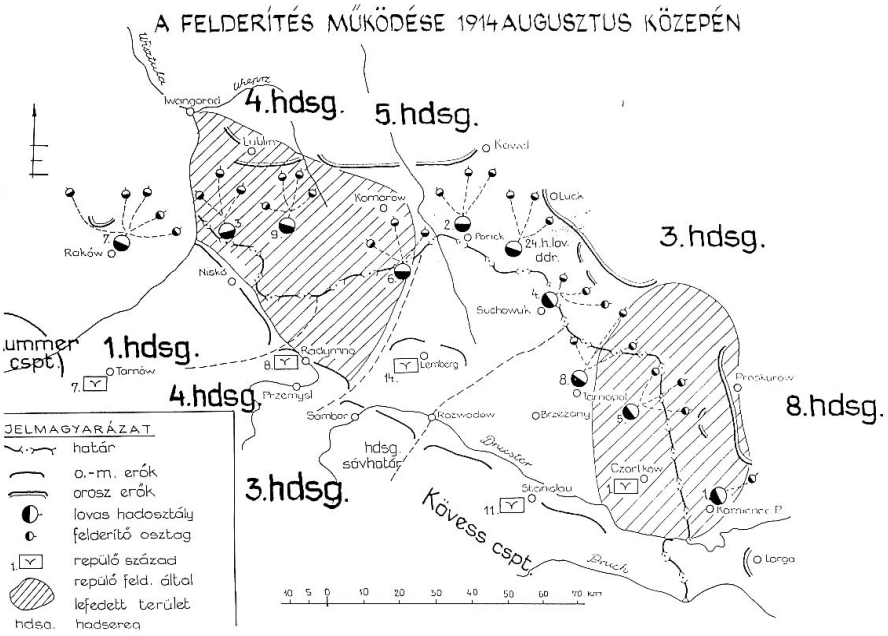

A felderítés működése Lemberg térségében 1914 augusztusában

Az osztagokon, járőrökön kívül tiszti járőrök, csendőrjárőrök igyekeztek még pontosítani az adatokat és új információkat gyűjteni. Feladatuk volt még fontos irányok és utak megfigyelése is.

A háború kitörésekor a repülőtechnika még (csak) az első lépéseknél tartott, a repülőipar pedig a kísérletezések korát élte. A hadseregek mindent megtettek, hogy minél több gépet tudjanak felsorakoztatni és minél több kiképzett repülőgép-vezetőt legyenek képesek felkészíteni. A repülőgépek alkalmazását illetően még nem voltak kiforrott nézetek, és a típusok is közel azonos rendeltetésűek voltak. Az első időszakban azonban mindenképpen a felderítés, pontosabban a távolfelderítés volt a fő feladatuk.

A repülőgép megfigyelője szabad szemmel (távcsővel) próbálta felfedni az ellenség mozdulatait, és a terep fedettségének függvényében ez néhány száz méter magasságból sikerült is neki. A problémák azonban már akkor jelentkeztek. A repülőgépek teljesítőképessége behatárolta az alkalmazás mélységét. A felvonult ellenséges erőktől a repülőterek az első időszakban általában 150 km-re voltak, így a hatótávolság csak a felvonult erők ellenőrzését, felderítését tette lehetővé. A gépek kis sebessége, rossz emelkedőképessége többször is azt „eredményezte", hogy sikerült a felderítőket géppuskával, vagy kézi fegyverrel a földről lelőni.

A megfigyelő általában vázlatot, ritkább esetben fényképfelvételt készített az ellenséges csoportosításokról, állásokról és azt igyekezett minél gyorsabban eljuttatni a kiküldő parancsnokságra. Legtöbb esetben személyesen jelentett és adta át tapasztalatait, de legtöbbször ledobással jutatta el az adatokat az érdekeltekhez. A meghibásodások azonban már egyre komolyabb gondokat jeleztek. A századok többnyire csak egy-két üzemképes géppel rendelkeztek, ami a felderítésre kijelölt terület figyelembevételével nagyon minimális volt.

A legtávolabbi területekről, amelyeket sem a lovas, sem a repülőfelderítés el nem érhetett, kiküldött kémek hoztak híreket. Adatok érkezhettek szövetséges hadseregek vezérkaraitól, a magyar–osztrák külképviseleti szervektől (diplomaták, katonai attasék stb.) és a hadszíntéren felállított úgynevezett hírszerző kirendeltségektől is. A hírszerzést végrehajtó szervek közé tartoztak még a hírszerző tisztek, a titkos ügynökök, a kialakított kémhálózatok. Ezek szintén nyilvános és titkos adatszerzési módszerekkel gyűjtötték információikat és juttatták el különböző utakon megbízóikhoz.

A beérkezett információk egymást részben kiegészítették és megerősítették, részben pedig több-kevesebb ellentmondást tartalmaztak. Azok értéke azonban nem csak a források megbízhatóságától, hanem a beérkezés időpontjától is függött. A jelentésekben rengeteg ellentmondás volt, amelyeket kellőképpen tisztázni sokszor egyáltalán nem lehetett. Gyakran viszont a nagyon fontos adatok csak hetek múlva érkeztek be, így értékükből sokat veszítettek. A mozgósítás időszakában még úgy-ahogy időarányosan érkeztek a jelentések, de a későbbiekben az események messze ezek előtt a hírek előtt jártak.

Az „állásháború" kialakulása teljesen új felderítési módok alkalmazását tette szükségessé a földi erőknél. Megnőtt a figyelés jelentősége, hiszen az első árkok között legtöbbször néhány száz méter volt a távolság. Az uralgó magassági pontoktól kezdve, a fákon kiépített figyelőhelyekig, minden lehetőséget felhasználtak az adatszerzésre. Az alkalmazott figyelők általában két-három főből álltak és optikai eszközeikkel folyamatosan figyelték a szemben lévő ellenséges erők mozgását, új géppuska állások kiépítését stb., és igyekeztek azok helyét pontosan meghatározni. Ez a felderítési mód azonban csak nagyon kis mélységben biztosította az adatszerzést. Ennél jobb eredménnyel bíztatott a kötött léggömbök alkalmazása. A Monarchia haderejében alkalmazott eszközöket az arcvonal mögött 8–10 km mélységben alkalmazták, de jelentős eredményeket ez a módszer sem hozhatott, hiszen az angol és olasz gépek rövid idő alatt szétlőtték a léggömböket.

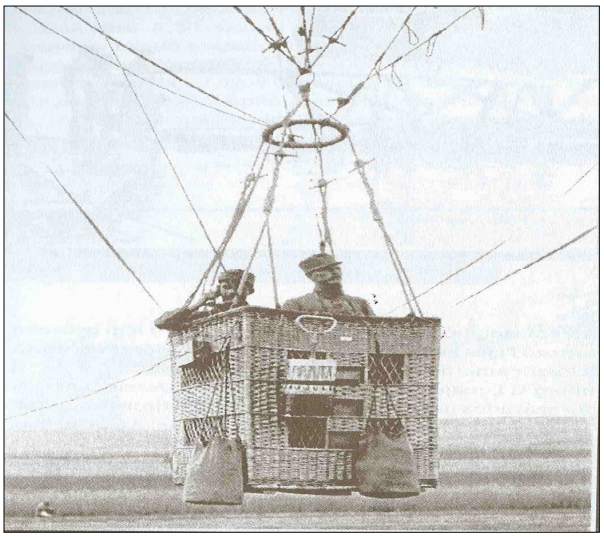

Egy 1896 M. megfigyelő léggömb kosarában

Az „állásháború" kialakulásával a repülőgépek feladatai is megváltoztak. A távolfelderítés mellett a közelfelderítés is az alkalmazási palettára került. Ez az időszak a megfigyelőtől is pontosabb, maradandóbb jelentéseket követelt. Új felderítési módra volt szükség, hiszen a bonyolult ellenséges árokrendszert, a parancsnokságok helyét, tüzérüteg stb. elhelyezkedését már nem lehetett emlékezetben tartani. A vázlatkészítést pedig erősen korlátozták az egyre nagyobb számban megjelenő repülőgépek, továbbá a földi csapatok egyre pontosabban vezetett tüzei is.

A felderítő repülőgépek, az egyre erősödő földi tűz miatt, magasabbra kényszerültek, így új megoldást, új módszert kellett találni, s ezt az addig inkább kísérleti célból alkalmazott légi fényképezésben találták meg. Igaz, hogy az első készülékkel szabadkézből fényképezték le az ellenség állásait, és az eljárás nem térképszerű, hanem úgynevezett madártávlati képet nyújtott, mégis szinte forradalmasította a légi felderítést.

A Vöröshadsereg felderítése (1919)

A Tanácsköztársaság létezésének közel öt hónapja alatt nem tudta megteremteni azokat a belső és külső feltételeket, amelyek biztosították volna fennmaradását, így bukása elkerülhetetlen volt. A Vöröshadsereg működése során a felderítési feladatokat általában az első világháborús elvek alapján oldotta meg, komoly újításokat nem alkalmazott. Mégis néhány sikeres területet megemlíthetünk. Rádiót például csak a hadsereg- és hadtestparancsnokságok között használtak, mégis sikeresen alkalmazták a rádiófelderítést. Az ellenség rádiótáviratainak lehallgatása útján értesült például a hadsereg-parancsnokság az ellenséges cseh(szlovák) csapatok tervezett miskolci támadásáról.

A hadosztály-lovasszázadok fő feladata továbbra is a felderítés volt, amelyet legtöbbször a hadosztály sávjában hajtottak végre. Legfontosabb feladatuk az ellenség által elért terepszakaszok felderítése és pontosítása volt. Meg kellett állapítaniuk az ellenség összetételét, szándékát, tüzérségének elhelyezkedését, menetirányait. Különösen fontosnak tartották, hogy foglyokat ejtsenek. A lakosság segítségére és támogatására számíthattak, ezért ez lényeges információforrás volt.

A tüzérfelderítés az első világháborús tapasztalatok alapján működött. Figyelőhelyeit jól választotta ki, és így végre tudta hajtani az elvárt feladatokat. Természetesen nagy előnyt jelentett a terep tökéletes ismerete is.

Ki lehet emelni a páncélvonatok alkalmazását is. A páncélvonatokat felderítésre, a gyalogság támadásának támogatására, üldözésre, a védelem erősítésére, valamint a visszavonulás fedezésére használták. A páncélvonatok tűzereje nem volt teljesen azonos. A világháborús páncélvonatok egy géppuskás és egy ágyús kocsival rendelkeztek, melyekben egy 7 cm-es hajóágyú és 7 géppuska volt. Voltak azonban ennél erősebb, és voltak gyengébb fegyverzettel ellátott páncélvonatok is.

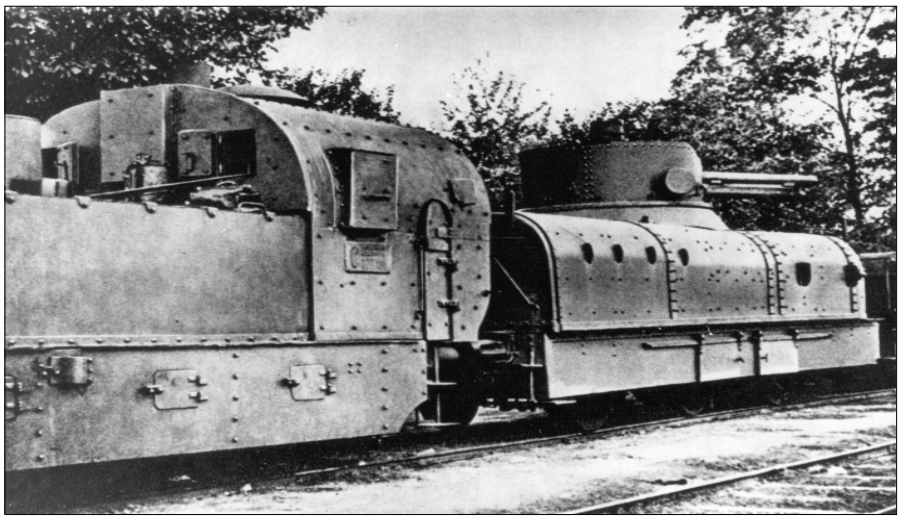

A Vöröshadsereg egyik elhíresült páncélvonata

A 6. számú páncélvonat például egy esetben azt a feladatot kapta, hogy törjön előre Losoncig. Közben állapítsa meg a pálya állapotát és egy előzőleg felderített cseh tüzérüteg pontos helyét. Felderítési feladatát a páncélvonat tökéletesen megoldotta. Tűzkiváltásra kényszerítve az ellenséges üteget, megállapította annak helyét, és pontosította a csehek első vonalát is. A másnap meginduló támadás első részében, a pontos felderítési adatok eredményeként, a saját tüzérség gyorsan megsemmisítette a veszélyesnek ítélt cseh lövegeket, s így a gyalogság teljesíteni tudta feladatát.

A két világháború között (1920–1937)

A „Trianoni-békeszerződés” után újjáalakult Magyar Királyi Honvédség erőteljes lépéseket tett a megszabott kereteken belüli haderő minél előbbi felállítására. Ennek szervezeti oldala is komoly gondokat vetett fel, de még nagyobb problémát okozott az alkalmazással kapcsolatos elméleti kérdések kidolgozása.

Az országon belül hét katonai körletet alakítottak ki, és minden körletben egy vegyesdandárt állítottak föl, nem sértve ezzel a diktátum katonai határozványait.

1924-ben került kiadásra egy mindent átfogó, jól kidolgozott Harcászati Szabályzat, amelynek V. fejezete a mind nagyobb jelentőségre szert tevő, és a hadseregeknél egyre kiemeltebb helyre kerülő FELDERÍTŐ szolgálat tevékenységével foglalkozott.

A fejezet távolfelderítésben, közelfelderítésben, harcfelderítésben, tüzérségi és műszaki felderítésben jelölte meg a felderítési nemeket.

A távolfelderítés tekintetében az elgondolás a következő volt: a légi távolfelderítést a hadsereg-parancsnokságok (fővezérség, seregcsoport) repülőszázadai, illetve a hadtestparancsnokságok távolfelderítő repülőszázadai végezzék. Innenső határát a főerők aznapi menetcélján túl egy napi menettávolságra jelöljék ki. Mélysége hadseregszinten 60 km felett, hadtestszinten pedig 60 km-ig terjedhet. A repülőszázadoknak a hadműveletek különböző időszakában más-más feladat megoldására kellett felkészülniük. Azon belül állandó és időszakos feladatok szerepeltek a végrehajtási palettán.

A földi távolfelderítés a lovasság feladata volt. Legalább hadosztályerőben került kiküldésre egy 40 km széles működési sávban. Fő feladata a saját csapatok felvonulása idején határvédelem volt, majd az ellenség határvédelmének áttörése szerepelt az elsődleges feladatok között.

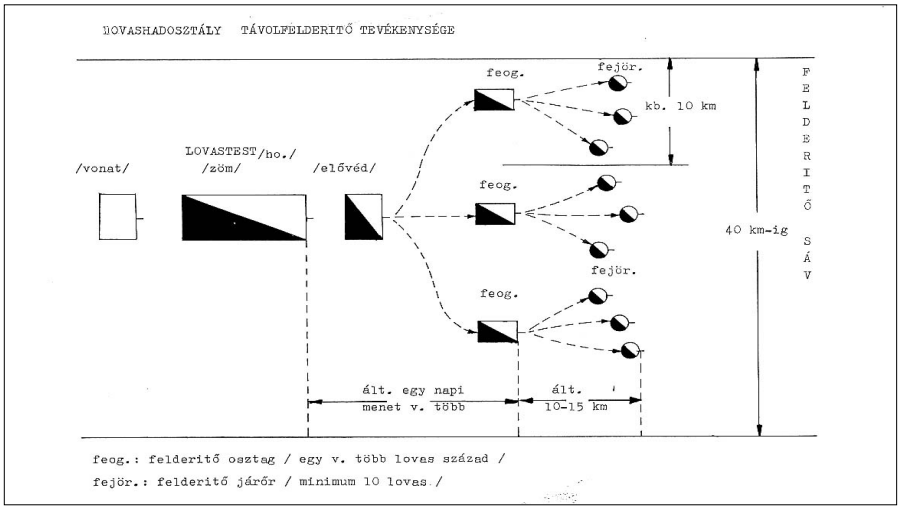

Lovashadosztály távolfelderítő tevékenységének vázlata

A közelfelderítést (azon belül a légi közelfelderítést), hadosztályonként rendszerint egy közelfelderítő repülőszázaddal tervezték végrehajtani. Feladatát általában egy napi menettávolságon belül, vizuális figyeléssel és fényképezéssel oldotta volna meg. A földi közelfelderítést gépkocsizó gyalogsággal, géppuskás osztagokkal, kerékpáros alakulatokkal, páncélkocsikkal és tüzérséggel megerősített csapatlovassággal tervezték végrehajtani. Szervezetként felderítőosztagok, felderítő járőrök és felderítő gyalogososztagok szerepeltek. Kiküldési távolságukat a kialakult harchelyzet és a terep határozta meg. Közben folyamatos kapcsolatot kellett fenntartaniuk az állófigyelő rendszerrel az adatok gyors továbbítása és értékelése céljából.

A harcfelderítést a szabályzat kiemelten kezelte. Folyamatosan kellett alkalmazni: támadásban, védelemben és találkozóharcban egyaránt. Általában a csapatlovasság és a gyalogság hajtotta végre, de feladata lehetett minden fegyvernemnek. A harcfelderítés alapvető eszközei a harcjárőrök voltak, de tevékenységüket a földi figyelőhelyek és a léggömbfigyelők is kiegészítették. Egyes esetekben felderítő járőrök is végrehajthattak harcfelderítési feladatokat.

A tüzérségi felderítés alapját a tüzérparancsnokok személyes megfigyelése a légi (tüzér felderítő repülők és léggömbfigyelők), valamint a földi (tüzér felderítő járőrök, tüzér összekötő tisztek, figyelők, tüzérmérők, térképezők) felderítő szervei képezték. A tüzérségi felderítés a közel- és harcfelderítést egészítette ki abból a célból, hogy a tüzérparancsnokságok idejében megkapják a szükséges adatokat az ellenségről, a kialakult helyzetről és a terepről.

A műszaki felderítés tervezésnek alapját az elvégzendő műszaki munkák és azok végrehajtását befolyásoló tényezők, megállapítása képezte. A hadosztálytörzsön belül a műszaki törzstiszt köteles volt javaslatokat tenni a műszaki felderítésre. A megszabott feladatokat a járőrökhöz beosztott műszaki szakemberek, illetve ritkább esetben önálló műszaki járőrök hajtották végre.

A felderítés bevezetésének és működtetésének általános elvei

A feladatra kiküldendő felderítő szerveket – tekintet nélkül azok feladatára –, mindig tájékoztatták a kialakult helyzetről, a saját hadműveleti–harcászati elgondolásról, valamint az ellenségről addig rendelkezésre álló összes adatról. A kiküldő parancsnok azonkívül, hogy pontosan meghatározta „Mit akar megtudni!”, szükség esetén módosíthatta a feladatokat, illetve új információval látta el felderítő szerveit. Azonkívül meghatározta az előrenyomulási útvonalakat, a felderítés sávját és annak hátsó határát, továbbá intézkedett a felderítőosztagok, felderítő járőrök élelemmel, lőszerrel és egyéb anyagokkal való ellátására.

A felderítő szervek szükség szerint bármelyik alakulattól igényelhettek a felsorolt anyagok közül, tekintet nélkül a szervezetszerű hovatartozásra. Azok pedig kötelesek voltak minden igényt azonnal kielégíteni.

A jelentések rendjét, a rendelkezésre álló híradóeszközök függvényében gondosan szabályozták. A híradóeszközök mellett a jelentőlovasok, motorkerékpárosok és a kerékpáros hírvivők alkalmazása is előtérbe került. A távolfelderítésre kiküldött lovastestek a nagy távolság miatt az adatok továbbítására repülőgépeket is igénybe

vehettek. Több esetben jelentésgyűjtő állomásokat állítottak fel a főerők és a felderítésre kiküldött csapatok között. A közelfelderítésre kiküldött felderítő járőrök, illetve harcjárőrök előre megbeszélt látjelekkel is jelenthettek.

Külön meghatározták még a felderítőosztagok és felderítő járőrök magatartását különleges helyzetekben, továbbá jelezték az egyéb (különleges) felderítési módokkal (lehallgató szolgálat, foglyok kikérdezése, lefoglalt irataik értékelése, kémek alkalmazása stb.) történő felderítési, adatgyűjtési feladatokra vonatkozó elgondolásokat.

Az elméleteket és az elméleti fejtegetéseket nem mindig támasztották alá a szervezeti lehetőségek.

A szabályzat a távolfelderítést légi és földi részre osztotta. Már ennél az első – talán a legfontosabb – felderítési nemnél komoly ellentmondás figyelhető meg. Ugyanis a légi felderítés rendszere és eszköztára teljesen hiányzott a trianoni tiltások miatt. Így a hadászati–hadműveleti szintű távolfelderítést csupán a fővezérség közvetlen lovashadosztályra lehetett építeni.

Ez a lovastest alkalmas volt arra, hogy a felvonuló erőket fedezze a határig, illetve betörjön az ellenség területére, és biztosítsa a főellenállási vonalak elleni ütközetbe vetést. A további – vagyis a támadó hadműveletek során történő – alkalmazásáról a szabályzat nem adott támpontokat. Valószínű, hogy nem véletlenül. Ugyanis a hadműveletek során már nehezen volt megvalósítható egy lovashadosztálynak távolfelderítésre történő alkalmazása. Igaz viszont, hogy a lovashadosztály szervezete alkalmas volt arra, hogy abból kettő (esetleg dandár), illetve négy (ezred) csoportot képezzenek. Ezen lehetőségekkel élve már jobban lehetett igazodni a harctéri eseményekhez.

Tovább vizsgálva a lovas kötelékek felszerelését és felderítő eszközeit, újból elég lehangoló képet kapunk. Lényegében a figyelésre és a harccal való felderítésre volt lehetőség. Azokban az években tehát a magyar távolfelderítés inkább volt kívánalom, mint gyakorlati valóság.

A közelfelderítést illetően ennek a felderítési nemnek az alkalmazása már a vegyesdandárokra hárult.

Mint az a szervezetből is kitűnik, a vegyesdandárok nem rendelkeztek külön felderítő szervekkel. Állományukból e feladatokra a lovasszázad és a kerékpáros zászlóalj volt alkalmas.

A földi közelfelderítésre több szervezeti elemet is figyelembe vettek. Kiemelt helyen szerepeltek a lovasszázadok és a kerékpáros zászlóaljak. A szabályzat említi a páncélgépkocsis alakulatokat is, de a tiltások, illetve a technika hiánya valószínűsíti, hogy itt ismét az előrelátás miatt került ez a szervezet a szabályzatba.

A felderítőosztagok szervezetét tehát az előírásoknak és az elgondolásoknak megfelelően tudták megszervezni.

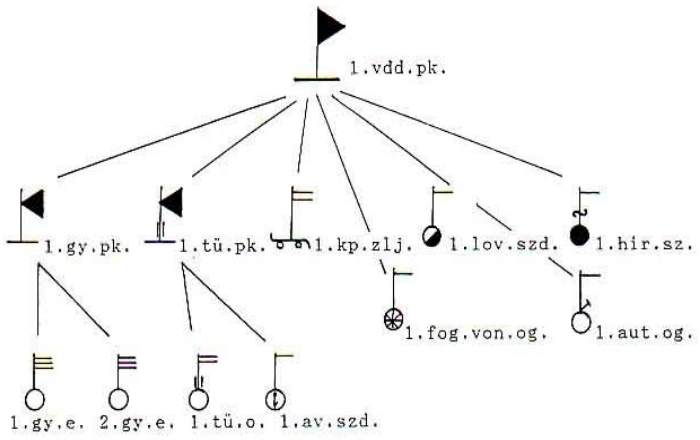

Egy vegyesdandár szervezete az 1930-as évek elején

A felderítő osztagok állományából kiküldhető felderítő járőröket lovas-szakasz, illetve kerékpáros szakasz erőben tervezték alkalmazni. A terep és időjárási viszonyok figyelembevételekor a lovas erőknek szavaztak nagyobb bizalmat. Gyors jelentések esetén is a lovas futár volt a legmegbízhatóbb, leggyorsabb összekötő.

A lovas és közelfelderítő erők felszerelése semmiben sem különbözött az őket kiküldő, kikülönítő, illetve felállító csapatok felszerelésétől. Különbség csak a feladatokban mutatkozott, de az emberanyag nem kapott különleges kiképzést, felkészítést.

Harcfelderítésre minden fegyvernem minden alakulatának mindenkor készen kellett állnia. Így tehát ezekre a feladatokra nem kellett erőket kikülöníteni, elégséges volt a csapatrész kijelölése a feladat megkezdése előtt.

A tüzérségi felderítés is komoly gyakorlati gondokkal nézett szembe. A katonai határozványokba tiltott repülő- és léggömbfigyelők helyett a földi megfigyelő rendszerre korlátozódott a tüzérség adatszerzése és tűz vezetése.

Technikai felszereltségük azonban kétségessé tette a feladatok elvárt szinten történő végrehajtását. A tüzér összekötő tisztek tevékenységének fontossága ezáltal felerősödött, hiszen az adatszerzést csak többfrontos tájékozódással lehetett megoldani. A tűzhatás és a pontosítási feladatok megoldásánál a többi fegyvernem figyelőrendszerét is számításba vették.

A műszaki felderítésnek, mint felderítési nemnek a kivitelezése okozta a legkevesebb fejfájást. Az elképzelések megvalósíthatónak tűntek. Az elgondolás szerint a felderítőosztagok és felderítő járőrök állományába beosztott műszaki tisztek által vezetett műszaki rajok (fél rajok) oldották volna meg az előírt feladatokat. Szükség esetén önálló műszaki felderítő járőröket terveztek létrehozni a

feladatok végrehajtására. Igaz, alkalmazás esetén szállítóeszköz gondokkal kellett volna szembenézniük, de egy lovas műszaki felderítő járőr megvalósítható szervezetnek tűnt, továbbá az országos járművek, és későbbiekben a gépjárművek tovább fokozhatták a felderítő szervek mozgékonyságát.

A műszaki törzstiszt szerepe viszont kiemelkedő jelentőségű volt. Javaslatot tett a parancsnoknak a műszaki felderítésre, továbbá minden helyzetben azonnal kész volt jelenteni a felmerülő műszaki kérdésekről.

A FELDERÍTÉS megszervezése minden szintű parancsnok állandó kötelessége volt. A kialakult helyzet függvényében kellett erre vonatkozó gyors intézkedéseket hozni, tervezni és szervezni a feladatokat.

A parancsnoki képzés akkori színvonala biztosította, hogy ezeket az intézkedéseket jól képzett, szakmájukat kitűnően ismerő parancsnokok adják ki. A közben megjelenő segédletek is nagy segítséget nyújtottak a felderítéssel kapcsolatos szakfeladatok megoldásához.

Összességében megállapítható, hogy az 1924-ben kiadott Harcászati Szabályzat – mint kiindulási alap – felderítéssel foglalkozó része – összhangban a többi fejezet szellemével – megfelelően kidolgozott és jól átgondolt munka volt. A szerkesztők igyekeztek a kor követelményeihez közelálló elveket megfogalmazni, de az első világháború szellemisége azért fellelhető volt a sorok között. Ezzel együtt is igen nagy pozitívuma a szabályzatnak, hogy nem ragadt le az M. Kir. Honvédség Trianon diktátumai miatt ledegradált, korszerűtlen és szűkre szabott lehetőségeinek szintjén. Mindez nagymértékben elősegítette a parancsnokok előrelátását, és megfelelő alapokkal látta el őket a következő évek szervezeti elgondolásának megvalósításában. Mindezt fényesen bizonyítják a feldolgozott harcászati feladatok is, hiszen azok tartalmilag is előremutattak, és rákényszerítették a parancsnokokat az új elvekben, új szervezetekben való gondolkozásra.

A szabályzat életképességét kitűnően bizonyítja az a tény is, hogy a következő komplett Harcászati Szabályzat csak 1938-ban került kiadásra.

Új lehetőségek, fejlesztések, változások (1938–1941)

1938. február 1-jén, igaz tervezetként, hatályba lépett az új Harcászati Szabályzat. Egyidejűleg hatályát vesztette az 500/Elnökség 1924. szám alatt kiadott régi Harcászati Szabályzat I. és II. része.

Az új szabályzat a felderítés tekintetében több változást hozott. A távol- és közelfelderítést felváltotta a hadászati és harcászati felderítés – mint új kategória –, továbbá részletesen szabályozták a felderítés végrehajtásának, a különleges terepen történő felderítésnek és a szemrevételezésnek a kérdését. A felderítési nemeket sokkal tömörebben tárgyalta az új szabályzat, mint elődje, és nem bontotta külön részre a légi, illetve a földi felderítést, hanem azt egységes működésében vizsgálta. Az addigi fejlesztések és még folyamatban lévő fejlesztési tervek hatására már megjelentek az új szervezetek (gépkocsizó seregtestek, gyorscsapatok), amelyek (igazolhatóan) döntő módon hatással voltak a felderítési feladatok végrehajtására is.

A felderítési adatok ilyen jellegű felosztása jobban szolgálta az adatok gyűjtésének, feldolgozásának és felhasználásának rendjét, a gyakorlatban azonban továbbra is elkülönült a földi és a légi rész.

A hadászati felderítést a légi és földi felderítés eszközeinek egymást kiegészítve kellett megoldaniuk, de a súly rendszerint a légi felderítésen volt. A légi hadászati felderítés eszköze a három-, esetleg többüléses, kétmotoros, több fényképező felszereléssel, rádióval és rádió-iránymérővel ellátott, nagy működési sugarú és nagy csúcsmagasságú távolfelderítő repülőgép volt. A földi erőknél továbbra is számoltak a sereglovassággal, és a már említett gépkocsizó seregtestek, illetve gyorscsapatok jöttek még számításba.

A felderítő osztagok alkalmazása továbbra is prioritást élvezett, és ez a levezetett gyakorlatok dokumentációjából is jól nyomon követhető. Az alkalmazási mélység tekintetében lovas felderítőosztagoknál 40–50 km-rel, kerékpárosoknál 50–60 km-rel, míg a gépesített felderítőosztagoknál 60–70 km-rel számoltak.[1]

Az 1938. március 5-én meghirdetett, majd törvénybe iktatott „Győri program”, majd a fegyverkezési egyenjogúság elnyerése megteremtette a feltételeket arra, hogy a hadsereget néhány év alatt megfelelő szintre hozzák fel. 1938 őszén először az addig használt fedő elnevezéseket helyezték hatályon kívül, és a vegyes-dandárokat hadtestekké „keresztelték” át.

Az így létrehozott hét hadtest mellé az első „Bécsi döntés” (1938. november 2.) eredményeként visszacsatolt Felvidéki területen – Kassa székhellyel – felállították a VIII. hadtestet, és létrehozták három hadsereg-parancsnokság keretét. A vegyesdandárok hadrendjében szereplő három gyalogsági parancsnokságot gyalogdandár-parancsnoksággá nevezték ki, a gyalogezredeket pedig dandároknak nevezték el. Formailag így minden hadtest három gyalogdandárból állt, azok azonban a valóságban ezredek voltak, melyek feltöltését – az életbe léptetendő hadi hadrend szerint – háború esetén tervezték végrehajtani. A hadászati felderítés alapját képezhette az 1938 őszén felállított 1. és 2. gépkocsizó dandár, amely egyenként:

- három gépkocsizó zászlóaljból;
- két kerékpáros zászlóaljból;
- egy gépkocsizó tüzérosztályból;
- egy felderítő zászlóaljból[2];
- egy gépkocsizó utász századból; és
- egy gépkocsizó távbeszélő szakaszból állt.

---

[1] Magyar Katonai Szemle (továbbiakban: MKSZ) 1940/3. szám. Kölley Ferenc: *A felderítésről és a felderítő szolgálatról.* 623-624. o.

[2] A felderítő-zászlóaljak kialakítását részletesen lásd Új Honvédségi Szemle 1995/1. szám. Horváth Csaba: *A felderítő-zászlóalj megjelenése a Magyar Királyi Honvédség hadrendjében*. 93–99. o.

Az 1. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalját a RUISK (Rendőr Újonc Iskola) páncéljárműves osztályából létesítették. Kisharckocsi-századát az 1. vegyes-dandár gépjárműszázada alkotta. Gépkocsizó gyalogszázadát szintén a RUISK állította fel, amely erre a célra megkapta a 4. vadász-zászlóalj 1. puskás- és fél géppuskás századát.

A 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóaljnak kisharckocsi-századát a 2. vegyesdandár gépjárműves századából, páncélgépkocsi-szakaszát a gépkocsizó csoport volt páncélgépkocsi szakaszából hozták létre. Ide került beosztásra a gépkocsizó csoport addigi könnyűharckocsi-szakasza is. A dandár felderítő-zászlóalja a gépkocsizó gyalogszázadát az utóbbi zászlóalj-parancsnokság a gépkocsizó csoport eddigi motorkerékpáros szakaszának kifejlesztésével állította fel. E célra a 4. vadász zászlóalj 2. puskás századának és géppuskás századának másik felét használta fel.

Az 1. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóaljának hadrendjébe egy kisharckocsi-század, egy gépkocsizó puskás század, a 101. páncélvonat és egy műhelyszázad tartozott.

A 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóaljának hadrendjében egy páncélgépkocsi-szakasz, egy kisharckocsi-szakasz, egy közepes-harckocsiszakasz és egy gépkocsizó puskás század volt abban az időben. Itt a műhelyszázad később került felállításra.[3]

A számításba vehető lovasdandárok hadrendje is változott. Mindkét lovasdandár szervezetét egy-egy kisharckocsi-századaddal és egy-egy kerékpáros zászlóalj beállításával erősítették meg, a dandáronként meglévő két tüzérosztály egyikét gépvontatásúvá szervezték át.

Az 1. lovasdandár kisharckocsi-százada a 6. vegyes gépjárműves századából, a 2. lovasdandáré az 5. vegyesdandár gépjárműves századából létesült. A 2. lovasdandár kötelékébe lépett még a RUISK páncélműves osztály páncélgépkocsi százada is.[4]

Az 1940 végén felállításra került Gyorshadtest parancsnokság alárendeltségébe került két gépkocsizó és két lovasdandár felderítő erőinek szervezete a következőképpen változott meg:

Az 1. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja kiegészült egy páncélgépkocsi- és egy könnyűharckocsi-századaddal, továbbá egy közelfelderítő repülőszázaddal is gyarapodtak a felderítő erők.

---

[3] Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) Vezérkarfőnökség (továbbiakban: Vkf) Eln. 1./a 1938/18.000. 1. sz. melléklet.

[4] HL. Vkf. Eln. 1. 1938/2687. 47. o.

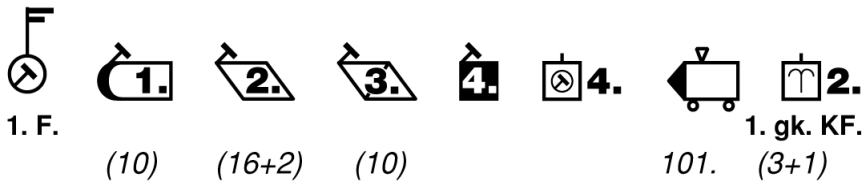

Mint a rajzon látható, a 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja megkapta a műhelyszázadot, továbbá a közelfelderítő repülőszázadot is a felderítési feladatok fokozására tervezték.

1941 áprilisáig a hadászati földi felderítésre számításba vett erőknél komolyabb szervezeti változás nem történt, egészen 1941. május 1-ig, a páncélos-csapatok átalakításáig.

A hadászati légi felderítés alapját a légi fényképezés adta, ezért ott meg kellett találni azt a legmegfelelőbb szervezetszerű kiértékelő részt, amely a leggyorsabban és a legjobb minőségben dolgozta fel a felvételeket. Végül a fényképész-szakasz mellett döntöttek.

A hadászati légi felderítés tekintetében az 1. önálló távolfelderítő osztály fejlesztése került előtérbe. A már meglévő 1. és 2. századnál annak keretében a 3. raj beállításával a repülőgépek számát 6+3 repülőgépről 9+3-ra tervezték emelni, ezzel párhuzamosan a hajózóállomány létszámának növelése is szerepelt az elképzelésben.[5]

A hadászati légi felderítés szervezetileg lényegében nem változott 1941 elejéig. Az 1940. július 30-án jóváhagyott, légierőre vonatkozó szervezési intézkedés azonban tartalmazta a Légi Fényképező és Kiértékelő Csoport (LKFCS) felállítását, amely a továbbiakban fontos részét képezte a hadászati felderítésnek.

A harcászati felderítés feladatait a földi és a repülőerők egymást kiegészítve végezték, de a súly – ellentétben a hadászati felderítéssel – a földi erők vállán nyugodott. Végrehajtó erőként a gyorscsapatok szerepeltek, de az ellenséghez közel, nehéz terepen, sötétben és ködben a gyalogság tevékenysége kerülhetett előtérbe. Felderítő szervei a felderítőosztagok, az önálló felderítő járőrök, a felderítő járőrök, illetve a közelfelderítő repülőszázadok voltak.

A gyalogezredek esetleges önálló alkalmazása is szükségessé tette, hogy megfelelő erejű és felszereltségű felderítő részekkel rendelkezzenek. Ritkább esetben, különösen fontos feladat megoldásakor, repülőfelderítést is elképzeltek közvetlenül az ezred alárendeltségében, de a fő súlyt a földi részekre helyezték. Azon belül is a páncélgépkocsi szerepelt az első helyen, mozgékonysága és védettsége miatt. Nem feledkeztek meg azonban az elhárító fegyverekről sem, amelyek a felderítők szükség szerinti biztosítását látták volna el. A „nagy tér–kis erő” elképzelések azonban egyértelműen a gyorsmozgók szerepét erősítették, így az alkalmazásra elgondolt felderítő szervek (még az elhárító fegyvereket is figyelembe véve) csak megfelelően motorizált részekből állhattak.

---

[5] HL. Vkf. Eln. 1. 1938/2687. II. fejezet. Részletintézkedések 30. o.

A felderítés alapvető eszköze a járőr volt. Meg kellett azonban különböztetni a felderítő járőrt a biztosítási[6], leplezési[7] és összeköttetési célokra alkalmazott járőröktől. Alapvetően azonban minden járőr feladata volt a felderítés is, mert akár leplező, akár biztosító feladatot látott el, akkor is tudni akarták tőle, hogy ott, ahová kiküldték, van-e ellenség, s ha igen, milyen erős, és mit csinál? A felderítő járőr összetételét, erejét mindenkor befolyásolta a feladat, a zömhöz (kiküldő parancsnokhoz) való viszony (térbeli távolság), napszak, évszak és a terep, eredményességét azonban mindenkor jelentései alapján ismerték el.[8]

A járőr minden fegyvernemtől kikülöníthető szervezet volt. Általában raj, illetve megerősített raj erőben. A megerősítést leggyakrabban a feladatnak megfelelő szakközegek jelentették: műszaki, utász, tüzér stb. Páncélgépkocsik, kisharckocsik esetében egy-két járműből állhatott a járőr, de a kisharckocsik esetében nem volt egyértelmű az önálló alkalmazás. A járőrök mellett a felderítőosztagok szerepeltek még mint végrehajtók, de arról kevesebb szó esett. Elfogadták a harcászati felderítésnél azokat az elveket, elgondolásokat, amelyeket a hadászatinál a felderítő-osztagokról alkottak, csak az önállóság és a kiküldési szint változott, a feladat nem.

A földi harcászati felderítés eszközeiként tehát a tudományos igényű munkák döntő többsége a gyorscsapatokat tartotta. Azonkívül az ellenség közelében, nehéz terepen és sötétben a gyalogság tevékenysége is előtérbe kerülhetett. Teljesen elvetették a régi elvek közül azt, hogy a földi harcászati felderítés csak a csapatlovasság feladata lehetett. Annyira háttérbe szorult a lovasság, hogy csupán néhány írásban vetették fel esetleges ilyen irányú alkalmazását. Pedig még néhány évvel azelőtt minden zászlóaljhoz egy lovasszakaszt, minden gyalogezredben egy lovasszázadot és minden gyaloghadosztályhoz egy lovasosztályt javasoltak a felderítési feladatok ellátására.

A földi harcászati felderítési feladatokra ezenkívül minden fegyvernem szóba jöhetett. Oda tartoztak az előbb már említett, megváltozott szervezetű, három zászlóaljból álló gyalogezredek is. A zászlóaljak közvetlen nehézgépszázadból és távbeszélőszakaszból, továbbá három azonos szervezésű puskás századból és egy géppuskás századból álltak. A nehézgépszázadok egy gépkocsizó géppuskás szakaszból, egy aknavető szakaszból és egy páncéltörő-ágyús szakaszból szerveződtek.[9]

Az 1939-ben folytatódott hadseregfejlesztés eredményeként újabb harcászati felderítésre is alkalmazható szervezetet hoztak létre. A VIII. hadtest alárendeltségében október 1-jével felállításra került az 1. hegyidandár („m. kir. Kárpátaljai 1. honv. hegyi dandár"). Állományába a kassai, a sátoraljaújhelyi és az ipolysági határvadász-zászlóaljból megalakult három hegyizászlóalj, a fenti határvadász-zászlóaljak páncéltörő-ágyús szakaszaiból alakult hegyidandár páncéltörő-ágyús század; a Huszt-i határvadász-zászlóalj kerékpáros századból alakult hegyidandár motorkerékpáros szakasz és a 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja által

---

6 A biztosítás célja, hogy a saját csapatokat az ellenség földi megfigyelése, meglepő tűzcsapása és rajtaütésszerű támadása ellen megóvja, és ezzel a saját csapatok eltervezett alkalmazását biztosítsa.

7 Leplez: az ellenség betekintésétől (felderítésétől) óvja a saját csapatokat.

8 MKSZ 1938. 7. szám. Pálosy János: *A járőrszolgálatról*. 68–70. o.

9 HK. 1958. 3-4. szám. I.m. 67. o.

felállított hegyidandár páncélgépkocsi szakasz.[10] Oda szerveztek még egy híradó és egy utász századot, valamint egy vonatcsoportot.

A földi harcászati felderítésre a felsorolt csapatnemek álltak rendelkezésre. A vizsgált időszak további részében új elemek már nem léptek be, hanem az előbbiek kerültek módosításra.

A légi harcászati felderítés tekintetében – a szabályzat előírása szerint –, a repülőszázadok rendszerint kétüléses, mindennemű harcfelszereléssel ellátott, közelfelderítő gépekből kellett, hogy álljanak. Felderítési eljárásuk a hadászati felderítésre előírtakhoz hasonló volt.

A megfigyelés és a fényképezés mellett a jelentések gyors eljuttatása az érdekeltekhez az, ami minősítette a közelfelderítőket. Ezt rádión közvetlenül, ledobó-jelentéssel hazatérés előtt, az esetleg érintett harccsoportnak pedig szintén ledobással juttatta el. Az új Harcászati Szabályzat által említett terepfelderítést a repülők kizárólag fényképezéssel végezték.

A repülő harcászati felderítés végrehajtói a közelfelderítő repülőszázadok voltak. 1938 elején kivették őket a repülődandárok alárendeltségéből, és előbb a vegyesdandárok, majd később a hadtestek alárendeltségébe utalták. Minden hadtest egy repülőszázaddal rendelkezett.[11]

Még az év májusában a légierő magasabb parancsnokságát átszervezték, így a repülődandár-parancsnokság mint közbeeső magasabb parancsnokság megszűnt, hivatását a Légierő Parancsnokság vette át.[12]

A következő év (1939) fő feladata az október 1-jével felállított VIII. hadtest, valamint a gépkocsizó és lovasdandárok közelfelderítő repülőszázadainak megszervezése volt. Így az újonnan bevezetett öt ezredes szervezetből az 5. közelfelderítő ezred 8+4 századdal rendelkezett. 1939. október 18-án összesen 91 közelfelderítő gépet mutattak ki. Ebből 57 db WM–21 „Sólyom” és 34 db Heinkkel–46 típusú volt.[13] A közelfelderítő századok akkor hivatalosan, hasonlóan a távolfelderítőkhöz, nem képeztek rajokat. (A feladatokban azonban többször említették a rajt, mint szervezetet. – H. Cs.)

Az 1940-es év több elgondolást, javaslatot hozott a közelfelderítőkre vonatkozólag is. A második „Bécsi döntés” hatása érzékelhető volt, de a 40/31. számú szervezési intézkedés így is kiadásra került, ami változásokat is jelentett. Az 1. gépkocsizó dandár és a 2. lovasdandár közelfelderítő századaiból létrehozták a 9. Felderítő századot, míg az 1 lovas- és a 2. gépkocsizó dandár századaiból a 10. Felderítő századot. Az így létrehozott tíz századot át is számozták, és három osztályba sorolták be (az I-től VIII-ig helyett civil 1-10 számozást kaptak).[14]

---

[10] HL. Vkf. Eln. 1. 1939./4061. számhoz 1. számú betétív.

[11] HK. 1991/2. szám. Dr. Szabó Miklós: *A magyar királyi honvéd légierő szervezeti fejlődése 1939–1941*. 47. o.

[12] HL. Vkf. Eln. 1./a. 1938/2453. (légierő vezető szerveinek átszervezése).

[13] HL. Vkf. Eln. 1. 1939/5192.

[14] Dr. Csima János: *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938–1945)*. HM Központi Irattár kiadása. Budapest, 1961. 15–17. o.

101. Felderítő osztály: 6., 8. és 9. század;

102. Felderítő osztály: 1., 2., 7. és 10. század;

103. Felderítő osztály: 3., 4. és 5. század.

Ez a tíz közelfelderítő század állt rendelkezésre 1941 tavaszán a harcászati feladatok végrehajtására.

A harcfelderítést – az 1938. évi szabályzat szerint – már a harchoz való felfejlődés időszakában be kellett vezetni, és a harc szünetében sem szüneteltették. A harcfelderítésben minden fegyvernemnek részt kellett vennie, és kötelesek voltak folyamatosan tájékoztatni egymást a felderítési eredményekről. A földi harcfelderítés eszközei a harcfelderítő járőrök voltak. Feladatukat harccal és figyeléssel hajtották végre arcból, illetve a szárnyakon és az ellenség oldalában. A parancsnokok személyes figyelése kiegészíthette a harcfelderítés adatait.

A harcfelderítés volt az a felderítési nem, amely az elgondolásokban a legkevesebb változást mutatta az 1924-es Harcászati Szabályzathoz képest. Az ellenség szüntelen figyelése; szárnyainak, hézagainak, gyenge pontjainak, tartalékainak, tűzfegyvereinek felfedése, továbbá az ellenség szándékának (támad, véd, visszavonul) felismerése nem volt új a feladatok között.

A harcfelderítés tehát nem kapott új feladatokat, de a már ismert feladatokat egy sokkal bonyolultabb helyzetben kellett megoldani. A harceljárások, szervezetek, fegyverek változása (fejlődése) alaposabb felkészülést igényelt a személyi állománytól. A kiképzési eredmények azonban azt bizonyították, hogy a harcfelderítés – bár egyes részletekben még kívánni valót hagyott maga után – jobban működött, mint a harcászati felderítés. (Az alapokat és a feladatokat vizsgálva azonban nem lehet ebben a helyzetben egymástól elválasztani ezt a két felderítési nemet. – H. Cs.)

A tüzérségi felderítés eszközei a tüzérség felderítő járőrei és figyelői, a tüzér összekötő tisztek, a tüzér mérnökszázadok, a tüzérrepülők és a léggömbfigyelők voltak.[15] (Ezek megegyeztek az 1924-es H. Sz. által megjelölt eszközökkel. – H. Cs.)

Az elméleti elgondolások kiinduló alapja mindig az volt, hogy a tüzérségi tűz vezetésének alapját a térben és időben hézag nélkül megszervezett figyelő rendszer adja. A gyalogsággal való együttműködés és harcának teljes mértékű támogatása elengedhetetlenül szükségessé tette, hogy az ütegparancsnok és a felderítőtiszt egyforma biztonsággal és gyorsasággal, továbbá egymástól teljesen függetlenül önállóan is tudjon tüzet vezetni.

Minden tüzérezred-, tüzérosztály- és tüzérüteg-parancsnok részére két tüzérfelderítő járőr volt rendszeresítve. Állományukba:

- egy tiszt mint parancsnok;
- három altiszt;

[15] Harcászati Szabályzat 1938. I.m. 92–99. o.

- egy lovasított távbeszélő-járőr; és
- egy csatlós tartozott.[16]

A Szabályzat értelmében **a műszaki felderítésnek** a műszaki erők (műszaki szolgálat) feladatra történő megszervezéséhez fel kellett derítenie a végrehajtandó műszaki munkákat, azok terjedelmét és általános adatait, valamint a befolyásoló tényezőket. A műszaki felderítés lényegében terepfelderítést hajtott végre, azon belül fokozottan figyelve az ott található műtárgyakra és azok állapotára, egyszersmind megfigyelve a híradó berendezések (postavezetékek stb.) állagát is. Illeszthető volt a hadászati, a harcászati és a harcfelderítéshez, azon belül lehetett légi és földi egyaránt.

A műszaki felderítési feladatokat a különböző felderítő szervek önállóan, vagy a hozzájuk beosztott műszaki szakközegekkel együtt végezhették. Kiemelt feladatoknál külön műszaki felderítőosztagok vagy járőrök alkalmazása is előtérbe kerülhetett. Állandóan figyelembe vették a légi felderítés addigi eredményeit és a korábbi országleírásokat. A műszaki felderítés különösen akkor vált fontossá, mikor a tervezett hadműveletre a műszaki viszonyok döntő hatással voltak (folyón való átkelés, megerődített védőállásra való támadás és így tovább).

A műszaki felderítés megszervezésére és végrehajtására a műszaki parancsnok (előadó) tett javaslatot.[17] A lovasdandárok ezredeiben akkor egy árkász-század volt szervezve. 1939-ben a VIII. hadtest alárendeltségében felállított 1. hegyi-dandár egy utász-századdal és hegyi-zászlóaljanként egy-egy árkász-szakasszal rendelkezett. Külön műszaki parancsnokot rendszeresítettek a III., VII. és VIII. hadtestnél is.[18]

1940-ben a kilenc hadtest közvetlenül egy-egy utász-zászlóaljjal bírt, 1941 tavaszán pedig még három műszaki század is szerepelt a magasabb parancsnokságok békeszervezetében.[19]

Szólni kell még **a rádiófelderítésről** is, erről a különleges felderítési módról, amely hivatalosan 1938-ban alakult meg. Akkor alakították meg a 101. híradó ezredet a KÖHI (Központi Híradó Iskola) és a 8. híradó osztály állományából. Az ezred ezredparancsnokságra, a 101/I. híradó zászlóaljra, a 101/II. rádiófelderítő zászlóaljra és egy tanosztályra tagozódott.

A 101/II. rádiófelderítő zászlóalj parancsnokságát a KÖHI állította fel, és alárendeltségébe került a 8. híradó osztály volt 3. és 4. iránymérő, illetve lehallgató százada.[20] (A 101/II. rádiófelderítő zászlóalj alkalmazás tekintetében továbbra is a VKF 2. osztálynak maradt alárendelve. – H. Cs.)

---

[16] Csatlós: a felderítő tiszt, altiszt és a jelentő lovas lovainak rendezéséhez, illetve tartásához volt rendszeresítve.
[17] Harcászati Szabályzat (H. SZ.) 1938. I. rész. I.m. 43-44. o.
[18] HL.Vkf.Eln.1. 1939/4061. 1. sz. betétív.
[19] HK. 1958. 3-4. szám. I.m. 74-75. o.
[20] HL.Vkf.Eln.1. 1938/2687. I. fejezet (Általános rendelkezések).

A tapasztalatok a későbbiekben is azt mutatták, hogy **a korszerű hadvezetés egyik leghatásosabb hadászati felderítési eszköze a rádiófelderítés, vagyis az, amit rádiólehallgatásnak és iránymérésnek neveztek. Ezt a felderítési módot azonban – annak bizalmas jellegénél fogva – akkor még sehol nem tárgyalták**.

1938–1939–1940 a felderítés tekintetében is az intenzív fejlesztés évei voltak. Főleg mennyiségi növekedések jellemezték a Magyar Királyi Honvédséget, de néhány szervezetnél minőségi előrelépés is történt. A gépkocsizó és a megerősített lovasdandárok szervezetileg már közelítettek az „európai" szinthez, de technikai oldalról vizsgálva még nagyon távol álltak attól.

A szervezeti fejlesztések mellett elméleti téren is komoly eredményeket tudtak felmutatni. Megfelelően értékelték a szervezetek lehetőségeit, kitűnően rátapintva a további fejlesztés legfontosabb teendőire. Az első időszaktól eltérően nem ragaszkodtak a francia példa követéséhez, de egyértelműen a németet sem fogadták el. Igaz, a német példa döntően hatott az elméletekre, azonban amellett is gondot fordítottak más hadseregek elméleti és szervezeti kérdéseinek megismerésére. A technikai hátrány azonban sokkal erősebb összetevőnek bizonyult, mint azt az első időkben gondolták. A „trianoni tiltások" eredményezte időveszteséget egyszerűen lehetetlen volt behozni, a hadiipar állapota és a beszerzési csúszások pedig tovább növelték a királyi honvédség lemaradását. Kiképzési szempontból sem sikerült faragni a hátrányon. Seregtestszintű gyakorlatokat nem is tudtak tartani. A gépkocsizó dandárok harcgyakorlatai voltak az első nagyobb megmozdulások. Pedig a felderítésnek, mint komplex rendszernek önállóan is szüksége lett volna gyakorlatokra, a különböző felderítési nemek összecsiszolására. Az önálló gyakorlatok és kiképzési feladatok csak részben enyhíthették ezeket a problémákat.

Összességében azok az évek is inkább a kérdőjelek számát szaporították, a megoldási lehetőségekkel szemben. A már említett „nagy tér–kis erő" mint perspektíva, nem tudhatott maga mögött biztos, megalapozott elgondolásokat. Az 1938 és 1940 közötti évek európai háborús tapasztalatai pedig egyre nyilvánvalóbbá tették, hogy a földi hadászati felderítés ideje lejárt. Lehetetlen volt például lovas seregtestekkel két-három napi menettávolságra bejutni az ellenséges vonalak mögé és ott még harctevékenységet is kifejteni.

Be kellett tehát látni, hogy **a hadászati mélység ellenőrzéséhez – a magyar lehetőségeket figyelembe véve –, a távolfelderítő repülőgépek és a hírszerzés mellett a továbbiakban csak a rádiófelderítés jöhetett számításba**. Harcászati szinten pedig, a közelfelderítő repülőgépekkel párhuzamosan, csak a jól felkészített, megerősített gépesített (gépkocsizó) csapatok érhettek el megfelelő eredményeket.

A békés területgyarapítások felderítő tapasztalatai

A magyar revíziós törekvések 1938 és 1940 között az úgynevezett „békés" területszerzésekkel részben realizálódtak. A *Felvidék* visszacsatolását kimondó első „Bécsi döntés"-t követően az I., II., VI. és VII. hadtest vette birtokba az előzetesen megállapított területeket. *Kárpátalja* megszállásában a VI. és VII. hadtest vett részt, a két lovas- és a felállítás alatt álló egyik gépkocsizó dandár támogatásával.

Erdély területének visszavételére Magyarország egész haderejét – három hadsereget mintegy 550 ezer fővel – vonultatta fel, de a második „Bécsi döntés” időben megakadályozta a Károly-vonal elleni magyar támadás megindítását.

A *felvidéki* bevonulás a harcászati földi felderítő erők tekintetében sem jelentett „valódi” harci alkalmazást. A földi részek maximum az oszlopok élén haladva hajtottak végre menetbiztosítást. A 2. gépkocsizó dandár felderítő-zászlóalja külön is kiemelkedett ezekben a feladatokban.

Kárpátalján sor került néhány felderítési feladat végrehajtására is. A legjobb példa erre a munkácsi helyőrség részére március 13-án 22:30-kor érkezett 390313/3. hdm. 1. Vkf. intézkedés, mely szerint: *„A megváltozott külpolitikai helyzetre való tekintettel, a VIII. hadtest ruszin határszakaszán ma éjjeltől sorozatosan megindított határsértések hajtassanak végre.”* Ez magába foglalta a határ közeli részeinek felderítését, az ellenségre utaló jelek felfedését is. A Pongrácz-csoport például (golyószórós raj + 2 géppuskás + 1 lovas szakasz) reggel 06:00-kor átlépte a határt, elfoglalt két községet. Lovas részeivel felderítési feladatot és a közeli erdő átfésülését hajtotta végre.[21]

A hadászati légi felderítő tevékenység folyamatos volt a szomszédos országok területe felett, így az események nem tették szükségessé a gyors változtatást, pontosabban csak kiegészítő repüléseket kellett beiktatni.

A felvidéki, kárpátaljai és észak-erdélyi bevonulás, illetve hadművelet a távolfelderítő repülők szempontjából tartalmazott különböző mélységű és tartalmú feladatokat.

A *Felvidék* visszacsatolásával kapcsolatos eseményeket megelőzően az 1. Távolfelderítő Osztály első komolyabb alkalmazását hajtotta végre. A repülőgépek (He–70-esek) röpcédulákat szórtak szét a felvidéki területek fölött, de hasonló feladatot oldottak meg *Kárpátalja* visszafoglalásakor, amikor szovjet-orosz területre szórtak röpcédulákat.[22]

1938. október 7-én 10 és 12 óra között az osztályhoz utalt „N” repülők által végrehajtott felderítő repülés céljaként (Melecka, Nagyszombat, Nyitra, Érsekújvár és Esztergom területén) felderítették:

- a vasútvonalak, állomások forgalmát;
- az erdőkben folyó építkezéseket;
- a harcjárművek nyomait terepen (nagy forgalomra utalnak-e);
- van-e csapatmozgás.

A jelentésben foglaltak megerősítéséül készített légi fényképeket a leszállás után azonnal előhívásra és értékelésre küldték.[23]

---

[21] HL. Vkf. Eln. 1. 1940/4408.

[22] Kanadai Magyar Szárnyak 1978/7. szám. *A volt M. Kir. I. honvéd önálló távolfelderítő repülőosztály vázlatos története.* Összeállította: Péterdi A. János. 60. o.

[23] HL. Vkf. Eln. 1. 1938/3342. (1. sz. rep. feld. eredmény).

Kárpátalja visszafoglalásánál a légi fényképezéssel kapcsolatos tapasztalatok gyűltek össze leginkább, de azon belül a bombázók hatáseredményeinek fényképezéssel történő ellenőrzése mégis újdonságként szerepelt.[24]

1940. augusztus 8-án megkezdődött az intenzív légi fényképezés Erdély és a Román Királyság területének egy meghatározott sávja felett, fő feladatként a felvonuló 2. és 3. hadsereg friss adatokkal való ellátása szerepelt.[25]

A kiértékelt adatok egyértelműen bizonyították, hogy felvonulásszerű csapatszállítások folynak Erdély belsejéből, részben Szatmárnémeti és Zilah, részben Kolozsvár és Nagyvárad területére. Ezt a vasúti szerelvények mozgási iránya és nagy száma is bizonyította.[26]

A távolfelderítő osztály 1940 őszén kapta meg az első teljes fotófelszereléssel ellátott Heinkel–111P (He–111P) gépét, majd később még egy ugyanilyen típust. Ezután Erdélyt és a Keleti-Kárpátokat már a Heinkelekkel fényképezték. A gépen három kamera dolgozott 75 és 120 mm-es fókusztávolsággal, 30x30 cm képmérettel. A 6–8000 méter magasságból végrehajtott felderítések minden tekintetben kiszolgálták a Fővezérség igényeit.

Az 1940. szeptember 4-én kiadott *„Felderítő és hírszerző intézkedés a felszabadításra”* a légi felderítés tevékenységét már nem igényelte az erdélyi eseményekben.[27] Az osztály november 1-jével teljesen beszüntette tevékenységét arra az esztendőre.

A *felvidéki* bevonulásnál a harcászati légi felderítést az 1., a 2., a 3., a 6. és a 7. közelfelderítő repülőszázad tevékenysége jelezte.[28] Feladatuk a tervezett előrevonási útvonalak ellenőrzése, a saját csapatok által elért terepszakaszok pontosítása és az ellenségre utaló jelek felfedése volt. Kárpátalján működésük nem volt érzékelhető.

A magyar–román ellentét kiéleződése után szinte a teljes magyar hadsereg felvonult a határra. Mivel határátlépésre nem került sor, a földi felderítés pedig csak figyeléssel szerezhetett adatokat a terep fedettsége miatt, ami minimális eredményeket hozott, a közelfelderítő repülőgépek teljes erővel kellett, hogy tevékenykedjenek. A szárazföldi erőkkel való eredményesebb együttműködés érdekében a rádióval felszerelt, Heinkel–46 típussal rendelkező I. közelfelderítő századdal váltották fel a hírösszeköttetésre alkalmatlan „Sólyom” repülőgépekkel rendelkező III. közelfelderítő századot. Augusztus 24-én pedig intézkedés formájában pontosították a feladatokat a közelfelderítő repülőkre vonatkozólag.

A felvidéki események idején a felemelt békelétszámú I., II. és VII. hadtestek felvonultak a határ mentén, és telepítették tüzérfelderítő rendszerüket. A három hadtest állományába akkor 10 tüzérezred, 4 önálló osztály, 12 önálló üteg és 3 mérőszázad tartozott. Kárpátaljára 6 tüzérezred és egy önálló tüzérosztály vonult

---

[24] Pataky – Rozsos – Sárhidai: *Légi háború Magyarország felett I.* Budapest, 1992, Zrínyi Kiadó 23. o.
[25] Uo. 40. o.
[26] HL. Vkf. Eln. 1. 1940/4479. (Repülőfelderítés eredménye).
[27] HL. 2. hds. I.b. 474/III. hdt. 40.IX.4. sz. (Felderítő és hírszerző intézkedés).
[28] HL. Vkf. Eln. 1. 1939/4065. (Harctudósítás).

végül be, míg Észak-Erdély tekintetében szinte a teljes haderő felvonult. A tüzérfelderítés a román határon szétbontakozva bizonyította be, hogy mérő- és figyelőrendszere megfelel az elvárásoknak. Mérési adatait a bevonulás utáni ellenőrzések (tüzelőállások, erődelemek helye stb.) teljességgel igazolták.

A műszaki csapatok gyakorlataira szintén rányomta bélyegét a készülődés láza, így a műszaki felderítés is kevesebb lehetőséget kapott a felkészülésre. Tevékenysége teljesen kimerült a felvidéki, a kárpátaljai és az észak-erdélyi felvonulásban, illetve bevonulásban. A Felvidék esetében kilenc utász és egy árkász-század szerepelt a határra felvonuló három hadtest haderejében, míg a kárpátaljai eseményeknél egy utászzászlóalj és két-két utász-, illetve árkász-század vonult fel.[29]

A műszaki felderítés szervezeti téren – sokrétű feladatait – képes volt ellátni az elvárások szerint. Fontosságát tekintve főleg a visszacsatolt területekre történő bevonulás bizonyította a műszaki felderítés jövőbeni nagyobb lehetőségeit. Bizonyították továbbá a békekiképzés és a szervezeti fejlesztés fontosságát.

Külön meg kell említeni az „egyéb" forrásokhoz tartozó lakossági bemondások hatékonyságát. A magyarlakta területeken szinte minden adat a honvédség rendelkezésére állt. A lakosság tisztában volt az utak állapotával, a rombolásokkal, az erődítések helyével és minőségével. Ezért többször mint vezetők kísérték át a csapatokat a nehezebben járható, térképen kevésbé pontosítható helyeken.

A délvidéki hadművelet felderítő tapasztalatai

Az 1941 márciusában kialakult balkáni helyzet hatására Magyarország mozgósította 3. hadseregét és megkezdte a felvonulást a Duna–Tisza közén a déli határra. A felvonulás időszakában már jelentkeztek az első problémák. *„A felderítő-zászlóaljak is olyan komoly anyaghiányokkal voltak kénytelen elvonulnia, amelyek ütőképességüket és alkalmazási lehetőségüket rendkívüli mértékben korlátozták. Kiütköztek a hiányosságok páncélgépkocsikban, harckocsikban..."*[30] Sok ehhez hasonló észrevétel bizonyítja, hogy a felderítő csapatok is komoly hiányokkal kezdték meg a feladat végrehajtást. Igaz, az alegységek a magyar hadiipar akkor legkorszerűbb eszközeivel – „Csaba" páncélgépkocsikkal és „Toldi" könnyű harckocsikkal – voltak felszerelve. A „Csaba" páncélgépkocsi a négykerék-meghajtású kivitelezés ellenére is nagyon lassúnak, nehézkesnek bizonyult. Nagy talajnyomása minimális terepjáró képességet biztosított. Motorja a nagy súlyához képest gyenge, oldalstabilitása rossz volt. Ezzel ellentétben a „Toldi" könnyű harckocsit mozgékony járműnek tekinthetjük. Kevés kivétellel megbirkózott a nehéz tereppel, többször vontatási feladatokat is megoldott.

A felvonulás időszakában a figyelés mint kiemelt és szinte egyedüli felderítési mód szerepelt, de eredményessége erősen megkérdőjelezhető a megszerzett felderítési adatok tekintetében.

---

[29] Csima: *Adalékok*. I.m. 13–17. és 30. o.
[30] HL. Vkf. Eln. 1.b. osztály 1941/5161. Tapasztalati jelentések. 33. szám 5. o.

Adatokkal rendelkezett viszont a magyar vezérkar a jugoszláv repülőbázisok pontos tárolóhelyeiről[31], az ellenség géptípusairól, nagybani szervezetéről, de úgy vélték, hogy azok az adatok a magyar feladat függvényében teljesen hasznavehetetlenek. A március 6-ai német támadás megindulása után viszont azonnal jugoszláv bombatámadások kezdődtek a magyar területek ellen. Főleg német segítséggel a magyar légvédelmi csapatok több repülőgépet lelőttek, személyzetüket kihallgatták ugyan, de fontos adatok birtokába nem jutottak.[32]

A határ átlépése után a felderítők, azon belül a Gyorshadtest felderítő erői teljesen szokatlan helyzettel találkoztak. Hiányzott a feladat végrehajtásához szükséges legfontosabb elem, majd az ellenség. Ez a tény a kezdeti időszakban zavarokat is okozott a felderítő rendszerben. Egy teljes napnak kellett eltelnie ahhoz, hogy tisztázódjon: a felderítés legfontosabb feladata a terep, az utak és a műtárgyak állapotának felderítése lesz.

Döntő módon segíthette volna a Gyorshadtest előrelátását a hadművelet idejére a hadtestnek alárendelt III. közelfelderítő repülőszázad. A század Szombathelyről nagy késéssel települt át Pécsre, így szinte csak a hadművelet befejezésekor vált alkalmazhatóvá. A WM–21 „Sólyom" típusú gépek pedig egyébként is elavultnak számítottak már akkor, és nagyon komoly repülési hiányokkal küszködtek.

A Szabályzat előírásaival ellentétben március 11-én éjszaka teljesen megszakadt az ellenség felderítésének folyamatossága. A felderítő csapatok visszahúzódtak, így egyszerűen nem észlelhették az erődrendszer kiürítését, amelyet csak az újból bevezetett felderítés észlelt. Ez egyben bizonyította azt is, hogy a régi sablonszerű megoldások ideje lejárt. Az előírások rögzítették, hogy egy erődrendszert csak megfelelő légi és tüzérségi előkészítés után lehet leküzdeni, de az idővel való versenyfutás már új lehetőségek mérlegelését tette szükségessé. Az egyik ilyen lehetőség a felderítés kiszélesítése és az alkalmazási módok megfelelő megválasztása volt.

A repülőfelderítés mellett a békehírszerzés szerezhetett volna adatokat, de azok egyike sem funkcionált igazán.

Meg kell említeni még a felderítés szempontjából is nagyon lényeges kérdést, a területet felfedő pontos térképek hiányát. Az átfedések miatt Zombor magasságáig még rendelkeztek megfelelően pontosított térképpel, de utána semmilyen kézzelfogható térkép nem állt rendelkezésre. Így néhány „trianoni" térkép jelentette csak a megoldást.

A felderítő erők aktív, gyors és mégis átgondolt tevékenységét kitűnően jellemzi a következő Tapasztalati jelentés egy részlete: *„A gyors előnyomulásban jelentős szerepet játszott az 1. gk. dd.* (gépkocsizó dandár) *felderítő zászlóalja, amely páncélos járműveivel mintegy húzta maga után az egész dandárt."*[33]

---

[31] HL. Vkf. Eln. 1. osztály 1941/4855.
[32] HL. Vkf. Eln. 1. osztály 1941/4941.
[33] HL. Vkf. Tapasztalati jelentések. I.m. 33. szám. 10. o.

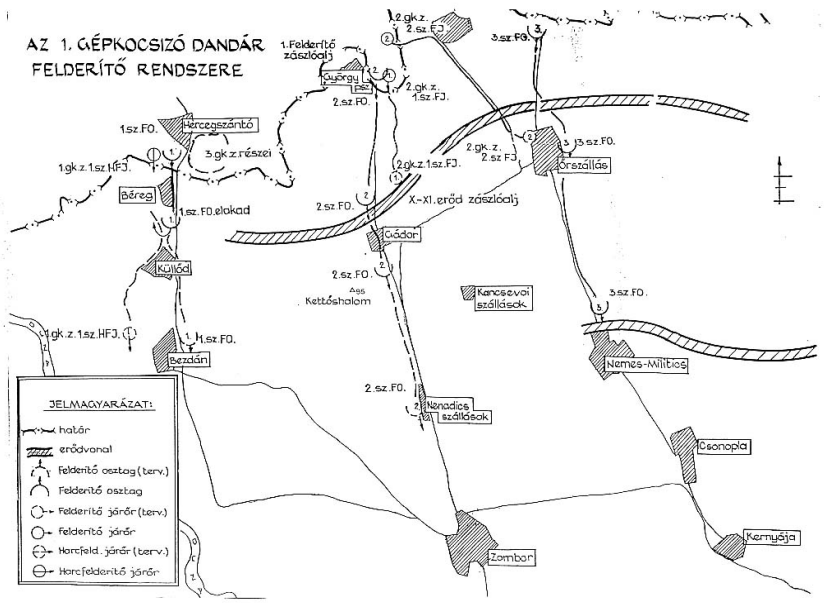

A Gyorshadtest 1. gépkocsizó dandárának felderítő rendszere

Ez egyben bizonyítéka volt annak is, hogy a szervezetszerű felderítő erők mind szervezetük, mind feladataik, mint pedig felszerelésük tekintetében ott váltak teljesen külön a harcoló csapatoktól, ott jelent meg először a felderítő rész, mint valódi „szakcsapat”. Egyértelművé vált továbbá, hogy a felderítő csapatok feladataikat a továbbiakban csak harccal lesznek képesek megoldani, és ez a szervezetük, fegyverzetük további átgondolását követelte meg.

A délvidéki események tapasztalatai egyértelműen bizonyították a vezérkar számára, hogy a gyorscsapatok és a felderítő erők szerepe – a nem kis hiányosságok ellenére – döntő lesz a következőkben is, és tevékenységük nagyban befolyásolja a hadműveletek végső kimenetelét.

A Kárpát-csoport és a Gyorshadtest hadművelete a felderítés tükrében

A német–szovjet háború megindulása a magyar katonai vezetést is gyors lépésekre kényszerítette. A VIII. hadtestre építve felállították a Kárpát-csoportot és a közös magyar–szovjet határ biztosítását határozták meg feladatául.

A Kárpát-csoport állományába 1941. június 30-án a következő alakulatok tartoztak:[34]

- a VIII. hadtestparancsnokság, az 1. hegyi- és a 8. határvadászdandár, valamint a hadtestközvetlenek. Ezen belül az 1. hegyidandár a 3. és 4. hegyi-, a 2., 3., 11. és 26. határvadász-zászlóaljból, továbbá az V., VIII. és 105. légvédelmi tüzérosztályból, a 8. határvadászdandár az 1. és 2. hegyi-, a 10. és 25. határvadász- és VIII. kerékpáros zászlóaljból, továbbá az 1.légvédelmi gépágyús tüzérosztályból szerveződött.
- a Gyorshadtest (a 2. lovasdandár nélkül);
- a légierő parancsnokság az 1. repülődandárral, állományában a (101.) 1. önálló távolfelderítő osztály, valamint a VIII. és X. közelfelderítő repülőszázad.

A felsoroltak közül a felderítési feladatok végrehajtására a következő alakulatok jöhettek számításba:

Légi felderítés tekintetében a távolfelderítő osztály és a közelfelderítő századok a légi feladatok ellátását biztosíthatták, igaz a közelfelderítők többet foglalkoztak csapásmérő (bombázó) feladatokkal, mint a felderítéssel.

A hadászati felderítés tekintetében a Kárpát-csoportot és a Gyorshadtestet is az 1. önálló távolfelderítő osztály támogatta. Állományába He–70, majd He–111 típusú gépek szerepeltek. A gépek Budaörsön települtek, onnan indultak feladataik végrehajtásra. Az 1. önálló távolfelderítő osztály mindvégig hazai területen maradt. A Kárpát-csoportból 1941. július 9-én kivált Gyorshadtest magyar távolfelderítő erő támogatást már nem kapott.

Harcászati felderítésre kezdetben a VIII. és a X. közelfelderítő századot rendelték a harcolók alárendeltségébe. A századok átlagban 10 db WM–21 „Sólyom” típusú géppel rendelkeztek. A Gyorshadtest későbbi tevékenysége során a közelfelderítő repülőszázadokat gyakran váltották, hogy kellő harcászati tapasztalatokat szerezzenek.

A nagyobb mélységű földi felderítésre a Gyorshadtest alárendeltjei, az 1. és 2. gépkocsizó dandár, továbbá az 1. lovasdandár részei alkalmasnak tűntek.

A gépkocsizó dandárok szervezetében a harckocsi-zászlóaljak, a kerékpáros zászlóalj és a felderítő-zászlóalj, míg a lovasdandárnál a lovas-páncéloszászlóalj mellett a lovasezredek és a kerékpáros zászlóaljak is megoldhatták ezeket a felderítési feladatokat.

A kisebb mélységű földi felderítésre az előbb felsoroltakon kívül a hegyi-zászlóaljak szervezetszerű felderítő szakaszai is számításba jöhettek.[35]

---

[34] HL. Kárpát-csoport anyaga 1. doboz Számnélküli iratok I/1. csomó VIII. hadtest 54. o.
[35] MKSZ 1942/8. szám. *Az M. Kir. Kárpátaljai 1. Honvéd Hegyidandár*. 251. o.

Ezenkívül a spontán szervezett felderítő járőrök alkalmazása kerülhetett még előtérbe. Miután a Gyorshadtest kivált a Kárpát-csoportból, felderítés tekintetében összességében megerősödött, hiszen az adatszerzést a továbbiakban alapvetően magának folytatta, és az arra alkalmas erői megmaradtak. A repülőfelderítést a megalakult gyorshadtest közvetlen repülőcsoport biztosította. Állományába végül – felderítő erők tekintetében – a VII. és a X., majd a későbbiekben az I. és a III. közelfelderítő repülőszázad tartozott.[36] A távolfelderítők Heinkel–70 típusú gépei pedig technikai lehetőségük végső határáig támogatták a csapatokat.

A hadműveletek felderítő tapasztalatai

A Kárpát-csoport és a Gyorshadtest tevékenységéből levonható tapasztalatok a felderítés terén is több lehetőséget, illetve gondot vetettek fel. A Vezérkar 4. osztálya által *„A folyó háború tapasztalatainak ismertetése”* (zárult: 1941. XII.) című összefoglalójában igyekezett részletesen elemezni a tapasztalatokat és lehetőségeket. *„Harcászati Szabályzatunk felderítésre vonatkozó elvei jók és beváltak. Azonban mind a tervezésben, mind a végrehajtásban bizonyos módszereket és rendszabályokat előtérbe helyeztek.”* – írták.

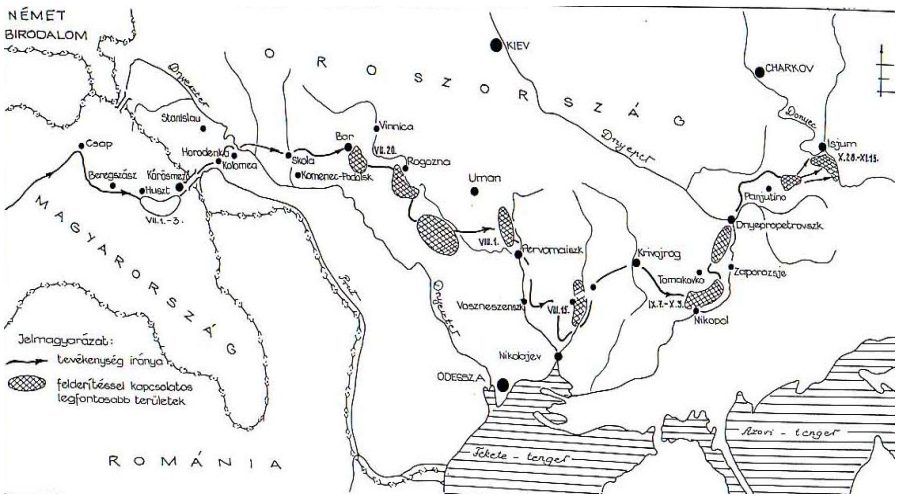

A Gyorshadtest tevékenységi területe és a legfontosabb, felderítéssel kapcsolatos körzetei (1941.06.30. – 11.15.)

A következő oldalakon a megállapítások lényege olvasható.

[36] Dr. Szabó Miklós: *A magyar légierő kötelékeinek harci alkalmazása (1939–1945)*. Doktori értekezés. Budapest, 1986, ZMKA. 106-107. o.

1) A tapasztalatok egyértelműen bizonyították, hogy a felderítés és biztosítás lényegében egy hadműveleti tevékenységbe, egységbe olvad össze. A felderítés maga jelentette a biztosítás legmagasabb fokát, s ha jól működött, rendszerint csak a közvetlen biztosításra kellett intézkedni.

2) A hadműveletek dinamikájában a megfigyelésre alapozott felderítés nem hozott eredményeket; az ellenség harcmodora miatt a harccal való felderítés lett egyértelműen a helyes eljárás.

3) Támadásban egyértelműen bebizonyosodott, hogy a felderítést szinte kivétel nélkül előrevetett csoporttal kell megoldani, amelyik harccal fog felderíteni.

4) Amennyiben nem előrevetett csoporttal oldották meg a felderítési feladatokat, hanem felderítő járőrökkel és -osztagokkal, úgy a tapasztalatok alapján azokat is megfelelő módon meg kellett erősíteni, hogy harccal deríthessenek fel.

5) A felderítés eredményeinek az érdekeltekkel való igen gyors közlését mindenkor kiemelt feladatként kellett, hogy kezeljék.

6) Az ellenség egyre fokozódó műszaki felkészültségére való tekintettel a műszaki felderítés erősítésén sürgősen gondolkodni kellett. Megoldásnak a szakcsapat alkalmazása látszott.

7) Bebizonyosodott, hogy a fogolykihallgatásokra igen nagy súlyt kell fektetni, mert azok sokkal több információt tartalmaznak, mint addig bármikor.

Összességében megállapítható, hogy a felderítés eredményei általában várakozáson alul maradtak, aminek okai részleteiben a következők voltak:

a) A még nem harctapasztalt vezetés nem tulajdonított megfelelő jelentőséget a felderítésnek, későn küldte ki felderítő szerveit, megszervezésüket többször ötletszerűen, rögtönözve hajtotta végre. Az ilyen felderítés nem, vagy legalább is csak későn hozott eredményeket.

b) Mivel a hadműveletek során leggyakrabban csak harc árán ismerhető meg az ellenség csoportosítása, és egyben így kényszeríthető ki erejének, tűzeszközeinek felfedése, a felderítő erőket megfelelő időelőnnyel kellett volna működtetni, hogy a szükséges adatokat megszerezzék.

c) A repülőfelderítés eredményei – bár többnyire azok igen jók voltak – a rádiózás nehézségek miatt csaknem mindig későn jutottak el azokhoz, akik azt közvetlenül értékesíthették (dandárok, egyéb csapatok stb.). Ezért egyre fontosabbá vált a megfelelő paraméterekkel rendelkező, könnyen kezelhető rádió adó-vevők beépítése a gépekbe.

Különös gondot kell tehát a továbbiakban fordítani a repülőfelderítés eredményeinek gyors kiértékelésére és az érdekelteknek való mielőbbi eljuttatására.

d) A fogolykihallgatások értékét a csapatok békében nem ismerték meg. Többnyire hiányoztak a tolmácsok, akik a kihallgatást azonnal elvégezhették volna. A foglyokat messze hátul, a magasabb parancsnokságoknál hallgatták ki, és így túl sok időt veszítettek az adatok visszajuttatásával. Nagyon ritkán valósult meg, hogy a foglyot azonos „szakmájú” tiszt hallgatta volna ki (műszaki, tüzér stb.).

A Kárpát-csoport és a Gyorshadtest tevékenysége a felderítés tekintetében előhozta a pozitívumokat és természetesen a még több negatívumot is. Bizonyítottá vált, hogy a csapatok nincsenek felkészülve egy komolyabb, nagyobb időtartalmú hadjáratra. Az emberi tényezők voltak talán az egyedüli erősségei a seregtesteknek. A katonák erejükön felül teljesítettek a Kárpátokban, a felázott utakon. A szervezeti és technikai hiányosságokat azonban nem lehetett javítani, illetve pótolni.

Az dicséretes dolog, hogy az akkori magyar katonai vezetés igyekezett átvenni a német tapasztalatokat, de az már több mint hiba volt, hogy nem vették figyelembe a két hadsereg közti óriási szervezeti és technikai különbséget. Nem volt véletlen például, hogy a felderítők nem mertek nagy távolságra előretörni, gyakran a főerők előtt csupán látótávolságra ténykedtek. Alacsony volt a manőverező képességük, és gyenge tűzerővel rendelkeztek. Ezen a helyzeten úgy próbáltak javítani, hogy mind nagyobb és több fegyvernemi megerősítést utaltak ki. Így minden szervezet annyira vegyes összetételűvé vált, hogy az már inkább hátrányt, mint előnyt jelentett. Nem lehetett egyszerű feladat egy gyalogos, kerékpáros, páncélgépkocsi és harckocsizó alegység tevékenységét megtervezni, végrehajtani és vezetni.

A Kárpát-csoport rövid, nyolcnapos hadművelete során történt meg először, hogy a Magyar Királyi Honvédség felderítő rendszerének teljes rendszerét alkalmazták. Viszont a rövid idő nem tette lehetővé, hogy az teljes „rendszerré" forrjon össze. A legtöbb hiányosság a hadászati felderítés terén mutatkozott meg. Mivel a Szovjetunió elleni hadba lépés gyorsan és váratlanul következett be, nem volt idő a szükséges előkészületek megtételére. Így például az önálló távolfelderítő osztály nem települt át, s bár a repülési távolsága nagy volt, mégis csupán harcászati mélységben derített fel. Az adatokat a vezérkar számára szolgáltatta, s mire azokat lejuttatták a csapatokhoz, lényegében elavultakká váltak. Vagyis a felülről jövő adatszolgáltatás nem volt szinkronban az alulról jövővel, ami úgynevezett rendszerbeli lyukak kialakulásához vezetett.

Az első napokban a repülő közelfelderítésnél is igen sok probléma volt. A fő gondot az okozta, hogy a közelfelderítő századokat elsősorban nem a rendeltetésüknek megfelelően használták, korszerűtlen eszközökkel rendelkeztek, és hosszú ideig tartott az általuk készített légi fényképek kiértékelése.

A hadművelet igazolta, hogy a Magyar Királyi Honvédségnél a hadászati felderítés légi és földi része között nincs összhang, illetve a hadászati földi felderítésnek nem sikerült sem szervezetileg, sem technikailag, sem pedig elméletileg lerakni az alapját. Ez a kérdés még a modern államok hadseregeinél is igen sok problémát vetett fel, nem beszélve a Magyar Királyi Honvédség gyenge lehetőségeiről.

Összességében megállapítható tehát – egyetértve a korabeli értékelésekkel –, hogy a magyar katonai vezetés ismerte a korszerű elveket, jó eljárásokat dolgozott ki, de azok gyakorlati megvalósulását a technikai, a szervezeti és (Trianon utóhatásai következtében) a kiképzésbeli hiányosságok gátolták. Így azok a pozitív eredmények, amelyek végül is biztosították a feladatok végrehajtását, a magyar katonák – a felderítők – erőn felüli feladatvállalásának, leleményességének és becsületes hozzáállásának volt köszönhető.

A 2. magyar hadsereg felderítő rendszere

1942 tavaszán a német–szovjet arcvonal erőteljes megnyúlása miatt szükségessé vált, hogy Magyarország is csapatokat küldjön a keleti frontra. A csapatok kiszállítása áprilisban kezdődött meg. Az útbaindított 2. magyar hadsereg hadrendjébe a III., a IV. és a VII. hadtest, az 1. páncélos hadosztály és az 1. repülőcsoport tartozott.

A hadsereg állományába szervezett repülőerőket egy repülőcsoportba vonták össze 1. Repülőcsoport néven.[37] Ebben kapott helyet az 1. távolfelderítő osztály, melynek állományába az 1/1. távolfelderítő és a 3/2. közelfelderítő század tartozott, amelyekre a repülőfelderítés feladatai vártak.

A távolfelderítő köteléket két századdal, ezen belül 12 géppel tervezték kiküldeni. A valóságban csak egy század, összesen 4 géppel került a csoport kötelékébe. A közelfelderítő erők a tervek szerint egy század erőben, 12 géppel települtek ki a hadműveleti területre.

A hadsereg alapját a gyalogezredek képezték, amelyek három-három zászlóaljból és az ezredközvetlen alakulatokból szerveződtek. A zászlóaljak három puskás és egy géppuskás (nehézfegyver) századból álltak. Az ezredközvetlenek között található árkász-század, kerékpáros és lovasszakasz szervezetileg felderítési feladatok végrehajtására is alkalmas volt. Igaz a kerékpáros és lovasszakasz mint gyorstartalék szerepelt.[38]

A könnyű hadosztályok két ezredből és a hadosztályközvetlenekből szerveződtek. A könnyű hadosztály elnevezést az 1942. február 17-én kelt 9.641/eln. – 1.a. – 1942. sz. körrendelet alapján a Gyalogdandár és a Székely gyalogdandár elnevezések helyett került bevezetésre. A többi dandár (határvadász, hegyi, lovas stb.) elnevezését változatlanul megtartották.[39] A közvetlenek között található huszárszázadot a felderítési feladatok végrehajtására szervezték. Mivel az alegységet a hadtestek önálló huszárszázadai állították fel, ezért fegyverzetük megegyezett.

A hadosztályközvetlenek közé tartozott tábori tüzérezred két osztállyal és hat üteggel rendelkezett, így önállóan is komoly tüzérfelderítő rendszert alkotott.[40]

A hadtestek három könnyű hadosztályból és a közvetlenekből álltak. Felderítési feladatokra a közvetlenek közül a kerékpáros és utász-zászlóaljak, továbbá a huszár- és tüzérbemérő-századok jöhettek számításba. A kerékpáros zászlóalj két kerékpáros századból és egy-egy árkász-, távbeszélő, gépkocsizó géppuskás és páncéltörő ágyús szakaszból szerveződött.

---

[37] M. Szabó Miklós: *A magyar királyi honvéd légierő a második világháborúban*. Budapest, 1987, Zrínyi Kiadó. 129. o.

[38] HK. 1986/3. szám. Szabó Péter: *A 2. magyar hadsereg felszerelése és fegyverzete a frontra kivonulás idején. 1942. április – május*. 621-622. o.

[39] HL. Vkf. Eln. 1. 1942/4583. (Könnyű hadosztály bevezetése kapcsán).

[40] HK. 1986/3. szám. I.m. 623-624. o.

A hadseregközvetlen alakulatoknál a tüzérosztályok (a tüzérségi felderítés végrehajtó erői) mellett az utász-zászlóalj és a rádiófelderítő század jelentette a közvetlen felderítő részeket. Az utász-zászlóalj két-két utász- és kerékpáros utász-századból és két rohamcsónak-századból állt.[41]

Az 53. híradó zászlóalj szervezetébe került a 101/1. rádiófelderítő század. A század iránymérő (három raj) és lehallgató szakaszból (öt raj) szerveződött.[42] Ez ebben az esetben új szervezetként jelentkezett, ami tovább bővítette a felderítés rendszerét és lehetőségeit.

A másik – nevében is szervezetszerű felderítő erő –, az 1. páncélos hadosztály alárendeltségébe tartozó 1. felderítő-zászlóalj volt. Állományába páncélgépkocsi-, motorkerékpáros, könnyű harckocsi- és gépkocsizó század tartozott, továbbá egy páncéltörő ágyús szakasz jelentette a közvetleneket az árkász-, távbeszélő- és műhely-szakasszal együtt.

Az előbbiekben érintett szervezetek jelenthették tehát a 2. magyar hadsereg felderítő erőit. Ezenkívül természetesen puskás századból – zászlóaljtól gyalogezredig – bármikor alkalmazhattak felderítésre kijelölt erőket.

A felderítő rendszer működésének tapasztalatai

A 2. magyar hadsereg alkalmazása során részt vett támadó műveletekben, közötte hídfők felszámolására indított akciókban, illetve folyóvédelmi feladatokban, pedig több területen is nehézségekkel küzdött. Egy minden tekintetben nagyon vegyes képet mutató hadseregként indult el a hadműveleti területre. A hadtestek addig össze nem tartozó hadosztályokból, ezredekből épültek fel. A kétezredes könnyű hadosztályok harcértéke meg sem közelítette az elvárásokat.

A felderítő erők tekintetében ugyanilyen vegyes volt a kép. A hadsereg nagyon minimális szervezetszerű felderítő résszel rendelkezett, inkább a felderítésre kijelölt (lovas, kerékpáros) alakulatok voltak jellemzők.

Az 1. páncéloshadosztály alárendeltségébe tartozott az egyetlen – nevében is, felszereltségében is – felderítő erő, az 1. felderítő-zászlóalj. Az eseményeket vizsgálva azonban az is megállapítható, hogy a zászlóalj felderítési feladatokat egyáltalán nem oldott meg. Végig a hadosztály, illetve a Cramer-hadtest alárendeltségébe tartozott, és általában biztosító és fedező feladatokat látott el. Egy alkalommal történt gépkocsizó lövésszázad erejű felderítő osztag alkalmazása, de az is csak összeköttetés felvételét célozta a szomszédokkal. A felderítő-zászlóalj könnyű harckocsiszázadait támadó feladatokra alkalmazták, de ezzel csak teljes felmorzsolódásukat „érték el”.

A már említett lovas és kerékpáros alakulatokat néhány esetben a támadó hadműveletnél alkalmazták felderítő járőr feladatokra gyalogosan, de az elöl lévő csapatok inkább önállóan oldották meg a felderítési és harcfelderítési feladatokat. A folyóvédelemben időszakonként pedig az önkéntesség került előtérbe.

---

[41] Uo. 629. o.
[42] HL. A 2. hadsereg hadrendje 5. lapoldal.

A 2. magyar hadsereg rádiófelderítése egyetlen századra hárult. Az iránymméréssel és lehallgatással adatokat szerző hadseregközvetlen alakulat a nagyobb ellenséges seregtestek és repülőterek tényének megállapításával, illetve helyének behatárolásával teljesítette a vele szemben támasztott követelményeket.

A műszaki felderítés kevés lehetőséghez jutott a hadsereg hadműveleteiben. Inkább az utólagos elemzés jelenthetett új információkat az ellenség műszaki berendezettségének állapotáról, vállalkozások során azonban az ellenség műszaki akadályait, fa–föld építményeit közelről tanulmányozhatták a műszaki szakemberek.

A felderítés viszonylatában a hadosztályok a legpontosabb, legmegbízhatóbb híreket a tüzérségi figyelőrendszertől kapták. Igaz, lehetőségeik csak kis mélység áttekintését tették lehetővé, azt a területet viszont megfelelően figyelni tudták.

Az 1. repülőcsoport – majd 2. repülődandár – rendelkezett a távol- és közelfelderítő feladatok ellátására alkalmas repülőkkel. Repülőgépeik már a hadműveletek megindításakor sem számítottak korszerűnek, adatszerzésükkel mégis feledtetni tudták a technikai hiányosságokat.

A 2. magyar hadsereg felderítő rendszerének működéséből az alábbi következtetések vonhatók le:

- a szervezetszerű, felderítésre kialakított felderítő szervek minimálisan voltak jelen a hadrendben;
- a hadműveletek sajátosságai (megerősített város-, folyóvédelem) nem tették lehetővé a „klasszikus” felderítő tevékenységet felderítőosztag, felderítő járőr stb. alkalmazására;
- egyértelműen a harcfelderítés került előtérbe;
- a műszaki felderítés a legritkább esetben tudott adatokat szolgáltatni a parancsnokságoknak;
- a tüzérségi felderítés – azon belül a mérőszázadok – maximálisan, a lehetőségeik felső határán dolgoztak;
- egyértelműen bebizonyosodott, hogy csak erős páncélos felderítő erők tudtak volna megfelelő felderítési adatok birtokába jutni;
- a folyóvédelem időszakában többnapos tevékenységre felkészített, megfelelő híradó eszközökkel ellátott, legalább a harcászati mélységet elérő felderítő erők szerezhettek volna megfelelő híreket, illetve folyamatosan pontosíthatták volna az ellenség helyzetét;
- a hadsereg sávjában legalább két rádiófelderítő század működésére lett volna szükség, hogy megfelelően átfogják a több mint 200 kilométert;
- a hadsereg számára nagyon kevés volt a felderítő repülők mennyisége (különösen a távolfelderítők gépmennyisége volt minimális, hiszen egyes időszakokban három géppel dolgoztak. – H. Cs.);

- szükség lett volna hadtestenként egy-egy közelfelderítő század rendszeresítésére;
- a felderítési adatok áramlása megfelelő szintű volt.

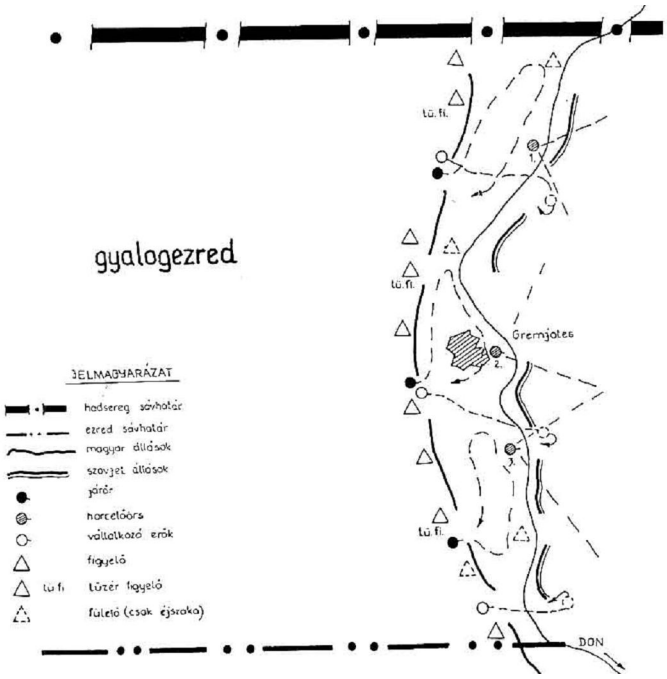

Egy gyalogezred felderítő rendszere a folyóvédelem időszakában

A felsorolt hiányosságok és problémák ellenére a felderítő rendszer megfelelően működött. Ezt támasztják alá a 2. magyar hadsereg tevékenységét elemző írások, és az a tény is, hogy a rendszer szinte napra behatárolta a várt szovjet támadás helyét és idejét. A problémák és hiányosságok felsorolása között egyetlen alkalommal sem említik meg a felderítés hiányát és elégtelenségét, mint a hadsereg vereségének okát.

Az utolsó háborús évek (1943–1945)

1942 őszén, amikor a 2. hadsereg egységei már a Don menti védelemre készültek fel, a békehadrendben újabb változás történt. A meglévő két lovasdandár (a Gyorshadtest két lovasdandáráról van szó – H. Cs.) összevonásával felállították az 1. lovashadosztályt, amelynek állományába szervezték a 3. felderítő-zászlóaljat. Szervezetében a közvetleneken (árkász-, távbeszélő, páncéltörő ágyús és ellátó-szakasz) kívül két páncélgépkocsi-század tartozott, 13-13 „Csaba” páncélgépkocsival.

A zászlóalj – a hadosztály állományában – még a Varsó körüli harcokban is részt vett. Onnan 1944. szeptember 19-ével került kivonásra.

A Duna–Tisza közi és a dunántúli harcok azonban teljesen felmorzsolták a hadosztályt. Részei még decemberben átvették a „Margit-vonal" kápolnásnyéki szakaszának védelmét, de végül az 1945. márciusi szovjet támadás után maradványai Sopronnál hagyták el az ország területét, folyamatos utóvédharcok közepette.

A harci tapasztalatok alapján egyre több felderítő alegységet állítottak fel, mivel azok a felderítés mellett bármely harcfeladat végrehajtására is alkalmasak voltak. Az 1943. évi békehadrendben már – ami az előzmények után már nem volt meglepetés –, jelentős számú felderítő erő szerepelt. A meglévő három hadsereg-parancsnokság alárendeltségébe tartozott hadtestek hadosztályai már szinte kivétel nélkül rendelkeztek szakfelderítő erőkkel.

A hadtestek állományában megjelent a felderítő-osztály, mint új szervezeti forma. Nem volt ez gyengébb erő, mint a zászlóaljak, de feladatköre több területen is bővült. Különösen fontos kiemelni, hogy azok az osztályok már gyakran alkalmazták a harcfelderítést.

A IV. (pécsi) hadtest 1943. évi békehadrendjébe például a 10. felderítő-osztály volt szervezve. Állományába a közvetlen alegységek (egy-egy árkász-, híradó, aknavető és páncéltörő ágyús szakasz) mellett egy motorkerékpáros század, egy lovasszázad és egy páncélgépkocsi század volt szervezve. A 277 fős huszárszázadok négy szakaszból szerveződtek és 298 lóval rendelkeztek. Fegyverzetük 9 golyószóró, 6 géppisztoly (parancsnoki állomány), szakaszonként 2 géppuska, gránátvető és nehézpuska, illetve 40 pisztoly és 200 karabély volt.[43]

A 2. páncéloshadosztály állományába tartozó 2. felderítő-zászlóalj szervezete akkor (például) a következő volt:

- egy gépkocsizó lövésszázad (12 golyószóró, két 5 cm-es gránátvető, két nehézpuska);
- egy motorkerékpáros század (12 golyószóró, 2 nehézpuska);
- egy páncélos-gépkocsizó század (13 „Csaba" felderítő páncélgépkocsi);
- egy árkász-szakasz;
- egy páncéltörő ágyús szakasz (négy 4 cm-es páncéltörő ágyú);
- egy távbeszélő-szakasz és egy műhelyszakasz.[44]

---

[43] Ságvári – Somogyi – Szabó: *Honvédhuszárok. A magyar királyi honvédlovasság, 1920–1945*. Budapest, 2001, TIMP Kft. Kiadó. 58. o.

[44] Szabó Péter – Számvéber Norbert: *A keleti hadszíntér és Magyarország 1943–1945*. Budapest, 2003, Puedlo Kiadó. 279. o.

A mozgósított gyaloghadosztályok hadrendjébe egy-egy felderítő-osztály tartozott, a következő szervezettel:

- egy kerékpáros század (12 golyószóró, 2 nehézpuska, két 5 cm-es gránátvető);
- egy huszárszázad (9 golyószóró, két 5 cm-es gránátvető, 2 nehézpuska, 2 géppuska);
- egy páncélgépkocsi-szakasz (4 „Csaba" felderítő páncélgépkocsi,
- egy páncéltörő ágyús szakasz (négy 7,5 cm-es páncéltörő ágyú);
- egy aknavetőszakasz (négy 8 cm-es aknavető);
- egy távbeszélőszakasz; és
- egy árkász-szakasz.[45]

1944. március 19-én a német csapatok megszállták Magyarországot és azonnal elrendelték a mozgósítható magyar haderő keleti frontra küldését. Ennek következményeként került sor az 1. magyar hadsereg mozgósítására és felvonultatására a Kárpátok előterébe, ahol valójában német alárendeltségbe került, az állományába tartozó páncélos-, gyalog- és könnyűhadosztályok (köztük a Székely-hadosztály) rendelkeztek felderítő erőkkel. A felderítő-zászlóaljak (páncélos- és gyaloghadosztály) és felderítő-osztályok szervezete elég vegyes képet mutatott. Igaz, a tapasztalatok alapján már szinte teljesen páncélgépkocsi-alakulatokból álltak, de azok kevés száma és az állomány kiképzettsége szűkítette az alkalmazási lehetőségeket. Nehezítette a klasszikus felderítés végrehajtását az egyre változó harchelyzet is, a magyar csapatok lehetőségei ugyanis egyre jobban leszűkültek. Kevés kivételtől eltekintve védelmi feladatokat hajtottak végre, néhány ellenlökéssel. Ebből következik, hogy a felderítők feladatát csak az előterep felderítése képezte, illetve a részvétel a védelmi harcokban. Kisebb szerepet kaptak még az egyre erősödő partizánmozgalom letörésében is, bár arra ritkán került sor.[46] Az áttörésveszélyes helyekre is gyakran irányítottak át felderítő erőket, akik képesek voltak gyorsan alkalmazkodni a kialakult helyzethez és feladataikat mindig megbízhatóan hajtották végre. Több esetben felderítő erők alkották a hadtestek tartalékát is, az előbbi okok miatt.[47]

1944 végén az 1. hadsereg állományában a következő felderítő erők, illetve parancsnokok maradtak és teljesítték szolgálatot:

- Barátossy Lajos ezredes — 6. felderítő-osztály parancsnok (08. 01-től);

[45] Szabó – Számvéber: I.m. 278. o.
[46] *Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához (1938–1945)*. Összeállította: Dr. Csima János. Budapest, 1961, Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár. 215–218. o.
[47] Uo. 229–231. és 233. o.

- Bojtár Ferenc alezredes — 25. felderítő-osztály parancsnok;
- Dorner Dezső százados — 2. felderítő-zászlóalj parancsnok (12. 09-től);
- báró Kende György főhadnagy — 10. felderítő-osztály parancsnok;
- Krisay Károly alezredes — 13. felderítő-osztály parancsnok;
- Nagy Géza III. alezredes — 24. felderítő-osztály parancsnok;
- Tamássy Zoltán alezredes — 16. felderítő-osztály parancsnok;
- Várkonyi Tibor százados — 6. felderítő-osztály huszárszázad parancsnok;
- Wolf László alezredes — 2. felderítő-zászlóalj parancsnok.[48]

A szovjet támadás eredményeként az Erdélyben és a Tiszántúlon szétvert 2. és 3. hadsereg alakulatai nagyrészt felbomlottak. Egyes részeik közvetlen német alárendeltségben folytatták a harcot, több alakulat, katona átállt a szovjetekhez, sokan igyekeztek hazajutni. A katonai felső vezetés még kísérletet tett több pótalakulat felállítására, így felderítő-pótzászlóaljakat is szervezetek, de azok már nem ugyanazok a felderítő alakulatok voltak, s értékelhető, dokumentált felderítési feladatokat sem hajtottak végre.

A repülőfelderítés helyzete az utolsó két évben a következőképpen alakult. Az 1943/44. évi hadrendben két repülődandáron belül az 1. távolfelderítő, továbbá a 3. és 4. közelfelderítő osztály szerepelt, 2-2 századdal. A hadműveletek során bekövetkezett veszteségek után a hadrendben változások történtek, de a felderítők más szervezetben, kevesebb géppel is tovább folytatták feladataik végrehajtását. A kecskeméti 3/1. közelfelderítő század például – Telbisz Imre repülő százados parancsnoklásával – Focke-Wulf FW–189 típusú repülőgépeivel 1943. május 22-étől decemberig 1100 bevetést hajtott végre.[49]

Az 1944. esztendő a magyar repülőfelderítés szempontjából sorsdöntő lett. Október végére szó szerint elfogytak a közel- és távolfelderítők (102. közelfelderítő, 102. távolfelderítő század). Igaz, 1944 novemberében még elkészült egy fejlesztési elgondolás, amely felderítés szempontjából a 102. közelfelderítő osztállyal számolt, de az már csak terv maradt.[50] Az egyre fogyó gépállomány és az ellenséges légi fölény miatt tevékenységük befejeződött, és azután már csak a magyar vadászgépek harcoltak az amerikai és a szovjet erőkkel, sajnos egyre nagyobb veszteségekkel.

---

[48] Dr. Csima János: I.m. 253–259. o.
[49] M. Szabó Miklós: *A magyar királyi*... I.m. 212. o.
[50] HK 1992/1. szám. Szabó Miklós: *A magyar királyi honvéd légierő szervezeti fejlődése 1941–1945*. 99. o.

1945-ben a Németországba kivont csapatok között több felderítő alakulat is volt. A kimutatások a következő felderítő erőket jelezték 1945 elején, német területen:

- 1. felderítő-zászlóalj részei — Langau;
- 3. felderítő-tartalékpótszázad — Melkből útban Harkirchenbe;
- 24. felderítő-tartalékpótszázad — Altenfelder;
- 101. rádiófelderítő és 102. rádió hírszerző század — Schwarzenborn;
- 6. felderítő-törzspótszázad — Dürmleis (Hollabrunn);
- 3. felderítő-pótzászlóalj részei — Prainbach-Kirchen;
- 24. felderítő-törzspótszázad — 12.b. Altenfelden;
- 6. felderítő-pótosztály (212 fő) — ?
- 3. felderítő-pótosztály (6 fő) — Hartkirchen.

A Magyar Vöröskereszt passaui irodái Ausztriában a 3. felderítő-zászlóalj-(Prambachkirchen) és a Szent László felderítő-osztály részeit (Scwarnd) jelentették 1945. szeptember 13-án.[51]

A harcászati–hadműveleti felderítés 1945 után

A Honvédelmi Minisztérium (HM) 1945. február 1-jén elkészült hadsereg-fejlesztési terve alapján, a fegyverszüneti egyezmény által meghatározott új hadosztályok hadrendjében már egy felderítő osztály volt szervezve a „Gyorscsapatok" megnevezés alatt.

Az osztály szervezete a következő volt:

Létszám: 630 fő, – osztályparancsnokság, – lovasszázad, – gépkocsizó század, – nehéz páncéltörő szakasz, – rádiós szakasz, – műhelyszakasz és a hadosztály kiképző táborában egy gyorskiképző-szakasz.

A volt Szövetséges és Társult Hatalmak Magyarországgal 1947. február 10-én Párizsban írták alá a második világháborút lezáró békeszerződést, aminek értelmében Magyarország 65 ezer főnyi szárazföldi haderőt és 5000 főnyi légierőt tarthatott fenn.

A honvédség 1947/48. évi hadrendjében a Honvédelmi Minisztérium közvetlenek között már helyet kapott az 1. önálló rádiófelderítő század is, de a Pálffy György nevével fémjelzett fejlesztési tervben (1948. október 1. – 1952. szeptember 30. között) már rádiófelderítő zászlóalj szerepelt, és megjelent önálló

[51] *Adalékok a Horthy-hadsereg…* I.m. 338–356. és 357. o.

szervezetként a felderítő-zászlóalj, továbbá az ejtőernyős zászlóalj is.[52] Azután rövid idő alatt követték egymást a különböző elnevezésű hadrendek: „Pilis I”, „Pilis II”, „Klapka”, „Petőfi”, amelyekben erőteljesen érzékelhető volt a rádiófelderítő és az ejtőernyős erők fejlesztése, de már az ezredekben is megjelentek a szakfelderítő csapatok, oda motorkerékpáros felderítő-szakaszokat szerveztek.

A Szovjetunió azonban rövid idő alatt jelezte, hogy átvette az irányítást Kelet-Európa, azon belül Magyarország felett is. 1948. február 18-án (13-án?) ugyanis Moszkvában aláírták a szovjet–magyar barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási egyezményt, amelynek tartalma már kimondottan erre utalt, ami egyértelmű iránymutatás volt az alakuló hadsereg számára is.

1950 nyarán aztán megkezdődött a magyar haderő addig soha nem látott fejlesztése, a „Rákóczi” és a „Kossuth” hadrendek kialakításával. A „Rákóczi” hadrend (1950. március 15. – október 31.) alapját a 3. lövészhadtest és a 7. gépkocsizó lövészhadosztály képezte. A hadtest az 5., 12., 17. hadosztályokból és a hadtestközvetlenekből állt. Közülük az 5. és a 12. hadosztály szervezetében volt felderítő alakulat, egy-egy gépkocsizó felderítő-század erőben.

Ebben a hadrendben a HM-közvetlenek között két felderítő-zászlóalj, illetve a hadseregközvetlenek alakulatoknál két rádiófelderítő zászlóalj (négy század) volt még szervezve.

A lövészhadosztályok gépkocsizó felderítő-századainak szervezeti felépítése akkor a következő volt: Létszám: 83 fő.

Szervezet: századközvetlen alegység, három felderítő és egy géppuskás szakasz.

Fegyverzet: 21 pisztoly, 48 géppisztoly, 14 puska, 9 golyószóró, 2 géppuska.

Szállítóeszköz: 1 terepjáró raj gépkocsi, egy 3-tonnás tehergépkocsi, 9 oldalkocsis motorkerékpár, 22 motorkerékpár.

A HM-közvetlen felderítő-zászlóaljak akkor a következőképpen szerveződtek: Létszám: 314 fő.

Szervezet: – parancsnokság, törzs, – szolgálati ágak, – politikai szervek, – technikai szolgálat, tüzérségi fegyverzet, – vegyivédelmi szolgálat, – hadtáp, – javító-szakasz, – páncélgépkocsi-század, – 2 motorkerékpáros század, – közepes harckocsi-század, – 76 mm-es páncéltörő ágyús üteg.

Fegyverzet és technika: 5 páncélos felderítő gépkocsi, 5 szállító páncélgépkocsi, 10 közepes harckocsi, 78 oldalkocsis motorkerékpár, 4 tehergépkocsi, 1,5-tonnás vontató, 20 golyószóró, négy 76 mm-es páncéltörő ágyú.

A „Kossuth” hadrend (1950. november 1. – 1951. március 15.) további erőteljes fejlesztéseket hozott. Kialakították a 6. lövészhadtestet (9., 19., 32. lövészhadosztály és közvetlenek) és a 11. páncélos hadtestet (7. gépesített, 18. páncélos hadosztály és közvetlenek). A páncélos hadtest hadosztályai egy-egy felderítő-

[52] Okváth Imre: *Bástya a béke frontján.* Budapest, 1998, AQUILA Könyvkiadó. 88-89. o.

zászlóaljjal rendelkeztek Pétervásárán és Jászberényben. A légierő – felderítés szempontjából – fényképező századdal bővült.[53]

1950-ben aztán felállításra kerültek a lövészezredek felderítő szakaszai is. Létszám: 21 fő. Szervezet: 3 felderítő raj. Fegyverzet: 2 pisztoly, 16 géppisztoly, 3 golyószóró. Szállító eszközök: 3 oldalkocsis motorkerékpár, 6 motorkerékpár, egy 3-tonnás szállító gépkocsi.

1951-ben Székesfehérváron megalakították a 62. ejtőernyős zászlóaljat, de az 1952. évi hadrendben a légierő állományában már megszervezték a 37. önálló felderítő-ezredet is. A szárazföldi erőknél Jászberényben megalakult a 12. felderítő-zászlóalj, mint a 18. páncéloshadosztály közvetlen alakulata. A Nyíregyházán lévő 1. lovashadosztály kötelékében pedig a 23. felderítő-zászlóaljat alakították meg, Debrecen helyőrségben.

1952-ben került sor az első hadműveleti szintű gyakorlat végrehajtására, amely a „Manőver" fedőnevet viselte.[54] Ott már a felderítő csapatok is szerephez jutottak a feltételezett (kijelölt) ellenséges erők helyzetének felderítésében. Abban az évben volt a legnagyobb a magyar haderő, létszáma meghaladta a 200 ezer főt, és fenntartása már-már embertelen terheket rótt az ország lakosságára.

1953-ban – Sztálin halála után –, magyar viszonylatban is átértékelésre került a haderő létszáma és feladatrendszere. Kezdetét vette egy intenzív leszervezés, amely három évig tartott. Annak során több alakulatot megszüntettek, több ezer tisztet és sorkatonát elbocsátottak el, illetve leszereltek.

1954-től kezdve a Néphadseregben megjelentek az atomfegyver alkalmazásával kapcsolatos elvi kérdéskörök, amelyek ha lassan is, de éreztették hatásukat a kiképzésben és a harci alkalmazásban. A másik meghatározó tényező a Varsói Szerződés (VSZ) aláírása volt (1955. május 14.). Annak hatására a felderítés feladatköre is megváltozott és egyre erőteljesebben jelentkezett az Ausztria, NSZK és Olaszország elleni felkészülés kérdése. Gyakorlati oldalról ez azt jelentette, hogy a felderítő csapatok felkészítésében ez a három ország került előtérbe. Ezen belül foglalkozni kellett:

- az ellenséges csapatok szervezeti kérdéseivel, azok változásaival;
- az ellenséges technikai eszközök felismerésével, különös tekintettel az atomeszköz kilövésére is alkalmas tüzérségi eszközökkel;
- az ellenségesnek tartott haderők rendfokozati jelzéseivel;
- erődítésekkel, erődítési lehetőségekkel és így tovább.

1956 őszén a magyar honvédség szervezetébe két lövész hadtest (három-három lövész, illetve gépkocsizó lövész hadosztály és közvetlenek), továbbá hadsereg- és főparancsnokság közvetlen alakulatok tartoztak.

---

[53] Okváth Imre: I.m. 183–185. o.
[54] *Honvédelmi reformok, haderő átalakítások Magyarországon 1848–1998*. Budapest, 2000. 141. o.

Mindez a felderítő csapatok tekintetében azt jelentette, hogy a gépkocsizó hadosztályoknál felderítő-zászlóalj, míg a lövészhadosztályoknál felderítő-század volt szervezve. Részletesen:

A hadosztályoknál:

- 2. felderítő-zászlóalj – Kecskemét,
- 83. felderítő-zászlóalj – Gyöngyös;
- 52. felderítő század – Kaposvár;
- 8. felderítő század – Kiskunfélegyháza;
- 6. felderítő század – Keszthely;
- 39. felderítő század – Pápa.

A főparancsnokság-közvetleneknél:

- 50. felderítő század – Hódmezővásárhely;
- 102. rádiófelderítő ezred – Budapest.[55]

Az 1956 őszén lezajlott események hatására a haderő újbóli teljes átszervezése mellett döntöttek, amely sokkal több időt vett igénybe, mint azelőtt bármikor. Igyekeztek minden alakulatot átgondoltan megszervezni és ez alól a felderítő csapatok sem voltak kivételek. Megszüntették a szakfelderítő erőket, és új koncepciókat dolgoztak ki. Az átszervezésre rányomta bélyegét a közvetlen szovjet „felügyelet".

1960 őszén állították fel ismét a felderítő-zászlóalj törzsek kereteit, de rövid egy év után ismét leszervezték azokat.

Az előző évek tapasztalatai és eredményei alapján nagyon fontos feladatot szántak azonban a 3. önálló rádiófelderítő ezrednek, amelynek állandó működése létkérdés volt. Érdekes, hogy ennek az egységnek a működését még a szovjetek se kérdőjelezték meg, és maximálisan erőkifejtést vártak az egységtől.

A csapatfelderítés szempontjából végül 1961 augusztusában érkezett el az „újrakezdés" ideje. Akkor alakult meg ugyanis az 5. Hadsereg törzse és állományában helyet kapott egy 5 fős felderítő-osztály is. Az osztály felelt a szakirányításért, a kiképzés szervezéséért, és javaslatokat készített elő a fejlesztéssel kapcsolatban.

Munkájuk eredményeként 1962 őszén ismét megalakultak a felderítő-zászlóaljak. Állományukban a zászlóaljtörzsön, a híradó és ellátó szakaszon kívül egy szovjet gyártmányú felderítő harcjárművekkel (BRDM / BTR–40) felszerelt felderítő-század kapott helyet. A felderítő-század szervezetébe egy BRDM-, egy motorkerékpáros és egy mélységi felderítő-szakasz tartozott.

Kialakították egy önálló rádiófelderítő zászlóalj kereteit is, amelyet mozgósítás esetén az előbb említett 3. önálló rádiófelderítő ezrednek kellett felállítania, és az 5. Hadsereg alárendeltségében tervezték alkalmazni.

---

[55] Okváth Imre: I.m. 349–351. o.

1962 novemberében a 34. önálló felderítő-század kiegészítésével megalakították a 34. önálló felderítő-zászlóaljat. A zászlóalj szervezete a következő volt:

- Zászlóalj-parancsnokság, törzs, ejtőernyős szolgálat, ügyvitel, szolgálatiág-vezetők (gépjárműtechnika, hadtáp, pénzügy);
- harcoló alegységek: két felderítő és egy kiképző század;
- harcbiztosító alegységek: híradó század (parancsnoki rádióállomás, adó-vevő szakasz, rádió kiképző szakasz, villamosműhely);
- kiszolgáló alegységek: zászlóaljsegélyhely, szállító szakasz, ellátó szakasz, raktárak.

A következő évben tovább folytatódott a felderítő csapatok belső fejlesztése. A zászlóaljak szervezete a következőképpen alakult: – zászlóaljtörzs, – híradó szakasz, – felderítő-század, – úszóharckocsi-század (UHK), – mélységi felderítő-század és ellátó alegységek.

Az 1960-as évek elején a hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljak állományában kialakított csapatfelderítő szervezetek megfeleltek a harci alkalmazás feltételeinek. A szakaszok helyett felderítő csoportokat (FCS) alakítottak ki, így a század hat azonos szervezésű felderítő-csoporttal rendelkezett.

A technika gyors elhasználódása miatt, az időszak végére ugyan megszüntették a zászlóaljak úszóharckocsi-századait, de az üzemképes eszközök átadásra kerültek az ezredek közvetlen felderítő századainak, ahol úszóharckocsi (PT–76) -szakaszokat állítottak fel.

Egyre nagyobb szerepet kaptak a mélységi felderítő csoportok (MFCS). Feladataikat az ellenséges vonalakon történő átszivárgással, illetve ejtőernyős ugrással tervezték megoldani. 1966-ban például a hivatásos, továbbszolgáló és a sorállomány 26 különböző ejtőernyős ugrást hajtott végre. Eredményeik bizonyították, hogy a zászlóaljak kötelékén belüli mélységi felderítő századok felkészültek az ellenséges területre ejtőernyővel tervezett kijuttatásra. Az összeköttetés azonban gondokat okozott. A meglévő R–350 rádiókészülékek (hatótávolság kb. 350 km), 0–50 kilométerig terjedő holt zónája miatt az összeköttetés megoldatlan volt.

Az 1960-as évek közepétől a felderítő-zászlóaljak állományába rádiófelderítő és rádiótechnikai századok kerültek, amely tovább növelte a zászlóaljak felderítő képességét, de egyben magasra tette a mércét a parancsnoki állomány előtt, hiszen az alkalmazás megtervezése és vezetése már bonyolult és sokrétű munkát igényelt. Kialakították a harcászati felderítő repülőszázadokat is, de azok gépállománya sem mennyiségben, sem pedig minőségben nem érte el a szervezetben (papíron jelzett) megjelöltet.

A páncélozott szállító harcjárművekbe R–123 és R–130 rádiókészülékek kerültek beépítésre, amelyek – csapatfelderítő szinten – már megoldották az összeköttetés addig fennálló állandó problémáját, megnőtt az alkalmazás mélysége és szilárdabb lett a vezetés.

1967. szeptember 1-jén – a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolával és a Killián György Repülő Műszaki Főiskolával egy időben – megalakult a Kossuth Lajos Katonai Főiskola, amelynek felderítő tanszéke már egy új időszak felderítő tisztjeinek felkészítését kezdhette meg.[56] Minden tekintetben az oda beiskolázott növendékek kapták a legkomolyabb, legsokrétűbb és fizikailag legkeményebb felkészítést, ezért felvételüknél is nagy körültekintéssel jártak el.

A következő években egymást érték a nemzetközi gyakorlatok, („Vltava", „Manőver", „Sumava", „Raszcvet", „Opál", „Pajzs" stb.) amelyek a VSZ–alakulatok összekovácsolását és egységes vezetésének pontosítását képezték. A gyakorlatok gyakran itthon is folytatódtak, akkor már csak magyar alakulatokkal.

Az 1970-es évek közepére a hadosztály felderítő-zászlóaljak szervezeti felépítése azonossá vált. A hat felderítő csoporttal rendelkező csapatfelderítő századok állományában rendszeresítettek egy mozgócélfelderítő lokátor szakaszt is, amely 3 db PSzNR–1 típusú földi mozgócélfelderítő lokátorral volt ellátva.

A gépesített lövész- és harckocsiezredeknél megszüntették az oldalkocsis motorkerékpáros alegységeket, és helyettük páncélozott szállító harcjárművel felszerelt alegységek kerültek a rendszerbe. Így az ezredközvetlen csapatfelderítő századok szervezete a következőképpen alakult át: – századparancsnokság, – két PSZH-F (páncélozott szállító harcjármű felderítő változat) típusú harcjárművel felszerelt szakasz, – egy úszóharckocsi-szakasz. Az átszervezés következtében a századok létszáma közel kétszeresére emelkedett, alkalmazásukat az ellenség mélységében 30–50 km között tervezték.

Tovább nőtt a mélységi felderítés jelentősége. A zászlóaljakhoz tartozó, illetve az önálló századok 13 és 15 mélységi felderítő csoporttal rendelkeztek. Alkalmazási mélységük 50-től 300 kilométerig terjedhetett.

Abban az időszakban a felderítő rendszer a következő felderítési nemeket működtette:

- csapatfelderítés;
- mélységi felderítés;
- rádió- és rádiótechnikai felderítés (RH és URH);
- rádiólokációs felderítés;
- tüzérfelderítés;
- műszaki felderítés;
- repülőfelderítés;
- vegyi-sugár és bakteriológiai felderítés.

[56] Szani Ferenc: *Néphadsereg 1957–1989*. Budapest, 1999, Honvéd Kiadó. 86-87. o.

A szervezeti fejlesztéssel párhuzamosan tehát a technikai fejlesztés is folyamatosan előtérben volt. A csapatfelderítő alegységek állományából teljesen kivonták a FUG-okat (felderítő úszó gépkocsi) és az előbb említett hazai gyártmányú PSZH–F-eket rendszeresítették. Így a hadosztályközvetlen felderítő-zászlóaljak állományában 12-12 db, míg az ezredközvetlen felderítő-századok állományában 4-4 db új típusú eszköz kapott helyet.

1976-ban a felderítő-zászlóaljak új helyőrségekbe települtek át:

- a 74. felderítő-zászlóalj Tatáról Győrbe;
- a 42. felderítő-zászlóalj Újdörögdről Szombathelyre; és
- az 54. felderítő-zászlóalj Kaposvárról Lentibe.

Az 1980-as évek a csapatfelderítés tekintetében főleg technikai fejlesztést hoztak. A hadosztályok felderítő-zászlóaljainak csapatfelderítő századai és néhány ezredközvetlen csapatfelderítő század új technikai eszközöket kapott. A PSZH–F-ek helyett szovjet típusú BMP–1 gyalogsági harcjárműveket rendszeresítettek a századoknál, és a földi mozgócél felderítő lokátor szakaszok is új, modernebb eszközt kaptak (PSzNR–5G). A századok kézifegyver tekintetében PA–63 típus pisztollyal, AMD–65 típusú géppisztollyal, Dragunov mesterlövész puskával és RPG–7 kézi páncéltörő fegyverrel rendelkeztek. Fejlesztették az optikai figyelő-eszközöket, új távmérőket és hangtompítókat is rendszeresítettek a felderítő erőknél.

Meg kell még említeni a szakkiképzést kitűnően szolgáló hegyi és vízi táborokat, valamint a felderítő rendszergyakorlatokat. Ezeken a felderítő összevonásokon kovácsolódtak igazán össze az alegységek, és kiképzés szempontjából is kiemelkedő szerepet játszottak.

Történtek még újabb helyőrségváltások, szervezeti átalakítások, de az 1980-as évek végére a felderítő csapatoknál is megmutatkozott a technika lassú elöregedése, és különösen az ellenségkép hiánya. Nem volt olyan cél, amely meghatározhatta volna a felkészítés irányát, a feladatrendszer átgondolását és felépítését. A Varsói Szerződés megszűnésével aztán saját koncepciókat kellett volna kialakítani, de a hirtelen jött önállóság kezdetben sok gondot okozott.

1989. április 25-én megkezdődött a Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok kivonása (ami 1991. június 19-én fejeződött be) és a magyar haderő ismét új kihívás előtt állt, de ez a kihívás már egy minden vonatkozásban önálló hadsereg kialakításának lehetőségét jelentette.

Befejezés

Már az első világháború, majd a tanácskormány Vöröshadseregének hadműveletei is számtalan példával gazdagították a magyar katonai felderítés történetét. Világossá vált, hogy a felderítésből származó információk előrelátást és lépéselőnyt biztosítanak a hadvezéreknek, parancsnokoknak és megalapozzák a kisebb helyi és nagyobb döntő győzelmeket is.

Az első világháborút lezáró békediktátum katonai határozványai a katonai felderítést is időleges „helybenjárásra” kényszerítették. Új hadsereget, új elgondolásokat kellett kialakítani és kialakítani akkor, amikor „ellenlábasaink” határaink mentén csak az alkalomra vártak, hogy újabb jelentős területeket szakítsanak ki Magyarországból.

Az 1924-ben megjelent Harcászati Szabályzat elméleti alapon rendezte és helyére tette a felderítéssel kapcsolatos addig elég szétszórt gondolatokat. Tartalmát tekintve már előre mutatva foglalkozott esetleges jövőbeni szervezeti lehetőségekkel is, amelyeknek felderítéssel kapcsolatos vonzata volt. A katonai tudományos élet főleg új szervezeti lehetőségeket keresett, s már foglalkoztak a trianoni tiltások hatálya alá eső technikai eszközökkel is. Igyekeztek figyelemmel kísérni egyes európai országok elgondolásait, és azokat alkalmazni a hazai lehetőségekre. Folyamatosan elemezték az első világháború történéseit, azon belül kiemelten a magyar vonzatokat. Ezek alapján minél több következtetés levonásával, azok minél szélesebb körű felhasználását és az elvekbe való beépítését szorgalmazták. Több szakmai vita dőlt el a tudományos folyóiratok hasábjain, amelyek nagyban befolyásolták a következő évek hadseregének arculatát. Ilyen volt például a ló jövőbeni szerepe, és a minél gyorsabb gépesítés problematikája.

Távol- és közelfelderítő erőkre osztotta alapvetően azokat a kijelölt csapatokat, amelyek az ellenség felderítéséért voltak felelősek. A légi távolfelderítés a trianoni tiltások miatt az elmélet szintjén maradt, de azon belül folyamatos volt útkeresése. A földi távolfelderítés egyértelműen az első világháborús tapasztalatokra épült. A lovastestek alkalmazásában mindenki egyetértett, és fel sem tűnt a technikai fejlődés néhány eredménye Európában, amely már akkor megkérdőjelezte a lovasság jövőjét. A behatárolt lehetőségek azonban hamarosan új elgondolások kidolgozásához vezettek. Gyorsan belátták, hogy amíg a tiltások érvényben vannak, gyakorlati téren nincs lehetőség a fejlődés ütemét tartani; de elméleti síkon nincs megkötés, lehetőség van új elgondolások kidolgozására. Különösen a különböző szintű harcászati feladatok kidolgozásánál volt lehetőség a fantázia megmozgatására. Ott az ideálisnak gondolt szervezetek jelentek meg mind a földi, mind pedig a repülő csapatok tekintetében. Hasonló volt a helyzet a közelfelderítésnél is. Repülőerők nem állhattak rendelkezésre, csak az elgondolás szintjén, de a földi felderítés gyakorlatilag is megoldható volt. A tüzérségi felderítésre szintén rányomta bélyegét a trianoni tiltások hatása. A repülő- és léggömbfigyelők helyett a földi megfigyelő rendszerre korlátozódott a tüzérség adatszerzése és tűzvezetése. Ezt a hátrányt még egy jó szintű műszerezettség sem pótolhatta.

A műszaki felderítés, mivel alapvetően a személyes megfigyelésre épült, megoldhatónak tűnt. Az egyetlen problémát és újragondolást a műszaki szakközegek szállítása jelentette. Azonban a lovas műszaki felderítő járőr folyamatosan alkalmazásra kerülhetett, de nem ijedtek meg a gyalogos tevékenységtől sem. Igénybe vehették továbbá a felderítő-osztagok és járőrök járműveit is, amennyiben oda nyertek beosztást.

Az az időszak felderítés tekintetében összességében elméleti síkon maradt. A tiltások hatása az elméleti kidolgozásokat helyezte előtérbe, de azok, bár jó gondolatokat tartalmaztak, gyakorlati próba nélkül nem voltak igazolhatók. A Harcászati Szabályzat azonban életképesnek bizonyult, megfelelt a követelményeknek.

Az 1938. esztendővel – amely új szabályzókat és fejlesztést is hozott – a Magyar Királyi Honvédség átlépett a minőségi fejlesztés gondolkodásköréből a mennyiségi mutatók mielőbbi felfuttatásának szférájába. A felderítő csapatok szervezeti változásai is kitűnően példázzák ezeket az elgondolásokat. Példázzák továbbá a több esetben nem átgondolt változtatásokat, az Európa más országaiban már elavultnak számító technika rendszerbe állítását. Mégis úgy lehet értékelni, hogy a felderítő-zászlóaljak rövid idő alatt megfelelően megerősödtek. Szervezetükben többcélú feladatok megoldására alkalmas alegységeket hoztak létre.

Szervezeti és technikai fejlődésen mentek keresztül a repülőcsapatok is. Valójában azonban csak a távolfelderítők egyes típusai ütötték meg a kívánt szintet, a közelfelderítők állandóan elavult gépeken repültek.

A rádiófelderítés előtérbe kerülése új lehetőségeket nyitott a felderítés előtt. Nem kellett az ellenséget látótávolságra megközelíteni, nem kellett veszteségeket szenvedni ahhoz, hogy adatokat szerezzenek. A rádióeszközök rohamos elterjedése pedig egyre több ellenséges vezetési szint felderítését tette lehetővé, és ebben a magyar rádiófelderítők európai szinten álltak.

Az intenzív fejlesztés ellenére azonban még mindig maradtak fehér foltok a felderítés területén is. Át kellett gondolni a hadászati földi felderítés lehetőségeit, meg kellett oldani a felderítőcsapatok mozgékonyságának és védettségének kérdését is.

A végigharcolt évek (1941–1945) tapasztalatai azonban meggyőzték a titokban reménykedőket is. A felderítő csapatok – bár magasabb gépesítettségi fokkal rendelkeztek, mint az átlag –, sokkal sebezhetőbbek voltak, mint az európai haderők hasonló alakulatai, az alkalmazott felderítési módok viszont egyértelműen megfeleltek a követelményeknek. Rövid idő alatt tisztázódott, hogy a földi távolfelderítés kora lejárt, és a harcfelderítés került előtérbe.

A magyar katonai szellemi kapacitás mindenkor fogékony volt az újra, mindenkor képes volt gyors helyzetértékelésre, és a lehetőségek függvényében a változtatásra is, így a háború végére már teljesen tisztában volt azzal, hogy mit és hogyan kellene csinálni, de arra már sem képzett erő, sem pedig megfelelő haditechnikai park nem állt rendelkezésre.

A második világháború után a magyar haderőben is szovjet mintára kezdték kialakítani a felderítő csapatokat, és alkalmazásukban sokáig a második világháborús elvek érvényesültek. Kiképzésük is a szovjet elveket tartalmazó szabályzatok, módszerek szerint folyt, amiben 1989-ig lényeges változás nem történt.

CSEPREGI LÁSZLÓ EZREDES – HALÁSZ ISTVÁN EZREDES

A MAGYAR HARCÁSZATI–HADMŰVELETI FELDERÍTÉS NAPJAINKBAN 1990–2008

Tisztelt Olvasó!

Az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés 90. évfordulója alkalmából a katonai felderítés egyik fajtája, a harcászati–hadműveleti felderítés 1990–2008 közötti történetének fontosabb eseményeit foglaljuk össze írásunkban, a teljesség igénye nélkül. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak az aktív és nyugdíjas kollégáknak, akik visszaemlékezéseikkel hozzájárultak a harcászati–hadműveleti felderítés története jelentősebb állomásainak felelevenítéséhez. Ezen terület történetének pontos és részletes feltárása komoly, a Hadtörténelmi Levéltár és Irattárban lefolytatott kutatómunkát igényel. Tavaly elkészült a rádiófelderítés története, amelyhez hasonló munkával a felderítés többi neme még nem rendelkezik, de tervezzük ennek a hiánynak a pótlását. Sajnos, pillanatnyilag elsősorban a személyi feltételek hiányoznak egy ilyen nagyléptékű kutatómunka végrehajtásához. Ilyen előzmények miatt – és tekintettel a rendelkezésre álló rövid időre –, csak a legfontosabb eseményeket emeltük ki, de azok is tartalmazhatnak tévedéseket, amelyeket majd korrigálni kell.

A harcászati–hadműveleti felderítésben bekövetkezett változások a rendszerváltozástól napjainkig

Az 1989-ben megkezdődött rendszerváltozás első időszakában, 1990/91-ben a harcászati–hadműveleti felderítést folytató szervek és szervezetek gyakorlatilag változatlan feltételekkel, személyi állománnyal és eszközökkel folytatták az új követelmények szerinti kiképzést és felkészítést. Rendelkezésre álltak: az 5. Hadsereg közvetlen 34. mélységi felderítő-zászlóalj (Szolnok), a 2. önálló rádiófelderítő zászlóalj (Szombathely), a 83. önálló rádiótechnikai felderítő-zászlóalj (Szombathely, mozgósítás után), a hadtestek felderítő-zászlóaljai (1. ábra)– 24. felderítő-zászlóalj (Eger), 42. felderítő-zászlóalj (Szombathely, később Pécs), 74. felderítő-zászlóalj (Győr) – és a dandárok felderítő-századai (2. ábra). A felderítő szervezetek nem szakfeladatként, de részt vettek a szovjet csapatok kivonásának biztosításában, az elhagyott objektumok átvizsgálásában, őrzésében és mentesítésében.

A nagy erőket megmozgató harcászati gyakorlatok elmaradása miatt a kiképzés hangsúlya áttevődött az alegységszintű felderítő szervek és a törzsek kiképzésére. Az új országvédelmi koncepciónak (körkörös védelem) megfelelően az 5. Hadsereg parancsnokságának felderítő szerve kidolgozta azokat az elgondolásokat, amelyek lehetővé tették a meglévő erők szükséges reagálását és szervezett tevékenységét az új körülményeknek megfelelően. A hadseregtörzs által vezetett parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok keretében a 42. felderítő- és a 2. önálló rádiófelderítő zászlóaljak törzsei begyakorolták az új követelményeknek megfelelő tevékenységet. Ezzel párhuzamosan, 1991 tavaszán és kora nyarán megkezdődött a szervezeti átalakítás és diszlokáció előkészítése.

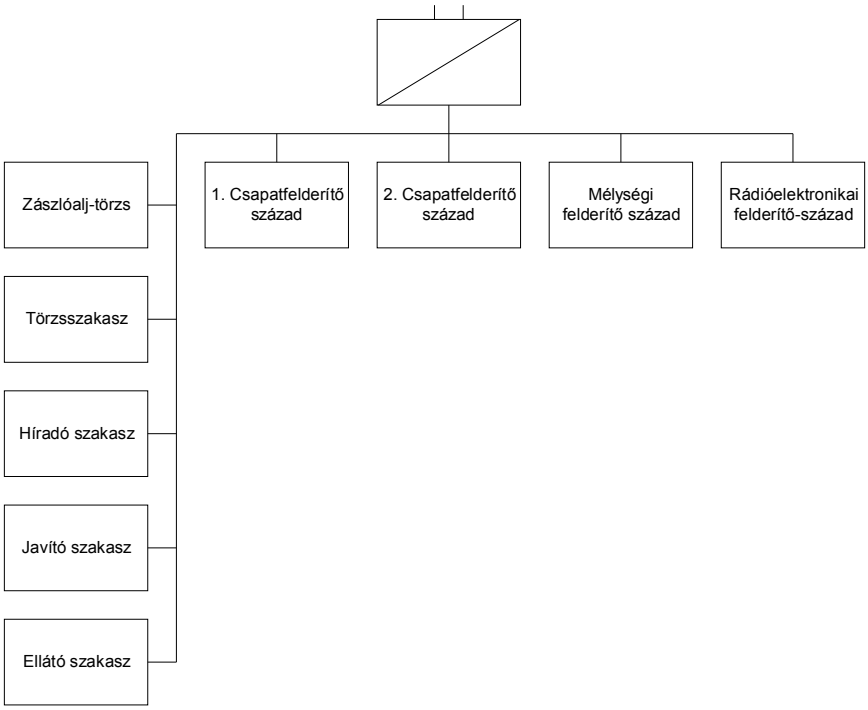

1. ábra. Hadtestközvetlen felderítő-zászlóalj szervezeti felépítése (elvi vázlat)

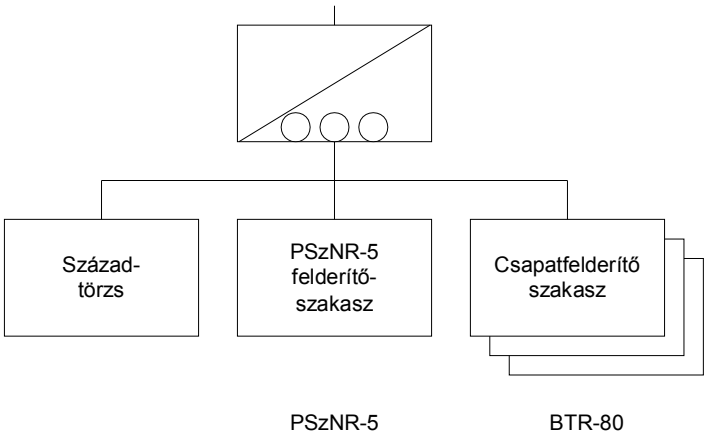

2. ábra. A felderítő-század szervezeti felépítése (1990)

A törzsek szervezete nem, de személyi állományuk összetétele 1990-ben alapvetően megváltozott. Az idősebb, tapasztalt állomány jelentős része nyugdíjazásra került, többen pedig magasabb beosztásokat töltöttek be az újjáalakult szervezetekben. A Magyar Honvédség Vezérkar Katonai Felderítő Hivatal (továbbiakban MHVK KFH) hadműveleti–harcászati főnökségét Szalai István ezredes, később vezérőrnagy vezette. A főnökség állománya gyakorlatilag 10 főre csökkent, és szinte folyamatosan változott.

1991 nyarán az 5. Hadsereg parancsnoksága megkezdte a Szárazföldi Csapatok (SZCSP) Vezérkara szervezetre történő átalakulást. Ezzel egyidőben megkezdődött a csapatok új szervezetre történő áttérésének és új diszlokációjának előkészítése.

Az átszervezés idején tört ki a délszláv háború, ami nem érte felkészületlenül a törzseket és csapatokat. A korábban begyakoroltaknak megfelelően a törzsek megtervezték és végrehajtották a felderítő rendszer kijelölt elemeinek felkészítését és felvonultatását az államhatár védelmének megerősítésére. Időnként rendkívül nehéz körülmények között, de a meghatározottaknak megfelelően hajtották végre a csapatok a felderítési feladatokat. A 42. felderítő-zászlóalj új diszlokációjának megfelelően Pécsre költözött. A zászlóalj saját laktanyáját használta bázisként az államhatáron folytatott felderítő művelet időszakában. A másik bázislaktanya – a kiskunhalasi – fogadta a 24. felderítő-zászlóalj állományát és szolgálta ki a felderítő rendszer alföldi elemeit egészen a művelet befejezéséig, 1992 nyaráig. A 2. önálló rádiófelderítő zászlóalj (ö. ráf. z.) – együttműködésben az MH Távközlési Kutató és Ellenőrző Intézettel –, oldotta meg a rádióelektronikai felderítési feladatokat. A rádiófelderítő rendszerbe bevonásra kerültek a harcászati rádiófelderítő századok és a rádiózavaró századok felderítő képességének egy része is. A 2. ö. ráf. z. önállóan, a HDS törzs irányításával települt a D-i országhatár mentén, harcrendi elemeivel. A rádiófelderítés adatszerző és értékelő tevékenysége a szakmai vezetés tisztázatlansága miatt, továbbá az együttműködés a hadászati és hadműveleti rádiófelderítő erők között csak vontatottan alakult ki, ezért a hatékonyság kezdetben nagyon alacsony szintű volt. Súlyosbította a helyzetet a tolmácshiány, a nyelvismeret hiánya, a szaktechnikai eszközök elavultsága, a korszerűtlen vezetési eszközök (R–107, R–405x), és döntő mértékben a rádiófelderítő ismérvek teljes hiánya. Az alkalmazás tapasztalatai bebizonyították, hogy 250 km előrevonási és szétbontakozási menet végrehajtása után az elavult gépjármű és szaktechnika nem volt alkalmas a terv szerinti feladat készenléti időre történő végrehajtására.

A kezdeti sikertelenség legalapvetőbb oka az adatszerző és feldolgozó állomány célirányos szakfelkészítésének hiányosságai, a tisztázatlan vezetési és együttműködési feladatok elmaradása (KFH–HDS–hdt) volt, egyben bebizonyosodott az alkalmazási elvek elavultsága, kidolgozatlansága is az ilyen esetekre.

A csapatfelderítő szervek figyelőműszereinek mennyisége és minősége sürgős kiegészítést igényelt, melyet az MHVK KFH főigazgatója soron kívül rendelt el. A beszerzéseket követően jelentősen javult a figyelőrendszer célfelderítő és éjszakai figyelőképessége. A felderítő műveletet a bevont erők rendkívül fegyelmezetten és szakszerűen hajtották végre, pedig számos esetben kerültek kényes, sőt kimondottan veszélyes helyzetbe. Veszteségünk mindössze egy PSzNR–5 földi mozgócél-felderítő lokátor volt, mely gyaníthatóan jugoszláv elektronikai csapás következtében teljesen üzemképtelenné vált.

A művelet befejezését követően 1992-ben végrehajtásra kerültek a korábban tervezett átszervezések és diszlokációs feladatok. A 42. felderítő-zászlóalj Pécsett maradt, a 2. önálló rádiófelderítő zászlóalj Kiskunfélegyházára diszlokált és beolvadt az újonnan felállításra került 5. elektronikai-harc ezred (ehc. e.) állományába. Oda kerültek összevonásra a felderítő zászlóaljak rádió- és rádiótechnikai felderítő századai is. A 83. önálló rádiótechnikai felderítő-zászlóalj „M" szervezete megszűnt. Az 57. felderítő szakanyagjavító század felszámolásra került. Állománya és eszközei az 5. ehc. e.-hez kerültek. Az ezred parancsnokává az MH Szárazföldi Vezérkar (SZFVK) korábbi rádiófelderítő főtisztje, Klimó Lajos ezredes került kinevezésre.

A korábban kialakított előrelátó felkészítés következtében számos felderítő tiszt már az 1990-es évek kezdetén jól beszélt angolul és németül, ezért a NATO-val történő együttműködés felerősödése, valamint a balkáni békefenntartó műveletek következtében számos szakmailag jól felkészült, nyelveket beszélő fiatal tisztre volt szükség. Ez az állomány kikerült a felderítő rendszerből és más fontos beosztásokat töltött be. Így történt ez a hadműveleti–harcászati főnökkel, Szalai István ezredessel is, ezért a főnökség vezetését Takács László ezredes vette át.

A délszláv háború tapasztalatait hasznosítottuk a későbbi országvédelmi tervek elkészítése, a parancsnokok és törzsek, valamint a csapatok felkészítése és kiképzése során is. A felderítő csapatok technikai fejlesztésére átfogó tervet készítettünk, szintén a szerzett tapasztalatok alapján.

1995/96-ban újból jelentős szervezeti és személyi változásokra került sor. A megszűnt katonai kerületekkel együtt került felszámolásra jogutód nélkül a 42. felderítő-zászlóalj. A 74. felderítő-zászlóalj beolvadt a 26. gépesített lövészdandár állományába, majd röviddel azután szintén felszámolásra került.

A 3. gépesített hadosztály felállítását követően annak alárendeltségébe került az egyetlen megmaradt harcászati szintű felderítő zászlóalj, a 24. felderítő-zászlóalj.

Az MH Szárazföldi Csapatok (SZCSP) felderítő főnöksége élére Fritz Sándor ezredes helyett Esztári Ferenc ezredes került kinevezésre. Takács László ezredes szolgálati nyugállományba vonult, a beosztásba Palotás István ezredest nevezték ki.

Sajnos, nem csak folyamatos képességcsökkenést kellett a felderítő rendszernek elszenvedni. Az újonnan felállításra került 88. légimozgékonyságú, később gyorsreagálású zászlóalj jelentős felderítőkapacitásokkal rendelkezett, emellett állományának jelentős része a 34. mélységi felderítő-zászlóaljból (mf. z.) került ki. Parancsnoka Keresztúri László ezredes, a 34. mf. z. parancsnok-helyettese lett.

A legjelentősebb szervezeti változás – amely a teljes felderítő rendszert érintette –, 1996. szeptember 1-jével következett be. Az MHVK KFH nemzetbiztonsági szolgálattá történő átalakulása (alapja: az 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról, a továbbiakban MK KFH) következtében a hadműveleti és harcászati felderítés kikerült az addigi keretek közül és csoportfőnökségként a Honvéd Vezérkar elemévé vált. A HVK Felderítő Csoportfőnökség (J2) élére Terecskei Tibor ezredes, később vezérőrnagy került kinevezésre. A Csoportfőnökség létszáma akkor 25 fő volt. A szervezetre már nemcsak a korábbi feladatok vártak. Szakmai

irányítója lett a két haderőnemi, a szárazföldi és a légierő vezérkara felderítő törzseinek (G2, A2), ezért a Csoportfőnökség állományában megjelentek a szárazföldi fegyvernemek és a légierő felderítő tisztjei is. Tevékenysége kiegészült a felderítési adatok gyűjtésével és feldolgozásával, amelyet addig a HVK KFH szervei végeztek. Több mint egy évi „kényszerű együttlakás" után a Felderítő Csoportfőnökség 1997 októberében átköltözött a HM-II objektumba. Az elhelyezési feltételek megoldódásával ki kellett alakítani az önálló szervezeti élet feltételeit, majd azzal párhuzamosan megkezdődött a NATO-csatlakozás előkészítése. A Csoportfőnökség állományából többen NATO-tanfolyamokat végeztek, NATO PfP-gyakorlatokon készültek fel a várható feladatokra. A Csoportfőnökség – az MH Informatikai Intézettel közösen – számítástechnikai fejlesztési programot indított. A csoportfőnökséget a HM rendelkezésére álló, akkor legmodernebb információ-technológiai eszközrendszerrel látták el. Megteremtődött a folyamatos információ-áramlás technikai feltétele azzal, hogy minden felderítő parancsnokság és szervezet bekapcsolódott egy zárt felderítő intranet-hálózatba, amely felderítési adatok továbbítását nem tette ugyan lehetővé, de nyílt információk továbbítására alkalmas volt. A kialakított hálózat a tervezett Felderítő Vezetési és Információs Rendszer alapját jelentette, amely a később kialakításra tervezett Parancsnoki Vezetési és Információs Rendszerhez integrálódva, annak részét képezte volna.

A NATO-csatlakozás tervezési folyamata során, 1998-ban elkezdődött egy NATO-kompatibilis felderítő rendszer kialakításának tervezése. A tervezés célja az volt, hogy a meglévő, a volt Varsói Szerződés kívánalmainak megfelelő szervezeteket – a meglévő képességek megtartása mellett –, a NATO követelményeinek megfelelő felderítő képességekkel rendelkező felderítő szervezetekké alakítsuk át.

1996-tól az információszerzés hatékonyabb, célorientált megvalósítása érdekében az értékelő és tájékoztató osztály kijelölt állománya az MK KFH Helyzetértékelő és Jelentő Központjában (HJK) dolgozott, a Csoportfőnökség részére kialakított munkahelyeken, javítva az információáramlás sebességét és a két szervezet együttműködését. Ez a munkarend 2003-ig állt fenn, amikor az átszervezés következtében a Csoportfőnökség személyi állománya annyira lecsökkent, hogy a továbbiakban oda már nem tudott szakembereket biztosítani.

A NATO-csatlakozás előkészítése során több NATO-bizottság munkájába is bevonásra kerültünk. Ezek nagyban elősegítették a követelmények tisztázását és a felkészülést a minimális követelmények teljesítésére. A képviselet és a felelősségi területek az MK KFH-val együttműködve a különböző bizottságokban elosztásra kerültek, bár a későbbiek során a követelmények és a felelősségi körök újragondolása miatt ez többször is változott.

A személyi állomány kiképzésére és felkészítésére már a csatlakozást megelőzően számos lehetőség nyílt. Elsősorban az Egyesült Államok által felajánlott kiképzési lehetőségek kihasználásával számos tiszt végzett hosszabb-rövidebb idejű tanfolyamot, vagy kapott magasabb képzést. Szintén jelentős volt a német segítség, elsősorban a törzstisztek felkészítésében. A kapott képzési lehetőségek jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a csatlakozás során kapott felderítő tiszti beosztásokat jól felkészült állománnyal tudtuk feltölteni. Sajnos, elveszítettük legfőbb szakmai támogatónkat: Szalai István vezérőrnagy 1998 novemberében tragikus gépjármű-balesetben életét vesztette.

1999 márciusában – az ENSZ BT határozata alapján, a NATO Jugoszlávia elleni fellépése során –, a felderítő rendszer néhány elemét aktivizálni kellett. Folyamatos felderítő szolgálat került bevezetésre, melyet a következő év nyaráig tartottunk fent. A felderítő rendszer folyamatosan gyűjtötte és értékelte a beérkező információkat, ellátta a szükséges felderítési adatokkal a katonai felső vezetést. A koszovói KFOR békefenntartó műveletben számos felderítőtiszt kapott fontos megbízatást, elsősorban nem szakmai beosztásokban. A felderítő-zászlóaljak személyi állománya több váltásban teljesített szolgálatot az MH Őr és Biztosító Zászlóalj állományában.

A Magyar Honvédségben 1999-ben lefolytatott stratégiai felülvizsgálat számos negatív következménnyel járt. Kivonásra kerültek a felderítő rendszerből a lánctalpas harcjárművek. A Csoportfőnökség kifejezett kérése ellenére a kivonás sorsára jutottak a technikailag még kifejezetten jó állapotban lévő BRM–1K felderítő járművek is, melyek elvesztése jelentősen csökkentette az MH felderítő képességét. Ezzel megszűnt a viszonylag korszerű földi figyelőképesség, mivel a helyette rendszeresített BTR–80 harcjárművek semmilyen figyelő és helyzet-meghatározó berendezéssel nem rendelkeztek, és a felderítő rajokat sem látták el hordozható figyelőműszerekkel.

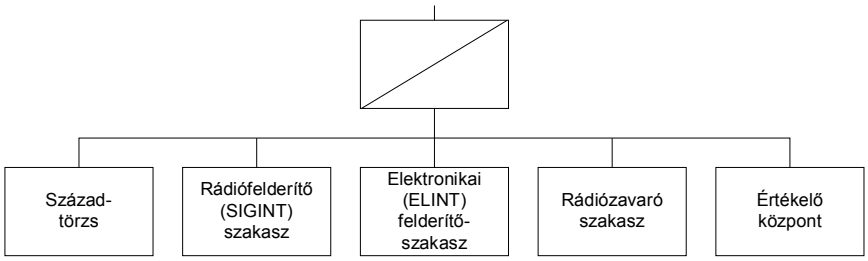

3. ábra. Elektronikaiharc-század (SIGINT/EW) szervezeti felépítése (elvi vázlat)

2000 júniusában újabb átszervezésre került sor. Az előkészítés során a Csoportfőnökség javaslatot tett egy, az alapvető NATO-funkciókat tartalmazó, a felderítő, a biztonsági, a felderítés elleni védelem és az elektronikai hadviselés feladatainak egységes rendszerben történő irányítására alkalmas J2–S2 törzsek és csapatok felállítására. A javaslatok jelentős részét a legfelső vezetés elvetette. A Felderítő Csoportfőnökség 2001. május 1-jén az új vezérkari szervezetben mindössze az elektronikai hadviselési osztállyal és törzsosztállyal bővült ki, a meglévő hadműveleti és az értékelő és tájékoztató osztály mellett. A Csoportfőnökség élére Tánczos László dandártábornok, később vezérőrnagy került kinevezésre. Akkor a csoportfőnökség állománya 44 főre bővült. A csapatok átszervezése során az 5. elektronikai-harc ezred felszámolásra került, meghatározott elemei elektronikai-harc század kötelékben beépültek a 24. felderítő-zászlóaljba (3. ábra). Ezzel azonban nem képességnövekedés, hanem a meglévő képességek jelentős csökkenése következett be.

2001 júliusában megkezdte munkáját a nápolyi NATO Déli Régió Parancsnokságon az első magyar nemzeti felderítő részleg. Az MK KFH-val közösen felállításra került szervezet legfontosabb feladata volt a felderítési adatok és információk cseréjének biztosítása a Parancsnokság és az MH között, valamint a műveleti területen működő alakulatok felderítési adatokkal történő hatékonyabb ellátása. Emellett nagy jelentőségű volt a felderítő összeköttetés, a jelenlét a Parancsnokság felderítő közösségében.

A technikai fejlesztés területén is történt előrelépés. Rendszeresítésre került a HRS–7000 korszerű mélységi felderítő híradórendszer, és több lépcsőben megtörtént az ejtőernyők cseréje, valamint korszerű siklóernyők beszerzése. A legkorszerűbb figyelő és felderítő műszerek közül is sikerült beszerezni néhány eszközt, bár szinte csak egyes darabokról beszélhettünk, nem rendszerekről.

2001-ben az SFOR-misszióban (Okučani) lehetőséget kaptunk az egyre fontosabbá váló harcászati hírszerzésre (HUMINT) történő felkészítésre és a feladatok végrehajtására nemzetközi körülmények között. Az Egyesült Államok által vezetett szövetséges felderítő-zászlóaljban (AMIB) féléves váltással két tiszt, vagy tiszthelyettes kapott képzési lehetőséget, majd beosztást. Számos tisztünk mint oktató, vagy századparancsnok dolgozott, hozzáértésével, szakmai tudásával kiérdemelve a parancsnok bizalmát és a többi nemzet képviselőjének megbecsülését. Az ott szerzett tapasztalatok később nagyban hozzájárultak a saját harcászati hírszerző (HUMINT) század felállításához és kiképzéséhez.

Az első, kötelékben végrehajtott, kifejezetten felderítő szakmai feladatra 2002-ben került sor: a KFOR kötelékében, olasz irányítással, egy felderítő század erővel részt vettünk Macedónia északkelet körzetének ellenőrzésében. A KFOR érdekeinek megváltozása miatt ezt a feladatot a KFOR mögöttes harcálláspont őrzésének ellátására kellett módosítani. Annak ellenére, hogy a felderítést csak rövid ideig végeztük, a 34. mélységi felderítő-zászlóalj részt vevő állománya kiérdemelte a vezető olasz parancsnokság szakmai elismerését.

A Csoportfőnökség a korábban kialakított nemzetközi kapcsolatait tovább fejlesztette. A „visegrádi országok” és Szlovénia felderítő csoportfőnökségeivel és csapataival hagyományosan jó kapcsolatunk alakult ki. A NATO-tagságra törekvő országokkal, elsősorban Horvátországgal, de különösen Romániával tartottunk fent szoros kapcsolatot. Ezek a kapcsolatok nem merültek ki a csoportfőnökök éves találkozóival, hanem közös kiképzéseket, versenyeket is jelentett. Az évente megrendezett „Szent Márton” nemzetközi felderítő verseny 1996-tól kezdve a térség fontos felderítő eseményévé nőtte ki magát. Az MH felderítő alakulatai által nevezett csapatok mellett a kezdeti két külföldi csapat 2004-re már hatra bővült, és a versenyt is több naposra kellett átszervezni.

A közösen végrehajtott kiképzési rendezvények közül a Szlovéniában végrehajtott hegyi kiképzés, a magyar–román közös felderítő kiképzés segített emelni a saját személyi állomány képzettségét, és erősítette a felderítő alakulatok, valamint a részt vevő állomány jó kapcsolatainak kialakítását. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel közösen több éven keresztül rendeztük meg az osztrák tiszti hallgatók ejtőernyős kiképzését. Ennek ellentételezésére az osztrák fél téli hegyi kiképzést biztosított a kiválasztott állománynak, alpesi körülmények között.

A szövetséges erők iraki hadműveleteinek befejezését követően, az MH részvételét az Iraki Szabadság műveletben jelentős felderítő erők támogatták. A szállító zászlóalj S2 részlege mellett kiküldésre került a nemzeti felderítő részleg (NIC), és a nemzetközi törzsekben is a művelet MH részéről történő befejezéséig dolgoztak magyar felderítő tisztek. A végrehajtó állományban – elsősorban a biztosító században – számos felderítő katona teljesített szolgálatot a különböző váltásokban.

2003. július 1-jével újabb átszervezésre került sor. A Felderítő Csoportfőnökség létszáma ismét 25 főre csökkent. Tánczos László dandártábornokot Dr. Katona István ezredes váltotta a csoportfőnöki beosztásban. Az átszervezés következtében megszűnt a törzsosztály, csökkent az elektronikai hadviselési osztály létszáma, a hadműveleti és az értékelő és tájékoztató osztály összevonásra került. A létszámviszonyok nem tették lehetővé a továbbiakban az MK KFH-ban történő folyamatos munkavégzést, ezért a vezérkari főnök engedélyével megszüntettük a közös információgyűjtő tevékenységet. A haderőreform keretében ismét megkíséreltük korszerűsíteni a felderítő rendszert. A műveleti területen tevékenykedő erők felderítő képességét kívántuk javítani a harcászati hírszerző és pilóta nélküli repülőalegységek felállításával. A harcászati hírszerző (HUMINT) állomány kiválogatása és felkészítése 2004-ben megkezdődött, sajnálatos módon azonban a pilóta nélküli repülők kérdése ismét lekerült a napirendről.

Emellett kísérletet tettünk egy információgyűjtő, értékelő és tájékoztató központ felállítására a 24. felderítő-zászlóalj állományában. A javasolt szervezet ugyan bekerült az állománytáblába, de a következő állománytábla-módosítás során törölték. Kidolgoztuk a felderítő támogatás olyan rendszerét, amely a rendelkezésre álló felderítő erőkkel képes támogatni az MH ambíciószintjének és a NATO tervezési követelményeinek megfelelően a műveleti területen alkalmazásra tervezett erőket. A szárazföldi erők rendelkezésére álló, mindössze egy felderítő-zászlóalj szervezetét olyan követelmények szerint terveztük megváltoztatni, amellyel lehetővé vált volna az összes rendelkezésre álló felderítő információforrás egy rendszerben (ISTAR) (4. ábra) történő vezetése és irányítása, kiegészítve a rendszert a még hiányzó elemekkel. A véghezvitelt ismét megakadályozta a menetrendszerű átszervezés, amely megszüntette a Honvéd Vezérkar korábbi J1–J9 szervezetét. A Felderítő Csoportfőnökség egyik utolsó munkája a 2005 elején kiadott, Magyar Honvédség összhaderőnemi felderítő doktrínája. A doktrína az MH-ban másodikként, az MH összhaderőnemi doktrínát követve került kiadásra.

2005 februárjában megkezdődött a Honvédelmi Minisztérium szervezetének korszerűsítése. A Honvéd Vezérkar beintegrálása során a Felderítő Csoportfőnökség feladatrendszere átalakult, és bizonyos feladatait át kellett adni. A Felderítő Főnökség osztályszintű szervezetté alakult át, és hat fővel integrálódott a HM HVK Katonai Tervező Főcsoportfőnökségbe. Az osztály vezetője Fucsku Sándor alezredes, később ezredes lett.

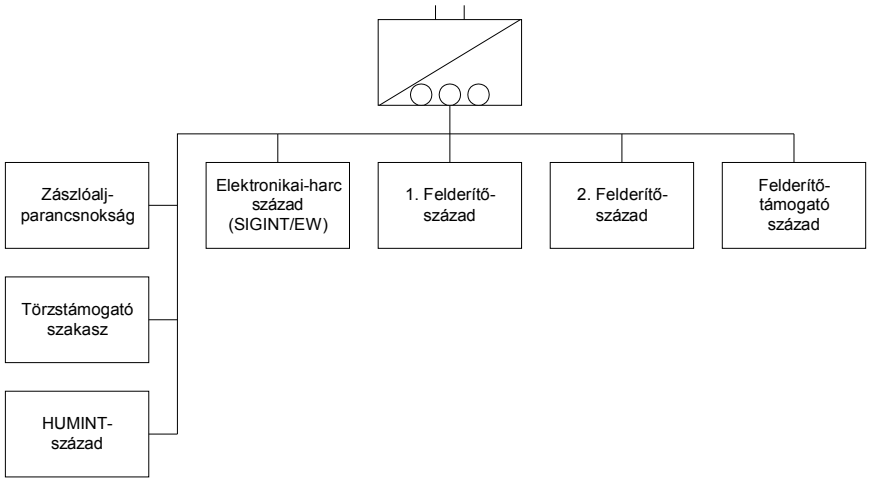

4. ábra. ISTAR-zászlóalj szervezeti felépítése (elvi vázlat)

A Felderítő Osztály új struktúrájának kialakítása és feladatrendszerének megfelelően, a működőképessége megteremtését követően az MK KFH-tól átvételre került az EU ISTAR munkacsoportban való tevékenység és az EDA (European Defence Agency) felderítő munkacsoport (Operational Intelligence Project Team) kidolgozói munkájában való részvétel, továbbá az újonnan alakult NATO HUMINT WG munkájában való részvétel.

Abban az időszakban az osztály fő feladatai között szerepelt a NATO doktrínákhoz igazodó nemzeti doktrínák kidolgozásának koordinálása, majd véglegesítése. Kiadásra került a MH Összhaderőnemi Felderítő és Elektronikai Hadviselési Doktrínája.

2005 áprilisában az SZFP Felderítő Főnökségre átadásra került az MH ejtőernyős kiképzésének és a MH ejtőernyős válogatottjának szakmai felügyelete.

A korábban megszüntetett dandár felderítő-századok után, 2005-ben felszámolásra kerültek a könnyűlövész zászlóaljak (kl. z.) felderítő-szakaszai is.

A 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj bázisán feltöltésre került az első HUMINT (harcászati hírszerző) szakasz, amely az alkalmazási készenlétét 2005 végére érte el.

2005-2006-ra egyértelművé vált, hogy a harcászati–hadműveleti felderítés egésze újragondolást igényel, és jelentős fejlesztésre szorul, amelynek során az „Országvédelmi Koncepció”-t, a Miniszteri Irányelvekben, valamint a szövetségesi haderőfejlesztési ajánlásokban (Force Proposal) megfogalmazott elveket és követelményeket célszerű követni és kielégíteni. Ezen elvárások figyelembevételével kialakításra került a követelményeknek megfelelő felderítő (ISTAR) zászlóaljnak a szervezeti felépítése. A zászlóalj képes egy dandár harctevékenységének felderítő támogatására (5. ábra), valamint modulrendszerű elemei alkalmassá teszik kisebb kötelékek (század, zászlóalj harccsoportok) műveleti tevékenységének felderítő támogatására is. Ezzel összhangban kidolgozásra és pontosításra kerültek a fegyvernemi változatú BTR-ekkel szembeni követelmények, lépéseket tettünk a meglévő elektronikai-harc eszközök korszerűsítésére. Megindult a kis hatótávolságú pilóta nélküli felderítő repülőgépek beszerzése.

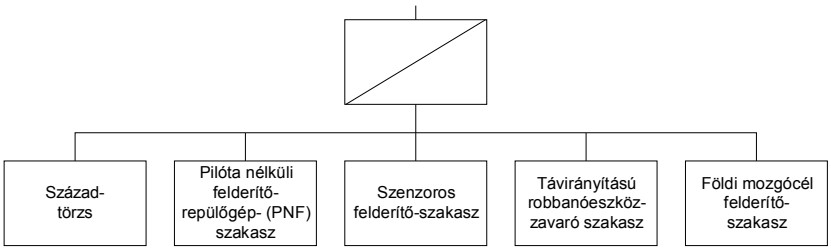

5. ábra. Felderítő támogató század szervezeti felépítése (elvi vázlat)

2006 szeptemberében a Honvédelmi Minisztérium korszerűsítése következő lépéseként végrehajtott szervezeti változások következtében a Felderítő Osztály létszáma öt főre csökkent, és integrálódott az újonnan létrehozott HM Hadműveleti és Kiképzési Főosztályba.

2007-ben megalakításra került az MH Összhaderőnemi Parancsnokság (ÖHP), és egyidejűleg létrehozásra került az MH ÖHP Felderítő Főnöksége (J2) 14 fővel. Az MH ÖHP Felderítő Főnökség vezetője Fucsku Sándor ezredes lett.

A HM Hadműveleti és Kiképzési Főosztály Felderítő Osztály vezetőjének Csepregi László ezredest nevezték ki.

A 24. felderítő-zászlóalj szervezeti önállóságát megszüntették, és csökkentett létszámmal és képességekkel az MH 5. Bocskai István Lövészdandár kötelékzászlóalja lett. A zászlóalj Debrecenbe történő áttelepülése jelentős számú szakember elveszítésével járt.

A felderítő, információszerző rendszerek folyamatosan alkalmazkodnak a parancsnokok követelményeihez, új módszereket, eljárásokat alkalmaznak, ennek megfelelően változik szervezetük is. Jelentős előrelépésként értékelhető a harcászati hírszerzés (HUMINT) (6. ábra) – mint új információforrás –, megjelenése az MH állományában és működése a műveleti területeken. Azonban nem sikerült még mindig kialakítani a NATO-elveknek megfelelő felderítő törzseket és szervezeteket. A magyar sajátosságok figyelembevételével, a NATO-elvekkel ellentétben a felderítés elleni védelem és biztonsággal kapcsolatos feladatok (Counter Intelligence and Security) nem tartoznak a felderítéshez, azokat a nemzetbiztonsági törvény alapján az MK Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) végzi, de az afganisztáni tapasztalatok alapján szükséges lehet ennek újraértékelése.

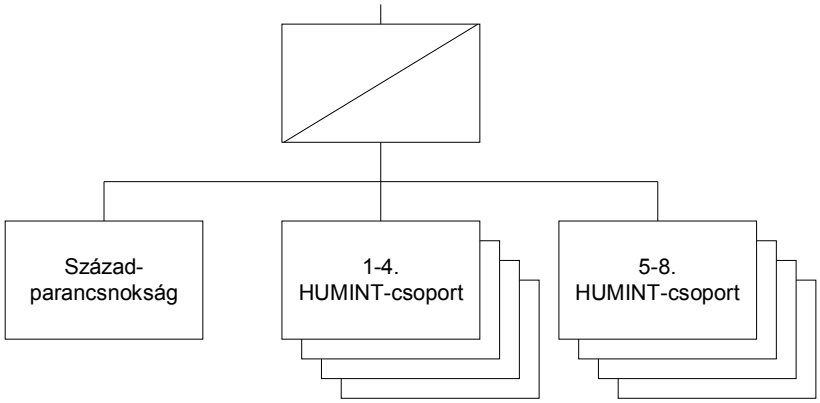

6. ábra. Harcászati hírszerző (HUMINT) század szervezeti felépítése (elvi vázlat)

A hadműveleti és harcászati felderítés további szervezeti és technikai fejlesztése folyamatos elméleti fejlesztést és gyakorlati kutatást igényel. Az újszerű kihívások és elvárások alapján kialakított képességfejlesztések támogatása következményeként jelentős képességfejlesztésekre került sor 2008-ban. Harcászati szintű SIGINT/EW, valamint zavaróképesség került kitelepítésre Afganisztánba, az MH PRT állományába. Folyik a harcászati pilóta nélküli repülőgépek beszerzése, amely régi, de mára már halaszthatatlan követelménye a felderítő rendszernek.

Kis hatótávolságú pilóta nélküli felderítő-repülőgép (SUAV) indítás előtti ellenőrzése és indítása gumikötéllel

A távoli műveleti területeken a hatékony felderítés ott szolgáló kontingenseink biztonságának és eredményes tevékenységének záloga. A számos csökkentés és képességvesztés után a harcászati–hadműveleti felderítés szervezeti és technikai korszerűsítése – a legfelsőbb szintű katonai vezetés támogatása mellett – prioritást élvez. A hosszú távú fejlesztési tervben szereplő feladatok végrehajtása biztosítja a betervezett ISTAR-képességek 2018-ra történő létrehozását és ezzel együtt, a Magyar Honvédség korszerű, a kor színvonalának megfelelő harcászati–hadműveleti felderítő rendszerének a kialakítását.

DR. MAGYAR ISTVÁN DANDÁRTÁBORNOK –
GULYÁS JÓZSEF MK. EZREDES

A MAGYAR KATONAI HÍRSZERZÉS JELENE 1990–2008

Az 1989-ben kezdődött rendszerváltozás a magyar katonai hírszerzés munkájában jelentős változásokat eredményezett. Maga a rendszerváltozás és közvetlen biztonsági környezetünk átalakulása alapvető módosításokhoz vezetett a katonai hírszerzés irányító szervezete – az MK KFH és jogelőd intézménye – jogállásában, alárendeltségében, struktúrájában, fő erőkifejtésében, munkamódszereiben, bel- és külföldi együttműködési rendjében egyaránt. Az új követelményekhez történő alkalmazkodás – kívülről érkező iránymutatás hiányában – a Hivatal vezetőitől és személyi állományától nagyfokú áldozatvállalást, önállóságot és kreativitást követelt.

A változásokat előidéző, illetve szükségessé tevő legfontosabb tényezőket a következőkben foglalhatjuk össze:

- Magyarország politikai orientációja megváltozott (megszűnt az ellenségkép);
- a hidegháború időszakának lezárultát követően felbomlott a Varsói Szerződés, ezzel korábbi szövetségi elkötelezettségünk megszűnt;
- hazánk biztonság- és védelempolitikai elgondolásai, doktrinális nézetei gyors ütemben módosultak, átalakultak;
- a délszláv térség destabilizálódásával, Jugoszlávia felbomlásával katonai konfliktusok alakultak ki déli határaink mentén;
- hazánk NATO-taggá válásával két- és többoldalú kapcsolatrendszerünk intenzíven bővült, gyors ütemben átalakult;
- (később) a terrorizmus és az egyéb transznacionális fenyegetések elleni harc, illetve az ezzel kapcsolatos hírszerzési (felderítési) feladatok előtérbe kerültek;
- az információáramlás felgyorsulásával együtt járó információs dömping, a nyílt információk hasznosítása új típusú feladatként jelent meg a hírszerzésben (OSINT).

Formázott: Felsorolás és számozás

A változások fő jellegzetessége abban határozható meg, hogy amíg a VSZ és a NATO katonai szembenállása idején a hírszerzés fő feladata egy potenciális háború elkerülése volt, a rendszerváltást követően (több esetben) már ténylegesen jelentkező, konkrét veszélyek – délszláv háború, nemzetközi terrorizmus, külföldön szolgálatot teljesítő magyar kontingensek biztonságát veszélyeztető események – elhárítására irányult. Az új típusú biztonsági kockázatok kevésbé előre jelezhetők.

Korunk jellegzetessége, hogy az egyes országok, régiók biztonságát földrajzilag távolabbi térségek eseményei közvetlenül is befolyásolhatják. Kockázatot jelentenek a helyi etnikai konfliktusok, a szervezett bűnözéssel összefonódó migráció és illegális kereskedelem, valamint az informatikai és energetikai rendszerek elleni támadások. A biztonságot egyre inkább befolyásolja az energiához és a stratégiai nyersanyagokhoz történő akadálytalan hozzáférés korlátozása, a klímaváltozás és a világ népességének robbanásszerű növekedése is. Az új típusú kihívásokra a leghatékonyabb választ a nemzetközi szervezetekben és együttműködési formákban történő együttműködés kínálja.

Az előbbiek a katonai hírszerzés szervezeténél az alábbi változásokat eredményezték:

Szervezet, személyi állomány

A rendszerváltozást követően 1990-ben – az 1990. évi X. átmeneti törvény elfogadását követően –, megalakult a HVK KFH és a TÁVKEI. A Hivatal a Magyar Honvédség Vezérkara alárendeltségében a következő szervezeti struktúrával végezte feladatát:

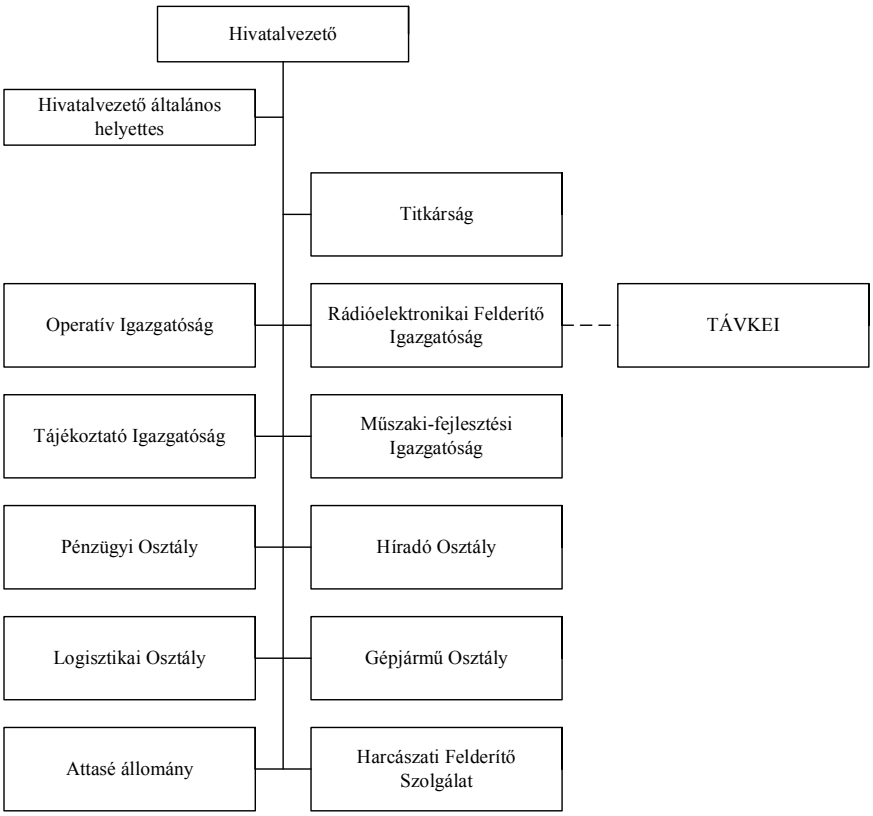

A Hivatal feladatai közül fokozatosan kikerültek a NATO-val és EU-val, mint szervezetekkel, valamint tagállamaikkal kapcsolatos hírszerzési feladatok. Ugyanakkor – tekintettel arra, hogy a véderő-, katonai és légügyi attaséhivatalok továbbra is a Hivatal közvetlen irányítása alatt maradtak –, folyamatosan növekedtek ezen szervezetek és államok, mint potenciális szövetségesek, illetve hasznosítható tapasztalataik megismerésére irányuló információigények. A rendszerváltozást követő időszakban – a '90-es évek közepéig – a körkörös védelem koncepciójának megfelelően a Hivatal feladataiban a hangsúlyok a környező országokkal kapcsolatos információigényekre tevődtek át. Gyors ütemben bővültek a Hivatal nemzetközi partnerszolgálati kapcsolatai. Az új kapcsolatok minőségükben is eltértek a korábbiaktól, az információcsere a több forrás felhasználásával készült, úgynevezett „multi-source" jelentések irányába mozdult el.

A Hivatal létszámában és személyi állományában a rendszerváltozást követően lényeges változás nem történt, csupán néhány (a katonai szolgálat felső korhatárához érkezett) munkatárs távozott (önként) a szervezetből. A személyi állomány nyelvtudását illetően új követelményként jelent meg a környező országok nyelvének, valamint az angol nyelvnek a szélesebb körű és mélyebb ismerete.

A Hivatal működésében jelentős változást az 1995. évi CXXV. törvény elfogadása hozott. A Hivatal kikerült a Honvéd Vezérkar alárendeltségéből és a kormány irányítása alatt álló, országos hatáskörű, önálló költségvetési gazdálkodást folytató katonai nemzetbiztonsági szolgálattá alakult, Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (MK KFH) megnevezéssel.Az MK KFH irányításával a kormány a honvédelmi minisztert bízta meg, parlamenti ellenőrzése pedig az Országgyűlés Honvédelmi – napjainkban Honvédelmi és Rendvédelmi – Bizottságán, valamint Nemzetbiztonsági Bizottságán keresztül valósul meg. A törvény 13. § (2) tartalmazza: *„A Magyar Honvédség vezérkari főnöke a honvédelmi törvényben meghatározott feladatai ellátásához szükséges információ átadását – alá- és fölérendeltség hiányában is – közvetlenül igényelheti a Katonai Felderítő Hivatal főigazgatójától, aki azt haladéktalanul köteles teljesíteni. A szakmai kapcsolattartás és az információszolgáltatás rendjét a honvédelmi miniszter állapítja meg."*

A harcászati felderítés kikerült a Hivatal szakmai irányítása alól. Ezzel egyidejűleg megszűnt a Hivatal állományában a sorállományú katonák szolgálata.

A strukturális változások

A Hivatal struktúrája a törvény elfogadását követően megváltozott.

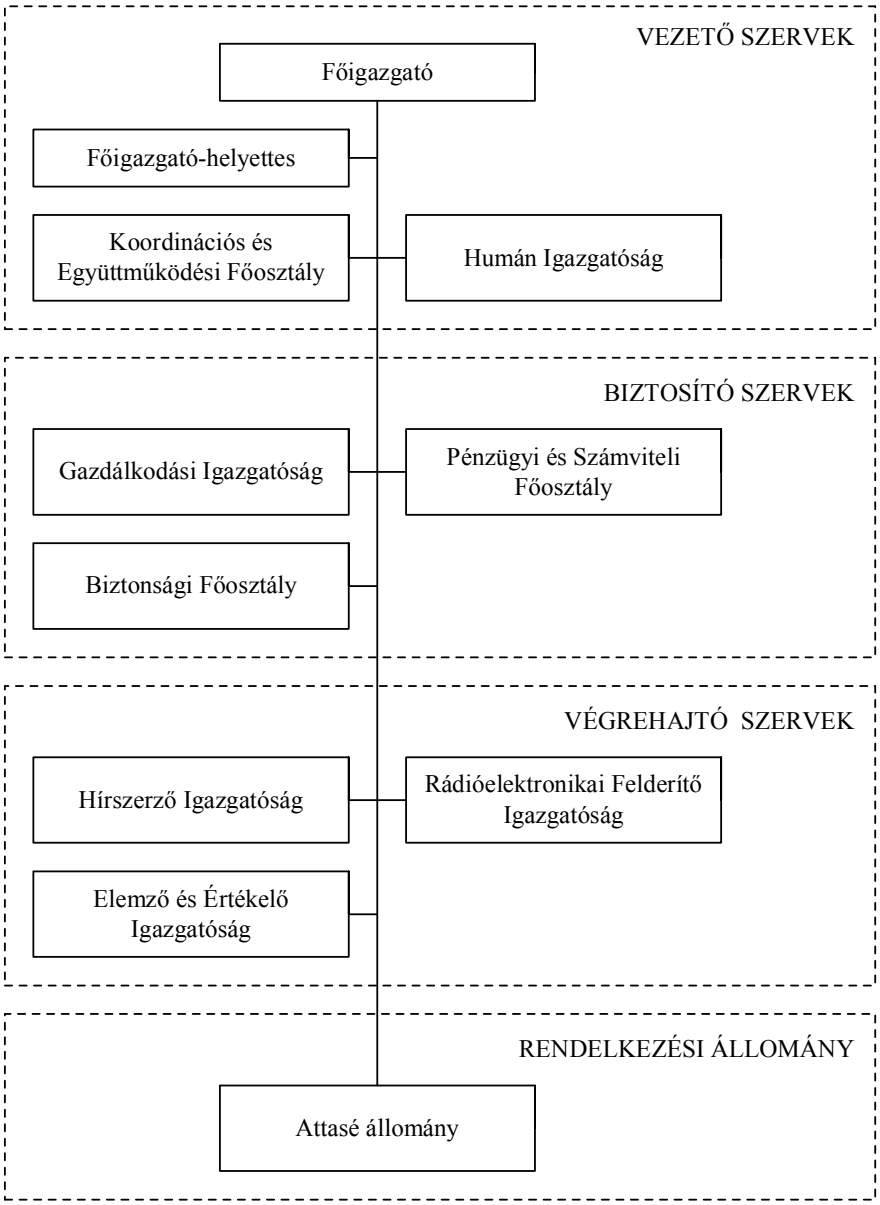

A Magyar Honvédséget is érintő létszámcsökkentések az évek során a Hivatalt sem kímélték, 2007 tavaszára a létszám jelentősen lecsökkent. A hazai és a növekvő nemzetközi feladatok magas színvonalú végrehajtásának biztosítása érdekében – a Hivatal főigazgatója kezdeményezésére – a honvédelmi miniszter 2008 elején elrendelte a Hivatal működésének átvilágítását, az új szervezeti struktúra kialakítását.

Az átvilágítás a jelenlegi szervezet kialakításához vezetett.

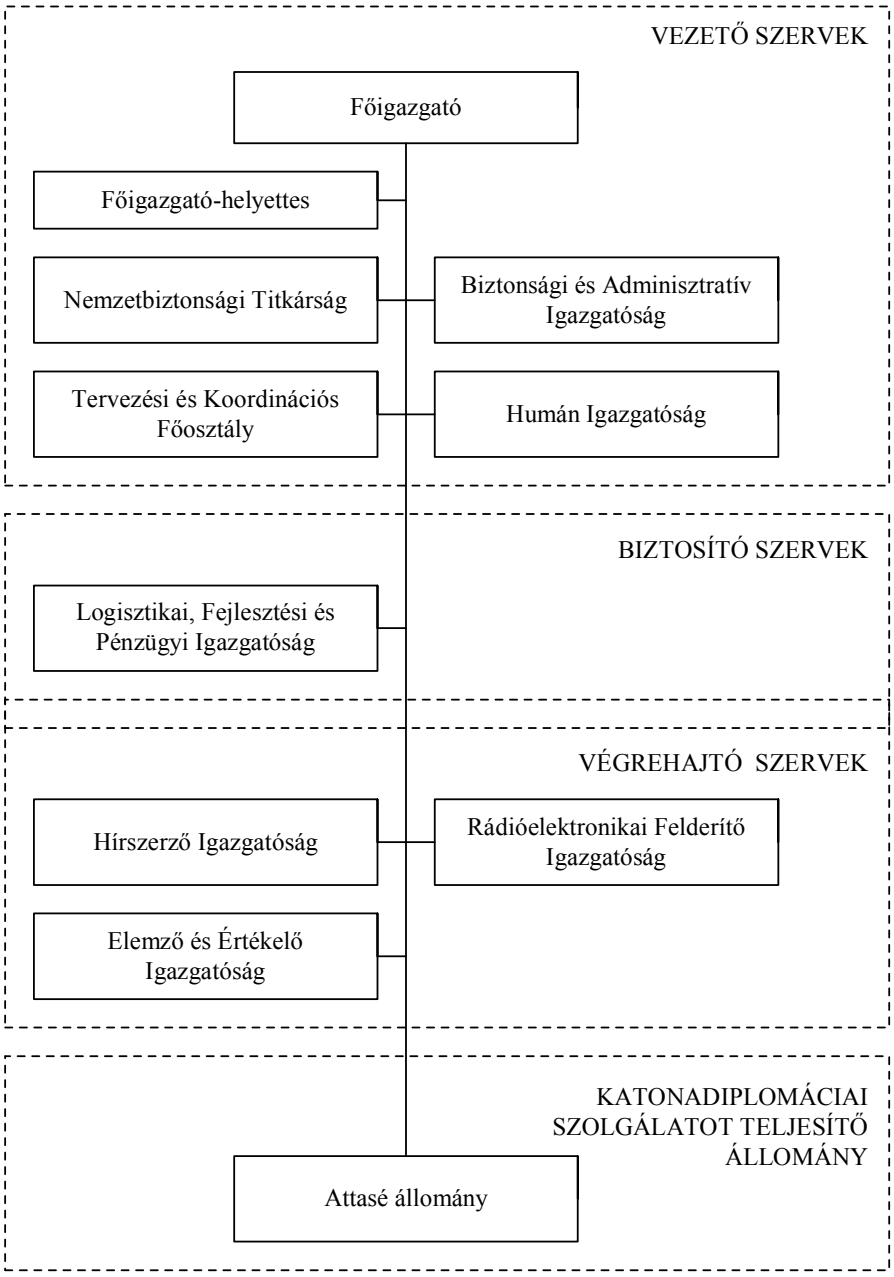

A Hivatal jelentő munkájának fő erőkifejtése

A jelentő munka tartalma a rendszerváltozást követően alapvetően átalakult, Magyarország geopolitikai helyzetéhez, aktuális státusához és a felhasználók információs igényéhez igazodott. 1990-ben hazánk politikailag el nem kötelezett országgá vált, európai integrációs szervezetekhez – elsősorban a NATO-hoz – történő csatlakozási szándéka még nem volt teljesen egyértelmű (lásd az ország semleges státusának felvetése).

Abban az időszakban a tájékoztató és jelentő tevékenység fő erőkifejtése – az akkori biztonságpolitikai gondolkodásmódnak, a körkörös védelem* koncepciójának megfelelően, a számunkra fontos világpolitikai események figyelemmel kísérése mellett –, elsősorban a szomszédos országokra vonatkozó biztonságpolitikai és katonai információk jelentésére irányult. Ez magában foglalta az ott élő magyarság helyzetének figyelemmel kísérését is. A délszláv válság katonai eseményeinek kezdetétől (1991 nyarától, őszétől) előtérbe került a válságban érintett országok politikai szándékaival, a haderők létszámával, szervezetével, elhelyezésével, alkalmazásával, fegyverzetével és képességeivel, valamint a válság aktuális eseményeivel kapcsolatos információk jelentése, a válság valószínű alakulásának előrejelzése.

Az akkori feszült időszakban tehát a jelentő tevékenység súlypontja a szomszédos haderőkre és a délszláv válság eseményeire összpontosult. A NATO-t érintő információgyűjtés és tájékoztató tevékenység azonban akkor sem szűnt meg, tartalmát illetően azonban lényegesen átalakult. A NATO–VSZ szembenállás időszakában a felderítés fő erőkifejtése a NATO hadereje háborús alkalmazási terveinek, harckészültségbe helyezési és mozgósítási terveinek, haditechnikai eszközeinek, megerősítésének stb. megismerésére irányult.

Az 1990-es évek közepe táján (amikor már komolyan vetődött fel a szervezethez történő csatlakozás gondolata) a NATO-ra vonatkozó információgyűjtés célja a Szövetség átalakulásának és működési rendjének megismerése volt. A NATO-val kapcsolatos jelentő tevékenység abban az időszakban a minisztériumi és a katonai vezetés tájékozottságának növelését szolgálta, és az információgyűjtés egyáltalán nem irányult a Szövetség ellen. Ezt azért fontos megjegyezni, mert abban az időszakban a Hivatal többször kapott (véleményünk szerint méltatlan) bírálatot, hogy (még mindig) „hírszerzést folytat a NATO ellen”.

A 20. század utolsó évtizedének hírszerző szempontból talán legizgalmasabb periódusa (mint korábban már utaltam rá) a kelet-szlavóniai válság (1991-1992) és a NATO Jugoszláviai elleni légi hadműveletének (1999. március 28 – június 10.) időszaka volt. Mindkét esetben fennállt a Magyar Köztársaság, valamint a Vajdaságban (1991-1992-ben a Horvátországban) élő magyarság közvetlen katonai veszélyeztetettsége. A Hivatalra a korábbi időszakban nem tapasztalt teher, de

---

* A körkörös védelem értelmezésével kapcsolatban kétfajta nézet látott napvilágot. Az egyik szerint a koncepció azt fejezte ki, hogy közvetlen környezetünkben minden ország potenciális veszélyt jelent biztonságunkra. A másik szerint az elgondolás lényege éppen abban volt, hogy egyik országot sem tekintünk ellenségnek és ezen nézetünknek úgy adunk hangsúlyt, hogy olyan (körkörös) védelmet szervezünk, amely egyik irányban sem képez súlyt.

legfőképpen felelősség hárult. (Gondoljunk csak arra az esetre, amikor egy jugoszláv harci repülőgép megsértette Magyarország légterét, rakéta csapódott be magyar területre, vagy amikor 1999 tavaszán a Jugoszláv Néphadsereg a magyar határ mentén védelemre rendezkedett be, de a létrehozott csoportosítás támadó tevékenységre is alkalmas volt.) Mindkét válság esetében fennállt annak veszélye, hogy hazánk a katonai konfliktus közvetlen részesévé válik. A Hivatal, a fenti (kritikus) válságidőszakokban a felhasználók igényeihez igazodó jelentésformákkal és intenzív (több forrás felhasználásán alapuló) jelentő tevékenységével megfelelt a vele szemben támasztott elvárásoknak és magas szintű szakmai tevékenységével széleskörű elismerést váltott ki a NATO-ban is.

Jelentésformák

A rendszerváltozást követően a Hivatal jelentési struktúrája átalakult, a felhasználói kör (közte a Honvédelmi Minisztérium immáron civil vezetése) igényeihez igazodott. Megszűntek a korábbi (havonta, félévente, évente készített) nagy terjedelmű (a NATO-val és tagállamaival kapcsolatos), összefoglaló jellegű jelentések, kiadványok. Helyüket rövid, tömör (néhány oldalas) Felderítő és Tájékoztató Jelentések vették át, amelyek már színes fényképeket, vázlatokat, grafikonokat és ábrákat is tartalmaztak. A jelentések kivitelezésében áttörést jelentett a grafikus feladatokra is alkalmas számítógépek széles körű alkalmazása. A jelentések továbbra is szóbeli és írásbeli jelentésformákra tagozódtak, egymáshoz való viszonyuk és belső tartalmuk azonban a korábbi időszakhoz képest módosult. A délszláv válság eseményei miatt (amelyek az állami vezetés értékelése szerint is több alkalommal jelentettek közvetlen katonai veszélyt hazánk biztonságára) előtérbe került az állami, honvédelmi minisztériumi és vezérkari vezetők rendszeres szóbeli tájékoztatásának igénye.

Tekintettel arra, hogy a rendszerváltozást követő első években a Vezérkar nem rendelkezett az új geostratégiai helyzetnek megfelelő védelmi és válságkezelési tervekkel, a Hivatal munkájának bizonyos hányadát a kidolgozásukban történő részvétel kötötte le. A Hivatal kétoldalú partnerszolgálati kapcsolatainak bővülése, majd hazánk NATO-, később EU-tagsága a hazai jelentő tevékenységgel azonos fontosságúvá tette a külföldi partnerek számára (elsősorban angol nyelven) történő információ-továbbítást. Ez a tevékenység, valamint a kétoldalú partnerszolgálati szakmai találkozók rendszere jelentős szakmai előnyökkel járt, növelte az elemző-értékelő munkát végző állomány rendelkezésére álló (értékelt és elemzett) információk körét, erősítette a szövetségesi szemléletet és a Hivatal NATO-n belüli tekintélyét.

A munkamódszerek változása

A munkamódszerek a rendszerváltást követően jelentős mértékben átalakultak. Változásukat a nagyobb tapasztalattal rendelkező nyugati országok hírszerző szolgálatai, valamint a NATO és az EU munkamódszereinek megismerése, a hivatal adatszerző képességének bővülése, új (az információk korszerűbb feldolgozását biztosító) szervezetek (például a Helyzetértékelő és Jelentő Központ) megalakítása,

a szövetségi és a partnerszolgálati információk mennyiségének növekedése, valamint a számítástechnika alkalmazásának széleskörű elterjedése motiválta. Általános (napi) gyakorlattá vált a több forrás felhasználásán alapuló jelentéskészítés. Ezt az tette lehetővé, hogy különböző témákban, egy időben, több forrásból (külkapcsolati és különleges hírszerzés, rádióelektronikai felderítés, szövetségi és partnerszolgálati együttműködés, nyílt információszerzés stb.) álltak rendelkezésre információk, amelyek magasabb szakmai színvonalú (hiteles, ellenőrzött információkon alapuló) jelentések készítését eredményezték. A jelentések értékét növelte, hogy a Hivatal a megszerzett információkat saját (sok esetben a válságkörzetekben szerzett helyszíni tapasztalaton) alapuló megjegyzésekkel, értékelésekkel, előrejelzésekkel egészítette ki, illetve a jelentésekben szemléletesen elkülönítette a különböző (nyílt és minősített) adatforrások információit.

Az integrált jelentéskészítés gyakorlatának előtérbe kerülését (amely nem volt ismeretlen a korábbi időszakban sem) a Helyzetértékelő és Jelentő Központ 1999 tavaszán történt megalakítása közvetlenül is elősegítette. A NATO Jugoszlávia elleni légi hadműveletének megkezdése és NATO-tagságunk életbe lépése előtt néhány héttel megalakított szervezet jelentős szemléletbeli változást eredményezett a jelentést készítő állomány körében. Első alkalommal adódott olyan lehetőség, hogy a Hivatal adatszerző szervezetei által megszerzett, a különböző együttműködési forrásokból rendelkezésre álló, valamint a nyílt információk egy helyen, egy időben (többségük elektronikus formában) jelentek meg, amelyek lehetővé tették rövid időn belüli integrált jelentésben történő feldolgozásukat. Ez a szemléletmód változás napjainkban is alapvetően meghatározza a jelentések készítésének gyakorlatát.

Összegzés

A magyar katonai felderítés és hírszerzés koalíciós keretek között, széleskörű nemzetközi együttműködésben tevékenykedik. Fő erőkifejtését a Magyar Köztársaság és szövetségesei biztonságát befolyásoló globális, regionális, valamint helyi szinten jelentkező fenyegetések, potenciális fenyegetések és kockázatok felderítésére összpontosítja. Megkülönböztetett figyelmet fordít az országok biztonságát befolyásoló hagyományos és transznacionális veszélyek időbeni felfedésére és azonosítására. Kiemelt fontosságú feladatát képezi a külföldi válságkezelő műveletekben részt vevő magyar kontingensek hiteles, megbízható felderítési adatokkal történő ellátása, az állami és a katonai vezetés döntés előkészítő tevékenységének információkkal és hosszabb távú elemzésekkel történő támogatása.

A rendszerváltozást követő átalakulás eredményeként a Hivatal célszerű szervezettel rendelkező, feladatorientált, korszerű szakmai elvek szerint működő szervezetté vált, amely motivált, magas szintű hivatástudattal rendelkező személyi állománya munkáján keresztül képes feladatai ellátására.

TÓTH ANDRÁS MK. VEZÉRŐRNAGY

PARADIGMAVÁLTÁS A MAGYAR HADÁSZATI FELDERÍTÉSBEN

Az elmúlt másfél-két évtizedben a 90 éves múltra visszatekintő önálló magyar katonai felderítést és hírszerzést, azon belül a hadászati felderítést olyan permanens átalakulási folyamat jellemezte – és jellemzi mind a mai napig –, amilyenre a története során korábban nem volt példa. Bár a távolabbi múlt is bővelkedett a felderítés ideológiai irányultságát és feladatait gyökeresen módosító eseményekben, a társadalmi–politikai rendszerváltozást követő időszakban az ideológiai váltás (pontosabban ideológiamentesítés) és a feladatrendszer módosulása a szakma alapelveinek mélyreható átalakulásával párosul.

Ez a jelenség önmagában nem magyar sajátosság, hiszen olyan fejlődési folyamatról van szó, amelynek mozgatórugói a világban aktuálisan végbemenő társadalmi és politikai folyamatok, valamint a napjainkban is zajló technológiai forradalom, ami egyaránt érinti a világ valamennyi hírszerző szolgálatát. Ahol a fenti három tényező egyidejűleg érvényesül – és a magyar katonai felderítés ilyennek tekinthető – ott alig marad olyan eleme a hírszerző szakmai tevékenységnek, amelyet alapjaiban ne érintettek volna a változások. A kérdés az, hogy a végbement átalakulás felfogható-e egyfajta paradigmaváltásként, vagy mindössze egy lineáris fejlődési folyamat részesei vagyunk?

Álláspontom szerint **paradigmaváltás zajlik a magyar hadászati felderítésben**, de ennek tudományos értékű alátámasztását ezen rövid értekezés keretei nem teszik lehetővé. Arra vállalkozhatom csak, hogy rámutassak azokra a már lezajlott változásokra, illetve még ma is folyamatban lévő tendenciákra, amelyek elvezethetnek egy újszerű, a kor kihívásainak mindenben és mindenkor megfelelni képes hadászati felderítéshez. Hogy ehhez szükség van-e paradigmaváltásra, vagy netán megtörtént már a paradigmaváltás, azt a Tisztelt Olvasó eldöntheti. Támpontként csak annyit jegyeznék meg, hogy – a tudományhoz hasonlóan –, egy adott történeti időszakban a felderítő szakmai közmegegyezés általános alapelveit, **a felderítés elméleti és gyakorlati módszereinek összességét a felderítés paradigmájának tekinthetjük**. Azt kell tehát vizsgálnunk, hogy a közelmúltban a hadászati felderítésben végbement átalakulási folyamat érintette-e a korábban érvényes alapelvek, fogalmi rendszerek teljességét, megújultak-e ezek az alapelvek, kialakult-e egy új fogalmi rendszer, valóban átalakultak-e a hadászati felderítés elméleti és gyakorlati módszerei?

Lássuk tehát, hogy mi képezte a hadászati felderítés paradigmáját a hidegháború időszakában, és mi változott azóta.

A rendszerváltozás előtti időszak legfontosabb jellemzője és a hadászati felderítést leginkább meghatározó tényező a bipoláris világrend, a két nagy katonai

tömb, a NATO és a VSZ szembenállása volt. A szövetségi hovatartozás meghatározta

a magyar hadászati felderítés földrajzi irányultságát, az egysíkú fenyegetettség-felfogás pedig a céljait. Az irányultság és a cél ugyanakkor determinálta az alkalmazott módszereket, sőt ehhez igazodva a felderítés egész fogalomrendszerét.

Az irányultság teljesen egyértelmű volt. A NATO-tagállamok, és azon belül is a vezető nagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok, illetve a Magyar Néphadseregre „kiosztott" két hadászati–hadműveleti főirány, a Duna-medence, illetve a Grazi-medence és a Pó-síkság.

A katonai felderítés fókuszában a kemény célpontok a hadászati, hadműveleti tervek, elgondolások, képességek, hadszíntéri berendezések, támaszpontok álltak, és minden tevékenység ezek közvetlen, vagy áttételes támadására, a rájuk vonatkozó dokumentumok, információk megszerzésére irányult. A célpontok ismertek és statikusak voltak. Hosszú távon tervezhető volt a támadásuk, reális lehetőségként kínálkozott egy-egy több éves akciósorozat megtervezése és kivitelezése egy-egy feladat végrehajtása érdekében.

Az egész hadászati felderítést áthatotta a titkosság, úgy a célok és feladatok tekintetében, mint a tevékenység szervezésében, a szervezet kialakításában és fedésében. Csak az számított eredménynek és hitelesnek, ami titkos forrásból származott, de legalábbis nem volt publikus. Annak volt értéke, ami magán hordozta a minősítést, vagy közvetlenül a titokhordozótól, vagy „bennfentestől" jutott el a szolgálathoz. Aminek természetesen megvolt a maga logikája, hiszen az információs kor beköszöntét megelőzően a nyílt források elég korlátozottan álltak rendelkezésre.

A fenyegetettség koncentráltsága és a fegyveres támadással való kizárólagos azonosítása a hadászati, hadműveleti és harcászati felderítés szoros együttműködését, de határozottan diverzifikált felépítését és szervezését eredményezte. **A hadászati felderítés feladata az ellenség szándékainak és stratégiai képességeinek felderítése volt**, míg a hadműveleti felderítés egyfelől az ellenséges támadás megindításának detektálását, másfelől a saját erők tevékenységéhez szükséges felderítő támogatás előkészítését és megszervezését tekintette feladatának.

Ami a felderítéssel szemben megfogalmazott elvárásokat illeti, a hidegháború időszakában a politikai és katonai döntéshozók viszonylag kevés dolgot vártak el a hadászati felderítéstől, ami persze nem jelenti azt, hogy ezt könnyű is volt végrehajtani. **A fő elvárás az volt**, hogy a felderítés legyen képes és legyen kész az ellenség katonai képességeinek feltárására, támadó szándékának felderítésére, a támadás helyének, időpontjának és mértékének előrejelzésére. A politikai és katonai vezetés fel volt készülve erre a helyzetre. A felderítési információk nem szolgáltak másra, mint arra, hogy pontosítani és az aktuális helyzethez lehessen igazítani a háborús terveket, illetve szükség esetén időben be lehessen indítani a háborús gépezetet.

Aki ismeri és főbb vonalaiban elfogadja a Kuhn-féle paradigmaelméletet, akkor ezt az időszakot a „normál tudomány"[1] analógiájára a „normál felderítés" időszakának nevezheti. **A fentebb vázolt helyzet nem más, mint a hidegháborús**

[1] Thomas Kuhn *„A tudományos forradalmak szerkezete"* című könyvében – leegyszerűsítve – normál tudománynak nevezi azon tudományos kutatások összességét, amelyek egy érvényben lévő tudományos paradigma alapján zajlanak, és eredményeik az adott paradigmát támasztják alá.

időszak felderítési paradigmája. A hadászati felderítés minden lépése – kezdve a felderítő képességek kialakításától az adatszerzés tervezésén és végrehajtásán át egészen a döntéshozók tájékoztatásáig – ezt a paradigmát volt hivatott kiszolgálni, alátámasztani. Minden egyértelmű volt, mindenki tudta a feladatát, hiszen a rendszer egy vitathatatlan paradigmára épült. Mindenki eredményt várt a felderítéstől, de senki sem várt szenzációt. Ha a felderítés arról tájékoztatott, hogy a NATO egy új rakétatípust állított rendszerbe, s ha felderítette az új eszközök telepítési helyét, az komoly eredmény volt, de nem szenzáció. Beleillett a kor biztonságpolitikai és felderítési paradigmájába. Ha egy NATO-támaszpont „leépítésére" került sor, az első pillantásra talán ellentmondhatott a paradigmának, de a felderítés azonnal azt kutatta, és jellemzően fel is tárta, hogy mi áll a döntés hátterében, mert a háttérnek koherensnek kellett lenni a paradigmával.

Aztán egyszer csak anomáliák[2] kezdtek mutatkozni a rendszerben, amelyek kezdetben csak a paradigma egy-egy részelemét érintették, nyilván nem a legmeghatározóbbakat.

Néhány példa az anomáliákra: Az 1970-es években kezdetét vette az információs forradalom. A nyugati országokban már akkor olyan publikációk jelentek meg, amelyek feltételezték, hogy az ellenséges hírszerzést leginkább érdeklő felderítési adatok jelentős hányada – ami elérheti akár a 60–70%-ot is – nyílt forrásokból is elérhető. Ez a tény természetesen még nem ütött rést a paradigmán, hiszen a stratégiai döntéshozatalhoz szükséges információk legfontosabb 30–40%-át továbbra is a hagyományos módszerekkel kellett megszerezni, de mindenképpen elgondolkodtató lehetett a felderítés akkori vezetői számára.

Később – hogy csak a magyar hadászati felderítésnél maradjunk –, egy-egy ügy kapcsán olyan információk, de ami fontosabb, olyan dokumentumok kezdtek beérkezni, amelyek azt támasztották alá, hogy a NATO nem az az agresszív, támadó szándékú katonai tömb, mint amit a VSZ feltételezett. A NATO nem akarta „feltétlenül" elpusztítani a VSZ országait, nem akart feltétlenül első csapást mérni a Szovjetunióra. Az Észak-Atlanti Szövetség védelemre rendezkedett be, támadó hadműveletekkel válaszcsapásként, ellentámadásként számolt, bár hivatalosan a Varsói Szerződés is ugyanazt deklarálta. Ez a tény már közvetlenebbül érintette a paradigmát, de még mindig nagyon távol volt attól, hogy a felderítés a paradigma hibájaként értékelje ezt az anomáliát.

Az 1970-es években jelentősen felgyorsult az 1960-as évek második felében megkezdődött enyhülési folyamat. Tényszerűen láthatóvá vált, hogy a világ nem a hidegháború paradigmája szerint változik. De még mindig csak anomáliákról volt szó, hiszen a két katonai tömb szembenállása folytatódott. A trendek kifelé mutattak ugyan a hidegháború ördögi köréből, de – mert a biztonság kérdését nem lehet távlati ideákra alapozni –, a felderítés paradigmája még mindig változatlan maradhatott egy ideig.

---

[2] Kuhn anomáliáknak nevezi azokat a tudományos eredményeket, amelyek nem támasztják alá az uralkodó tudományos paradigmát, vagy ellentmondanak annak. Az anomáliák felhalmozódása előbb-utóbb a paradigma válságához vezet, amit egy tudományos forradalom, egy új tudományos paradigma kialakulása és általános elfogadása oldhat fel.

Idővel azonban ezek **az anomáliák** – amelyeket hosszasan lehetne még sorolni, kezdve a globalizáció felgyorsulásától, a biztonság fogalmának újraértelmezéséig – **a paradigma egyértelmű válságához vezettek**. Ahogy a kelet-európai rendszerváltozási folyamattal válságba került, és két-három év leforgása alatt megdőlt a bipoláris világrend paradigmája, úgy jutott válságba és dőlt meg a felderítés régi paradigmája is.

A Kuhn-i elmélet szerint ilyenkor egy új paradigma keletkezik, amely folyamatosan átveszi a régi paradigma helyét, majd miután megerősödik, megszilárdul, elkezdődik egy új normál tudományos időszak. Ha a felderítés helyzetét továbbgondoljuk az analógia mentén, arra a következtetésre jutunk, hogy a rendszerváltozás óta eltelt csaknem húsz év leforgása alatt ki kellett alakulni a felderítés új paradigmájának, és elvben már az új normál felderítési időszakot kell élnünk.

De vajon így van-e ez?

Áttekintve a rendszerváltozás óta eltelt időszak történetét, meg kell állapítanunk, hogy az a felderítés szempontjából rendkívül mozgalmas volt, tele eltérő megközelítést igénylő feladatokkal, olyanokkal, amelyek mind tartalmukban, mind irányultságukban, de az alkalmazott módszerek tekintetében is gyökeresen különböztek egymástól.

Vizsgáljuk meg hát a magyar hadászati felderítés előtt álló kérdéseket! Magyarország volt az első rendszerváltó ország, és egyáltalán nem volt egyértelmű, hogy ki, milyen ütemben és milyen mélységig követi majd. Milyen lesz az új európai biztonsági struktúra? Ki lesz a szövetségesünk, és ki az ellenségünk? Hol lesz Magyarország helye az új geopolitikai rendszerben? A magyar politika szinte azonnal deklarálta csatlakozási szándékunkat az EU-hoz, de rövidtávon akkor nem volt fogadókészség. A NATO-csatlakozás időpontját a politika későbbre prognosztizálta, mint az EU-csatlakozást, tehát az ország egy légüres biztonságpolitikai térbe került, miközben kirobbant a délszláv háború, megkezdődött Jugoszlávia széthullása, „feldarabolása”.

A felderítésnek kezelnie kellett ezt a helyzetet. Immár nem a NATO hadműveleti terveit, képességeit, hadszíntéri eszközeit kellett felderíteni, hanem egy folyamatban lévő háború hadszíntéri eseményeit, a háború hazánkat veszélyeztető mozzanatait. Ki lehetett-e jelenteni, hogy a háború, mint a politikai átmenet velejárója kizárólag a délszláv (balkáni) térségre korlátozódik, vagy kell-e hasonlóra számítani a Szovjetunió, esetleg Csehszlovákia dezintegrációja kapcsán is? Mindehhez számos történelmi képzettársítás párosult, ami még összetettebbé tette a biztonsági helyzet megítélését.

A honvédelmi tárca vezetése akkoriban a körkörös védelem koncepciójában látta a megoldást, és a felderítés ahhoz igazította tevékenységét. De lényegesen többről volt szó, mint egyszerű iránymódosításról. Csak példaként felsorolva néhány területet:

- gondoskodni kellett az állomány átképzéséről, ha más területen nem is, a nyelvi képzettség terén mindenképpen;

- az azonnal jelentkező információigény kielégítése érdekében rendkívül gyors ütemű hálózatépítés vált szükségessé, ami csak a klasszikus hálózatépítési elvek részleges feladásával volt megvalósítható; ebből adódóan újra kellett gondolni a hálózatvédelem kérdéseit is, hiszen a gyorsított ütemű munka számos olyan veszélyforrással járt, amit a korábbi gyakorlat automatikusan képes volt kiszűrni;
- egy ideig nem volt érdemi partnerszolgálati együttműködés, tehát csak az az információ állt rendelkezésre, amit a magyar felderítés képes volt megszerezni… és így tovább.

1995-ben megszületett a Nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló CXXV. törvény, amely túl azon, hogy törvényi kereteket biztosított a hadászati felderítés számára is, egyben korlátokat, új játékszabályokat alkotott, kialakított egy szolgálatok közötti új belső együttműködési rendet.

Később aztán Magyarország a NATO, majd az EU tagja lett, miközben a szomszédos országok jelentős hányada szövetségesünkké vált. Meg kellett tanulni egy új szövetségi környezetben végezni feladatainkat, amelyek tartalmukban is egészen újak voltak.

Mindezekkel párhuzamosan gyökeresen átalakult a biztonságfelfogásunk, új kihívások jelentek meg a környezetünkben, olyanok, amelyek közvetlenül Magyarországot, és olyanok is, amelyek tágabb értelemben a Szövetséget érintik. Most nincs lehetőségem részletesen foglalkozni ezekkel az új kihívásokkal, csak azt szeretném láttatni, hogy az ellenük való küzdelem megint más felderítési filozófiát követel. Vegyük például a terrorizmus elleni küzdelmet! Teljesen egyértelmű, hogy a korábbi államcentrikus felderítési paradigma nem képes lefedni ezt a problémakört. Hagyományos módszerekkel sem a külkapcsolati hírszerzés, sem az ügynöki hírszerzés nem tud, vagy csak korlátozott mértékben tud érdemi, egy-egy adott szervezet belső struktúrájára, működésére, tervezett akcióira vonatkozó teljes értékű információkat szerezni. Részinformációk, illetve egy-egy adat, megszerzésére mutatkozik reális esély.

Az egyetlen megoldás a minél szélesebb körű nemzetközi együttműködés lehet, a közös akkumulált tudás. A közös problémák leküzdése érdekében meg kellett tanulni együttműködni nem csak a szövetségeseinkkel, de esetenként az ellenfeleinkkel is.

Vagy egy másik példa: az illegális fegyverkereskedelem kérdése. Ami a régi paradigma értelmében egy eszköz volt bizonyos feladatok elvégzésére a magyar hadászati felderítés gyakorlatában, az mára az egyik legösszetettebb és legkényesebb felderítési feladattá vált.

És még lehetne sorolni a példákat az új kihívások által kiváltott kényszerű szemlélet- és gyakorlatváltásra.

A sokrétű változás mellett az elmúlt két évtizedet állandósult tendenciák, újszerű felhasználói igények, stabilizálódott felderítési eljárások és módszerek is jellemzik. E tekintetben négy olyan, kiemelten fontos tényező permanens jelenlétével kell számolnunk, amelyek távlatilag minden bizonnyal meghatározzák a felderítés új paradigmáját.

Az egyik ilyen tényező **az információs forradalom**. Napjainkban a felderítési információk több mint 90%-a nyílt forrásból elérhető. Egyes kutatók ezt az arányt 100%-ban jelölik meg, mondván, hogy több mint 90% elég ahhoz, hogy a maradék kevesebb, mint 10-et – ami jellemzően titkos terv, ki nem fejtett elgondolás, formálódó szándék – deduktív módszerekkel, megfelelő elemzői technikákkal kikövetkeztessük. A 100% természetesen nem realisztikus. Minden következtetésnek, elemzésnek van hibaszázaléka, arról nem is beszélve, hogy ha ez igaz lenne, már rég nem létezne az al-Kaida network. De létezik, tehát közel sem férünk hozzá a döntéshozatalhoz és a gyakorlati fellépéshez szükséges információk jelentős hányadához. De nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy **napjainkban a hírt jellemzően már nem megszerezni, mint inkább megkeresni kell**.

Az információs forradalom azonban nemcsak azt eredményezte, hogy a hírekhez más forrásokból jutunk hozzá, hanem **gyökeresen átalakította a felderítés feladatrendszerét** is. A felderítő szolgálatok nem versenyezhetnek a médiával. Nem arról kell tájékoztatni a felhasználókat, hogy mi történt a nagyvilágban, mert az a média feladata, sőt szinte kizárólagos privilégiuma. A felderítő szolgálatok feladata az, hogy biztosítsák az eligazodást az információáradatban, hogy azonnal meg tudják válaszolni azt, amire a felhasználó is megtalálhatná a választ, csak éppen hosszas kutatómunkával. Az a feladata, hogy hitelt adjon a média információinak, vagy szükség esetén cáfolja azokat.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy mostantól a hírszerzés csak „információ-guberálással" foglalkozik, és a nyílt információkra támaszkodva tájékoztat. Az OSINT (Open Source INTelligence) szerepe valami más. Az OSINT megmutatja, hogy a média, vagy a tudományos világ, a független elemzők, hogyan interpretálják a világ történéseit, illetve mit vizionálnak a jövőre vonatkozóan. A felderítésnek kell a fennmaradó tíz százalék feltárásával rámutatni a legvalószínűbb szcenáriókra. **A korszerű hírszerzésen belül az OSINT a feladatszabás alapja**. Egyértelmű útmutatás az adatszerzőknek arra nézve, hogy mit kell, és mit nem kell felderíteni. A korszerű OSINT olyan eszköz a felderítés eszköztárában, ami szinte önmagában forradalmasította ezt a tevékenységet.

A másik új, a rendszerváltással egyidejűleg végbement és azóta is fennálló változás a felhasználók és a felderítők kapcsolatrendszerében jelentkezik. Az előbbiekben úgy fogalmaztam, hogy a hidegháborús időszak felderítési paradigmája szerint a felderítésnek elég volt az ellenséges támadást időben előre jelezni és a veszély mértékét meghatározni, mert a politikai és katonai vezetés kész tervekkel rendelkezett annak elhárítására, de legalábbis az azonnali válaszreakciók megtételére.

Ma ez közel sincs így! Értelemszerűen ma is rendelkezünk országvédelmi elgondolással, válságreagálási tervekkel, vészhelyzeti szcenáriókkal, de ezek a potenciális veszélyek sokrétűsége miatt annyira generalizáltak, hogy önmagukban alkalmatlanok a hatékony válaszreakciók kiváltására. Nem elég tehát a fenyegetést előre jelezni, hanem meg kell határozni annak jellegét, sőt vázolni kell a veszélyelhárítás potenciális lehetőségeit is!

Természetesen mindez nem csak a felderítés feladata, de **tény, hogy a döntéshozók kezébe** – legyen szó politikai, vagy katonai döntésekről –, záros határidőn belül **kész modellt kell adni, hogy a szükséges intézkedéseket annak alapján tudják**

haladéktalanul megtenni. Mindez korábban elképzelhetetlen nyitottságot és együttműködési készséget feltételez a felderítő szolgálatok részéről, elsősorban a társszolgálatok, a rendvédelmi és katasztrófavédelmi szervek irányában, de ide sorolhatom a külföldi partnerszolgálatokat is. Jellemző példái ennek – szerencsére eddig nem magyar részről –, a különböző túszejtési ügyek, amikor a külföldi partnerszolgálatok szinte első lépésként vették fel a kapcsolatot partnereikkel, köztük a magyar nemzetbiztonsági szolgálatokkal is.

A harmadik állandósult jelenség **a demokratikus társadalmak nyitottsága**, amely **nehezen tolerálja a titkokat**. Igényli, elvárja a tájékoztatást, bele kíván látni a dolgok lényegébe, biztos akar lenni abban, hogy a titkosszolgálati tevékenység nem ellene irányul.

De van egy másik oldala is a társadalom nyitottságának. A társadalom, ezen belül is elsősorban a vállalkozói szféra egyes szegmensei részt kívánnak vállalni a nemzetbiztonsági tevékenységből. Civil kereskedelmi cégek hajtják végre a legkényesebb beszerzéseket. Magán kutatóintézetek, szakértői csoportok, tanácsadó cégek kínálják nemzetbiztonsági elemzéseiket a felhasználóknak, konkurenciát teremtve a felderítő szolgálatoknak.

A nyitottság mindkét vetülete újszerű és korábban elképzelhetetlen nyitottságot igényel a felderítő szolgálatoktól is.

A negyedik permanens tényező maga az állandósult változás. Biztonságfelfogásunk sokrétűsége, a potenciális veszélyek, fenyegetések esetlegessége nem teszi lehetővé, hogy minden kihívásra folyamatosan készüljünk. Úgy tűnik, a hadászati felderítésnek hosszú távon kell berendezkednie arra, hogy feladatrendszere az aktuális kihívásokhoz igazodva dinamikusan változik, hogy nagyon rövid idő alatt kell képessé válnia egy-egy új szituáció kezelésére. Az előzőekben felvázoltam a rendszerváltás utáni időszak legjellemzőbb változásait, amelyek részben még ma is érvényesülnek. Ezzel egyidejűleg már **látszanak az új kihívások**, kezdve az energiabiztonság kérdésétől, a környezeti problémákból eredő háborúk esetleges fellobbanásáig, de hogy ne menjünk ilyen messzire, már a szövetségesi hovatartozásunk is magában hordja annak lehetőségét, hogy **szövetségi érdekből olyan kihívásokkal is szembesülünk, amelyekre nemzeti érdekeink mentén nem készülnénk**.

A kérdés most már csak az – és még mindig az –, hogy hol tartunk a paradigmaváltásban? Egyértelmű, hogy a hidegháborús időszak, sőt pontosabb úgy fogalmazni, hogy a rendszerváltozást megelőző időszak felderítési paradigmáját meghaladtuk. De kialakult-e napjaink hadászati felderítésének paradigmája, eljutott-e addig a felderítés, hogy megalkossa azt a modellt, amelyre támaszkodva hosszú időn keresztül képes lesz feladatait ellátni, anélkül, hogy az anomáliák aránytalanul gyorsan felszaporodjanak és újabb válsághoz, válságokhoz vezessenek?

A válasz egyelőre: nem! A paradigmaváltás folyamatban van, **az új paradigma formálódik, de még távol vagyunk attól** – hasonlóan a világ szinte valamennyi biztonsági szolgálatához –, **hogy működő, hosszú távon érvényes és hatékony modellekre támaszkodva legyünk képesek reagálni a kialakuló kihívásokra**.

A megoldás a humán és technikai felderítés összehangolásában, a technológiai fejlődés vívmányainak mind szélesebb körű alkalmazásában, a szolgálatok közötti együttműködés elmélyítésében, illetve a felderítés és a felhasználók kapcsolat-rendszerének átalakításában keresendő.

Ez utóbbi talán az egyik legfontosabb tényező. Az első három területen a felderítő szolgálatok önmagukra, illetve egymásra vannak utalva, a továbblépés lehetősége adott. A negyedik területen ugyanakkor a felhasználói oldal a meghatározó. **A felderítés csak akkor lesz eredményes, ha a felhasználói oldallal interaktív kapcsolatban áll, ha a felhasználók igénylik és fel is használják a hírszerzés produktumát**. A hírszerzés nem feltétlenül arra való, hogy kitalálja, mit kell felderíteni, hogy mire van szüksége a felhasználói körnek. A felhasználók feladata, hogy ezt tudassák a felderítéssel. Ennek alapvetően két módja van. Az egyik, ha a felhasználói kör olyan közel engedi magához a felderítést, hogy az belelásson a napi döntéshozatali folyamatba, lássa a megoldandó feladatot. Ezt a rendszert jellemzően az államok két csoportja alkalmazza. Egyfelől a nagyon stabil demokráciák, ahol a nemzetbiztonsági szolgálatok politikai befolyásolása nem jellemző, másfelől pedig az állambiztonsági szolgálatokra erősen támaszkodó diktatórikus rezsimek. A probléma áthidalásának másik, kevésbé hatékony és a felhasználók számára „terhesebb" módja, ha az állam rendelkezik olyan struktúrákkal, szervezettel, amely képes a nemzetbiztonsági szolgálatokat összehangoltan instruálni.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a felderítő szolgálatok passzívan, folyamatosan felsőbb utasításokra várva végezhetik csak a munkájukat. Ellenkezőleg! A felderítés feladata, hogy segítse a felhasználói kört a feladatok megfogalmazásában, hiszen ideális esetben a felderítés szembesül először a megoldásra váró problémákkal, a potenciális kihívásokkal. Külső iránymutatás nélkül ugyanakkor a felderítés nem tudhatja, hogy a felhasználói kör mikor és milyen prioritások mentén kívánja megoldani a problémákat.

Tehát, ha hatékony támogatást kíván nyújtani a döntéshozatalhoz, akkor vagy ismernie kell a felhasználói prioritásokat, vagy folyamatosan képesnek kell lennie arra, hogy valamennyi potenciális kihívást egyidejűleg nyomon kövesse. Ez utóbbira talán még a világ legnagyobb hírszerző szolgálatai sem képesek. A szerteágazó biztonsági kihívások időszakában egy korlátozott képességekkel rendelkező felderítő szolgálat csak akkor tud hatékony lenni, ha erőit koncentráltan az éppen aktuális feladatokra tudja irányítani. Ezek meghatározása (láttatása) a felhasználói oldal feladata.

És végezetül még egy gondolat a paradigmaváltásról. **Egy tudományos paradigma válsága, majd egy új paradigma megszilárdulása nem jelenti a korábbi paradigma „uralkodása" során felhalmozódott tudományos eredmények elvetését**. Csak a paradigmát képező gondolati rendszer kerül elvetésre, amely immár nem tükrözi az adott tudományág új kutatási eredményekkel és az azokon alapuló új kutatási módszerekkel, elméletekkel kibővült rendszerét. **Igaz ez a felderítésben zajló paradigmaváltásra is**. Másként gondolkodunk a felderítésről, mások a feladatok, változnak az alkalmazott módszerek, de a felhalmozódott tudás és szakmai tapasztalat továbbra is a felderítő munka alapját és kiinduló pontját képezi. Az új paradigmának mindezt magába kell foglalnia, vissza kell tükröznie!

DR. NAGY LÁSZLÓ MK. EZREDES

A PARADIGMAVÁLTÁS FOLYAMATÁT A HADTUDOMÁNY IS FIGYELEMMEL KÍSÉRI

Tisztelt Emlékülés!

Mint „renegát hírszerző" köszöntöm a jelenlévőket* a felderítő szolgálat 90. évfordulós jubileuma alkalmából. És mint a Magyar Hadtudományi Társaság elnöke is köszöntöm a mai rendezvény szervezőjét, az MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsát, amellyel a Hadtudományi Társaságnak jó kapcsolata és sokoldalú együttműködése alakult ki (habár még tág tere van a javításnak).

Úgy vélem, hogy a mai előadások többsége nem igényel hozzászólást, legfeljebb kiegészítést, nem ösztönöz vitára. Ebből a szempontból kivételt képez Tóth András előadása arról, hogy vajon nevezhető-e paradigmaváltásnak az a változássorozat, amely a magyar hírszerzés/felderítés utóbbi évtizedeit jellemzi?

Ehhez a ténylegesen vitaindító előadáshoz kívánok érdemben hozzászólni, kiegészíteni, szélesebb keretekbe ágyazni. Meggyőződésem, hogy olyan átfogó jelenségek gyakorolnak hatást a hírszerzés/felderítés alapvető tartalmára is, mint

- a tudományos-technikai forradalomnak a hadügyben is jelentkező, egymást követő hullámai;
- a globalizáció, s annak keretében az információ mennyiségének és terjedési sebességének megsokszorozódása;
- a biztonság komplex értelmezésének térnyerése.

Szeretném felhívni a figyelmet egy veszélyre, egy szinte törvényszerű összefüggésre: akik a változásokat olyan nagyságrendűnek és mélyenszántónak ítélik, hogy paradigmaváltásról beszélnek (bármilyen téren), azok az első időben óhatatlanul kisebbségben lesznek a „maradi" többséggel szemben, akiknek szemében az állandóság jelentősebb érték a változásnál.

Ha már paradigmaváltásról beszélünk, meg kívánom említeni a hadtudományt, amelyet a fentebb vázolt alapvető változások és jelenségek szintén közelről érintenek. A hadtudománynak az utóbbi évtizedekben a klasszikus, hagyományos problémák mellett, azokat kiegészítve, néhány új kutatási területre kellett a kutatók figyelmét kiterjesztenie.

Ilyenek voltak például:

- a rakéta-nukleáris fegyverek tömeges felhalmozása esetén a győzelem kivívásának lehetetlenné válása, a háború elkerülése módozatainak a kutatása;

* A tudományos emlékülésen elhangzott hozzászólás.

- a válságkezelés, és egyáltalán az új típusú fenyegetések és kockázatok elemzése;
- az aszimmetrikus hadviselés eszköztárának felmérése.

Miközben természetesen a hadtudomány lényegében maradt, ami volt: a hadviselés, a háborúk megvívásának tudománya.

Befejezésül sok sikert kívánok a tudományos emlékülés részvevőinek. Köszönöm a figyelmet!

PROF. DR. HARAI DÉNES EZREDES

A KATONAI FELDERÍTÉS ÉS HÍRSZERZÉS A MODERN TÁRSADALMAKBAN IS SZÜKSÉGES

Tábornok és Tiszt Urak!
Hölgyeim és Uraim!

A konferencia méltóan, sokrétűen dolgozta fel, idézte meg az elmúlt – és időszakonként viharos – kilenc évtizedet. Az elmúlt évszázadban kilenc jelentős társadalmi átalakulás volt, ami a harcszerű szembenállásokra épült. A 20. század kódja az erőszakos szembenállás, a szembefordulás volt, tele ellenségképekkel. Tapasztalatból is tudjuk, hogy a jövő ebben a régióban mindig megsemmisítette, átírta és megalázta a múltat. A kiváló hadtörténész előadók – Szakály Sándor, Okváth Imre, Horváth Csaba, Szabó József János – által bemutatott folyamatok egyensúlyi zavarai esetenként tartósak voltak.

Hozzászólásomban egyetlen témakört szeretnék érinteni – a Tóth András mk. vezérőrnagy úr által előadott koncepcionális témakört a paradigmaváltásról –, ami önmagában is jelzi azt a határozott változást, ami az utóbbi rendszerátalakulástól (1989-től) bekövetkezett a Hivatalnál. Thomas S. Kuhnnak 1962-ben jelent meg a könyve a tudományos forradalmak szerkezetéről. A könyv – amint azt a tudomány-filozófus T. S. Kuhn hangsúlyozza –, történeti megközelítésből elemzi a tudományt mint paradigmák egymást követő sorozatát, s ezzel szakítva a korábbi, kumulatív (felhalmozó) fejlődésfelfogásokkal.

A tudományos műhelyeket azóta is foglalkoztatja a téma – külföldön könyvtárnyi irodalma van –, de ilyen formában, a honvédségi gyakorlatban, elsőként vetődött fel elméleti igényű alkalmazása, egy nem természettudományos területre. A téma ilyen felvetésének időszerűsége vitathatatlan. A felvázolt elgondolás tudományos hátteret biztosíthat az új elvek, módszerek, eljárások, meggyőződések kereséséhez. A természettudományos paradigmák matematikai formában fogalmazódtak meg, a társadalomtudományiak sajátosságokkal rendelkeznek, de megőrzik a korábbi gyakorlatból ismert, rejtvényfejtéshez hasonló jellegüket. Gondoljunk csak M. Heidegger hipotetikus megfogalmazására (1934), amelyben felveti, hogy egyetlen kor sem tudott olyan keveset arról, hogy mi az ember, mint a mai, de egyetlen kor számára sem jelentett olyan megoldatlan problémát az ember, mint a mai kor számára. Napjainkban is tapasztalunk valamit abból, hogy milyen feszültség van az ember természete és a társadalom több tekintetben mesterséges természete között, vagy, hogy mennyire abszolutizálódhatnak történelmi szimbólumok. A fiatalok egyes csoportjai azt hiszik, hogy ugyanazt a hagyományt kell továbbvinni, amit a történelem, már sokszor megbélyegzett. Mindez az oktatási rendszer problémáira is ráirányítja a figyelmet. A társadalomtudományi paradigma sajátossága, hogy analitikus módon kutatja a kultúra, a tudomány valamint az intézmények, és bennük az ember szellemi viselkedését, valamint fizikai kondícióit, lehetőségeit, mentális horizontját.

A társadalom adatokat, információkat termel, amely anyaga a társadalomról, az intézményekről, az egyedi emberről való gondolkodásnak. Helyzetünk mai jellemzője, hogy a társadalom szabályjáték, de abban mindenki a saját szabályai szerint akar játszani, ami önmagában is elindít válságfolyamatokat. Az erőszakos játszmáknak nemcsak tanúi, de néha áldozatai is vagyunk. A történeti elv alkalmazása nyomán azt tapasztaljuk, hogy a fejlődés sajátos történeti tudatot alakít ki, ami régiónként eltérő és más-más viselkedésekben nyilvánul meg: másként észlelik a veszélyt – gondoljunk térségünkben az antiterrorista politikák különbözőségére –, nincs érzékenységük bizonyos információk iránt, ugyanakkor hiperérzékenyek más információkra. A „látószervünk" más-más optikával fókuszálja az információkat, másként kap visszhangot a tudatban, másként mutatkozik meg a különössége, más függvénybe illeszkedik, másként ítéljük meg a háttereket és a feltételeket, amelyek között lezajlanak bizonyos cselekvések. Ez az a specifikum, amit nem vehetnek el tőlünk, ezt kell kidolgozni és a döntéshozók, valamint a szövetségesek rendelkezésére bocsátani.

Nem felejthetjük el azonban, hogy a fókuszpontok egyben korlátozzák a tudatot, annak határai is. A korábbi ideológiai alakzatok – marxizmus, leninizmus, sztálinizmus – történelmi narratívává váltak, elbeszéléssé, amelyek nem alkalmasak az új szituáció magyarázatára. A helyzet különössége a változások párhuzamossága és sebessége, azaz a fogalmi szint valamint az egyedi gyakorlati tények szintje egyszerre differenciálódott, és a nagy mennyiségben beáramló új tényeket csak új elmélettel lehet gyűjteni, csoportosítani, leírni és magyarázni.

A paradigma új dimenzióit is feltárhatja a problémáknak. Ha az egymást tagadó időszakokat összehasonlítjuk, akkor jelenik meg a paradigma funkcionális hatékonysága. A kommunikáció a paradigmán belül zavartalan, a szakmai tények megítélése viszonylag egyöntetűek, mint ahogyan erre T. S. Kuhn utal. A Hivatal – mint műhely – gyakorlatában sem veszélyeztetheti a szakmai biztonságot a környezeti instabilitás.

Összességében: Tóth tábornok úr koncepciójában igen pozitív, hogy a vizsgálódás összekapcsolódik az egyéni és a szervezeti hatékonyság keresésével, és mindez értékelvű.

Feltehetnénk a kérdést, ha valami nem változik, akkor fejlődik-e? Ezért valódi változásokra van szükség. Minden jelentős változás egyben új esély, az új azonosság keresésére is, ami különösen a fiataloknak kedvez. Az ő esetükben nem vetődhet fel a gyanú, hogy esetleg valamiféle egzisztenciális pálfordulásról van szó, mivel az a szocializációjuk járulékos eleme. A tehetségeknek jó a megoszlása Magyarországon, minden főbb területen – tudományban, iparban, mezőgazdaságban, számítástechnikában stb. – megtalálhatók, mutatják magukat, teljesítenek, nyelveket beszélnek és sokan vannak közülük kiemelkedők, itt a Hivatalnál is.

Elítélhető-e, aki a régi paradigmát képviseli? Nem. Ebben a régióban azonban – ahol mi élünk – még nem oldották meg, hogy a régi tapasztalatok objektív értékelése részét képezze a társadalmi hatékonyságnak, a tényekkel való új összhang keresésének. Néha az a benyomása az embernek, mintha az időnek cápafogazata lenne, ami mindent szétmarcangol. A helyzetet bonyolítja, hogy a hatalomközeli intézmények mindig veszélyben vannak, mert politikai döntéstől függnek, még akkor is, ha szakmai munkát végeznek.

A 21. század elején a háborúk nem igazságokról és nem jogosságokról szólnak, hanem lecsupaszított érdekekről. Bizonyára változik majd az új amerikai stratégia is a jelenlegihez képest, amit 2002-ben fogadtak el. A helyzet olyan, hogy konfliktus bármiből lehet. Zavarba ejthet bennünket, hogy a világ a technikai, telekommunikációs fejlődés hatására sem lett biztonságosabb. A világ nyugati felén, a médiából áradó vizuális erőszak hatására a fiatalok közül többen a fegyverek megszállottjaivá válnak és gyilkolnak (elég a legutóbbi finnországi példára utalnunk, ahol kilenc főiskolást gyilkolt meg egy fiatal, aki saját videofelvételén azt üvöltötte angolul a nézők arcába, hogy „You will be next dead", azaz „Te leszel a következő hulla.").

A világnak mindig megmarad – G. Bachelard megfogalmazásában – egy ellenségességi együtthatója. A veszélyekről azok katonai fogalmával is kell gondolkodnunk, mert a világ összességében még nem veszítette el militáris formáját. A katonai felderítés és hírszerzés ezért szükséglete a modern társadalmaknak.

Az emlékülés számomra azt mutatta meg, hogy az MK Katonai Felderítő Hivatal a jövőre irányul, és meggyőzően mutatta be az elmúlt kilenc évtizedet jellemző sikereit. Gratulálok!

DR. TÖMÖSVÁRY ZSIGMOND
DANDÁRTÁBORNOK

EGYÜTTMŰKÖDÉSÜNK SZILÁRD ALAPJA A SZÍNVONALAS TUDOMÁNYOS MUNKA

Amikor a Felderítők Társasága Közhasznú Egyesületet létrehoztuk – mi, az alapítók – egyik fő célkitűzésként jelöltük meg a katonai felderítés történetének kutatását, a múlt tapasztalataiból a megfelelő következtetések levonását és közkinccsé tételét, e számunkra sokkalta több, mint „egyszerű szakma" hagyományainak ápolását és népszerűsítését.

Fenti céljaink megvalósításához kitűnő alkalmat kínált az a tény, hogy az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés az idén ünnepli létrejöttének 90. évfordulóját. Egyesületünk elnöksége számba vette lehetőségeinket és olyan feladattervet fogadott el, amelynek egyaránt fontos elemét képezte az évforduló alkalmából a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (MK KFH) által szervezett rendezvények társadalmi alapon történő támogatása és az azokhoz való kapcsolódás lehetőségeinek kihasználása, valamint a saját szervezésű rendezvények, megemlékezések előkészítése, megszervezése és népszerűsítése.

Az előbbiek sorába illeszkedően, az MK KFH főigazgatójának meghívására képviselőink részt vehettek a Hivatal és jogelődei állományából nyugállományba helyezettek számára szervezett ez évi Nyugdíjasnap rendezvényén, az MK KFH központi ünnepi állománygyűlésén, a Hivatal Tudományos Tanácsa által az évforduló alkalmából szervezett tudományos emlékülésen, sőt a Felderítők Bálján is.

A Felderítők Társasága Elnöksége nevében szeretnék ezúton is köszönetet mondani a Hivatal korábbi és jelenlegi vezetésének egyaránt, hiszen egyesületünk megalakulásától kezdve érzi az MK Katonai Felderítő Hivatal támogatását.

Eddigi tevékenységünk jó alapot képezhet a tudományos–szakmai tevékenység bővítéséhez, a Hivatal Tudományos Tanácsa és a Felderítők Társasága együttműködésének szélesítéséhez és erősítéséhez.

A saját szervezésű rendezvények közül kiemelem az október hónapban a Magyar Bíróképző Akadémián megtartott ünnepi emlékülésünket, amelyen közel száz tagunk jelent meg. E rendezvényünkön előadások, korreferátumok keretében elevenítettük fel a magyar katonai felderítés és hírszerzés történetének szakmatörténeti szempontból fontos korszakait, illetve egy-egy szakaszának konkrét eseményeit és történéseit, részben történészek–hadtörténészek, részben pedig azoknak a nagyszerű szakembereknek a közreműködésével, akik maguk is részesei vagy alakítói voltak a katonai felderítés és hírszerzés korábbi és jelenlegi korszakainak, időszakainak.

Felemelő érzés volt hallgatni a hadászati, a hadműveleti és a harcászati felderítés különböző területein szolgálatot teljesített, vagy teljesítő tagtársaink és kollégáink felkészült, szakszerű, precíz és rendkívül szemléletes előadásait, a katonadiplomáciai tevékenységtől a rádióelektronikai felderítésen keresztül a mélységi felderítésig bezárólag – szakmánk, életünk szinte minden területéről. Az emlékülésen elhangzottak kitűnő alapanyagul szolgálhatnak majd mind a katonai felderítés és hírszerzés történetének különböző korszakaival foglalkozó kutatók, mind pedig a SZAKMA jelenének, de különösen a jövőjének formálásáért felelős szakemberek számára egyaránt. Ezt segítendő, az Egyesület a jövő év februárjára tervezett beszámoló közgyűlésén csokorba gyűjtve közreadjuk az emlékülésen elhangzott előadásokat.

A Felderítők Társasága saját szervezésű rendezvényeire a november 16-án megrendezett családi nap tette fel a koronát, amelyen Kiss Tibor nyugállományú vezérőrnagy, a Hivatal egykori főigazgató-helyettese, volt washingtoni véderő-, katonai és légügyi attasé emlékezett meg a 90. évforduló jelentőségéről, majd a több, mint kilencven főnyi jelenlévő kötetlen beszélgetéseken elevenítette fel élményeit, amihez a szentendrei nyugdíjasklub öntevékeny művészeti csoportja biztosított kellemes zenei hátteret.

Egyesületünk tevékenységének kiemelten fontos részét képezi a katonai felderítés és hírszerzés különböző területein dolgozó szakmai szervezetek munkájának támogatása, részben a felgyülemlett tapasztalatok átadásával, részben pedig a szervezetekben dolgozó, ma is aktív tagjainkon keresztül. Tehetjük ezt mindenekelőtt azért is, mert Egyesületünk tagjai – az Alapszabály értelmében – kizárólag azok lehetnek, akik a katonai felderítés különböző területeinek valamelyikén dolgoztak, vagy jelenleg is dolgoznak, illetve a katonai tanintézetekben felderítő szakon végezték tanulmányaikat. Megítélésem szerint ki-ki a saját szakterületén szerzett tapasztalatainak közreadásával megfelelő módon járulhat hozzá a szakma hagyományainak ápolásához, történetének hitelesebbé tételéhez, igény esetén pedig akár a továbbfejlesztéséhez is!

Együttműködésünk szilárd alapja a történeti kutatásokra épülő és színvonalasan végzett eredményes tudományos munka. A szakértelemmel összegzett tapasztalatokra pedig különösen nagy szükség lehet a korunk új típusú fenyegetései, különösen a nemzetközi terrorizmus ellen folytatott komplex, sokoldalú küzdelem során, amelyben rendkívül fontos szerep jut a katonai felderítésnek, s amiben lehetőségeinkhez mérten mi is részt vállalunk.

TÓTH ANDRÁS MK. VEZÉRŐRNAGY

SZAKMAI FELADATAINKAT MAGAS SZÍNVONALON TELJESÍTJÜK A JÖVŐBEN IS

Tisztelt Ünnepi Állománygyűlés!
Tisztelt Miniszter Úr!
Kedves Vendégeink! Hölgyeim és Uraim!

Ez az év kivételes jelentőségű a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal életében: az idén emlékezünk meg az önálló magyar katonai felderítés és hírszerzés létrejöttének 90. évfordulójáról.*

Napjainkban a történelmi tradíciók megőrzése, a jeles évfordulókról és a nevezetes személyiségekről történő megemlékezés már szerves részévé vált a katonai hagyományápolásnak. Nincs ez másként a mi esetünkben sem.

Minden kerek évforduló – kötődjön az kisebb vagy nagyobb közösség történetéhez – megkülönböztetett figyelmet érdemel. Történelmi mértékben a 90 év már tiszteletre méltó egy szervezet életében, ami számunkra több emberöltőnyi küzdelmet, erőfeszítést, esetenkénti kudarcokat, de mindenekelőtt sikeres és eredményes tevékenységet jelent.

Ilyen alkalmakkor nemcsak célszerű, hanem egyenesen kötelező számvetést készíteni, hiszen mindannyian tudjuk: nem létezhet a jövő a múlt és a jelen ismerete nélkül. A múltat és a jelent – és minden bizonnyal a jövőt is – a mi esetünkben a Magyar Honvédség jelenti, amely ebben az évben ünnepli létrejöttének 160. évfordulóját.

Felemelő érzés és megtiszteltetés számomra, hogy a mai ünnepi állománygyűlésen megoszthatom Önökkel a 90. évforduló alkalmából papírra vetett gondolataimat.

Tisztelt Ünnepi Állománygyűlés!

A valós vagy lehetséges ellenség szándékainak és eszközeinek felderítése egyidős a fegyveres küzdelemmel, végső soron az emberiség történetével. Minden fegyveres összeütközés kimenetelét meghatározza a felderítés minősége, mivel jelentős befolyásoló tényezőnek számít a döntések előkészítésében. Bár a történelem során az talán soha nem fordult elő, hogy a győzelmet kizárólag a felderítés tevékenységének köszönhetően sikerült elérni, de a hírszerzők információi nélkül még a legkiválóbb hadvezér sem lett volna képes sikeresen megvívni a csatát.

A régmúlt korokban az ütközetek előtt a keresztény katonák Istenhez és védőszentjeikhez fohászkodtak. Az életét és tetteit övező legendák nyomán a felderítők Szent Mártont választották védőszentjüknek, aki az egykori Pannónia földjén született, s maga is katonaként szolgált. Személyében és cselekedeteiben

* Elhangzott a 2008. november 5-én megrendezett ünnepi állománygyűlésen.

egyaránt megnyilvánultak az olyan emberi és katonai erények, mint a vitézség, a bátorság, a becsületesség, az odaadás, a harcok során megsebesültek gyámolítása, az önfeláldozás, az igazságra való szüntelen törekvés. Ezért nem véletlen, hogy november 11-ét, Márton napját, immár másfél évtizede, a Felderítők Napjaként ünnepeljük.

A felderítés nem látványos tevékenység. A felderítők viszonylag ritkán állnak a harci beszámolók homlokterében, ennek ellenére a magyar hadtörténelem is örökített meg az utókor számára felderítő eseményeket. Ezek közül számunkra példa értékű a Rákóczi-szabadságharc legendás hírszerzője, Koncz Márton helytállása, aki vértanúságot vállalva hitte hazafias cselekedeteinek szükségességét. Emlékét és nevét őrzi a Magyar Köztársaság honvédelmi minisztere által alapított díj is, amelyet a Felderítők Napja alkalmából minden évben egy kiemelkedő szakmai munkát végző katonaszemélynek adományoz. Ebben a magas elismerésben a mai napig 14 bajtársunk – kollégánk, munkatársunk – részesült.

Úgy gondolom, hogy érdemeiket azzal is elismerjük, hogy e jeles alkalommal név szerint is megemlítjük őket:

1996-ban: Dr. Munkácsi József ezredes és Dr. Vajda János ezredes
1997-ben: Rabata József főhadnagy
1998-ban: Kiss Tibor dandártábornok
1999-ben: Dr. Botz László altábornagy és Dr. Magyar István ezredes
2000-ben: Bokor István ezredes
2001-ben: Tiszai Gyula ezredes
2002-ben: Becski Géza mk. ezredes
2003-ban: Tóth András ezredes
2004-ben: Morber Ferenc altábornagy
2005-ben: Madarász Károly mérnök dandártábornok
2006-ban: Sztyéhlik László mérnök ezredes
2007-ben: Morvai István ezredes

Katonai és szakmai pályafutásuk példaként állhat a személyi állomány mai és jövőbeni tagjai előtt is.*

Hölgyeim és Uraim!

Visszatérve a történelmi áttekintéshez, tudjuk, hogy a Rákóczi-szabadságharc leverését követő másfél évszázad alatt felderítő szempontból a krónikák nem jegyeztek fel említésre méltó eseményt. Nem hozott különösebb változást az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc időszaka sem, pedig tudjuk, hogy felderítés nélkül nem kerülhetett volna sor a honvédseregek híres győzelmeire.

Az első világháború idején viszont gyökeresen megváltozott a felderítés jellege. Szinte világszerte erre az időszakra tehető a hírszerzés és felderítés intézményesülése, ami kutathatóvá, a történetírás számára jobban átláthatóvá tette ezt a tevékenységet. Így volt ez Magyarországon is.

---

* Ebben az évben a Koncz Márton-díjat Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok az ünnepi állomány-gyűlésen vette át Dr. Szekeres Imre honvédelmi minisztertől.

Az ünnepi beszédben nincs lehetőségem a magyar katonai felderítés 90 éves múltjának eseményeit részletesen feleleveníteni. Az ünnepi állománygyűlés után mindenkinek módjában áll közelebbről is megismerni elődszervezeteink tevékenységét abból a kiállításból, amelyet történetünk relikviáiból állítottunk össze tisztelt vendégeink számára.*

Két történeti időszakra – az önálló magyar katonai felderítés megalakulásának időszakára, valamint az 1989-ben kezdődött rendszerváltozást követő periódusra azonban mindenképpen szeretném ráirányítani a figyelmet.

Az Osztrák–Magyar Monarchia társországaként Magyarország vesztesen került ki az első világháború poklából. A függetlenné vált államban, az 1918. októberi „őszirózsás" forradalom idején megalakult Károlyi-kormány azonnal hozzákezdett a külügyi apparátus kiépítéséhez, és ezzel párhuzamosan 1918. november közepére a Hadügyminisztériumban is létrehozták az 1. (hírszerző) osztályt, Stojakovics Demeter vezérkari őrnagy vezetésével – aki később Sztójay Döme néven vált ismertté.

Az ugyancsak akkor létrehozott 8. (katonapolitikai) osztály az országot érintő katonapolitikai kérdések feldolgozásával és a tervbe vett katonai meghatalmazottak, vagyis katonai attasék kiküldésének előkészítésével foglalkozott.

A két szervezeti elem létrehozásának történelmi jelentősége abban mutatható ki, hogy attól kezdve beszélhetünk az állam által fenntartott, központosított hírszerzésről. E két osztályt tekinthetjük az első szakmai jogelőd szervezetnek, s ennek 90. évfordulójára emlékezünk a mai napon.

A másik, számunkra rendkívül fontos időszak a Magyar Köztársaság 1989. október 23-án történt kikiáltásával kezdődött.

A társadalmi–politikai rendszerváltozás törvényszerűen hozta magával a Magyar Néphadsereg átszervezését. Az új idők kezdetét jelentette a Magyar Honvédség vezetési és szervezeti struktúrájának átalakítása, ami értelemszerűen a katonai felderítést és hírszerzést is érintette.

A rendszerváltozás folyamatában, több lépésben került sor az akkor már HVK 2. Csoportfőnökség átszervezésére, amire a jogalapot az úgynevezett „átmeneti" törvény biztosította, de gyökeres változást mégis a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény eredményezett. E törvény rendezte – a mai napig érvényesen – a szolgálatok jogállását és feladatait, s ennek alapján alakult meg a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, mint az egyik katonai nemzetbiztonsági szolgálat.

Hivatalunk – a megalakulása óta eltelt több mint egy évtizedben – a törvényben meghatározott feladatainak, esetenként bonyolult nemzetközi helyzetben, új típusú kihívások megjelenése közepette is igyekezett eleget tenni.

Hazánk NATO-tagságra történő felkészülése, majd NATO-taggá válása egy sor olyan intézkedés, szervezeti módosítás, fejlesztés és feladat-átcsoportosítás megvalósítását tette szükségessé, amelyeknek ilyen rövid időn belül történő végrehajtása szinte példa nélküli a magyar katonai hírszerzés történetében.

---

* A kiállítás anyaga e szám befejező oldalain látható.

Jelenünk és jövőnk szempontjából egyaránt meghatározó a tény, hogy hazánk 1999 óta a NATO, 2004 óta pedig az Európai Unió tagja. A NATO-hoz történő csatlakozásunk óta a Szövetség illetékes vezetői már több alkalommal kifejezték elismerésüket a közös feladatok sikeres végrehajtásához való hozzájárulásunkért.

Tisztelt Hallgatóim!

Mára jelentősen megváltoztak a hírszerzés külső és belső feltételei. Óriási mértékben megemelkedett a társadalmakban az információ iránti igény, de megnőtt a rendelkezésre álló információk mennyisége is. Korunk egyik sajátossága, hogy a döntéshozók problémája ma már nem az értesülések hiánya, hiszen az „információs forradalom" közepette a média eláraszt bennünket hírekkel, adatokkal, információkkal.

Ebben a helyzetben új értelmet, más hangsúlyt kapott a hírszerzés mestersége.

A felderítés a médiával természetesen nem versenyezhet. Képesnek kell azonban lennie arra, hogy a mérhetetlen adathalmazból kiemelje a politikai és katonai döntéshozatalhoz szükséges értékes információkat; hogy saját adatokra támaszkodva hitelesítse, vagy éppen cáfolja a médiaértesüléseket, kiegészítse azokat a védett forrásokból megszerzett saját információkkal, és mindezt pontos, megbízható, tárgyilagos, tényszerű, mélyre hatoló és a felhasználói igényekhez igazított, szakszerű jelentések formájában, időben eljuttassa a döntéshozókhoz.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény nem csak a korunkban zajló, de a jövőben várható biztonságpolitikai eseményeket, fejlődési folyamatokat is figyelembe véve határozta meg a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok, azon belül a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal rendeltetését, feladatait és működésének szabályait.

A törvény az addig hagyományosnak tekinthető feladatokon túlmenően újszerű, vagy éppen teljesen új feladatokat is megszabott az MK KFH-nak. Ezek végrehajtása, illetve a végrehajtás feltételeinek megteremtése jelentős változtatásokat igényelt a szervezet felépítése, személyi állományának átcsoportosítása, a munkamegosztás módosítása, a végrehajtás tervezése, szervezése és irányítása, valamint a technikai és összeköttetést biztosító eszközök modernizálása terén. E változtatások végrehajtása eredményeként az MK KFH zökkenőmentesen végzi az alaprendeltetéséből fakadó feladatait.

A katonai veszélyeztetettség mellett napjainkban még inkább felerősödtek az új típusú kihívások, mint a terrorizmus, az illegális fegyverkereskedelem, vagy például a korrupcióval kísért kábítószer-kereskedelem.

Az erre vonatkozó információk gyűjtése elengedhetetlen annak érdekében, hogy a társ nemzetbiztonsági szolgálatokkal együttműködve folyamatosan képesek legyünk a Magyar Köztársaság aktuális biztonsági helyzetének értékelésére, a hazánkat és szövetségeseinket fenyegető veszélyek, biztonságpolitikai kockázatok időbeni előrejelzésére, a hazai és a szövetségi döntéshozói folyamatok hírszerző információkkal és elemzésekkel történő támogatására.

Tisztelt Hallgatóim!

A katonai felderítés és hírszerzés történetének e rövid áttekintéséből is jól érzékelhető, hogy az 1910-es évek végétől napjainkig eltelt évtizedek során folyamatosan változtak a feladatok, s egyben jelentősen fejlődtek a szervezeti feltételek.

Az elmúlt 90 esztendőben csak egyetlen, de igen fontos tényező nem változott: a magyar katonai felderítők és hírszerzők haza iránti elkötelezettsége, amely a szakma iránti elhivatottságukon és felelősségérzetükön alapszik. Öt esztendővel ezelőtt a Magyar Köztársaság elnöke ezt ismerte el, amikor az MK Katonai Felderítő Hivatal személyi állománya számára csapatzászlót adományozott. A zászlót ebben a teremben vettük át. Büszkék vagyunk rá, s azóta is állandó kísérője katonai rendezvényeinknek.

Ezen a mai ünnepen jóleső érzés kimondani: a legmagasabb elismerés hangján szólhatok elődeink nagyszerű helytállásáról, mindazokról, akik örökre beírták nevüket a magyar katonai felderítés és hírszerzés történelemkönyvének fényes lapjaira.

Kegyelettel emlékezünk mindazokra, akik már nem lehetnek itt közöttünk: mindazokra, akik tisztességgel és becsülettel helytálltak a katonai felderítő és hírszerző szakmában.

Őszinte szívvel és megbecsüléssel gondolunk mindazokra, akik tisztességgel és becsülettel szolgáltak, bármilyen posztra is állította őket az élet a katonai felderítés területén, s így járultak hozzá a szakma hírnevének öregbítéséhez.

Elismeréssel szeretném külön is megemlíteni egy viszonylag új támogató bázisunkat, a 2006-ban létrejött Felderítők Társasága Közhasznú Egyesületet, amely az alapszabályzatában foglaltak szerint vállalja a felderítő szakmai hagyományok ápolását, a bajtársiasság összetartó érzésének ébren tartását, illetve a katonai–szakmai közösségekben felgyülemlett tapasztalatok közkinccsé tételét.

Az Egyesülettel együttműködve a Hivatal nyugdíjasklubjai és a Szent Márton „Együtt–Egymásért” Szociális Alapítvány is ugyanilyen fontos feladatként kezeli a tagság érdekvédelmét és képviseletét, felkutatják és segítik a szociálisan rászoruló bajtársainkat.

Tisztelt Ünnepi Állománygyűlés!

Mi itt mindannyian – aktív és nyugállományú katonák, illetve közalkalmazottak –, tiszteletre méltó elődeink példáját követve, a harmadik évezred első évtizedének követelményeihez igazodva – napjaink nem könnyű időszakában is – arra törekszünk, hogy az előttünk álló feladatokat a hazai és a nemzetközi elvárásoknak megfelelően magas színvonalon és legjobb tudásunk szerint teljesítsük. Erre feljogosítanak bennünket eddigi eredményeink.

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal vezetése és teljes személyi állománya nevében kijelenthetem, hogy a jövőben is méltók leszünk – a Honvédelmi Miniszter Úr köszöntőjében elhangzott – elismerésre, és legjobb tudásunk szerint igyekszünk a Nemzet, a Haza, a Nép és az Élet által támasztott követelményeknek megfelelni.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Az ünnepi állománygyűlés emlékezetes pillanatai
Budapest, 2008. november 5. – Stefánia Kulturális Központ színházterme

AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI FELDERÍTÉS
ÉS HÍRSZERZÉS TÖRTÉNETÉBŐL
1918 – 2008
A HAZÁÉRT
KÉSZÜLT A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL ÉS A
HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM
HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM
EGYÜTTMŰKÖDÉSÉBEN
FORRÁSOK:
HM HIM SZAKGYŰJTEMÉNYEI
MK KFH SZAKMATÖRTÉNETI MÚZEUM
HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM
AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI FELDERÍTÉS ÉS HÍRSZERZÉS
létrejöttének 90. évfordulóján
Hadik laktanya
1918-2008

1918 Az önálló magyar katonai felderítő szolgálat megalakítása

A Hadügyminisztérium felállította az I. (hírszerző) Osztályt – Sztojákovich Demeter (1933-tól Sztojay Dénes) a közös hadsereg vezérkari őrnagya vezetésével – aki korábban a bécsi Nyilvántartó irodában teljesített szolgálatot és a 8. (katonapolitikai) Osztályt – Tánczos Gábor tábornok – a volt közös hadsereg katonai attaséja vezetésével. Az osztály az országot érintő katonapolitikai kérdéseinek feldolgozásával és a terybe vett katonai meghatalmazottak (attasék) kiküldésének előkészítésével foglalkozott. Feladata volt a katonai vezetés külpolitikai tájékozódásának segítése, amelyeknek keretében nagy reményekkel, aktivitással kezdett a délszláv és az ukrajnai kapcsolatok építésébe.

A Magyar Királyi Honvédség katonai felderítő szolgálatának szervezésében meghatározó szerepet kaptak az Osztrák-Magyar Monarchia közös hadseregének vezérkaránál – az Armeeober Kommando-nál (AOK) – szolgált tisztek.

A Nachrichtenabteilung ügykörei voltak:
- felderítés, hírszerzés, közremőködés az ellenséges helyzet és haderő nyilvántartásában
- a szövetséges haderő nyilvántartása
- kapcsolattartás az ellenséggel, diplomáciai érintkezés, ezzel kapcsolatban utasítások a katonai attachéknak, valamint a sajtó-főhadiszállásnak és a hadituдósítóknak.

Az első magyar köztársaság kikiáltása Budapest, Kossuth tér. 1918. november 16.

Lünder Béla alezredes, a független Magyarország első bécsi katonai attaséja

1918. évi I. néphatározat Magyarország Nemzeti Tanácsa a nép akaratából a következő Néphatározatot hozta 1918. évi november hó 22-én:

Az őszirózsás forradalom első vívmánya
I. cikk: Magyarország mindenben más országtól független önálló népköztársaság.[1]

II. cikk:A népköztársasági alkotmányt új választójog alapján sürgősen egybehívandó alkotmányozó nemzetgyűlés állapítja meg.
A magyar országgyűlés képviselőháza és főrendiháza feloszlik és megszűnik.[2]

III. cikk: Addig, míg az alkotmányozó nemzetgyűlés másként nem határoz, az állami főhatalmat a Károlyi Mihály elnöklete alatti álló népkormány gyakorolja a Magyar Nemzeti Tanács intézőbizottságának támogatásával.

Az „őszirózsás" forradalom első vívmánya

Pokorny Hermann – 1918.ban százados – a rejtjelzett közlemények megfejtője

1919
Forradalom – Ellenforradalom

Felderítő tevékenység a Vöröshadseregben (1919. április – július)

A Hadügyi Népbiztosság rendkívül nagy jelentőséget tulajdonított a katonai felderítésnek, hiszen a Tanácsköztársaság fennállásának túlnyomó részében védelmi hadműveleteken folytatott a nyugati hatalmak és szövetségeseinek intervenciójával szemben. A Vöröshadsereg vezérkarában létrehozták a Hírszerző Alosztályt, később a vezérkar II. csoportját, Stojakovics volt vezérkari őrnagy vezetésével. A hadtestekről hírszerző csoportok működtek. A Vöröshadseregnek egyedül Bécsben volt katonai attaséja: Linder Béla alezredes, a Károlyi-kormány hadügyminisztere töltötte be a posztot.

A Magyarországi Tanácsköztársaság, 1919. július 31-ig

A Tanácsköztársaság idején a Vöröshadsereg Vezérkarában létrehozták a Hírszerző Alosztályt, majd később a VK II. csoportját. A hadtesteknél hírszerző csoportok működtek.
A Hadügyi Népbiztosság katonai felderítésre kiadott intézkedése alapján működött a vezérkar II. csoportja, amelyhez a cseh-szlovák (OOL), román, délszláv alcsoportok mellett nyilvántartó, sajtó és rejtjel részek is tartoztak. A későbbiekre is meghatározó módon ide tartozott a védelem feladata is.
Ez a csoport szervezte meg Bécsben a katonai attaséhoz tartozó Sajtó csoportot.

A Nemzeti Hadsereg, 1919. augusztus 1-től

A Nemzeti Hadsereg Hírszerző Osztálya 1919 júniusában Szegeden alakult meg. Hírszerző csoportok létesültek a későbbi katonai kerületek székhelyein, így Győrben, Szombathelyen, Szegeden, ahol jegyzőkönyvet vettek fel a vörös forradalomban részt vettek tevékenységéről. Kiemelten foglalkoztak a magyar lakta területeken történtekkel és a cseh-tót, román törekvésekkel. A veszélyt a román-tót határ létesítésében látták.
1919 őszén a magyar külpolitika alakításában meghatározó szerepet a Fővezérség játszott. A Hírszerző Osztályból Nyilvántartó Csoportot szervezték, amelyik a Fővezérség II. csoport elnevezést is viselte és a budapesti Hadügyminisztériumban felállított Hírszerző Osztállyal párhuzamos tevékenységet folytatott.
A két szolgálatot 1919 decemberében összevezették, majd a Hadügyminisztérium Hírszerző Osztályát beolvasztották a Fővezérséghez.

A Vezérkar II. Csoport szervezése
(1919. május 7-i helyzet)

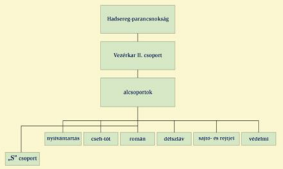

1920 – 1928
A Magyar Királyi Honvédség

A rejtés időszaka

1921 júniusában, a békeszerződés életbe léptetésekor a Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság megjelenésére a Honvéd Vezérkar főnökének hivatali állását megszüntették és helyette - ugyanolyan feladatkörrel - a Honvédelmi Minisztériumon belül létrehozták a VI. csoportfőnökséget, amelyik 1922. decemberétől a Honvédelmi Minisztérium Katonai Főcsoportfőnöksége néven működött. A Nyilvántartó Iroda a VI-2. Osztály elnevezést kapta. A katonai attasé szolgálat is csak rejtetten működhetett. A Vezérkar a külföldre kiküldött tisztiket külügyi hivatalnoki (követségi attasé), titkári, tanácsnoki, konzuli minőségben helyezte el a követségeken. Ezeket a tiszteket „belső használatra katonai szakelőadók"-nak nevezték.

1925. szeptembre – 1928. novembre
HM VI-2. osztályvezető:
Böckl József altábornagy

1918. november 2 től – 1925. szeptember 1-ig
a magyar katonai felderítés vezető szervezője,
HM VI-2. osztály vezetője: Sztojákovics Dénes
(eredetileg Dimitrije Sztojákovich,
Sztojákovich Demeter)

A katonai felderítés területei:

Hírszerzés
Nyilvántartás
Elhárítás

E hármas tagozódása megmaradt
a háború végéig.

1928 – A nemzetközi ellenőrzés megszüntetése után

A Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság 1927 márciusában beszüntette ellenőrző tevékenységét Magyarországon. Az enyhülés egyik eredménye az volt, hogy a gyűrűs hatalmak szándékai szerint a nyílt magyar katonai attasé szolgálat megszervezését, a katonai attasék kiküldésének kölcsönösségét.

A m. kir. Honvéd Vezérkar keretében a katonai felderítésért és kémelhárításért felelős 2. osztály szervezése tényleges szervezetben 1928-ban kezdődött meg. A kis létszámú ellenőr és a defenzív alcsoportok intenzív munkával igyekeztek pótolni a katonai ellenőrzés időszakában bekövetkezett lemaradást, a környező országokban történt változásokat. Az 1930-as évek közepétől jelentős átszervezésekre került sor az osztályon. A korábban arcvonalak szerint csoportosított fő tevékenységi területek: a felvevőzés, a nyílvántartás és az elhárítás egy-egy hőscsoportosítot alosztály keretébe kerültek.

1928. november 15. – 1933. május 1.
HM VI-2. osztályvezető
v. Ruszkay Jenő címzetes vezérezredes

1933. május 1. – 1937. augusztus 1.
HM VI-2. osztály vezetője
vitéz Hennyey Gusztáv vezérezredes

HM 2 c. alosztály vezetője
gróf Stomm Marcel ezredes/altábornagy

HM VI-2. nyílvántartó alosztály vezető
vitez Bakay Sztárd ezredes/altábornagy
(1929-1933)

Hátszeghy Hatz) Ottó vk.ezredes (vezérőrnagy) képei

1938 – A második világháború előtt

A Honvédelmi Minisztérium Katonai Főcsoportfőnöksége a fegyverkezési egyenjogúság elismerése után, 1938. október 1-től sette fel immár nyilván a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar (VKf.) nevet. A katonai feldertés VKF-2. Osztály elnevezést kapta. A feladatok és szervezet átalakítása során továbbra is fennmaradt a hírszerzés – nyilvántartás-elhárítás hármasa, de ennek keretében alakult a Központi Offenzív Alosztály („KOFA") a Nyilvántartó Alosztály („NYÉT") és a Defenzív Alosztály („DEF"). Ez a szervezés – kis kiegészítésekkel, bővítésekkel – a háború végéig érvényben volt.

vitéz dr. Andorka Rezső (Rudolf), (1927-ig Fleischhacker) gyalogsági tábornok 1937. augusztus 1. – 1939. május 1. HM VI-2. osztályvezető

Kádár Gyula vezérkari ezredes VKF-2. vezető

A hadtestek 2. Osztályai kettős alárendeltségben végezték munkájukat. Saját hadtest-vezetőiknek és a VKF 2. Osztályának is jelentettek, miközben mindkét helyről kaphattak utasításokat. A hadtestek részt vettek a rádiófelhallgatási tevékenységben is.
Az ország területén 1941-ben már két önálló rádiófelederítő zászlóalj működött.

Osztályvezető
Kitüntetett elnevezés
Szervezet és vezetés szervezése, szervezési szerv szétosztása, szervezési szervek és szervezetek felállítása, szervezés és szervezetek felszerelése, ellátása és fejlesztése, szervezetek és szervezetek harcrendje, szervezetek és szervezetek harcrendje, szervezetek és szervezetek harcrendje

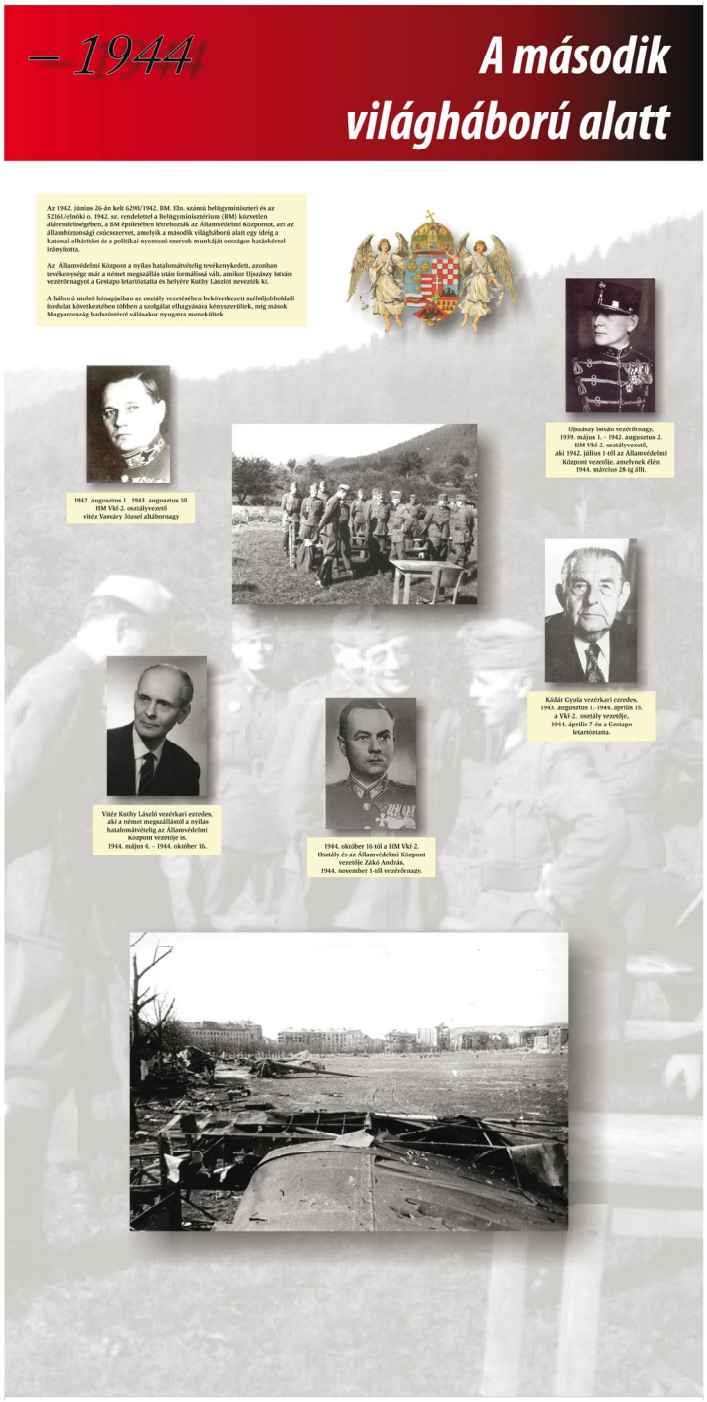
– 1944
A második
világháború alatt
Az 1942. június 26-án kelt 6290/1942. BM. Eln. számú belügyminiszteri és az 5216/elnökl.v. 1942. sz. rendelettel a Belügyminisztérium (BM) közvetlen alárendeltségében, a BM épületében létrehozzák az Államvédelmi Központot, azt az állambiztonsági csúcsszervet, amelyik a második világháború alatt egy ideig a katonai elhárítás és a politikai nyomozó szervek munkáját országos hatáskörrel irányította.
Az Államvédelmi Központ a nyílas hatalomátvételig tevékenykedett, azonban tevékenysége már a német megszállás után formálissá vált, amikor Ujszászy István vezérőrnagyot a Gestapo letartóztatta és helyére Kuthy Lászlót nevezték ki.
A háború utolsó hónapjaiban az osztály vezetőében bekövetkezett szélsőjobboldali fordulat következtében többen a szolgálat elhagyására kényszerültek, míg mások Magyarország hadszínterét válásakor nyugatra menekültek
Ujszászy István vezérőrnagy, 1939. május 1. – 1942. augusztus 2. HM VKf-2. osztályvezető, aki 1942. július 1-től az Államvédelmi Központ vezetője, amelynek élén 1944. március 28-ig állt.
1942. augusztus 1. – 1943. augusztus 10. HM VKf-2. osztályvezető vitéz Vassváry József altábornagy
Kádár Gyula vezérkari ezredes, 1943. augusztus 1. – 1944. április 15. a VKf-2. osztály vezetője, 1944. április 7-én a Gestapo letartóztatta.
Vitéz Kuthy László vezérkari ezredes, aki a német megszállástól a nyílas hatalomátvételig az Államvédelmi Központ vezetője is. 1944. május 4. – 1944. október 16.
1944. október 16-tól a HM VKf-2. Osztály és az Államvédelmi Központ vezetője Zákó András, 1944. november 1-től vezérőrnagy.

A Magyar Királyi Honvédség katonai attaséi és szolgálati helyeik

Bécs
1920-1927 vitéz kishindi Hindy Iván ... / vezérezredes
1928-1930 dr. vitéz nemes Fábry Dániel vezérőrnagy / altábornagy
1935-1938 primor dálnoki Veres Lajos vezérőrnagy / vezérezredes, az irodát 1938. július 31-én számolták fel

Párizs
1934-1938 nagyrákói és kelemenfalvi Rakovszky György alezredes / altábornagy
1938-1942 vitéz hodosi Karátsony László őrnagy / vezérőrnagy (vischy-i attasé)

London
1927-1931 vitéz Béldy Alajos ezredes / vezérezredes, 1930-tól Washington is
1931 1934 gróf Stomm Marcel ezredes / altábornagy, 1934 től Washington is
1937-1941 ujlaki Utassy Lóránd alezredes / ezredes, Washington is
1941. december 12-től internálva
1941 szeptember 1. 1942. június 30. Mexikói székhely
1942. május 6án indult haza

Berlin
1933-1935 vitéz lőfő dálnoki Miklós Béla vezérőrnagy / vezérezredes
1936-1940 dr. nemes Hardy Kálmán vezérőkapitány

Varsó
1926-1927 katonai szakelőadó (rejtett attasé) vitéz Béldy Alajos vezérezredes
1931 1934 Ujszászy István vezérőrnagy
1939. vitéz ilenczfalvi Sárkány Jenő vezérkari ezredes

Moszkva
1935-1939 dr. nemes Deseő László vezérőrnagy
1940. dr. nemes Deseő László vezérőrnagy
1940-1941 vitéz Faragho Gábor vezérezredes (1941 június 23-án szünt meg)

Madrid és Lisszabon
1941 1945 Szántay Jenő vezérkari ezredes
1940-1942 vitéz hodosi Karátsony László vezérőrnagy

Prága
1926-1927 katonai szakelőadó (rejtett attasé) vitéz Székely János őrnagy / vezérőrnagy
1927-1934 vitéz lőfő csikszentsimoni Lakatos Géza őrnagy / vezérezredes
1934-1938 Ujszászy István vezérőrnagy
1938-1939 vitéz stanogorai Solymossy Ulászló vezérőrnagy

Pozsony
1939-1941 vitéz stanogorai Solymossy Ulászló vezérőrnagy
1941 1942 Kéri Kálmán vezérkari ezredes
1942-1945 Lipcsey-Magyar Sándor vezérkari őrnagy

Hága és Stockholm
1939-1940 dr. nemes Hardy Kálmán vezérőkapitány

Helsinki és Stockholm
1939. dr. nemes Deseő László vezérőrnagy (észt- és lettországi megbízással, 1940-ig litvániai is)
1941-1942 dr. Rakolczai László vezérkari ezredes

Róma
1932-1942 vitéz Szabó László vezérőrnagy, 1937-ig Albánia is hozzá tartozott
1942-1943 dr. Rakolczai László vezérkari ezredes

Bern
1943-1944 dr. Rakolczai László vezérkari ezredes hűtlenség címén lefokozták, 1946-ig ellátta beosztását
1935-1938 nagyrákói és kelementalvi Rakovszky György altábornagy párizsi attasé látta el
1938-1939 vitéz hodosi Karátsony László vezérőrnagy
1939-1941 vitéz ilenczfalvi Sárkány Jenő vezérkari ezredes

Szófia
1925 - katonai szakelőadó (rejtett attasé) vitéz Ruszkay Jenő címzetes vezérezredes
1934-1939 vitéz Bakay Szilárd altábornagy
1941-1944 Hatz Ottó vezérkari ezredes, székhely Isztambul

Belgrád
1928 vitéz Hennyey Gusztáv vezérezredes
1933 vitéz Bakay Szilárd ezredes / altábornagy
1935-1941 vitéz Vasváry József vezérőrnagy / altábornagy, Athén is hozzá tartozott

Zágráb
1941-1943 vitéz borynai Keresztes-Karleausa Lajos vezérkari alezredes
1943-1945 Kollényi György vezérkari alezredes

Bukarest
1925-1928 - katonai szakelőadó (rejtett attasé) majd attasé vitéz Ruszkay Jenő címzetes vezérezredes
1928-1932 vitéz nemes Domaniczky Ödön altábornagy
1935-1941 vitéz bedorai Baitz Oszkár vezérőrnagy
1940-1942 Szántay Jenő vezérkari ezredes

Ankara
1924- katonai szakelőadó (rejtett attasé) vitéz Ruszkay Jenő címzetes vezérezredes
1937-1939 bedorai Baitz Oszkár vezérőrnagy Bukaresti székhellyel
1941. 9. 15.-1944. 2. 1 lőfő lengyelfalvi Bartalis Kálmán vezérkari ezredes (székhelye Isztambul)

Szófia és Ankara
1925-1932 katonai szakelőadó (rejtett attasé, 1928-tól attasé) nemes Kölley Ernő vezérőrnagy
1934-1939 vitéz Bakay Szilárd tábornok / altábornagy
1941. Hátszegi (Hatz) Ottó vezérkari ezredes

1945 – 1949 A Katonapolitikai Osztálytól a Főcsoportfőnökségig

1945. március 12-én Debrecenben a Szövetséges Ellenőrző Bizottság jóváhagyásával a honvédelmi miniszter elrendelhe a Katonapolitikai és Hírszerző Osztály felállítását.

Az MKP központi titkársága ezzel egyidejűleg a párt Katonai Bizottságának vezetőjét, Pálffy (Oesterreicher) György volt vezérkari ezredest jelölte ki a létrehozandó katonai biztonsági szolgálat vezetőjének.

Feladata volt:
- az ellenség aktív hírszerzési szándékának megakadályozása;
  aktív hírszerzés végrehajtása az ellenség által megszállt területen;
- háborús bűnösök felkutatása és szigorúan vád állítása;
- a volt 2. hadsereg személyi állományának visszaállata,
- a háborús bűncselekmények felderítése;
- a régi táborokok, tisztek, tisztheltortosok igazolásához szükséges adatok megszerzése;
- a katonai elhárítás megszervezése az új demokratikus hadseregben.

A Katonapolitikai Osztály szervezete folyamatosan formálódott, változott. 1945-46-ban kb. 360 főnél végzete feladatait, ebből mintegy 200 fő katonaállományú, 160 fő pedig polgári alkalmazott volt.

A Budapestre történt áttelepülés után a Katonapolitikai Osztály székhelye Nádor utca 9, majd az Alkotmány utca 5.sz. alatt volt. A Zalka laktanyaőrlőa 1947. június 24-én bezáródott meg a beköltözés.
A Katonapolitikai Osztály 1947-ttől Katonapolitikai Csoportfőnökségként működött tovább. Formalag a honvédelmi miniszter irányította, de a valóságban pártpolitikai céloknak alárendelt szervezetként működött. A szervezeti változások újabb állomása volt, amikor megalakult Honvédelmi Minisztérium Katonai Elhárító Főcsoportfőnöksége (1949. február 1.) A HM Katonai Elhárító Csoportfőnökségen belül a IV. Hírszerző Csoportfőnökség és a III: Büdöskelderű Csoportfőnökség feladata volt a nyugati fegyveres erők állományának, fegyverzetének, csoportosításának, felderítése és erre alapozva az ország vezetőinek tájékoztatása.

Pálffy (Oesterreicher) György

Vértes Imre ezredes

Földi Lajos vezérőrnagy

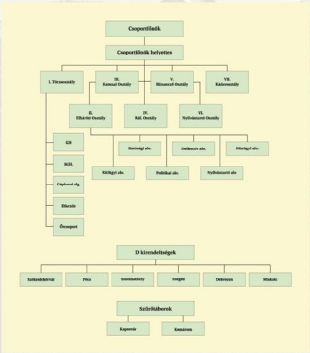

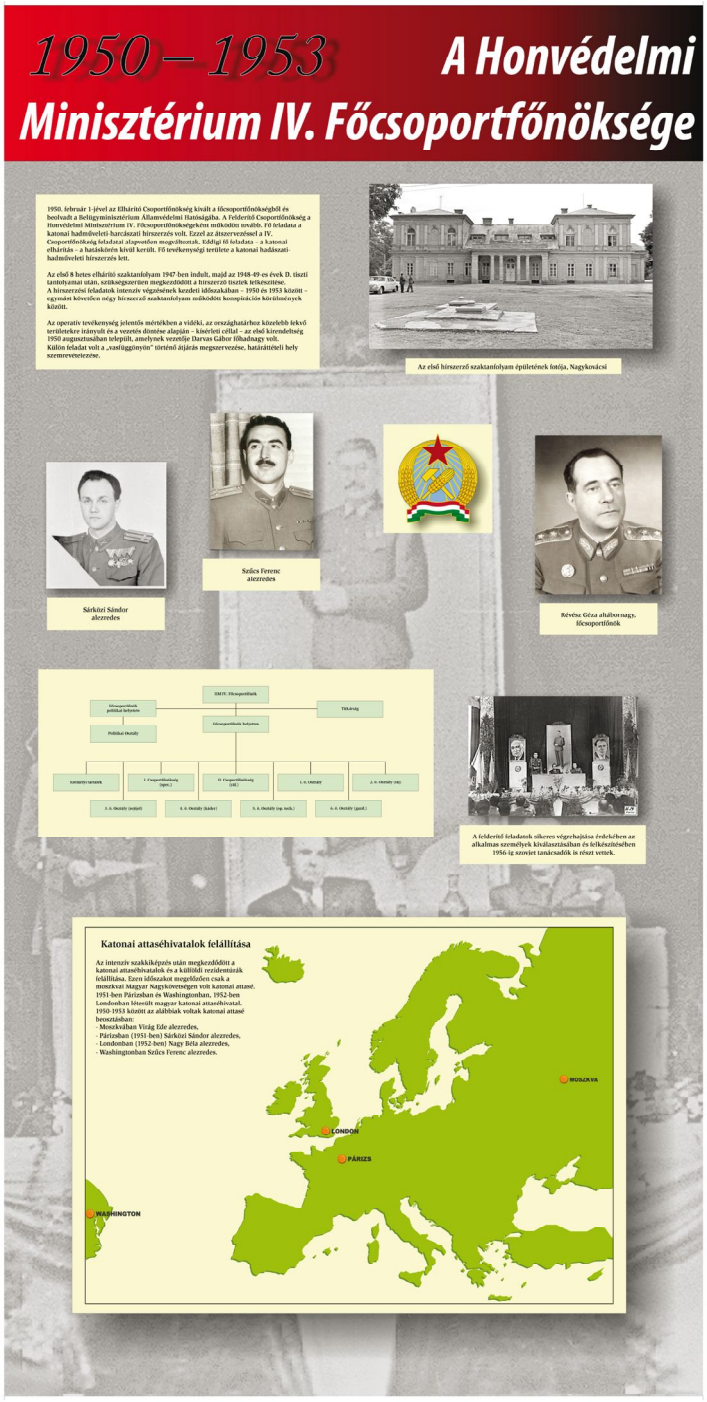
1950 – 1953
A Honvédelmi Minisztérium IV. Főcsoportfőnöksége
1950. február 1-jével az Elhárító Csoportfőnökség kivált a főcsoportfőnökségből és beolvadt a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságába. A Felderítő Csoportfőnökség a Honvédelmi Minisztérium IV. Főcsoportfőnökségeként működött tovább. Fő feladata a katonai hadműveleti-harcászati hírszerzés volt. Ezzel az átszervezéssel a IV. Csoportfőnökség feladatai alapvetően megcsökkentek. Addigi fő feladata – a katonai elhárítás – a hatásköréből kivált került. Fő tevékenységi területe a katonai hadászati-hadműveleti hírszerzés lett.
Az első 8 heteс elhárító szaktanfolyam 1947-ben indult, majd az 1948-49 es évek D. tiszti tanfolyamai után, szükségszerűen megkezdődött a hírszerző tisztek telkesztése. A hírszerzési feladatok intenzív végzésének kezdeti időszakában – 1950 és 1953 között – egyszerű hévízfűes négy hónapos szaktanfolyam működött koronpiszkóin hévízfűszerzők között.
Az operatív tevékenység jelentős mértékben a vidéki, az országhatárhoz közelebb fekvő területekre irányult és a vezetés döntése alapján – kísérleti céllal – az első kirendeltség 1950 augusztusában települt, amelynek vezetője Darvas Gábor főhadnagy volt. Külön feladat volt a „szuszüggönyön" történő átjárás megszervezése, határátlépési hely szemrevételezése.
Az első hírszerző szaktanfolyam épületének fotója, Nagykovácsi
Sárkiszi Sándor alezredes
Szűcs Ferenc alezredes
Révész Géza alezredes, főcsoportfőnök
MNHV. Főcsoportfőnök
Főcsoportfőnök politikai helyettese
Politikai Osztály
Főcsoportfőnök helyettese
TITKÁRSÁG
SZOVJETTANÁCSOK
I. Csoportfőnökség (Spec.)
II. Csoportfőnökség (MÁ.)
I. O. ÖSSZEF.
J. O. ÖSSZEF. (MÁ)
3. A. Osztály (nyelvi)
4. O. Osztály (kádor)
5. A. Osztály (op. tech.)
6. O. Osztály (gazd.)
A felderíthető feladatok sikeres végrehajtása érdekében az alkalmas személyek kiválasztásában és felkészítésében 1956-ig szovjet tanácsadók is részt vettek.
Katonai attaséhivatalok felállítása
Az intenzív szakkikképzés után megkezdődött a katonai attaséhivatalok és a külföldi rezidentúrák felállítása. Ezen időszakot megelőlően csak a moszkvai Magyar Nagykövetségen volt katonai attasé. 1951-ben Párizsban és Washingtonban, 1952-ben Londonban létesült magyar katonai attaséhivatal. 1950-1953 között az alábbiak voltak katonai attasé beosztásban:
- Moszkvában Virág Ede alezredes,
- Párizsban (1951-ben) Sárkiszi Sándor alezredes,
- Londonban (1952-ben) Nagy Béla alezredes,
- Washingtonban Szűcs Ferenc alezredes.
MOSZKVA
LONDON
PÁRIZS
WASHINGTON

1953 – 1956 A Magyar Néphadsereg Vezérkara 2. Csoportfőnöksége

1953. december 1-jén a katonai felderítő szolgálatot is átszervezték. A honvédelmi miniszter alárendeltségéből a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének közvetlen irányítása alá került az újjászervezett 2. Csoportfőnökség.

Az 1953-as politikai fordulat után rendszeresen váltak az *átszervezések*, a tisztek leszerelései.

A csoportfőnökség funkcionális feladatai alapvetően nem változtak, azonban megnövekedtek a követelmények, amiért szükségessé vált az állomány összetételének módosítása, a munkamódszerek továbbtökéletesítése. Intézményen formában tökéletesült a rádiófelderítő eszközök fejlesztése, a szakkiképzés fokozása, a katonai vezetés, valamint a csapatok hírszerzőkről szóló tájékoztatása.

A *Felderítő Csoportfőnökségen elsősorban a speciális területeken az ötvenes évek végén* kezdődtek meg a kísérletek az elektronikus számítógépek alkalmazásra. A számítógépek rendszerbeállításával párhuzamosan sokoldalú rendszerszemléletű és szervezési tevékenység folyt, amelynek eredményeként sikerült jelentős adatmennyiséget tárolni és kiértékelni a katonai követelményeket többségében kielégítő közepes teljesítményű mobil adatvegyítőmű és rejtjezett adatátvitelt megoldani.

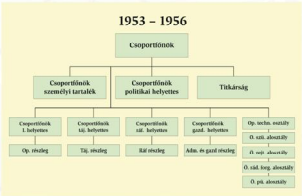

Dr. Ozoroky Tamás
alezredes, osztályvezető

Fehér Gyula ezredes,
csoportfőnök

SZERVI HATÁROZVÁNY

A Honvéd Vezérkar Főnökének II. /Hírszerző /Csoportfőnöke Számára
1./Rendeltetése, Megszervezés.
A Honvéd Vezérkar Főnökének II./: Hírszerző/Csoportfőnöke sárosnak vagy ezredes.
Elnevezése: A Honvéd Vezérkar Főnökének II./: Hírszerző/ Csoportfőnöke/ MNVK II. Csoportfőnök/
2./Alárendeltség.
A Honvéd Vezérkar Főnökének II./: Hírszerző/Csoportfőnöke közvetlen a Honvéd Vezérkar Főnökének van alárendelve. Előterjesztések és javaslatait közvetlenül teszi meg.
3./Feladat, hatáskör.
a./ A béke és háborús hírszerzést és nyilvántartást megszervezi, előkészíti és végrehajtja.
b./ Vezeti a hírszerző szemelyzet, továbbá a honvédség általános hírszerző képzeset.
c./ Mind felállító békealakulat előkészíti a hadra kelt sereg hírszerző személyzetének mozgósítását.
d./ Irányítja a saját katonai ellenőrzés hírszerzési ügyeit.
f./ Szakvonalon a csapat és határőrség hírszerző személyzetének elöljáró szerve.

A 2. Önálló Osztály szervezése

- Osztályvezető
  - 1. alosztály: NSZK, USA, Nagy-Britannia
  - 2. alosztály: Olaszország, Franciaország
  - 3. alosztály: Egyéb országok

Az 1956-os forradalom napjaiban a hírszerző munka átmenetileg megszűnt. Azokat a napokat az állomány döntő többsége laktanyavédelmi készültségben töltötte el.

Állomány létszám	Csoportosítás	Szervezés	Hadászat hadművelet
Harcászat	Hadszintér	Haditechnika	Kieg. – „M"
Kiképzés	Harc-készültség	Katona-politika	Fejlesztés Tervek

1950 – 1953
1953 – 1956
1956 – 1963

A tájékoztató munkaterületek alakulása 1950 – 1963 között

A Magyar Néphadsereg második fejlesztési időszaka

A forradalmat követő időszakban új alapokon kezdődött meg a Magyar Néphadsereg újjászervezése. Az országban végbement belső konszolidáció és a nemzetközi helyzet kedvező változásai ellenére is a kaotnai feltérképezésre szemlleni kényszerítő erők növekedtek. Rendszeressé vált a nemzetközi politikai helyzet figyelemmel kísérése, a várható fejlődésének előrelátásához szükséges információk megszerzése, értékelése és a meghatározott politikai, katonai vezetői kör tájékoztatása.

A Magyar Néphadsereg törzsei, csapatai és intézményei havi és évi jelentések, segédletek, tájékoztatók és egyéb kiadványok révén értesülhek az idegen hadseregek átfogatóról és a hadászati- hadtörténeti- harcászati elvekkel, a harckészültség helyzetével kapcsolatos fejleményekről. Mindez bővítette az ismereteket, lehetővé tette a kikérzés kovacs feltételek.

1970. szeptember 1-jén a nyilvántartó, értékelő és jelentő tevékenység gyorsítása érdekében – időlegesen a csoportfőnök tájékoztató helyettesének alárendeltségében – rendszeresítésre került egy MINSZK-32 típusú elektronikus számítógép. Az elektronikus számítógép kezelésben a várható ellenség fegyveres erőire és hadszíntéri objektumaira vonatkozó adatokat dolgozta fel. Azt követően a Csoportfőnökség csaknem valamennyi szakterületen érintő feladatokat kapott és a csoportfőnök általános helyettese alárendeltségében Bertalan József alezredes vezetésével megalakult az önálló vezetőségpróbálási és számítástechnikai osztály.

A Magyar Néphadsereg Reitelmegelőtő Szolgálata a Katonapolitikai Csoportfőnökség keretében kezdte meg munkáját. A szolgálat tevékenységi területe kezdetben az angol, az amerikai, a francia, az olasz, a török és a görög diplomáciai rejtjeles levelezés megfejtése volt. Az osztály erőteljes fejlődése 1970-ben indult meg

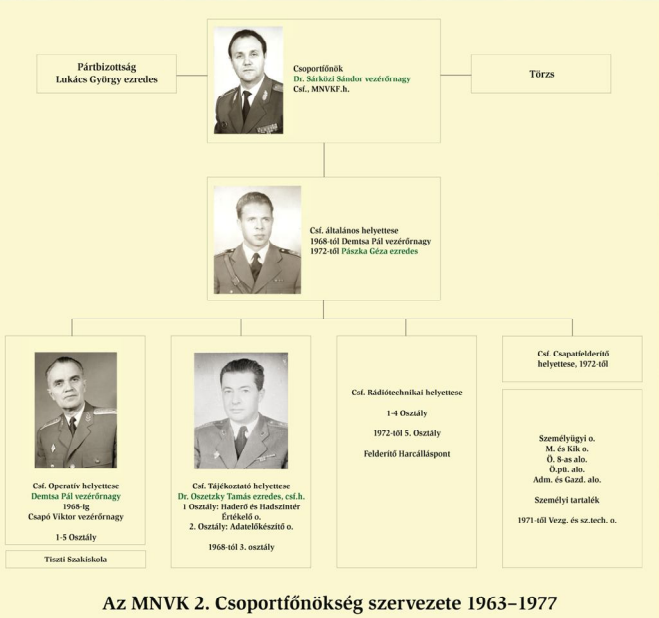

Az MNVK 2. Csoportfőnökség szervezete 1963–1977

1978 – 1989 A Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnöksége

A tájékoztató munka főbb területei és irányait a katonapolitikai, a haderő, a hadszintér, a haditechnikai és hadigazdasági felderítés alkotta.
1994-ig a Tájékoztató Szolgálat katonapolitikai, haderő- és hadszintér értékelő, haditechnikai értékelő, adatelőkészítés és dokumentációs, vezetőségpénzügyi osztályból és felderítési harcállásponthoz állt.
A politikai és katonai felső vezetés döntéseinek előkészítésére szolgáló tájékoztató tevékenység során a szükséges információk a napi rendkívüli és időszakos jelentések és bulletinek útján jutottak el a vezetőhöz.

Az MN törzsei, csapatai és intézményei havi és évi jelentések, segédletek, tájékoztatók és egyéb kiadványok révén értesültek az idegen hadseregek állapotával és ennek változásával, hadászati- hadműveleti-harcászati elvekről, harckészültségi helyzetével kapcsolatos lejleményekről. Mindez bővítette ez irányú ismereteiket, lehetővé tette kiépítésük konszolidálását és így hozzájárult az MN harckészültségi szintjének emeléséséhez.

Csoportfőnök
Szűcs Ferenc altábornagy

Csf. általános helyettese
Nagy Lajos vezérőrnagy

Az MNVK 2. Csoportfőnökség (1962 – 1989)

Az 1960-as évek elején a nemzetközi helyzetben kialakult válságjelenségek hatására növekedtek a katonai felderítéssel szemben támasztott követelmények.
A Csoportfőnökség munkaszervezetben és szervezetben 1965-ben végrehajtott konszolidációk lehetővé tették a szerzett információk jobb rendszerezését, nyilvántartását, értékelését és jelentését.

A katonai felderítés abban az időszakban is mindenekelőtt a NATO-országok – elsősorban az USA, az NSZK és Olaszország –, valamint Ausztria katonai potenciájának feltérképezére, a várható események előrejelzésére, a világ különböző térségeiben kialakult válsággócok (Kuba, Közel-Keleti, Indokina) eseményeinek felderítésére és jelentésére irányult.

„A Felderítő Csoportfőnökségen – elsősorban a speciális területeken – az 1950-es évek végén kezdődtek meg az első kísérletek az elektronikus számítógépes alkalmazására. A gépek rendszerbeállításával párhuzamosan sokoldalú rendszerelméleti és szervezési tevékenységet folytattunk. Több területen sikeresen oldottunk meg számítástechnikai feladatokat, jelentős adatmennyiséget tároltunk. Kiértékeltettünk egy, a katonai követelményeket többségében kielégítő, közepes teljesítményű, mobil adatvégállomást és megoldottuk a rejtjelzett adatátvitelt."

A 2. Csoportfőnökség (1978 – 1989)

„1977-ben a vezetői váltást követően végrehajtására került a csoportfőnökség vezetési-, irányítási rendjének, szervezeti struktúrájának, működési rendjének ismételt és a korábbiaknál mélyrehatóbb felülvizsgálata és a szükséges változtatásokra, módosításokra vonatkozó javaslatok kidolgozása, a hatáskörileg illetékes döntési szintekre való eltokerjesztése ... a csoportfőnökség új vezetése kiemelt fontossággal kezelte a feladat-, hatás és felelősségi körök, a munkakörök célszerű kialakítását, valamint a hatékony szakmai munka mindennapiadta feltételeinek biztosítását ... az átcsoportosítások terv időszak végéig folyamatosan megtörténtek azzal a feltétellel, hogy a vizsgálatok folytatódnak és egy átfogó vizsgálatra, szervezeti konszerdítésre a hatodik ötéves terv időszakában (1981 – 1985) – központi feladathoz kapcsolódva, azokkal összhangban került sor."

A 2. Csoportfőnökség szervezete

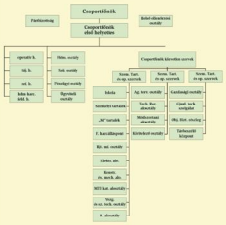

Katonadiplomácia

A nemzetközi katonadiplomáciai kapcsolatok bővülése és fejlesztése szándékának hatására 1982 májusában sor került a katonadiplomáciai osztály felállítására. 1982-ben 28 attaséhivatal működött (Európában 14, Európán kívül 14 hivatal).

Európában

Ausztria	Görögország	Olaszország
Bulgária	Jugoszlávia	Románia
Csehszlovákia	Lengyelország	Svájc
Finnország	Nagy-Britannia	Szovjetunió
Franciaország	Német Demokratikus Köztársaság	

Európán kívül

Algéria	Irak	Kína
Amerikai Egyesült Államok	Líbia	Mozambik
Egyiptom	Szíria	Etiópia
Vietnam	India	Kuba
Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság	Koreai Népi Demokratikus Köztársaság	

1982 és 1985 között a kapcsolat további négy országgal bővült.
Az NSZK-ban (Bonn) önálló magyar attaséhivatal létesült.
Kanadában, Kambodzsával és Törökországgal a washingtoni, hanoi, illetve a belgrádi magyar katonai attasé átakkreditálása útján valósult meg a katonadiplomáciai kapcsolat.

1990 – 1995 Magyar Honvédség Vezérkara Katonai Felderítő Hivatal

1989. október 23-án kikiáltották a Magyar Köztársaságot. Megkezdődött a társadalmi politikai rendszerváltozás.

A politikai és társadalmi rendszerváltozásokkal párhuzamosan több lépésben átalakult az MNVK 2. Csoportfőnöksége, amely folyamatnak jelentős állomása volt, amikor a Magyar Honvédség parancsnoka 1990. február 14-én megalakította a HVK Katonai Felderítő Hivatalát.
A 3. ö. rádiófelderítő dandár új neve MH Távközlési Kutató- és Ellenőrző Intézet.

Kovács János vezérőrnagy, hivatalvezető

26/1990. (II. 14.) MT rendelet a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról

A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvénynyel módosított 1974. évi 17. törvényerejű rendelet 11. §-ának (7) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a Miniszertanács a Magyar Köztársaság (a továbbiakban: MK) nemzetbiztonsági feladatai ellátásáról a következőket rendeli:
1. § (1) Az 1990. évi X. törvény 2. §-ában és az 1974. évi 17. tvr. 4. §-ában meghatározott feladatokat:
a) a nemzetbiztonsági szolgálat;
b) az információs szolgálat;
c) a katonai biztonsági szolgálat;
d) a katonai felderítő szolgálat(a továbbiakban együtt: szolgálatok) látja el.
(2) A nemzetbiztonsági, valamint az információs feladatokat végző szolgálat országos hatáskörű, önálló költségvetési szervként működik.
(3) A katonai biztonsági szolgálat és a katonai felderítő szolgálat a Magyar Néphadsereg része; annak szervezeti keretében és költségvetési rendjében működik

KIVONAT
A MAGYAR HONVÉDSÉG PARANCSNOKÁNAK
89/1990. számú
PARANCSÁBÓL

1.) Megparancsolom:
1990. februára 15-i hatállyal az MHVKF kötelékén belül megszüntetem, az MHVK Felderítő Csoportfőnökön belüli Katonai Szervezet jogutódjaként a Magyar Honvédség Vezérkara Katonai Felderítő Hivatal (továbbiakban KFH) létrehozását.

Lőrinc Kálmán altábornagy
s. k.

1991. márfőlfő-ő Magyarország történetében. Ebben az évben beléjegeződött a szovjet csapatok kivonulása, a Varsói Szerződés de facto felbomlását követte a jogi, és a KGST is megszűnt létezni. A biztonságpolitikai irányelvekben meghatározott kitűzött kapcsolatok intézményesítésének folyamatában összesen 22 együttműködési megállapodás kontrolgozása és megkötésére, illetve azokhoz kapcsolódva több mint 15 katonai szakterületi jegyzőkönyv aláírására került sor.

Fontos eredménynek tekinthető, hogy 1993 márciusától állandó magyar katonai összekötő tevékenykedett Brüsszelben, aki a Magyar Köztársaság Nagykövetsége Atlanti Összekötő Hivatalában képviselte a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség érdekeit a NATO-val való kapcsolattartásban.
1993 tavaszán – hatpárti egyeztetés után – az Országgyűlés elfogadta a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveit és honvédelmének alapelveit.

Fodor Lajos vezérőrnagy, hivatalvezető

Rendeltetés:

A Hivatal a Magyar Honvédség, azon belül a Vezérkar szerve lett a hadászati felderítési feladatok végrehajtására, a Magyar Köztársaság honvédelmi érdekeinek érvényesítését szolgáló kormányzati tevékenység segítésére, bizalmas információk megszerzésére elemzés és értékelés útján, valamint a hadműveleti és harcászati felderítés szakirányítására a Magyar Honvédség Parancsnoksága szerveivel együttműködve.

A Hivatal alapvető feladatai:

- Tervezi, szervezi, irányítja és végrehajtja a hadászati felderítést a Honvéd Vezérkar főnökének követelménye szerint
- Együttműködve a Magyar Honvédség parancsnokának szerveivel, irányítja a hadműveleti- és harcászati-katonai felderítést.
- Gondoskodik a hadászati felderítő erők állandó harckészultsége tetszatainak kutongozásáról, megszervezéséről. A felderítési helyzettől függően önállóan intézkedik a felderíthetőségség fokozásáro, elhelyezi a hadászati felderítés háborús alkalmazási terveit.
- Aktívan részt vesz a Honvéd vezérkar tervező munkájában, az ország hadműveleti terveinek a kidolgozásában, valamint a Magyar Honvédség tízrszeinek és csapatainak felkészítésében.
- Szakmai felügyeletet és irányítást gyakorol a Magyar Honvédség felderítő csapatai és szervei felett.

MAGYAR NÉPHADSEREG VEZÉRKARA
HÁLÓZATELLENŐRZŐSZOLGÁLAT Budapesten Tűhos

MAGYAR NÉPHADSEREG VEZÉRKARA
L.S. PARANCSÚTMUTATÓJA
202/1990. számú
a „SZÉRUM" kódnevű felderítő csoportokban

A MN vezérkari főnöke és a Honvédelmi Minisztérium biztonságvédő szervezete szerzi elszakadás utánjár a „csoportszintre tervezett feladatai"-nak végrehajtása SZÉRUM-ot az MNVK Felderítő Csoportfőnökön belüli Katonai Szervezet jogutódja.
1.) Tájékozott jellegű e csoport elhatása szerint a MN szervezetén a MN és az szervezetéjén szervezve 1000 szervezés ig szervezve.
Az szervezetéjén szervezve 1000 szervezés ig szervezve a felderítő szervezet hagyatékban felvesszi kell, ahova ajánlat is kell szálítani. A szervezés résztvevő szervezet a december első gyűlése felszerelés – az ügyviteli szervezés szervezés.
2. A MNVK Felderítő szervezetszervezés az ben szervezés szervezés szervezés

1995 Törvény a Nemzetbiztonsági Szolgálatokról

A magyar Országgyűlés az Alkotmányban és más jogszabályokban előírt kötelezettségének eleget téve, 1995-ben törvényi szinten szabályozta a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységét. A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatala (KFH) a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény alapján a Kormány irányítása alatt álló, országos hatáskörű, önálló költségvetési gazdálkodást folytató katonai nemzetbiztonsági szolgálatként működött tovább.

Botz László
vezérőrnagy / altábornagy,
hivatatvezető / főigazgató

1995 évi CXXV törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról

(mellékletek nélkül)

Az Országgyűlés a Magyar Köztársaság szuverenitásának biztosítása és alkotmányos rendjének védelme érdekében a nemzetbiztonsági szolgálatok alkotmányos működéséről a következő törvényt alkotja:
A nemzetbiztonsági szolgálatok szervezete és jogállása
1.§ A Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatai
a) az Információs Hivatal,
b) a Nemzetbiztonsági Hivatal,
c) a Katonai Felderítő Hivatal,
d) a Katonai Biztonsági Hivatal,
e) a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat
(a továbbiakban egyéb: nemzetbiztonsági szolgálatok).

Árvai Zoltán vezérőrnagy,
hivatalvezető

1996. október 1-vel új állománytábla kiadása, 1997. január 1-vel új szervezet tevékenységét megkezdte:

- adatszerző tevékenység: Hírszerző Igazgatóság, Hírszerző Állomások, Attasehivatalok, Rádiófelderítőnikai Felderítő Igazgatóság, Új komplex rendszer Kőszeg, Mosómagyaróvár, Mátészalka, Békéscsaba, Siklós
- adatfeldolgozó munka: Elemző és Értékelő Igazgatóság, Autórtekintése kerüli, létrejötte a tényezőértékelő és Jelentő Központ, igazodik a NATO-hoz
- támogató szervezetek: Gazdálkodási Igazgatóság, Humán Igazgatóság, Koordinációs és Együttműködési Főosztály, Biztonsági Főosztály, Pénzügyi és Számviteli Főosztály

Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatala 1995-2000

Feladata: A Magyar Köztársaság biztonsági helyzetének értékelése. A nemzetközi katonapolitikai helyzet értékelése. Válsággócok összefüggéseinek feltárása. Az állami-katonai vezetők differenciált tájékoztatása.

1997-ben megalakult a NATO Alosztály. Megkezdődött a KFH NATO Iratokat Nyilvántartó Iroda és Irattár kialakítása.

A Magyar Honvédség reformjával párhuzamosan, az MK KFH is átalakult. Létszámában kisebb, ugyanakkor a kor katonai kihívásaira reagálni képes, hatékony hírszerző, felderítő szervezetté vált.

1963 – 2000 Operatív Szolgálat – Hírszerző Igazgatóság

Az 1960-as és 1970-es években bővültek a hírszerzés lehetőségei: a technikai eszközökkel történő felderítés fejlesztése mellett térben és tartalomban kiszélesedett a szemmel történő felderítés munkaköreit szintére is.

A tudományos technikai forradalom hatására a potenciális ellenség egyre nagyobb számban telepítette a hadszintereken azokat az eszközöket és a kiszolgáló berendezéseiket, amelyek alapvetően befolyásolják a hadműveletek kimenetelét. A hadszintű felderítési tevékenység – a Varsói Szerződés tagállamaival történt megállapodás alapján – az 1960-as évektől a korábbinál nagyobb mértékű irányítást jelentett a Csoporttörzsök számára.

A Magyar Néphadsereg vezetőkari főiskolán a hírszerző hallgatókat 1974-ben akadémiai szintre emelte. Attól kezdve a tisztek hadtudományi oktatása a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián, szakképzésük pedig a csoportfőnökség kiképzési bázisán történt.

Lehetőség nyílt katonadiplomáciai kapcsolatok felvételére több semleges és el nem kötelezett országgal. Az indokinai konfliktus, a közel-keleti válsággóc kialakulása és a fenyegetettség állandósulása szükségessé tette a katonadiplomáciai tevékenység fokozását ebben a térségben is. A NATO-országokban már működő attaséhivatalok száma a brüsszeli állomáshellyel gyarapodott.

Kibernétiát hallgatók (1976)

Operatív szolgálat szervezete

Operatív munkacsoport	Operatív hálózatkiegészítő osztály (5. osztály)
Legális pozícióból folytatott hadászati hírszerzést irányító osztály (3. osztály)	Operatív szolgálat okmány-technikai osztály (2. osztály)
Hadászati-hadműveleti ügynöki felderítést irányító osztály (4. osztály)	Tiszti szakiskola

1985-ben a hadászati-hadműveleti ügynöki felderítést irányító osztályból megalakult a hadműveleti illegális osztály (6. osztály)
A tiszti iskolából lekepzett osztály (7. osztály)
Opertiv munkacsoportból az operatív támogató osztály (1. osztály)

Hírszerző Igazgatóság – Igazgatók (1990 – 2000)

Tóth G. János ezredes, szolgálatfőnök 1978 – 1989

Mag Pál ezredes

Kiss Tibor ezredes

Tóth András ezredes

Morber Ferenc ezredes

Tiszai Gyula ezredes

Védelő-, katonai és légügyi attaséhivatalok

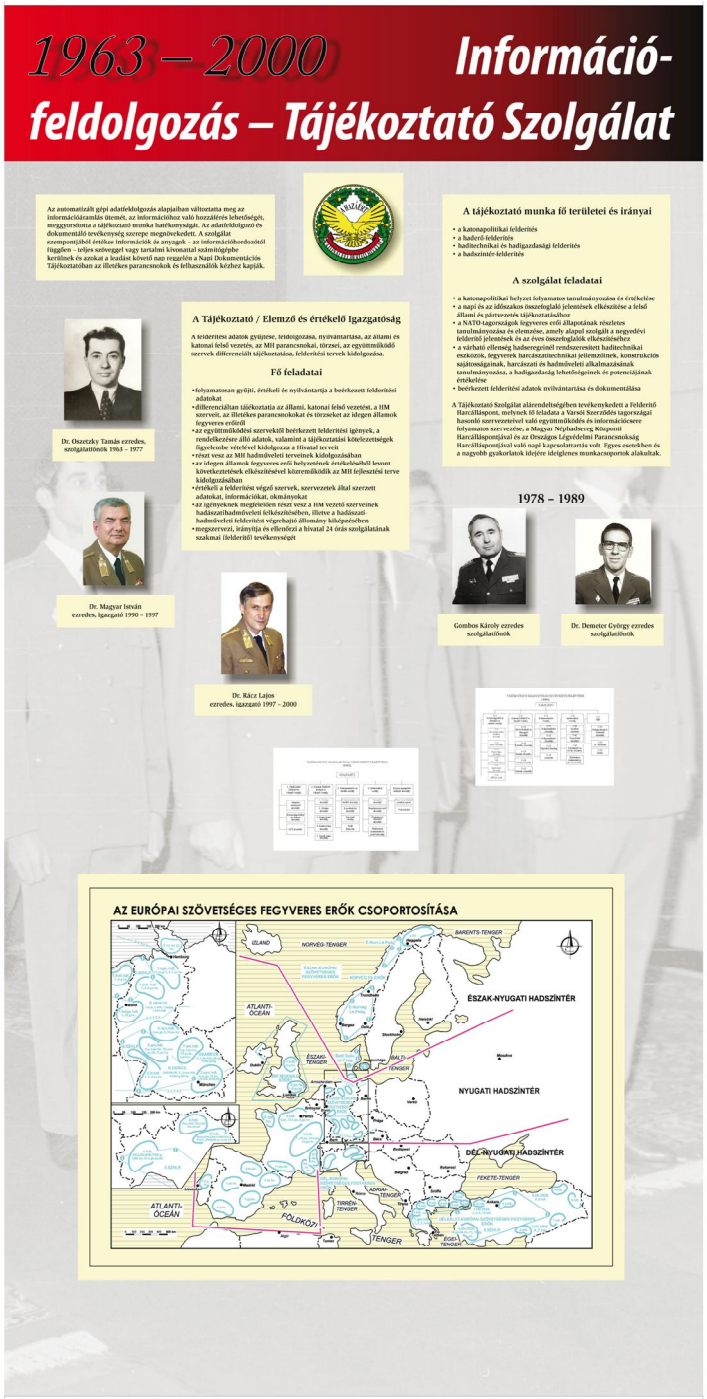
1963 – 2000
Információ-feldolgozás – Tájékoztató Szolgálat
Az automatizált gépi adatfeldolgozás alapjaiban változtatta meg az információtárandás ütemét, az információhoz való hozzáférés lehetőségét, meggyorsította a tájékoztató munka hatékonyságát. Az adatértékelőgyező és dokumentáló tevékenység szerepe megnövekedett. A szolgálat szempontjából értékes információk és anyagok – az információtöredezettől függően – teljes szöveggel vagy tartalmi kivonattal számítógépbe kerülnek és azokat a leadást követő nap reggelén a Nagy Dokumentációs Tájékoztatóban az illetékes parancsnokok és felhasználók kézhez kapják.
A Tájékoztató / Elemző és értékelő Igazgatóság
A teleremtési adatok gyűjtése, feldolgozása, nyilvántartása, az állami és katonai felső vezetés, az MH parancsnokai, törzsei, az együttműködő szervek differenciált tájékoztatása, felderítési tervek kidolgozása.
Fő feladatai
• folyamatosan gyűjti, értékeli és nyilvántartja a beérkezett felderítési adatokat
• differenciáltan tájékoztatja az állami, katonai felső vezetést, a HM szerveit, az illetékes parancsnokokat és törzseket az idegen államok fegyveres erőiről
• az együttműködési szervekktől beérkezett felderítési igények, a rendelkezésre álló adatok, valamint a tájékoztatási kötelezettségek figyelembe vételével kidolgozza a Hivatal terveit
• részt vesz az MH hadműveleti terveinek kidolgozásában
• az idegen államok fegyveres erői helyzetének értékelőjéből levont következtetések elkészítésével közreműködik az MH fejlesztési terve kidolgozásában
• értékeli a felderítési végző szervek, szervezetek által szerzett adatokat, információkat, okmányokat
• az igényeknek megfelelően részt vesz a nsz vezető szervemek hadászatihadműveleti felkészítésében, illetve a hadászati-hadműveleti felderítési végrehajtó állomány kihelyezésében
• megszervezi, irányítja és ellenőrzi a hivatal 24 órás szolgálatának szakmai (felderítő) tevékenységét
Dr. Oszetzky Tamás ezredes, szolgálatfőnök 1963 – 1977
Dr. Magyar István ezredes, igazgató 1990 – 1997
Dr. Rácz Lajos ezredes, igazgató 1997 – 2000
A tájékoztató munka fő területei és irányai
• a katonapolitikai felderítés
• a haderő-felderítés
• haditechnikai és hadigazdasági felderítés
• a hadszintéz-felderítés
A szolgálat feladatai
• a katonapolitikai helyzet folyamaton tanulmányozása és értékelése
• a napi és az időszakos összefoglaló jelentések elkészítése a felső állami és pártszervek tájékoztatásához
• a NATO-tagországok fegyveres erői állapotának részletes tanulmányozása és elemzése, amely alapul szolgált a negyedévi felderítő jelentések és az éves összefoglalók elkészítéséhez
• a várható ellenség hadseregeinél rendszeresített haditechnikai eszközök, fegyverek harcászattechnikai jellemzőinek, konstrukciós sajátosságainak, harcászati és hadműveleti alkalmazásának tanulmányozása, a hadigazdaság lehetőségeinek és potenciájának értékelése
• beérkezett felderítési adatok nyilvántartása és dokumentálása
A Tájékoztató Szolgálat alárendeltségében tevékenykedett a Felderítő Harcállásponton, melynek fő feladata a Varsói Szerződés tagországai hasonló szervezetével való együttműködés és információcsere folyamatos szervezése, a Magyar Néphadsereg Központi Harcállásponttjával és az Országos Légvédelmi Parancsnokság Harcállásponttjával való napi kapcsolattartás volt. Egyes esetekben és a nagyobb gyakorlatok idejére ideiglenes munkacsoportok alakultak.
1978 – 1989
Gombos Károly ezredes szolgálatfőnök
Dr. Demeter György ezredes szolgálatfőnök
AZ EURÓPAI SZÖVETSÉGES FEGYVERES ERŐK CSOPORTOSÍTÁSA
ÍSLAND
NORVÉG-TENGER
BARENTS-TENGER
ÉSZAK-NYUGATI HADSZÍNTÉR
ATLANTI-ÓCEÁN
ÉSZAKI-TENGER
BALTI-TENGER
NYUGATI HADSZÍNTÉR
DÉL-NYUGATI HADSZÍNTÉR
FEKETE-TENGER
TIRRÉN-TENGER
ADRIA-TENGER
FÖLDKÖZI-TENGER
EGÉSZ-TENGER

1963 – 2000 Csapat-Hadműveleti és Harcászati felderítés

Az automatizált gépi adatfeldolgozás alapjaiban változtatta meg az információáramlás ütemét, az információhoz való hozzáférés lehetőségét, meggyorsította a tájékoztató munka hatékonyságát. Az adatrögzítőnyomó és dokumentáló tevékenység szerepe megnövekedett. A szolgálat *szempontjából értékes* információk és anyagok – az információfeldolgozástól függően – teljes szöveggel vagy tartalmi kivonattal számítógépbe kerülnek és azokat a leadási környi nap reggelén a Napi Dokumentációs Tájékoztatóban az illetékes parancsnokok és felhasználók kézhez kapják.

Hadműveleti-harcászati felderítés

A hadműveleti-harcászati felderítő biztosítása érdekében 1960. március 1-jén az MNVK 2. Csoportfőnökség alárendeltségében, budapesti elhelyezésével megalakult a 34. önálló felderítő század.

A hírszerzőnyek és a jelenlegi szükséglet kielégítése hatására 1963. augusztus 24 én a zászlóaljat szervezték és ezzel egyidejűleg Szolnokra diszlokált.

A szolgálat feladatai az 1970-es évekre kiépülésükre a csapatfelderítés irányításának megszervezésével és ellenőrzésével, aminek eredményeként gyorsabbá vált az információk áramlása, javult a szárazföldi csapatok felderítő alegységeinek felkészítése és tevékenysége.

A Magyar Néphadsereg csapatfelderítő szolgálata még 1949-ben kezdte meg tevékenységét. Irányítását 1950-től a Csapatfelderítő Osztály látta el. Az osztály alapvető rendeltetését képezte a szárazföldi csapatok felderítő tőrzsei felkészítésének, valamint a felderítő alegységek kihelyezésének szakirányítása, a szükséges segítőeszközökkel, segédeszközökkel való ellátása, a fejlesztésre vonatkozó javaslatok kidolgozása és a rendszeres szakellenőrzések végrehajtása.

A Csapatfelderítő Osztály funkcionális feladatai 1961-ig harcászati szinttűek voltak: tevékenységi területe kizárólag a csapatfelderítésre korlátozódott. Ez a terület 1961-től jelentősen kibővült: a harcászati felderítés mellett létrehozták a hadműveleti felderítést is. A felderítés attól az időtől kezdve a csapatfelderítő erőkön kívül már mélységi, rádió- és rádiótechnikai, valamint légi felderítő erőket és eszközöket is rendelkezett.

A szervezetszerű csapatfelderítő, valamint a gépkocszizó tőrzsé, illetve harckocsi-alegységek az 1980-as évektől ősző gépkocsikkal, az 1970-es évektől pedig rendszerint páncélozott szállító harcjárművekkel hajtották végre a felderítést az ellenség mélységében is.

Ezen időszak jellemzője volt a felderítés egészének, azon belül a hadműveleti és harcászati felderítés intenzív *fejlesztése*. Alapvető cél volt a megnövekedett kívánalmányoknak jobban megfelelő szervezeti, személyi és technikai feltételek létrehozása, felkészítés és kiképzés hatékonyságának növelése.

Ennek keretében bővültek, korszerűsödtek a felderítő tőrzsek és csapatok szervezetei, hadosztály-, hadtest- és hadseregszintreken kiterjesztették a felderítés mennyi.

Erőfeszítések történtek korszerű felderítő technikai eszközök és felszerelések beszerzésére (felderítő harcjárművek, rejtetőtő-ügyelő műszerek, korszerű rádióállomások és központok, diverziós cselekmények végrehajtásához szükséges felszerelések és eszközök stb.) rendszer beállítására.

A szolgálat vezetése ezáltal közös együttműködési tevékenységet épített ki a Különböző HM (MNVK) szánnd vezetői szervekkel, melynek eredményeképpen jelentősen nőtt tekintélye, elismertsége.

Az 1980-as évek folyamán a szárazföldi hadsereg teljes vertikumában szervezetileg kialakultak és létrejöttek a megnövekedett követelményeknek megfelelő hadműveleti és harcászati felderítő erők és a technikai korszerűsítés feltételei.

A megnövekedett felkészítési és kiképzési követelmények lehetővé tették a felderítő csapatok hadrafoghatóságának megkövetelt szinten tartását.

Polgár Ervin
ezredes/vezérőrnagy,
szolgálatfőnök 1963 – 1985

Németh Sándor
ezredes,
szolgálatfőnök 1985 – 1989

1996. szeptember 1-jétől

Az MK KFH hadműveleti és harcászati felderítő főnökség megszűnt, ezzel egyidőben megalakult a HVK Felderítő Csoportfőnökség, a Hivatal állományában pedig létrejött a HVK Együttműködési és Tájékoztató Iroda.

A HVK Együttműködési és Tájékoztató Iroda feladatai

- a HVK szervei, ezen belül a főcsoportfőnökök, a haderőnemi vezérkarok, a Magyar Honvédség *teljes csapattagozata* és a katonai tanintézetek felé a munkakapcsolat fenntartása, az MK KFH differenciált jelentési rendszerén belül az érintett szervek *igényű* jelentkező, elsősorban katonai információ igényének kielégítése
- részvétel a Magyar Honvédség különböző felderítéssel kapcsolatos rendezvényein, gyakorlatain
- kiemelt figyelmet fordít a Hivatal információszerző tevékenysége során szerzett, a hadműveleti- és harcászati feldertéssel foglalkozó anyagok feldolgozására, értékelésére, jelentések, tanulmányok *elkészítésére*
- gondoskodik a NATO-tagországok hadműveleti/harcászati felderítő erőinek magyarországi adaptálásáról
- a Magyar Honvédség különböző, felderítéssel kapcsolatos hazai és nemzetközi rendezvényein szerzett tapasztalatok feldolgozása és jelentése
- a tudományos kutatómunka végzése, a honvédséget érintő stabilitási feladatok végrehajtása során a szakterületet érintő témákban

Szalai István
ezredes,
szolgálatfőnök 1993 – 1996

Takács László
ezredes,
szolgálatfőnök 1996 – 2000

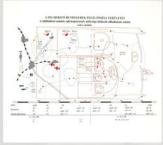

1947 – 1952

Katonai rádiófelderítés

A Katonapolitikai Csoportfőnökség Rádiófelderítő Osztálya 1947. február 1-jén, a 101. zászlaljja 1948. október 1-jén, a 102. zászlóalj 1949. október 1-jén kezdte meg működését.
A szervezett rádiófelderítés 1948 szeptemberében a Rádiófelderítő Alosztály, valamint a hallgató- és a rádiós csoport állományából alakult két részlegnél kezdődött meg. Az egyik frontkőn, a másik Badacsony Dél volt.

A Rádiótechnikai Csoportfőnökségen 1949 februárjától az addigi osztályok és alosztályok mellett már volt Technikai Fejlesztési Osztály is. A 103. hadműveleti rádiófelderítő zászlóalj 1951. október 26-án alakult meg.
A hadászati-hadműveleti rádiófelderítés érdekében három század négy objektumban és hatvan munkahelyen folytatta a hallgatást. A harcon zászlóaljat 1953. október 1-jén összevonták és létrejött a 102. önálló rádiófelderítő ezred, azzal a feladattal, hogy forgja-fel a NATO, az ENSZ, Olaszország, Ausztria, az NSZK és Franciaország fegyveres erőinek vezetési rádió-hírrendszerét és szervezett lehallgatással és rádióirány-méréssel szerezzen adatokat a várható ellenséges országok fegyveres erőiről. Ezekben az években vette kezdetét a rádiófelderítő és operatív technikai eszközök hazai fejlesztése és gyártása, amelynek eredményeként az operatív hírzárás gyors fejlődésnek indult, szervezetebbé és hatékonyabbá vált a rádiósosokkitmetszés létesítése. Az osztály nagy sikereket ért el a rádiósmanőr versenyeken.

A Varsó Szerződés megalakítása után előtérbe került a rádióiránymérés hatékonyságának növelése, kezdetét vette a tagállamok hadseregei rádiófelderítő szolgálatai közötti többoldalú együttműködés. 1956-ban Románia és Csehszlovákia területén telepítettek rádióirányméró állomások.
A rádiófelderítő ezredben 1957-ben a rádiófelderítő képesség javítása érdekében háromról öttre növelték a rádiófelhallgató századok számát, létrehozták az első URH rádiófelderítő századot és megalakult a hadműveleti osztály, megkezdődött az adatszerzés és adatfeldolgozás egyesítése.

Az 1. Honvéd Rádiófelderítő Század 1947. november 1-jével alakult meg. Parancsnoka: Detrekőy Emil százados volt.

1951. október 26-án hadműveleti rádiófelderítő rendeltetéssel megalakult a 103. Rádiófelderítő Zászlóalj. Az első olyan rádiófelderítő csapat, amely tábori viszonyok között önállóan volt képes rádiófelderítés folytatására.
Állományába – a Vezető szervek és a Kiszolgáló részek mellett – adatszerző és adatfeldolgozó erők tartoztak.

A „Bagoly"

Kapcsos Zoltán
őrnagy, zászlóaljparancsnok

Lehoczky András
alezredes, parancsnok

Gyuricza Imre
alezredes, ezredparancsnok

Ráf. Osztály szervezete

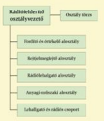

A 102. Rádiófelderítő Ezred szervezete

1953 – 2000
Katonai rádióelektronikai felderítés
A rádiótechnikai, majd rádióelektronikai felderítés szervezeti és technikai fejlesztésének 1962/63-ig tartó időszakát a folyamatos fejlesztés és átfegyverzés, valamint még az elektromechanikus eszközök alkalmazása jellemezte. Az ezt követő években a műszaki fejlesztések már a Varsói Szerződésben belülről eszközöltünk jogcímen történnek és megjelennek a fölvevő eszközök, megjelentek a polgári és katonai műholdak. Ugyancsak ebben az időszakban épült ki egy új ipaág, amelyik a Felderítő Szolgálat Technikai Osztálya irányításával a Néphadsereg rádióelderítő és a BM rádióelhárító szolgálatai részére szervezte a fejlesztést és gyártást. A saját fejlesztésű berendezések tokozatosan hasonmai értékesíthető exportcikkké váltak.
1962. novemberben felállítása került a 2. önálló rádiófelderítő zászlóalj azzal a céllal, hogy az 5. hadsereg állományába kerüljön és képes legyen hadműveleti és harckészati rádiófelderítési feladatok végrehajtására. A zászlóalj 1966. november 1-jén került az 5. hadsereg alárendeltségébe. 1964, 1965, majd 1966 őszén állították fel a hadosztály közvetlen rádiófelderítő századokat, a 7., 8., 9.gépkocsizó lövész és a 11. harckocsi hadosztály felderítő zászlóaljainak állományában. A végrehajtott technikai átszereléssel, az 1966. őszén Keszthelyen tetszettem zs. onatto rátúnecchnai tesztertió zaszinajtjei szervezett ezredfeszel, és repülőalegység felállításával az ezred felderítő képessége jelentősen erősödött.
Az 1970-es évek elejére kialakult helyzetben bővültek a Rádiófelderítő Szolgálat feladatai, és egyre részterületei, úgymint a műszaki-technikai fejlesztés, az anyagtervezés és -ellátás, valamint a rejtjelmegfejtés egyre fontosabbak lettek. Szükségessé vált egy célszerűbb szervezeti felépítés kialakítása. 1972 végétől hivatalossá vált a „csoportfőnök rádióelektronikai felderítő helyettes" megnevezés, s ennek következményeként gyakorlat lett a „Rádióelektronikai Felderítő Szolgálat" megnevezés használata.
A Rejtjelmegfejtő Szolgálat a katonapolitikai Csoportfőnökség keretében kezdte meg tevékenységét. Kezdetben angol, amerikai, francia, olasz, török, görög diplomáciai levelezés megfejtése volt a feladata.
Rádiófelderítő eszközök fejlesztése és gyártása
Új komplex rendszer Kőszeg, Mosómagyaróvár, Mátészalka, Békéscsaba, Siklós
A katonai rádiótérdermes eisterne kertüésevei szükségessé vált a rádió-irányméréés hatékonyságának növelése. Hazánk földrajzi helyzete nem tette lehetővé a rádiófelderítési feladatnak megfelelő rádió irányméréő rendszer létrehozását, ezért 1956-ban Románia és Csehszlovákia területén is települtek magyar rádió-irányméró állomások.
A Budakeszi úti laktanya
1953 – 1962
Kapás Pál alezredes, parancsnok
A 102. Rádiófelderítő Ezred szervezete (1957)
1963 – 1978
Dr. Schneider Pál ezredes, szolgálatfőnök
Lakatos József ezredes, parancsnok
1978 –1989
MN 3. Rádiófelderítő ezred, majd dandár
MH Távközlési Kutató és Ellenőrző Intézet
1990 – 1995
Ihász Dezső ezredes, parancsnok
Jakab József ezredes, parancsnok
Rádióelektronikai Felderítő Igazgatóság
1995 – 2000
Gyenes István mk. ezredes, igazgató
Torma Béla ezredes, igazgató
PászkaTibor mk. ezredes, igazgató
Távíró és távbeszélő munkahely
DISZLOKÁCIÓ VÁLTOZÁS
1996-2000
GYŐR
SZOMBATHELY
BUDAPEST
NYÍRBOGYHAJA
BÉKÉSCSABA
MAGYARMEZŐ
PÉCS
JELMAGYARÁZAT

1963 – 2008
Az alap-rendeltetést támogató szervek
A felderítéssel szemben támasztott megnövekedett követelmények szükségessé tették az Anyagi-technikai és Fejlesztési Szolgálat megteremtését, amely ellátta a feltöltésnél szakanyagnem-feleltési és gazdálkodói tevékenyt, a szakterületek üzembetartásának, karbantartásának, javításának megszervezését, a műszaki kutatásfejlesztés irányítását, a hadítechnikai csoport koordinálását és a nemzetközi műszaki kapcsolatok fejlesztését.
A NATO-integrációs folyamatban a Hivatal önálló feladata volt, hogy megteremtse a szövetség egységes hírszerző (felderítő) rendszeréhez történő kapcsolódás feltételeit és kialakítsa az ezzel összefüggő elveket, valamint javaslatot tegyen a NATO hírszerző struktúrájában a személyi képviselet és a technikai rendszerekhez csatlakozás kérdéseihez. Ennek a bécsi feladatnak a megvalósítására 1997-ben a Titkárságon egy új szervezeti egységet hoztak létre, a NATO Integrációs és Együttműködési Alosztályt.
1998-ban újabb szervezeti átalakítást hajtottak végre, mert mind a nemzetközi együttműködés, mind a belföldi együttműködés jelentősége felértékelődött, valamint a Hivatal szervezetei közötti koordináció szükségessége is előtérbe került. A Titkárság hatrsán kialakításra került a koordinációs és együttműködési főosztály.
Hazánk NATO tagságra történő felhívásával, majd 1999. március 12-én NATO taggá válása egy sor intézkedés, szervezeti módosítás, fejlesztés és feladatátcsoportosítás megvalósítását tette szükségessé. A feladatok végrehajtásának tervezése, szervezése és koordinálása érdekében a Koordinációs és Együttműködési Főosztály szervezetében lévő NATO Integrációs és Együttműködési Alosztályból 1999-ben létrehozták a NATO Együttműködési Osztályt.
Feladatai:
• a külföldön lévő katonai szervezetek és létesítmények nemzetbiztonsági védelme
• operatív biztonságvédelem és együttműködés a társ-nemzetbiztonsági szolgálatokkal
– a honvédelmi miniszter által kijelölt vezetők nemzetbiztonsági védelme
• parancsnoki döntés előkészítés (más kereső foglalkozás, társadalmi szervezetek)
• pénzügyek
Rendeltetése:
• a Hivatal önálló pénzügyi és számviteli szervezeteként – a Főigazgató közvetlen alárendeltségében – irányítja, szervezi, tervezi, vezeti, koordinálja a költségvetési és pénzgazdálkodást, működteti a számviteli információs rendszert
• ellátja a titkosszolgálati tevékenység költségvetési gazdálkodásának pénzügyi és számviteli biztosítását, felügyeletét
• irányítja és koordinálja külföldön működő katonai képviseletek költségvetési gazdálkodóstását
• biztosítja a Hivatal működéséhez, fenntartásához szükséges pénzeszközöket
Anyagi-Technikai és Fejlesztési szolgálat
1978 – 1989
Lugosi György mk. vezérőrnagy
Dr. Ráth Tamás mk. ezredes
Gazdálkodási igazgatóság
1990 – 2008
Vad György mk. ezredes, igazgató
Király Elemér mk. ezredes, igazgató
Nagy József ezredes, hadápítőnok
Humán Igazgatóság
1996 – 2008
Dr. Nagy Gyula ezredes, igazgató
Dr. Tömösváry Zsigmond ezredes / főtanácsos, igazgató
Titkárság / Koordinációs és Együttműködési Főosztály
1990 – 2008
Hollik András ezredes
Kis-Benedek József ezredes
Pászka Tibor ezredes
Tóth András főtanácsos
Pénzügyi és Számviteli Főosztály
1996 – 2008
Dr. Jaczenkó László ezredes, főosztályvezető
Biztonsági Főosztály 1996 – 2008
Dr. Vajda József ezredes
Török László ezredes
Dr. Matusek Rudolf ezredes
Szeldacsek Robert mk. ezredes

2001 – A magyar katonai felderítés az új évezred elején

Új biztonságpolitikai környezet, szövetségi rendszer, a nemzetközi helyzet és geostratégia fő összefüggései, új kihívások

A 21. század első évtizedét a globalizáció, az országok közötti függőség erősödése, új erőközpontok megjelenése jellemzi. A hidegháború a hosszabbának bizonyult átmenet, amelyben a kétpólusú világ szétesett, és az egypólusú világ sem jött létre. A bipolaritás megszűnése, a szovjet birodalom szétbomlása, a Szovjetunió felbomlása, a Varsói Szerződés feloszlása, a Jugoszlávia szétesése, a Szovjetunió szétbomlása, a Szovjetunió szétbomlása, a Szovjetunió szétbomlása

2001 – A magyar katonai felderítés az új évezred elején
A rendeltetés állandó és módosuló összetevői, a feladat- és a szervezeti struktúra alkalmazkodása
Az elemző és értékelő igazgatóság rendeltetése a Hivatal (és az igazgatóság) adatszerző szervezeteinél, a szövetségi, valamint a partnerszolgálati együttműködésből befekező, a biztonságpolitika katonai összevülvel, valamint a transznacionális fenyegetésekkel kapcsolatos információk feldolgozása és differenciált, a felhasználók igényeihez igazodó jelenési rendszerben történő továbbítása. A jelentő tevékenység tö értékteljese közvetlen környezetünk és a válságkörzetek, hazánk és szövetségeseink biztonságát befolyásoló, információnak jelentősége időszyul. Az igazgatóság feladatait regionális és funkcionális elven szervezett, a biztonsági környezethez rugalmasan alkalmazkodó strukturális felépítésben, szabályozott belső és külső együttműködési rendben hajtja végre. A hatékony jelentő tevékenység záloga az igazgatóság személyi állományának magas szintű szakmai és nyelvi felkészültsége, valamint hivatástudata és áldozatvállalása.
AZ MK KFH ADATSZERZŐ SZERVEI 2001-2008
AZ MK KFH HÍRSZERZŐ IGAZGATÓSÁG
Tissa Gyula ezredes, igazgató 2000.10.01. – 2003.08.24.
Tóth András mk. ezredes, igazgató 2003.09.01. – 2007.06.14.
Négyesi József mk. ezredes, igazgató 2007.06.15-től
MK KFH RÁDIÓELEKTRONIKAI FELDERÍTŐ IGAZGATÓSÁG
Pászka Tibor mk. dandártábornok, igazgató 2001.06.15. – 2007.07.31.
Seres Antal mk. ezredes, igazgató 2007.08.26-tól
2008 nyarán szervezeti korszerűsítés következtében megszűnt a Gazdálkodási Igazgatóság, a Pénzügyi és Számviteli Főosztály, a Koordinációs és Együttműködési Főosztály és a Biztonsági Főosztály.
MK KFH ELEMZŐ ÉRTÉKELŐ IGAZGATÓSÁG
Szabó Mihály ezredes, igazgató 2001.06.15. – 2002.02.28.
Varga János ezredes, igazgató 2002.03.01. – 2004.07.10.
Dr. Magyar István ezredes, igazgató 2004.02.01. – 2006.04.14.
Gulyás József ezredes, igazgató 2006.04.15 –
2008 augusztus 1-jétől működő új szervezeti egységek
• Tervezési és Koordinációs Főosztály
Vezető főosztályvezető: Tóth András főtanácsos
• Biztonsági és Adminisztratív Igazgatóság
Igazgató: Morvai István főtanácsos
• Logisztikai, Fejlesztési és Pénzügyi Igazgatóság
Igazgató: Karáty József mk. ezredes

2001 – Békeműveletek felderítő támogatása

A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal kiemelkedő szerepet tölt be a Magyar Köztársaság nemzetbiztonságának biztosítása, valamint biztonságpolitikai érdekeinek érvényesítése terén. A nemzetközi válságkezelő és békefenntartó műveletekben való részvétel során támogatást nyújt honi bázison a katonai felső vezetés tervező munkájához, valamint – nemzetbiztonsági szempontból – a politikai döntéshozók tevékenységéhez. Ezen túlmenően a nemzeti felderítő struktúra részeként részt vesz a hadműveleti területen lévő magyar nemzeti kontingensek tevékenységének felderítő támogatásában, hozzájárulva ezáltal biztonságuk szavatolásához.

Az MK KFH munkatársai a békefenntartó műveletek időszakában a nemzeti kontingenssel együtt, annak részeként vagy a kontingens mellett önálló törzsbeosztásban települnek a hadműveleti területre. A nemzeti felajánlás részeként olyan összekötő elemeken működnek ott, amely lehetővé teszi a szövetséges műveletek felderítő rendszerébe történő integrálódást. Az adott hadműveleti területen működteti felderítő elemek biztosítják azt, hogy a harctéri parancsnokok és a hazai döntéshozók rendelkezzenek minden releváns felderítési adattal, ami a szövetséges adatbázisban fellelhető, illetve ami a hadszintéren keletkezik, másfelől pedig a hadszintéren megjelenő felderítő képességek összehangolásával, valamint a hazai szolgálatokkal való folyamatos kapcsolattartás útján összegyűjtenek minden nemzeti forrásból származó információt és eljuttatják azokat a közös felderítő adatbázisba.

Az MK KFH jelenleg négy válságkörzetben vesz részt nemzetközi békefenntartó műveletek felderítő támogatásában:

- NATO International Security Assistance Forces – ISAF, Afganisztán
- NATO Training Mission-Iraq – NTM-I, Irak
- NATO Kosovo Forces – KFOR, Kosovó
- EUFOR ALTHEA, Bosznia-Hercegovina

CONTENTS

MINISTER OF DEFENCE IMRE SZEKERES, DR.

HUNGARIAN MILITARY INTELLIGENCE OFFICERS ARE PREPARED TO MEET THE PROFESSIONAL CHALLENGES OF OUR ERA

LIEUTENANT GENERAL ENG. KÁROLY MADARÁSZ

WE IMMORTALIZE THE HISTORY OF THE LAST NINE DECADES FOR THE SAKE OF THE PRESENT AND THE FUTURE

COLONEL GYÖRGY MARKÓ, DR.

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE HUNGARIAN MILITARY INTELLIGENCE–RECONNAISSANCE IN THE HUNGARIAN MILITARY HISTORY

SÁNDOR SZAKÁLY, DR.

ESTABLISHMENT AND ACTIVITY OF THE INDEPENDENT HUNGARIAN MILITARY INTELLIGENCE AND COUNTER-INTELLIGENCE BETWEEN THE TWO WORLD WARS; 1918–1945

LIEUTENANT COLONEL JÁNOS JÓZSEF SZABÓ, DR.

THE HUNGARIAN MILITARY INTELLIGENCE; 1945–1956

IMRE OKVÁTH, DR.

ADDITIONAL INFORMATION TO THE HISTORY OF THE HUNGARIAN MILITARY INTELLIGENCE; 1956–1989

COLONEL LAJOS IMRE

STRATEGIC SIGINT DURING THE COLD WAR; 1946–1990

COLONEL ENG. LÁSZLÓ NAGY, DR.

COOPERATION BETWEEN THE 2nd DIRECTORATE OF THE GENERAL STAFF OF THE HUNGARIAN PEOPLE' S ARMY AND THE INTELLIGENCE SERVICES OF THE WARSAW PACT COUNTRIES

COLONEL ISTVÁN HÉJJA, DR. HABIL

COOPERATION BETWEEN THE MILITARY INTELLIGENCE OFFICE AND THE NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY; 1960–2008

LIEUTENANT COLONEL CSABA HORVÁTH, DR.

HISTORY OF THE HUNGARIAN TACTICAL–OPERATIONAL RECONNAISSANCE; 1918–1990

COLONEL LÁSZLÓ CSEPREGI – COLONEL ISTVÁN HALÁSZ

HISTORY OF THE HUNGARIAN TACTICAL–OPERATIONAL RECONNAISSANCE FROM 1990 TO OUR DAYS

BRIGADIER GENERAL ISTVÁN MAGYAR, DR. –
COLONEL ENG. JÓZSEF GULYÁS

HISTORY OF THE HUNGARIAN MILITARY INTELLIGENCE FROM 1990 TO OUR DAYS

MAJOR GENERAL ENG. ANDRÁS TÓTH

PARADIGM SHIFT IN THE HUNGARIAN STRATEGIC INTELLIGENCE

COLONEL ENG. LÁSZLÓ NAGY, DR.

MILITARY SCIENCE FOLLOWS WITH ATTENTION THE PARADIGM SHIFT

COLONEL DÉNES HARAI, PROF. DR.

MILITARY RECONNAISSANCE AND INTELLIGENCE ARE INDISPENSABLE ALSO IN MODERN SOCIETIES

BRIGADIER GENERAL ZSIGMOND TÖMÖSVÁRY, DR.

OUR COOPERATION RESTS ON FIRM GROUND THANKS TO HIGH-LEVEL ACADEMIC WORK

MAJOR GENERAL ENG. ANDRÁS TÓTH

WE WILL PERFORM OUR PROFESSIONAL TASKS AT A HIGH LEVEL ALSO IN THE FUTURE

Tisztelt Olvasó!

A FELDERÍTŐ SZEMLE a honvédelemmel, a biztonságpolitikával és a nemzetbiztonsággal összefüggő kérdések tudományos igényű felvetésének és megválaszolásának fóruma. Ily módon a tanulmányokban megjelenő vélemények nem minden esetben azonosak a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal és a Tudományos Tanács hivatalos álláspontjával, de az egyéni gondolatokat tiszteletben tartva, a tudományos munka fejlődése érdekében azokat megjelentetjük.

Elérhetőségeink

Postacím: MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.
MK Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117

Telefon: Dr. Tömösváry Zsigmond dandártábornok, főtanácsos,
a Tudományos Tanács elnöke
06(1) 386-9576, HM 02/61-300
e-mail: zsiga07@t-online.hu

Tóth András mk. vezérőrnagy,
a Szerkesztőbizottság elnöke
06(1) 386-9344/1010, HM 02/61-010

Dr. Sallai Imre ezredes, tanácsos,
a Tudományos Tanács titkára
06(1) 386-9344/1332, HM 02/61-332

Vass Jenő ezredes,
felelős szerkesztő
06(1) 386-9344/1301, HM 02/61-301
telefax: 06(1)372-1842, HM 02/61-842

Tóth Krisztina főtörzsőrmester,
általános ügyintéző
06(1) 386-9344/5511, HM 02/65-511
e-mail: mkkfh_szemle@freemail.hu

A Felderítő Szemle kötelespéldányai rendelkezésre állnak és tanulmányozhatók az Országos Széchényi Könyvtárban, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Tudományos Könyvtárában, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Könyvtárában, az MK Katonai Felderítő Hivatal, az MK Katonai Biztonsági Hivatal, az MK Nemzetbiztonsági Hivatal szakkönyvtáraiban, továbbá más, tudományos munkával foglalkozó szervezeteknél, oktatási intézményeknél és egyesületeknél.

A FELDERÍTŐ SZEMLE belső terjesztésű kiadvány, kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kiadványt névre szólóan küldjük meg, felhasználásáról a címzett gondoskodik.

Várjuk jelentkezését és írásait!

A FELDERÍTŐ SZEMLE Szerkesztőbizottsága